Deli Árpád

11 ORGONADARAB

A HONFOGLALÁS 1111. ÉVFORDULÓJÁRA

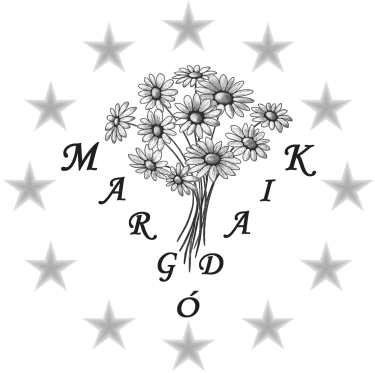

Deli Árpád

11 ORGONADARAB

A HONFOGLALÁS 1111. ÉVFORDULÓJÁRA

BUDAPEST ⚜ MMVII helyett MMXIII

A RAJZOKHOZ FÖLHASZNÁLT ALKOTÁSOK:

a keretekhez:

LÉVAY István és COMAROMY István [asztalosok] mennyezetképe 1650-ből, Ózd-Szentsimon, katolikus templom;
ld. pl.: http://szentsimon.uw.hu/; http://www.nfu.hu/doc/2378 (feltöltve: 2010. IV. 23.)

a fedélbelsőkhöz:

színezett székelykapu-díszítés MALONYAY Dezső (számos szakértő és művész közreműködésével):
A magyar nép művészete. II. · Budapest 1909 (hasonmás: [Bp.] 1985). XVII. tábláján;
kapudíszek OLASZ Ferenc: *Székelykapuk* · [Bp.] 1989. [sajnálatosan] számozatlan lapjain,
főképp a máréfalvi Imre-házé (1905) és Nagy-házé (1943) [vö. a küküllőkeményfalvi Bertalan-házéval (1958)] meg a zetelaki Kovács-házé (1974)

a fedélháthoz:

MOLNÁR Béla [1904–71; iparművész, grafikus, tanszékvezető főiskolai tanár]
*Berlini terítő*je (1938, fehér tempera, Ø 80 cm; Kiskunhalas, Halasi Csipke Alapítvány F.IX.2) –
magát a csipkét Horthy Miklós iparügyi minisztere az 1938-as Berlini Nemzetközi Kézműipari Kiállítás alkalmából Hitler Adolfnak ajándékozta
[de hát *a tiszta nap csak tiszta nap marad, / ha trágyadombot ér is súgara*!]
(vö. LÁSZLÓ Emőke–PÁSZTOR Emese–SZAKÁL Aurél: *Halasi csipke* · Kiskunhalas $^{2(jav., bőv.)}$2000 [^{1}1996]. 181. o.)

a 4. és a 116. oldalhoz:

sárközi oromfaldíszítés MALONYAY IV. · 1912 (hasonmás: 1986). 479. sz. képén

ISMN 979-0-801650-62-7

{AZ EREDETI KIADVÁNY MÁSOLATA NÉHÁNY FOGYATKOZÁS, MINT KIFELEJTETT EMLÉKJELEK ÉS HASONLÓK PÓTLÁSÁVAL ⁕ BUDAPEST 2015}

MARGÓ KIADÓ

» PRO CULTURA MARGINALI «

margokiado@freemail.hu – tel.: 3-406-761

Felelős kiadó: Balogh Margit

Kérjük kedves Olvasónkat, ünnepi kiadványunk magán-, oktatási és gyülekezeti célú másolásával is
támogassa a magyar kultúrát.

© Deli Árpád 2007

222 SZÓ MENTSÉGÜL

Szívesebben ünneplünk kerek évfordulókat, de a teremtés, a misztika, a művészetek gyakran másképp érdekes számokban lelik kedvüket. Az azonos arab jegyekkel jelölt jubileumok sorában talán – fájdalom! – ez volt a legutolsó, melyben megülhettük, hogy elfoglaltuk helyünket Európában. Ha valakinek végveszélyben bántóan gyerekes számokkal játszadozni, gondoljon a Mesternek (12 tanítványához intézett) igéjére: „engedjétek hozzám a gyermekeket, mert ilyeneké a mennyek országa”. A nagy *Bach* tenger teendője közepette, például öregkori *Zenei áldozat*ában, a talmi aranymetszéssel bíbelődött, füzértételeit meg legtöbbnyire kedvenc ütemszámaiból kis egészek szerint arányítgatva formálta meg. Régi gondolat, hogy a szám őselv, illetve (emberszemmel) a teremtés tökéletességének titokzatos záloga. Aki hát szépet akar alkotni, jó tanítványként aláveti magát a számok fegyelmének. S íme, a jószerével merőben játszi mozzanatok is ihlető forrássá változhatnak és formaadó erővé izmosodhatnak! – Az persze már valóban gyermetegség, ha számok és szépség között *mű*tani összefüggést keres valaki. Miként egy évforduló, illetve ünnepelt esemény jelentőségét sem az eltelt esztendők számának oszthatósága vagy írásjegyei adják! De kedves dolog kedves dolgokat számba venni, a kedves számok *rend*je pedig lelki fogódzócska is lehet megrendült világunkban.

És ha már ilyen szépen összeállítottam emez *ünnepi kiadványt*, hányjunk fittyet, nyájas Olvasóm, hivatott kultúrklikkjeink fanyalgásainak, drága kottagrafikusaink ünneprontó hitegetéseinek, zsebzsarnokunk otromba turulkodásainak, és megbocsátva késlekedésemet (hisz kedvedért – szegénységgel, szerelőkkel, szervizi vírusokkal is viaskodván – vén fővel kellett megtanulnom az *úgy*nevezett „gépi” kottázást), fogadd munkám éppolyan szeretettel, amilyennel én nyújtom át!

D. Á.

I. RÉSZ

1.

e-moll toccata

I. Prelúdium quasi fúga. Maestoso (♩= 54)

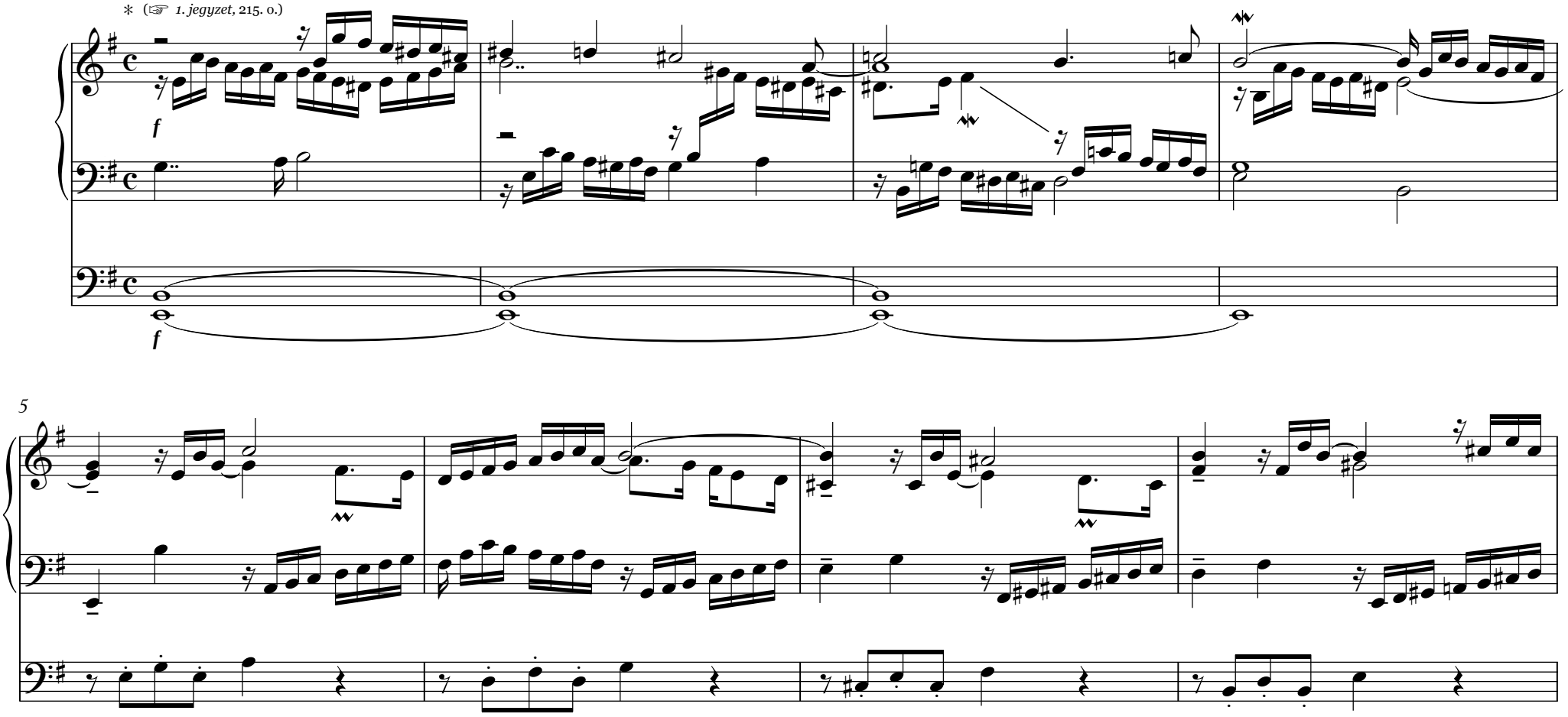

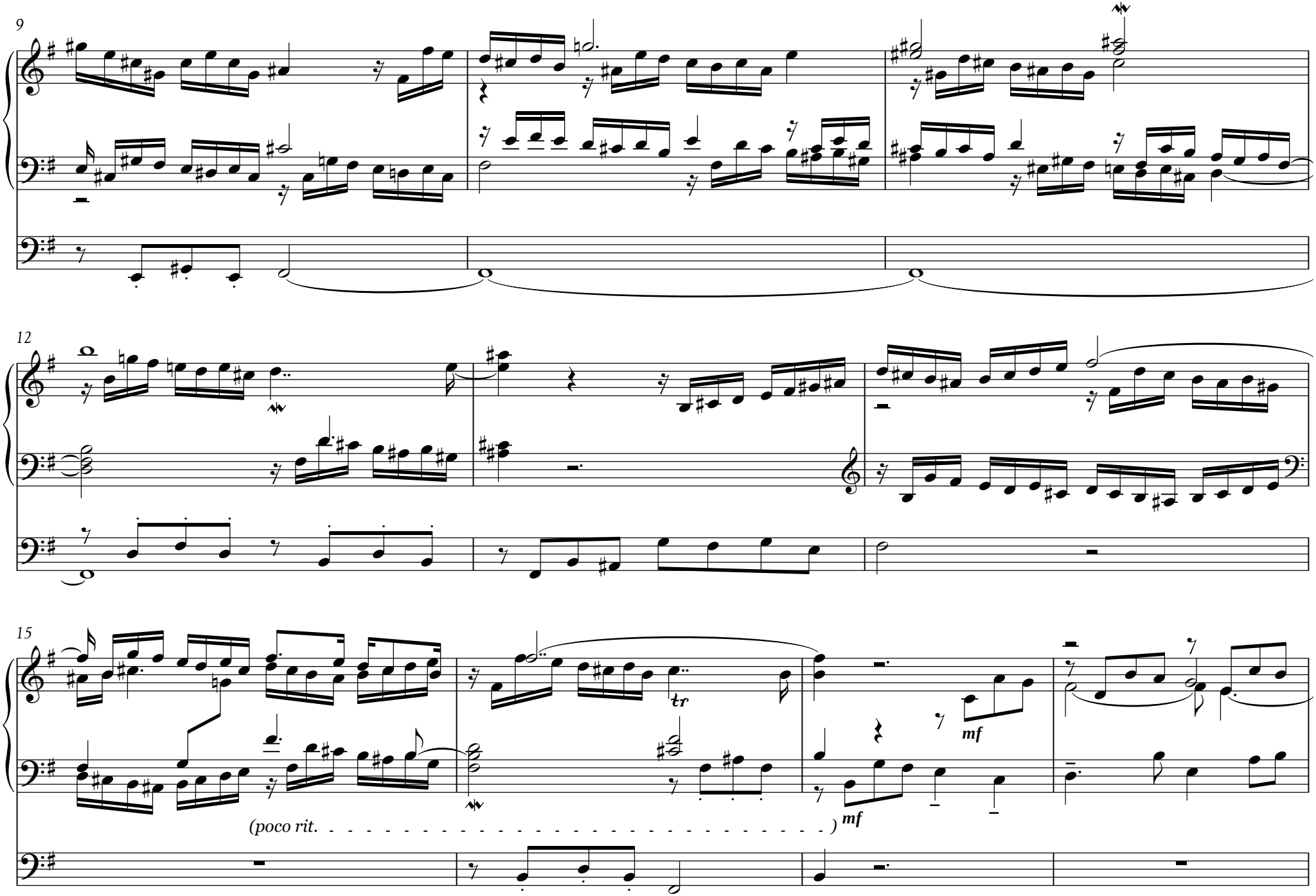
9
12
15
tr
mf
mf
(poco rit.)

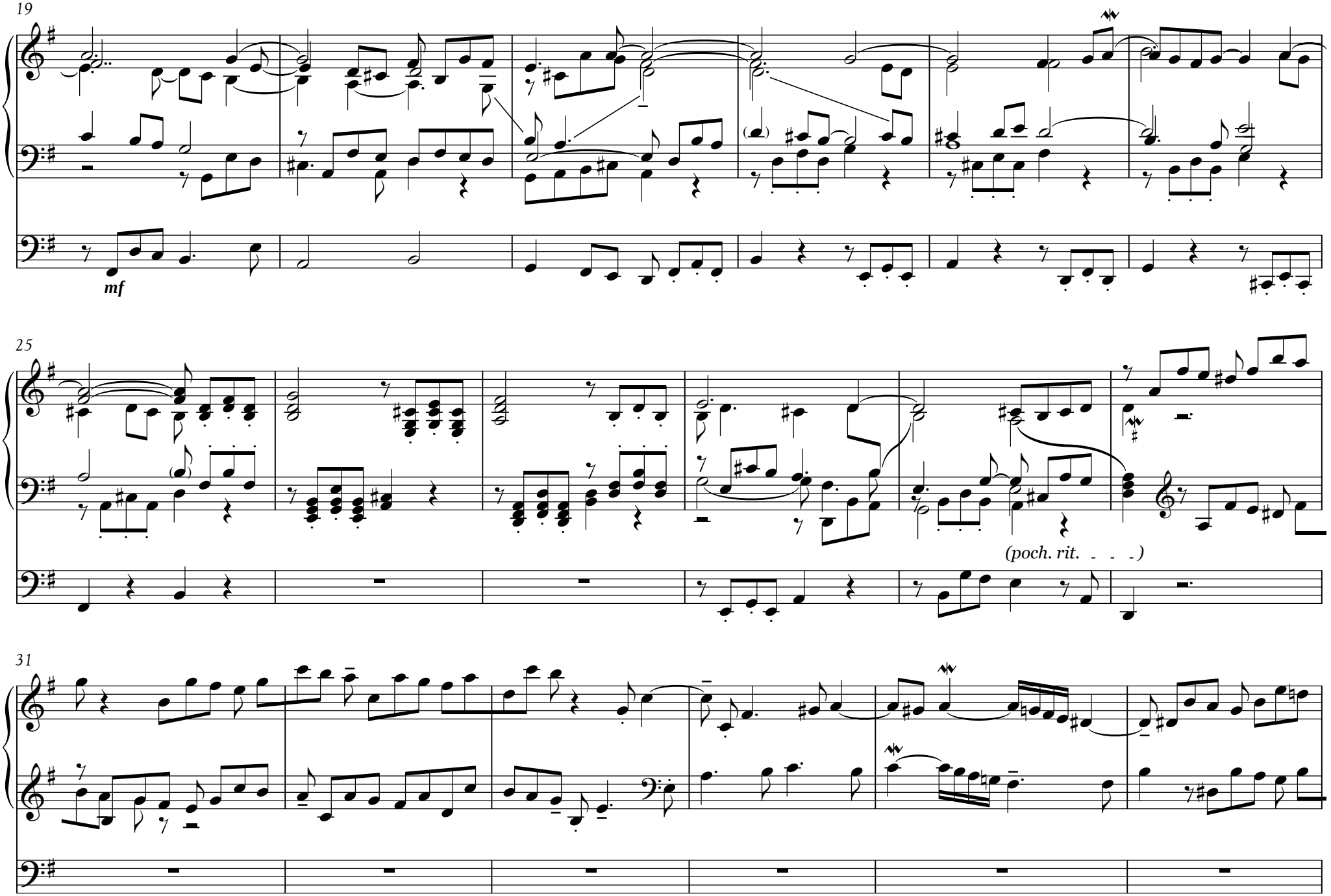
19
mf
25
(poch. rit. - - -)
31

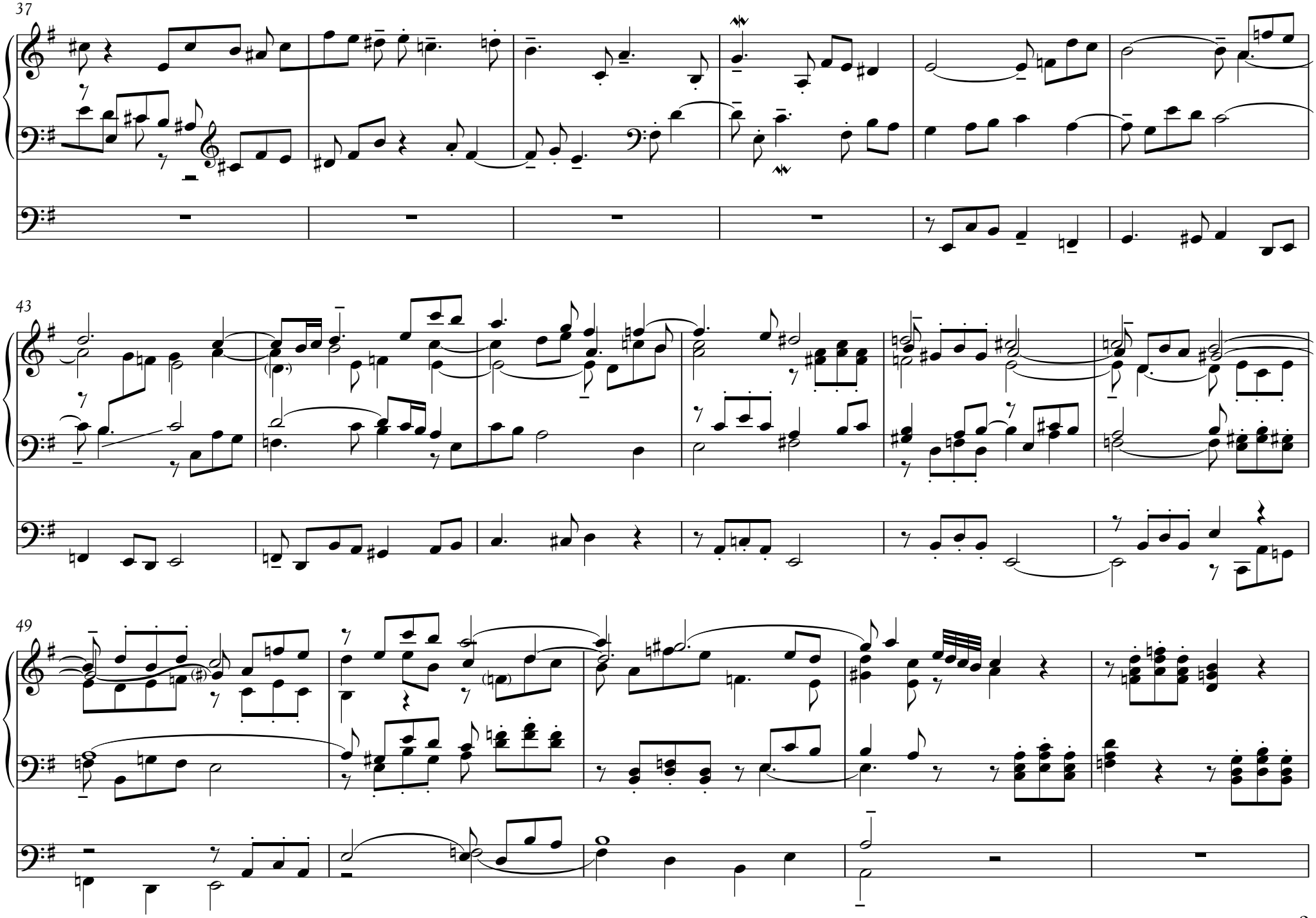
37
43
49

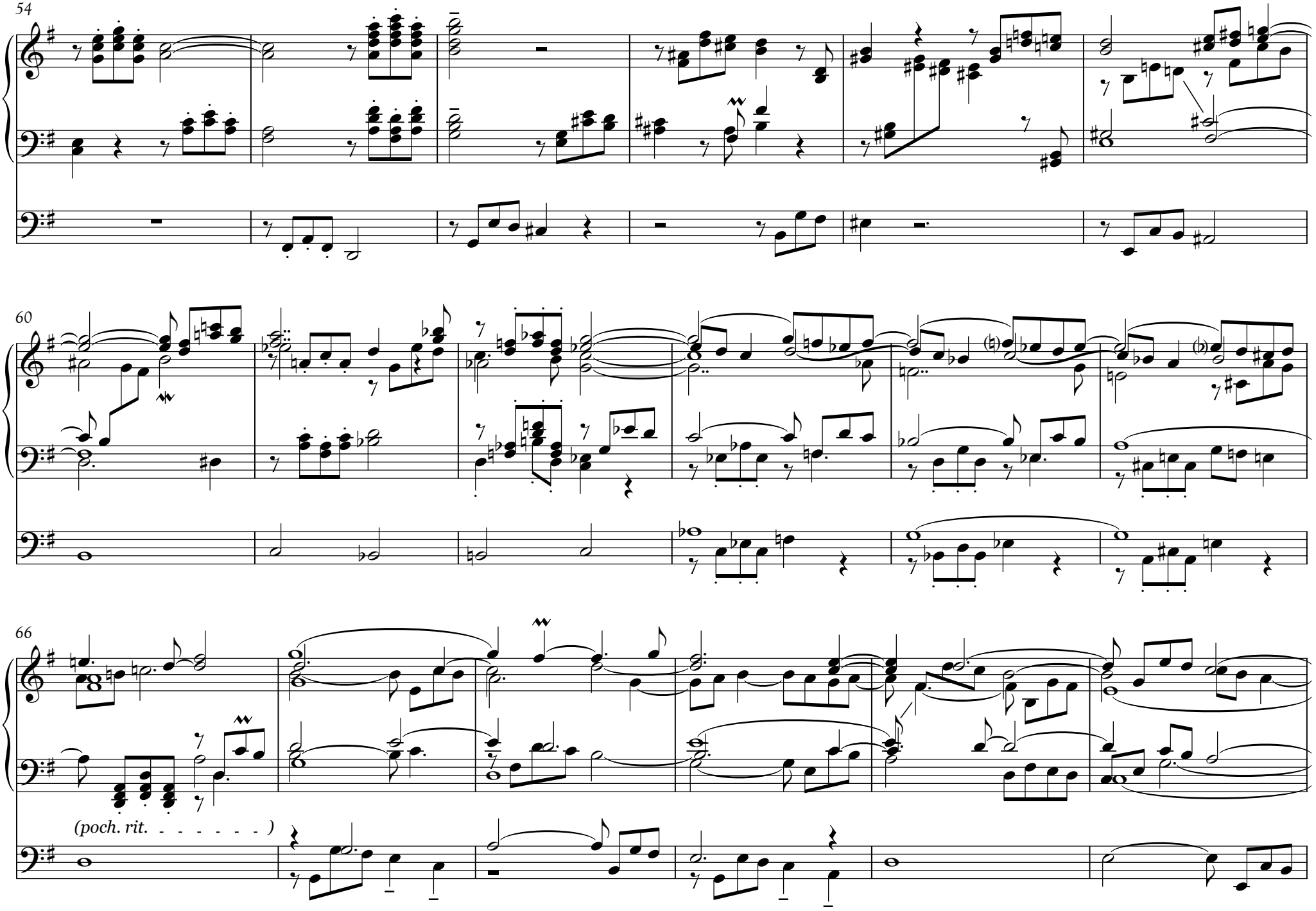
54
60
66
(poch. rit. - - - - - - -)

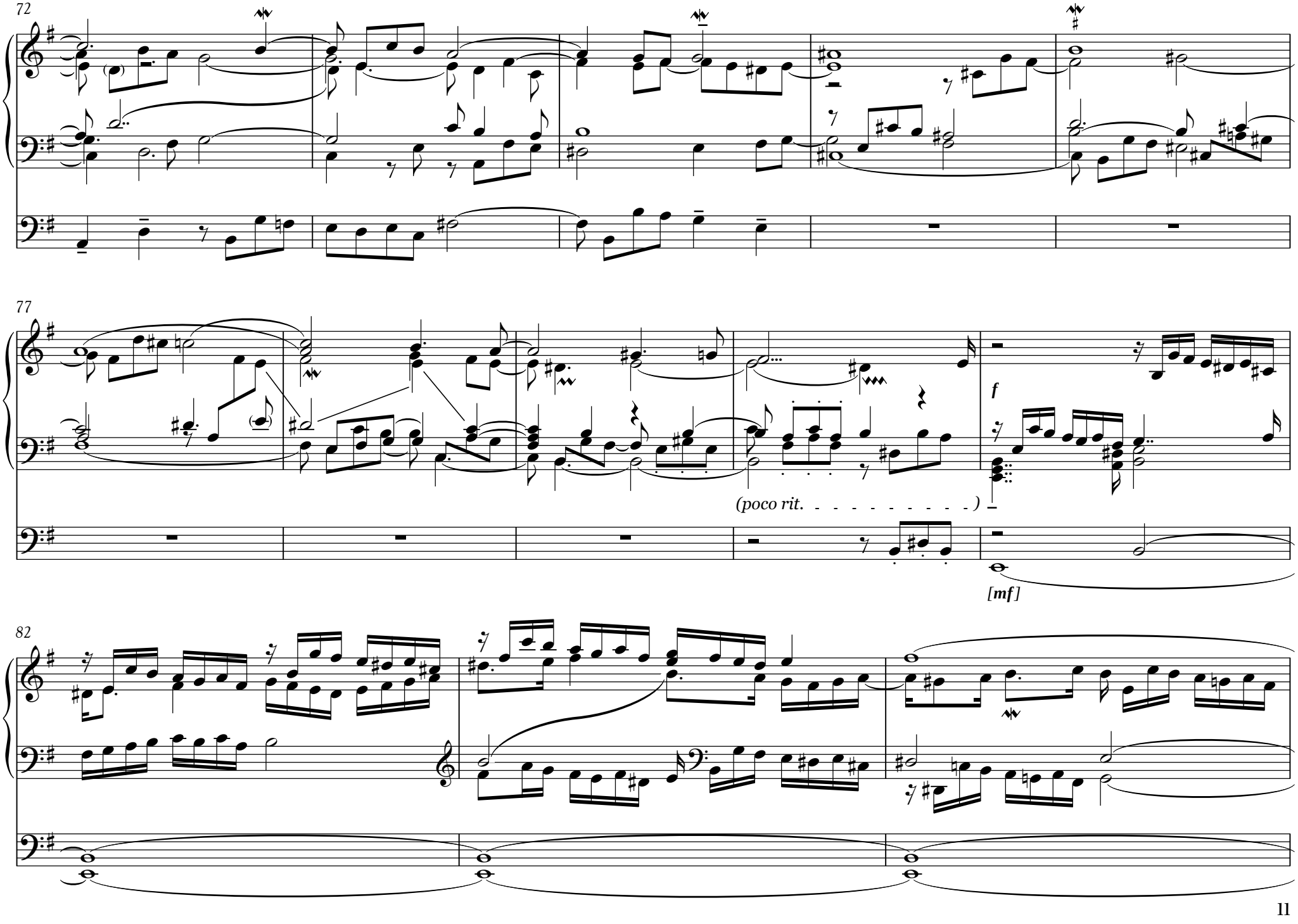
72
77
f
(poco rit. - - - - - - - - - -)
[mf]
82

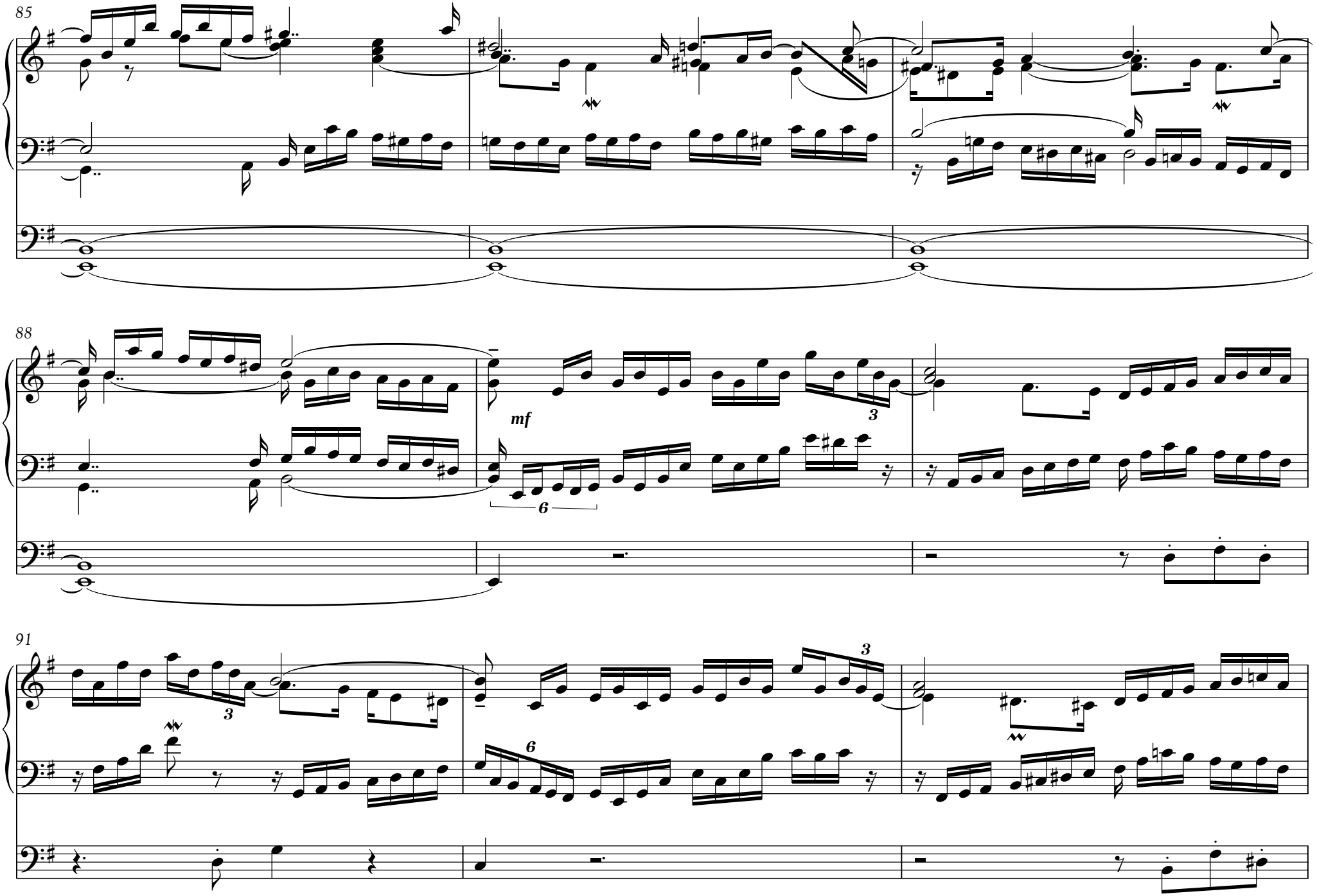
85
88
mf
91

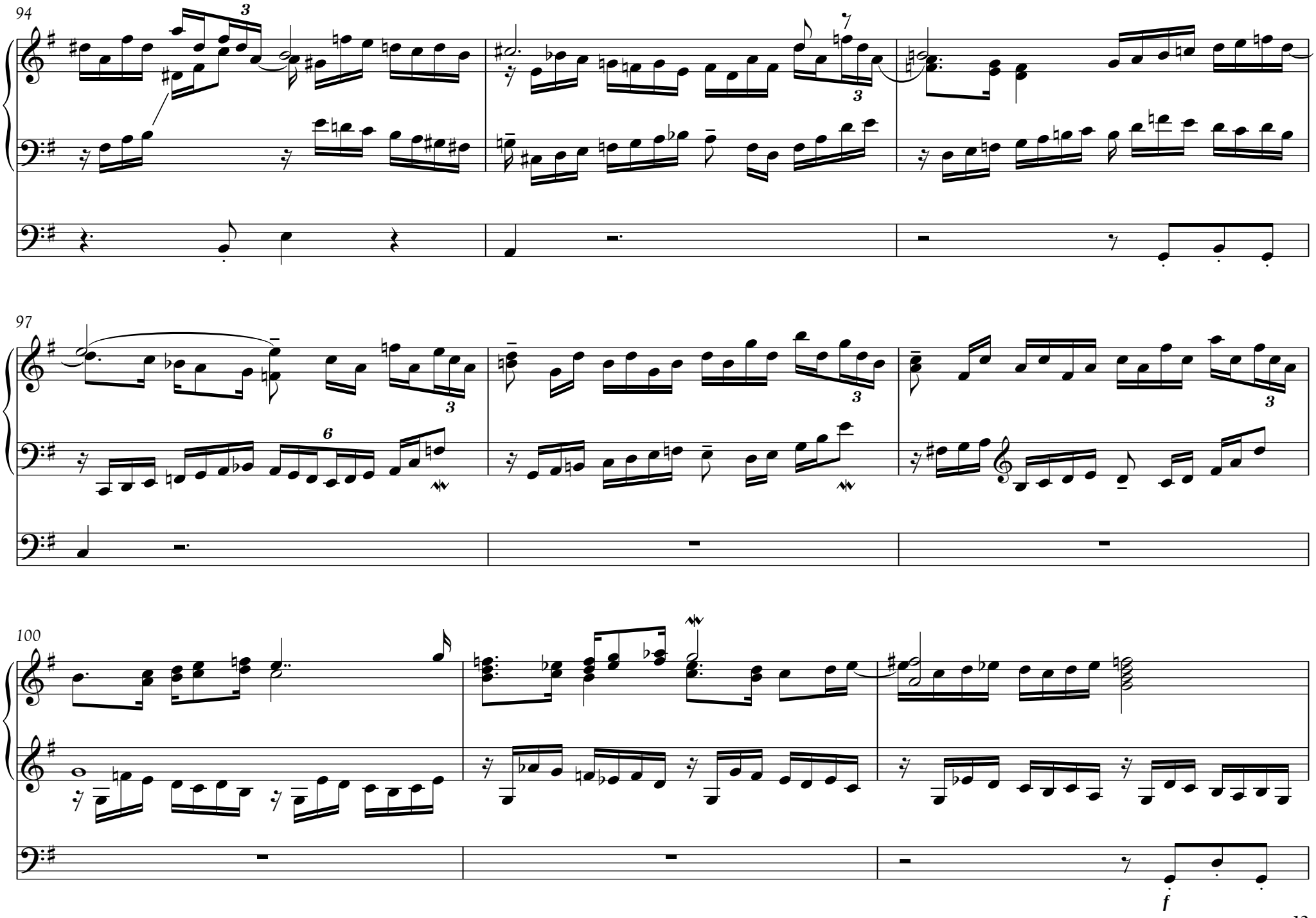
94
97
100
f

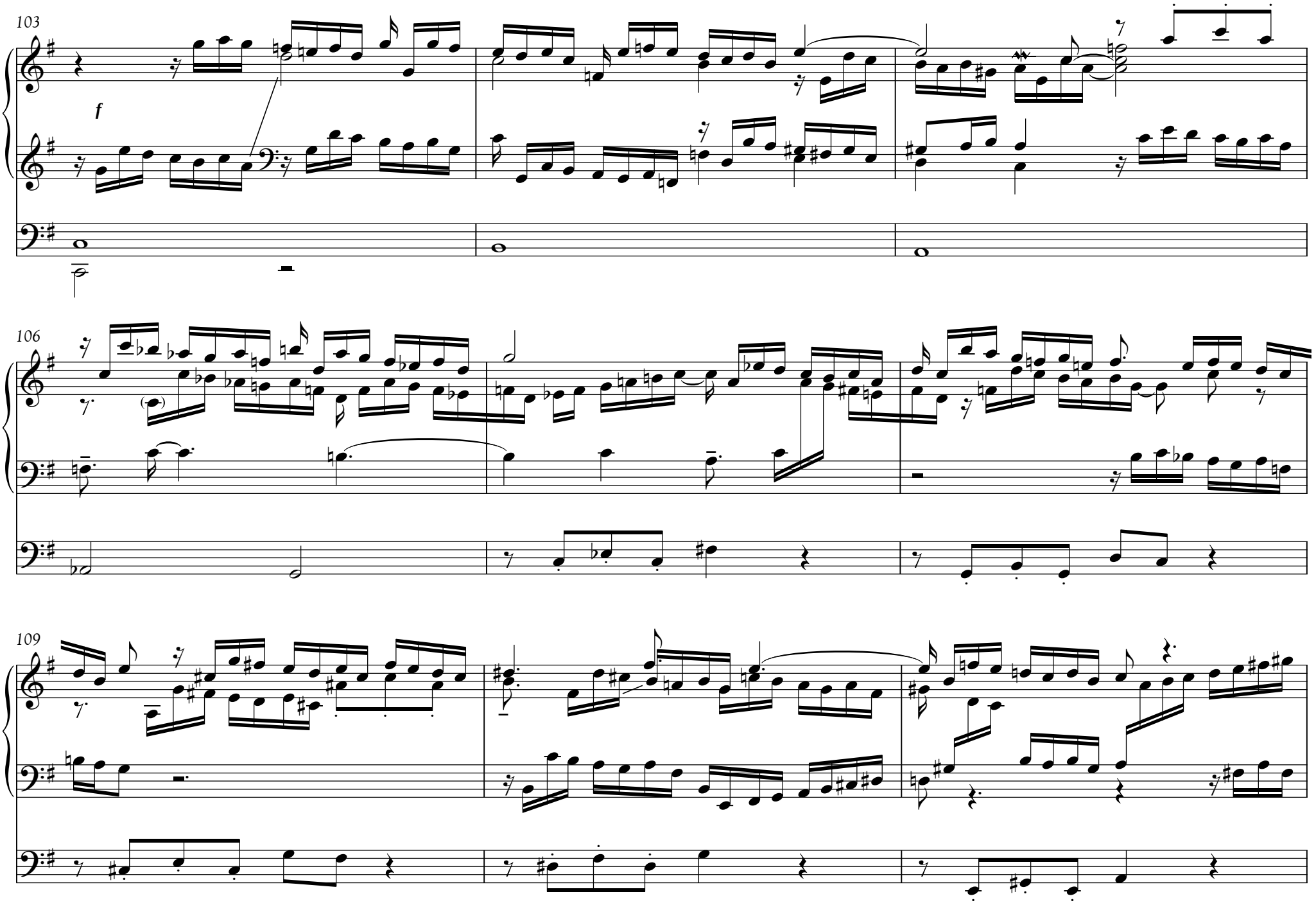
103
f
106
109

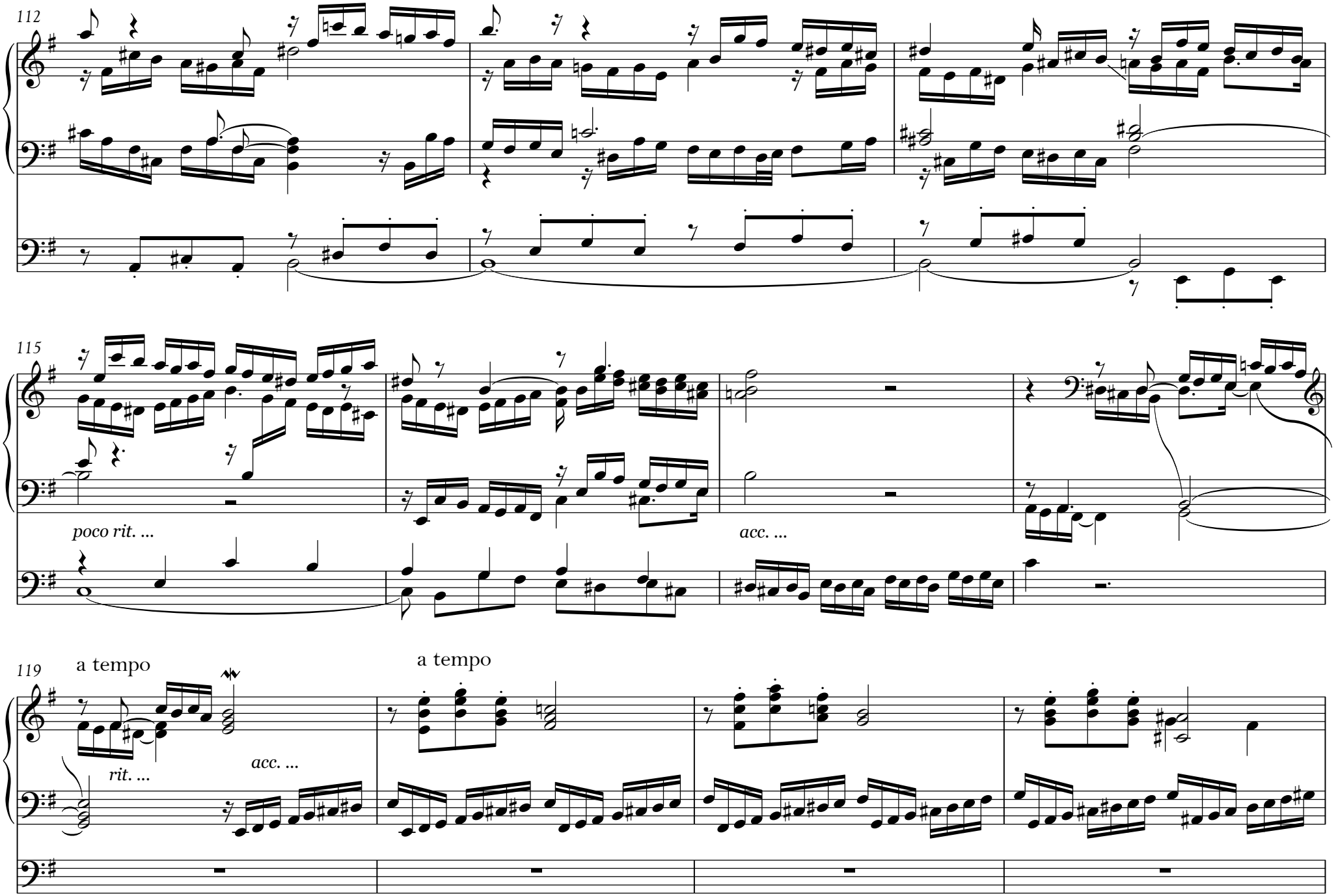
112
115
poco rit. ...
acc. ...
119
a tempo
rit. ...
acc. ...
a tempo

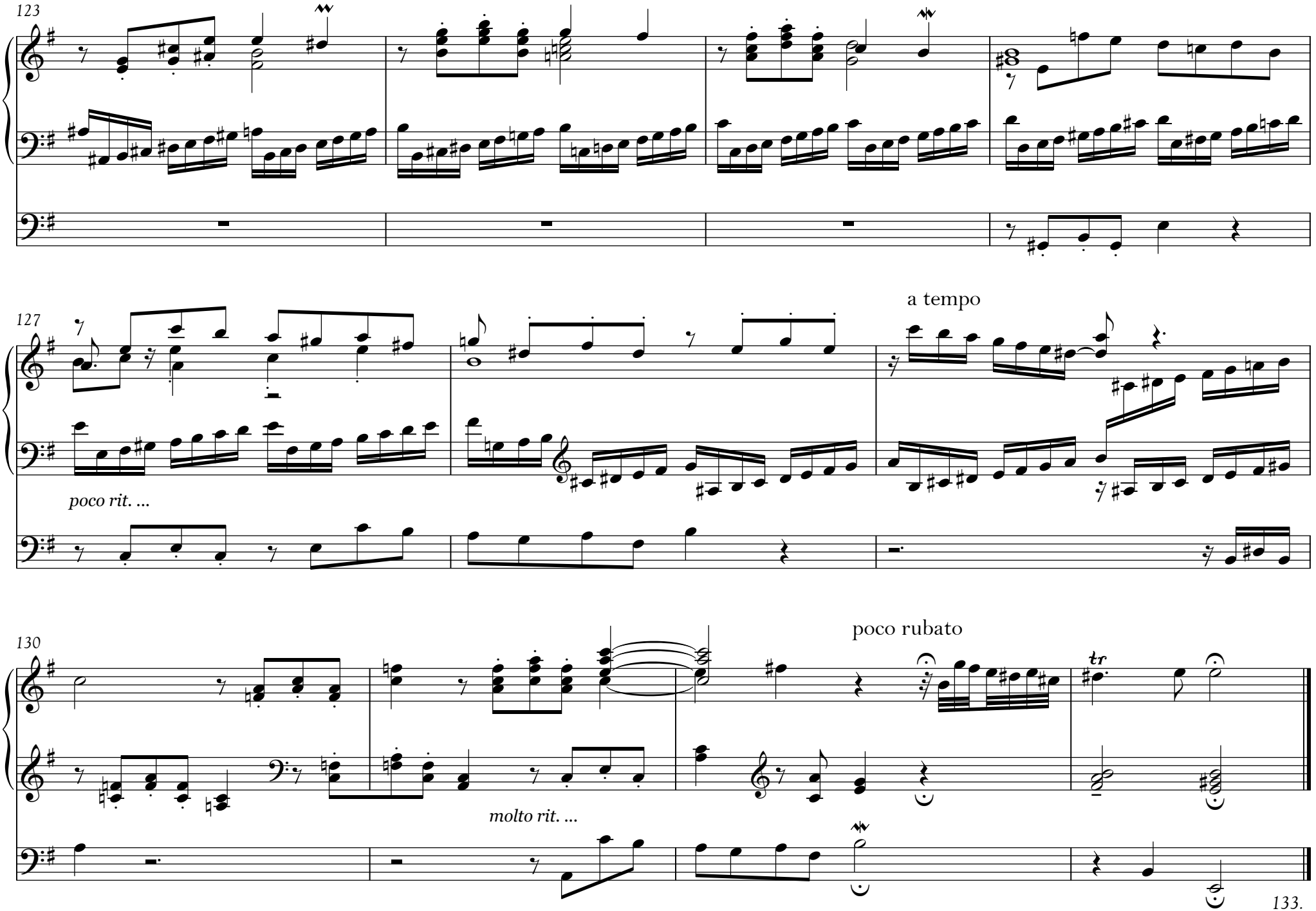
123
127
a tempo
poco rit. ...
130
poco rubato
molto rit. ...
133.

II. Intimamente (♩=♪)

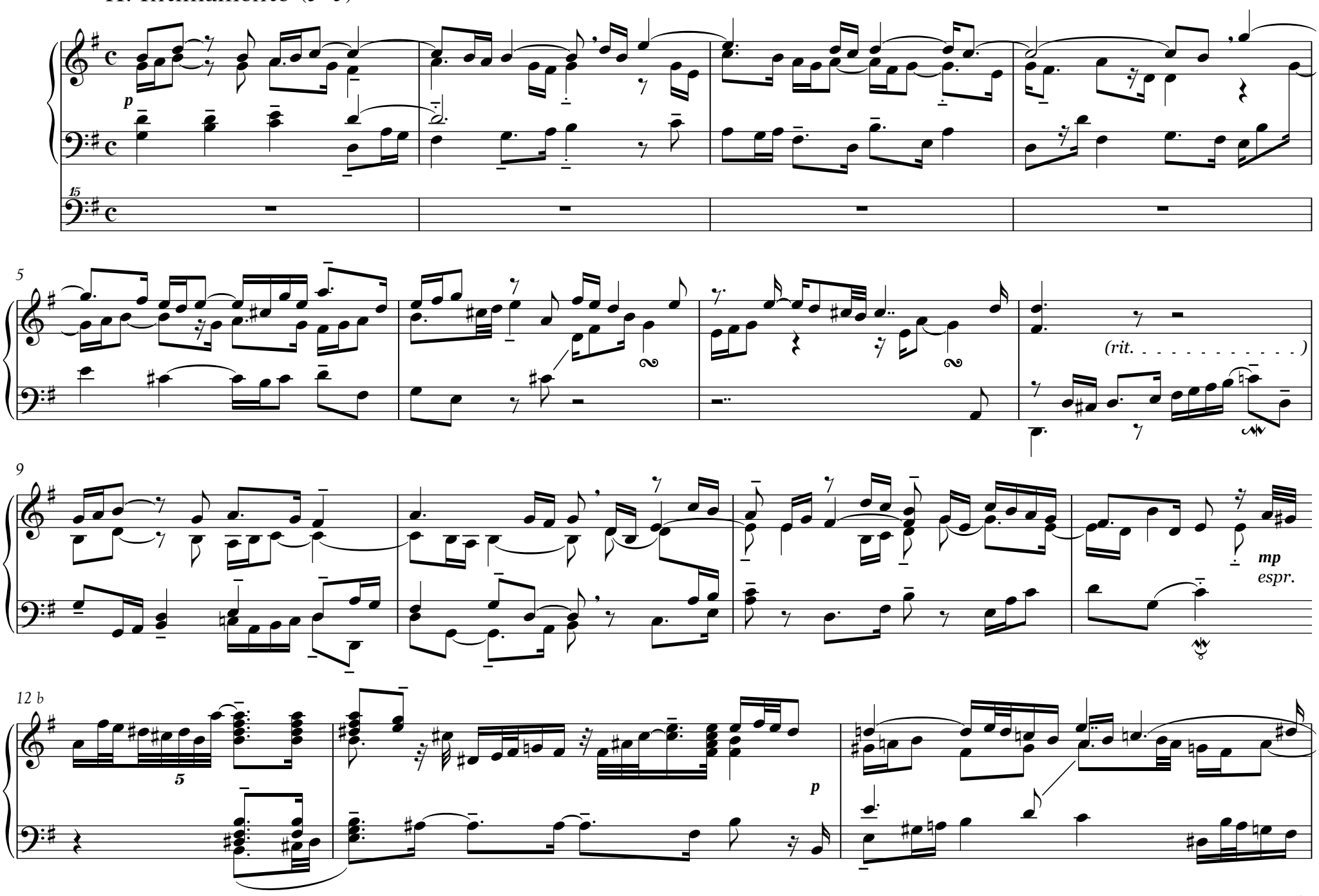

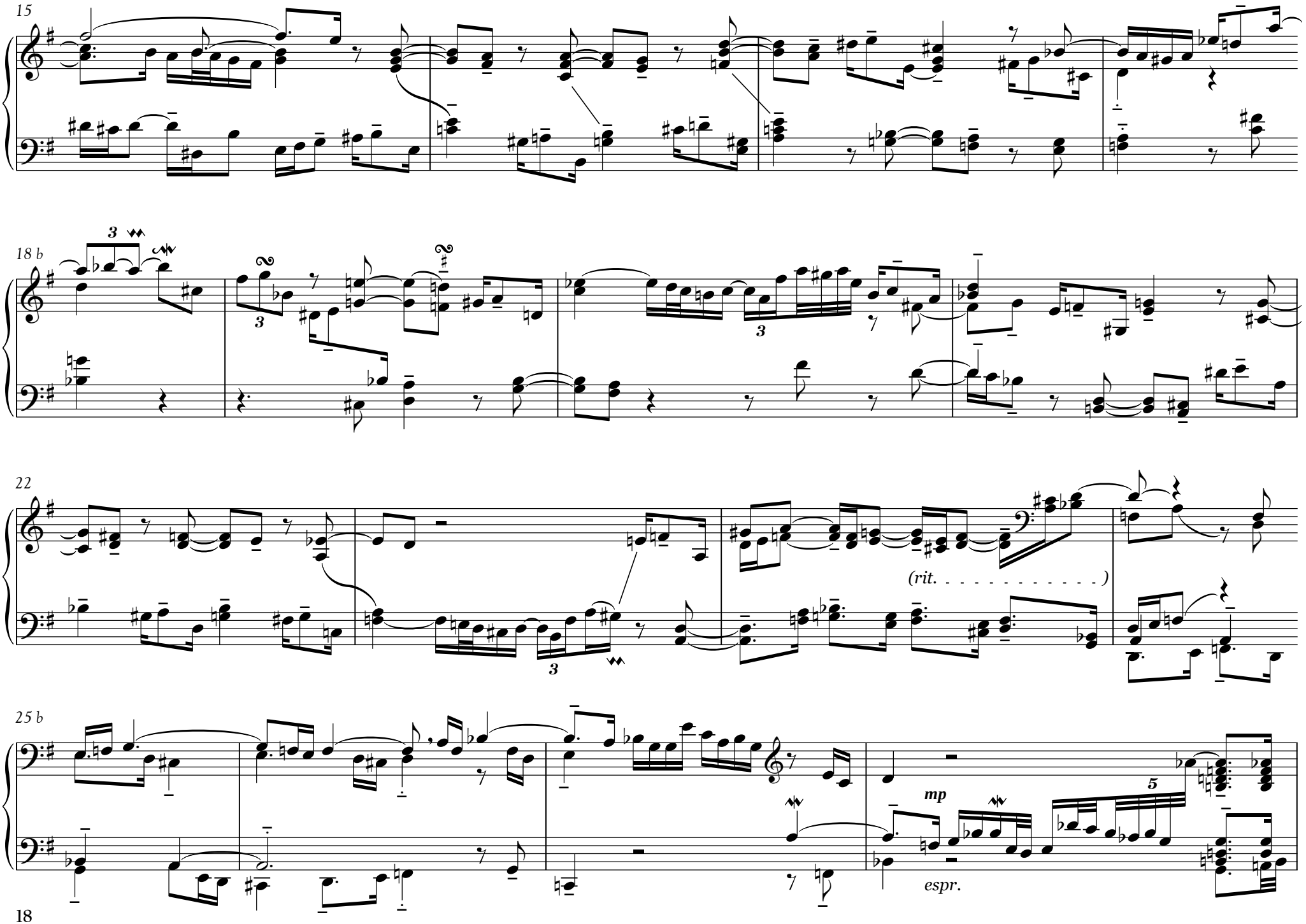
15
18 b
22
(rit. . . . .)
25 b
mp
espr.

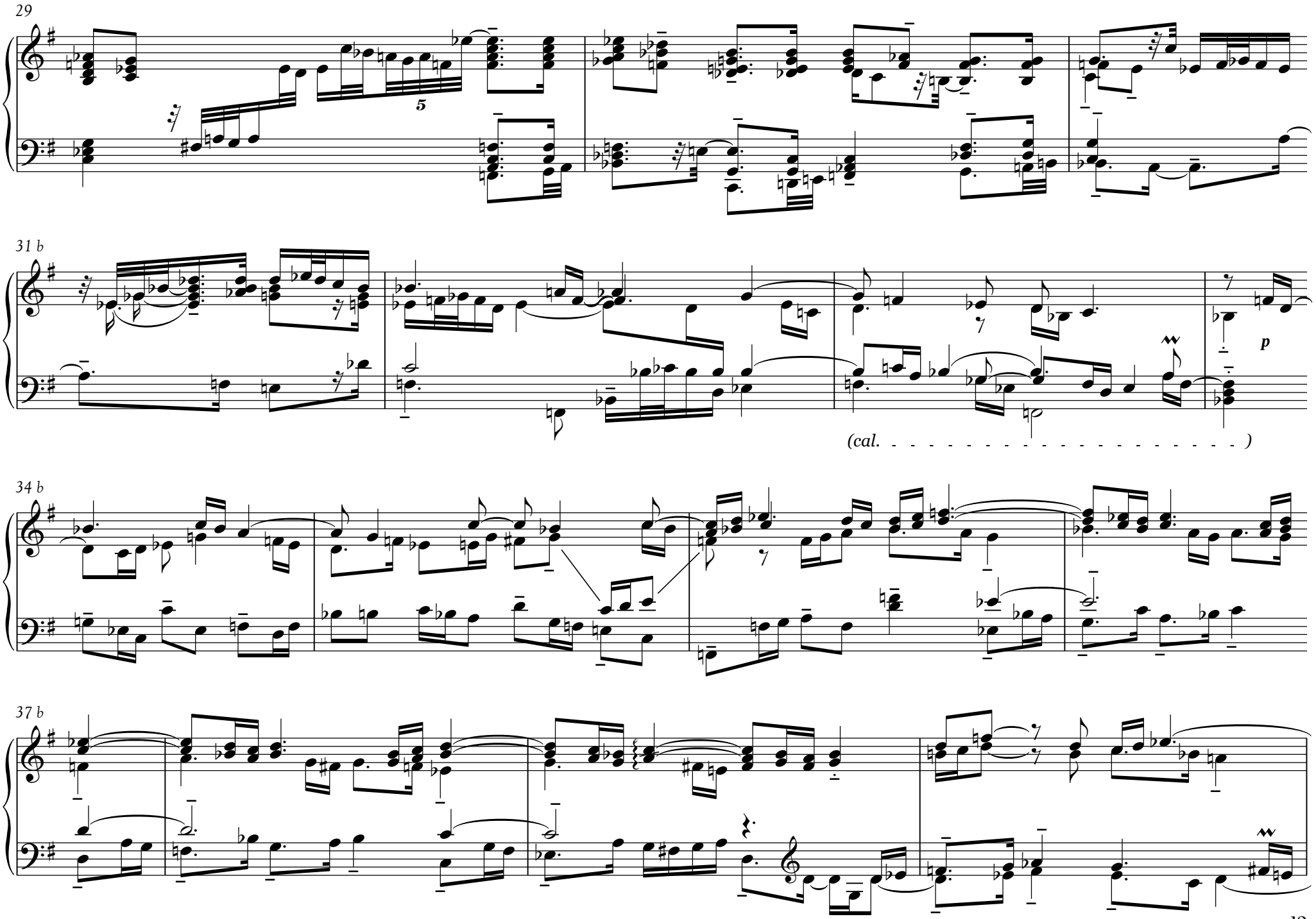
29
5
31 b
p
(cal. . . . .)
34 b
37 b

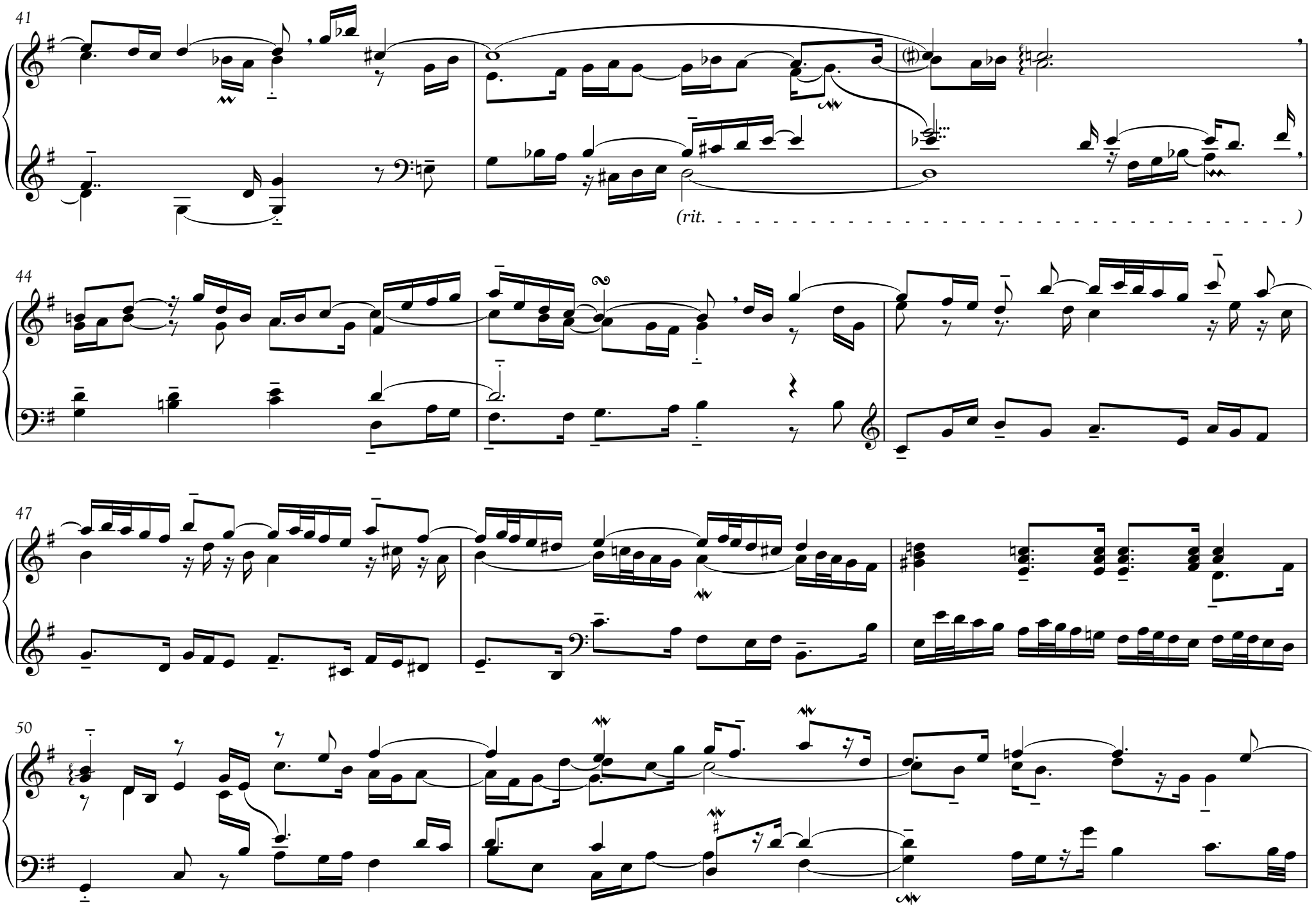
41
(rit.)
44
47
50

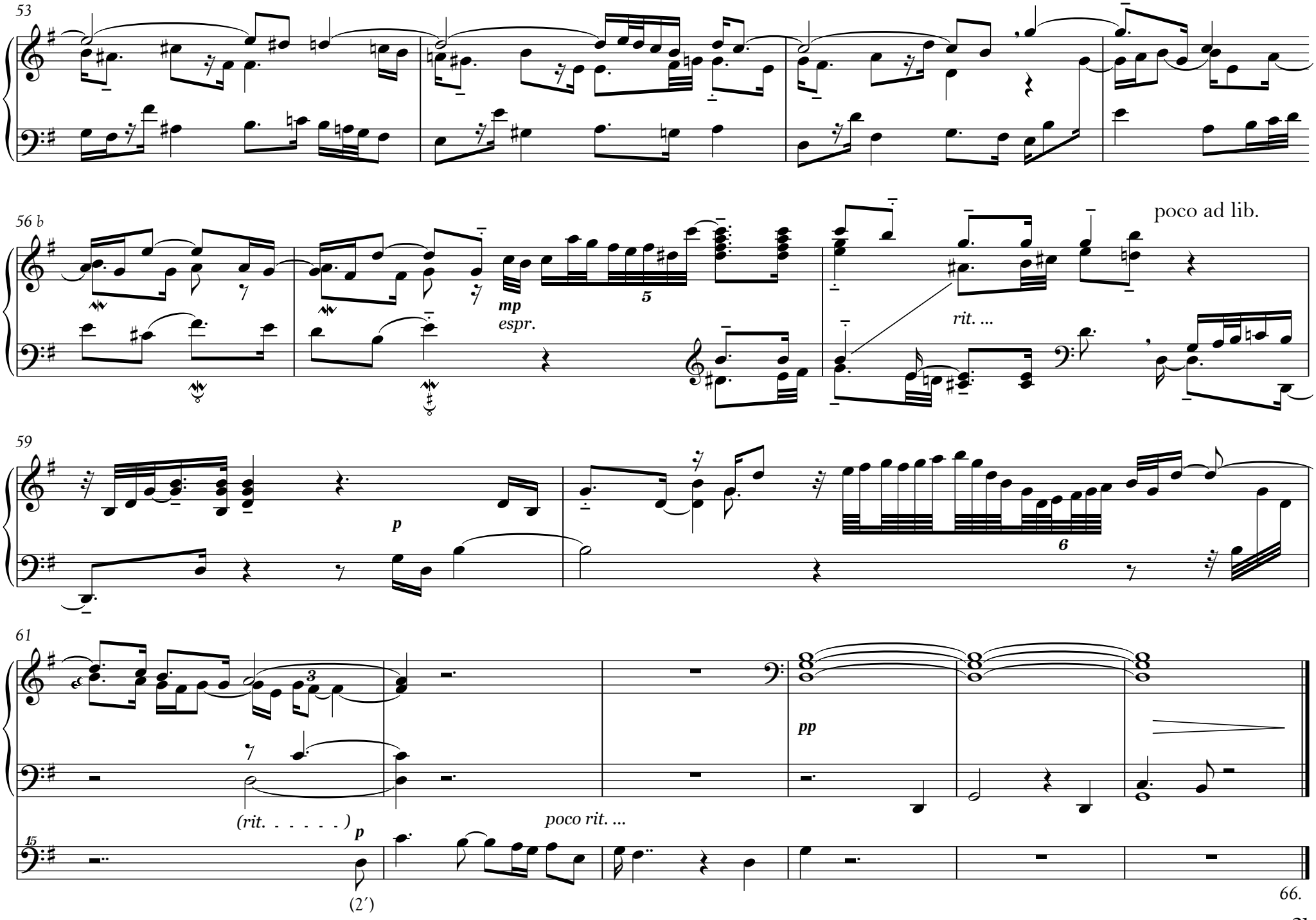
53
56 b
mp
espr.
5
poco ad lib.
rit. ...
59
p
6
61
3
pp
(rit. . . . .)
p
poco rit. ...
15
(2′)
66.

III. Fúga (♪=♩)

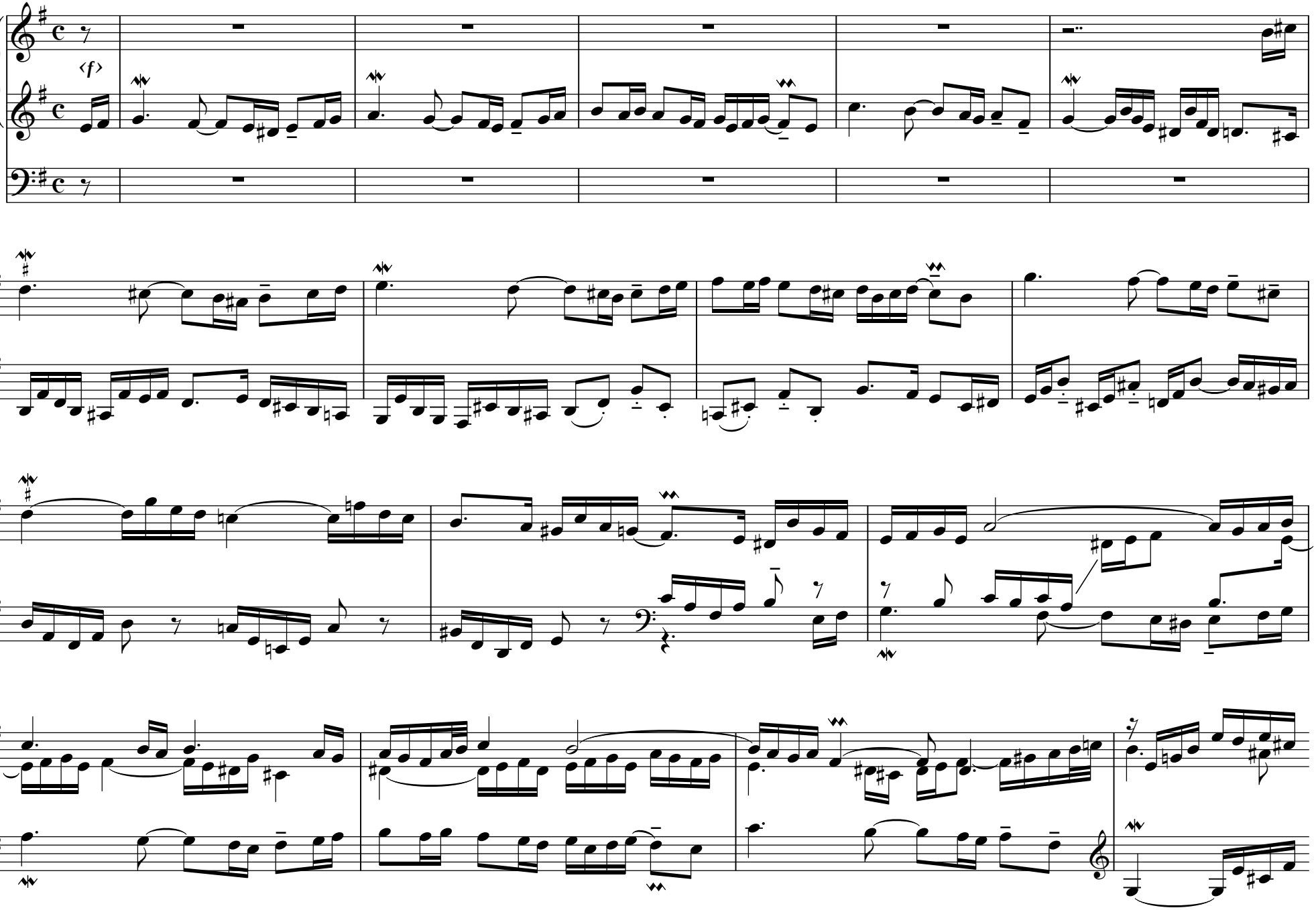

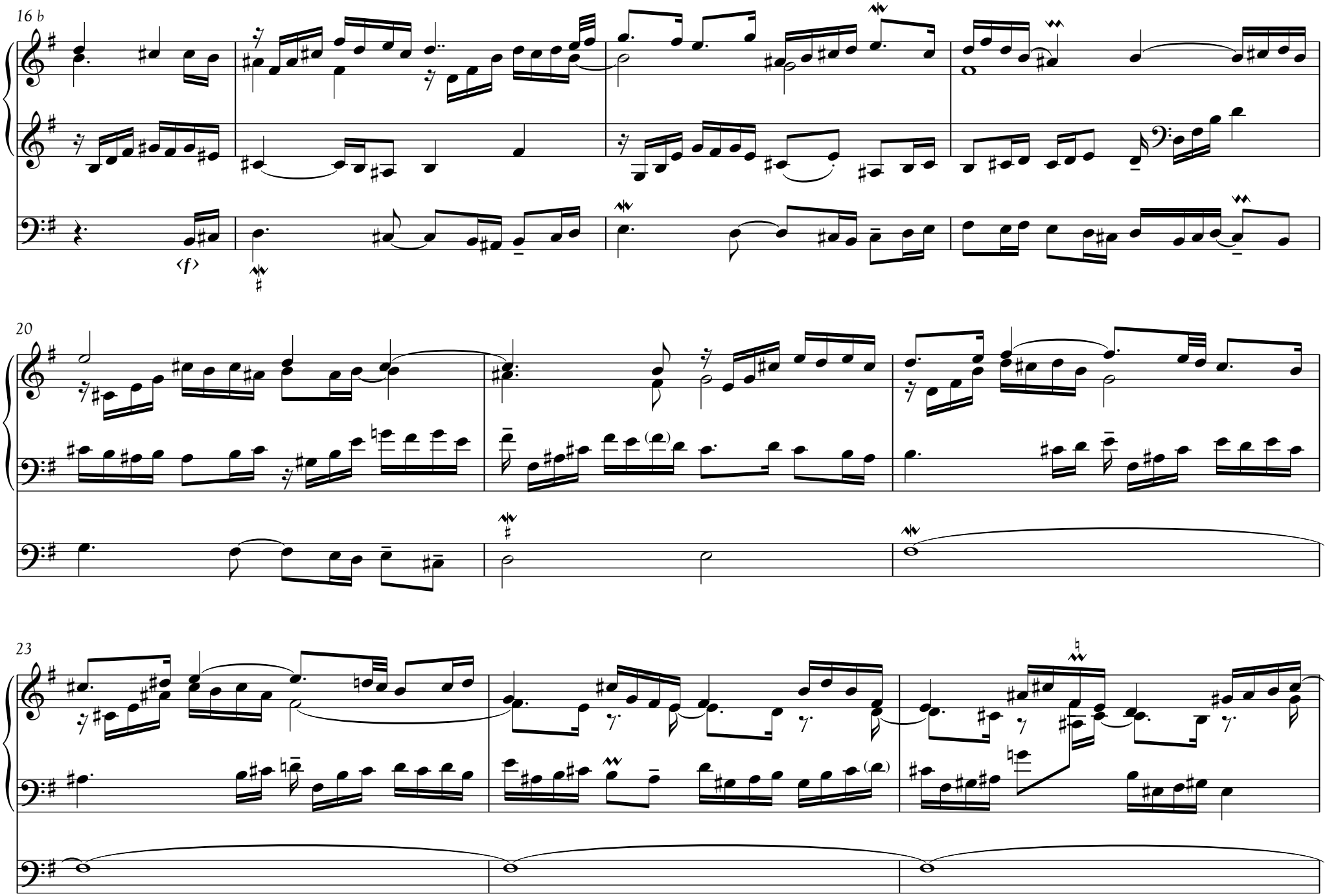
16 b
‹f›
20
23

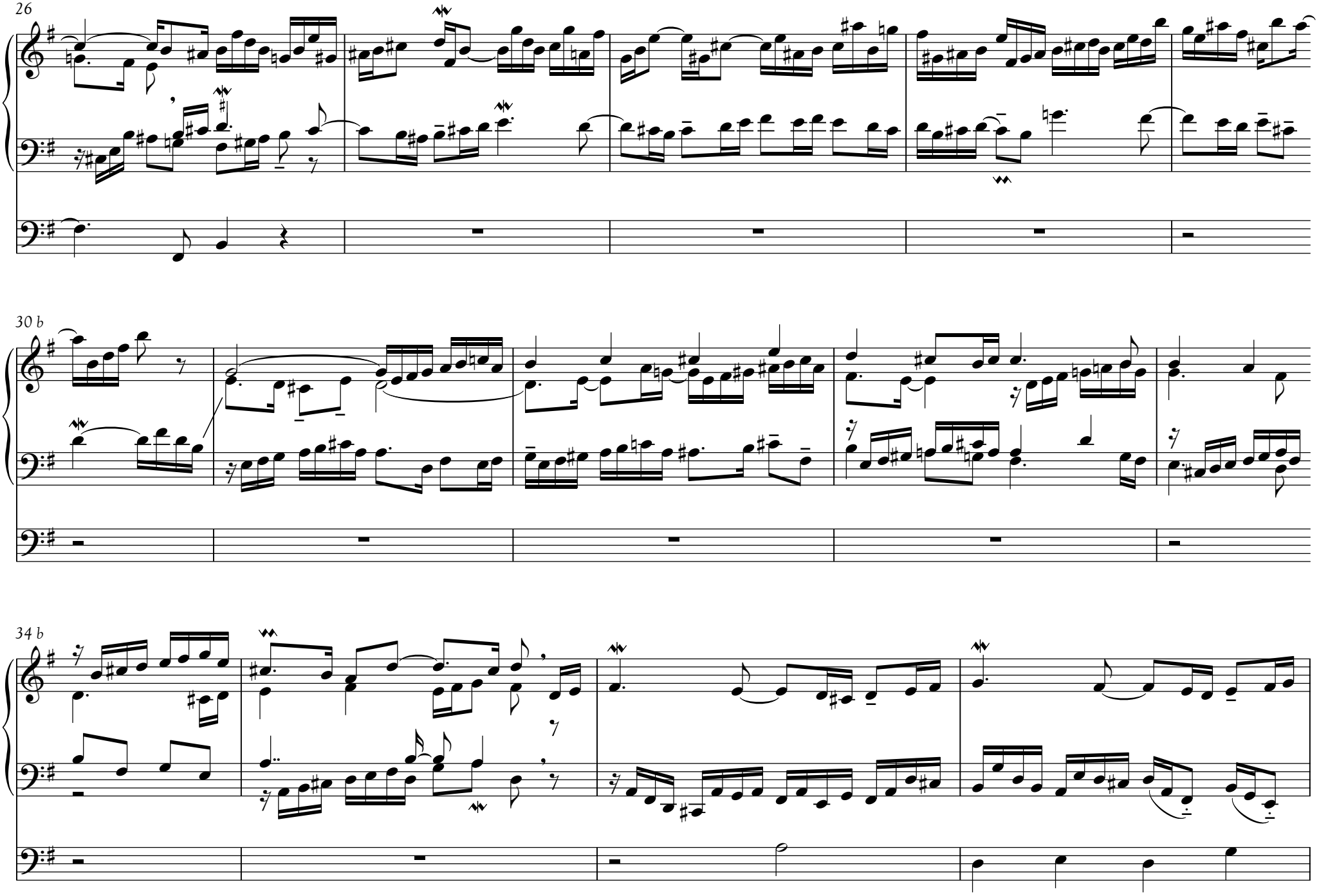
26
30 b
34 b

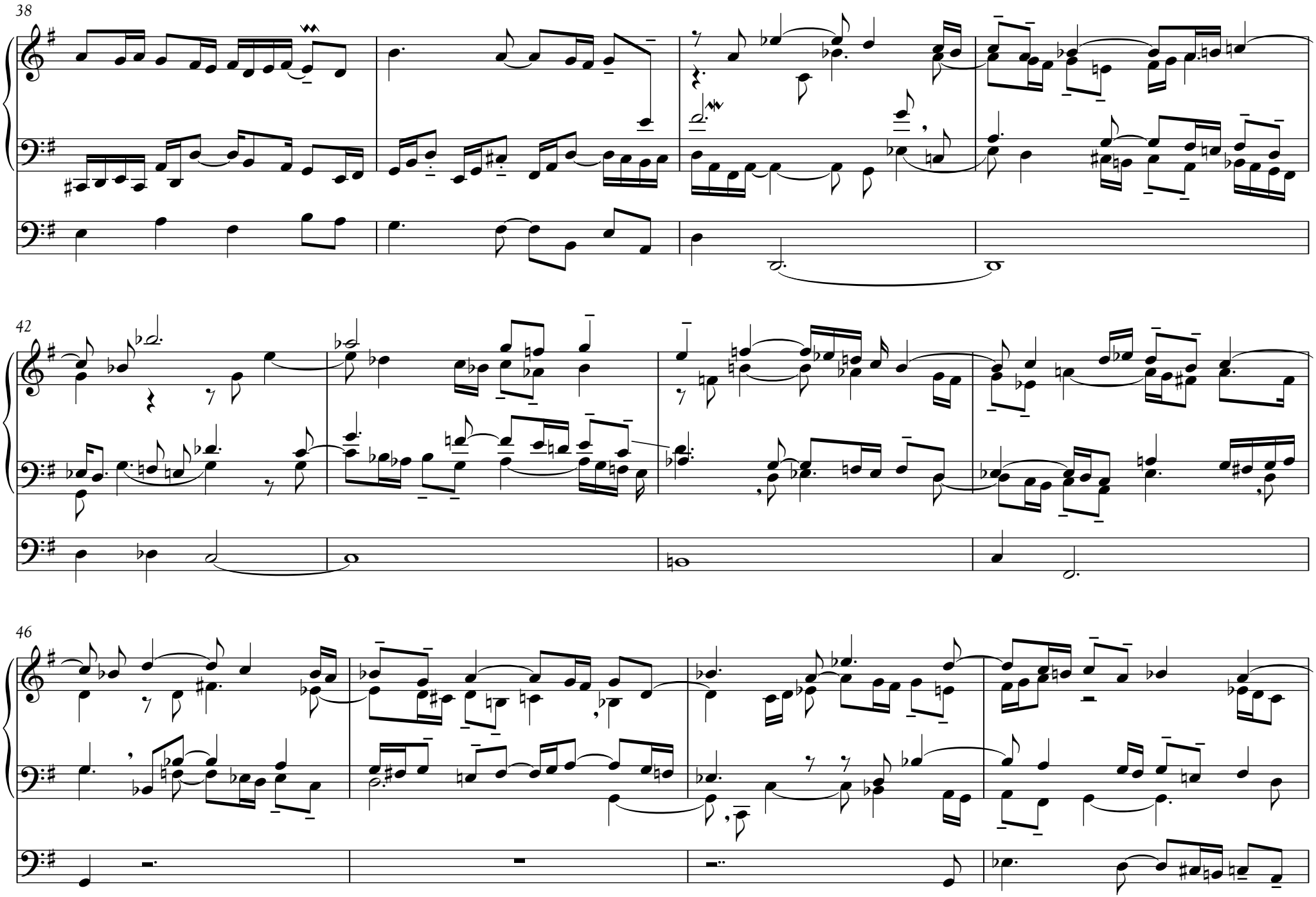
38
42
46

50
(rit. -)
54 b
59
63

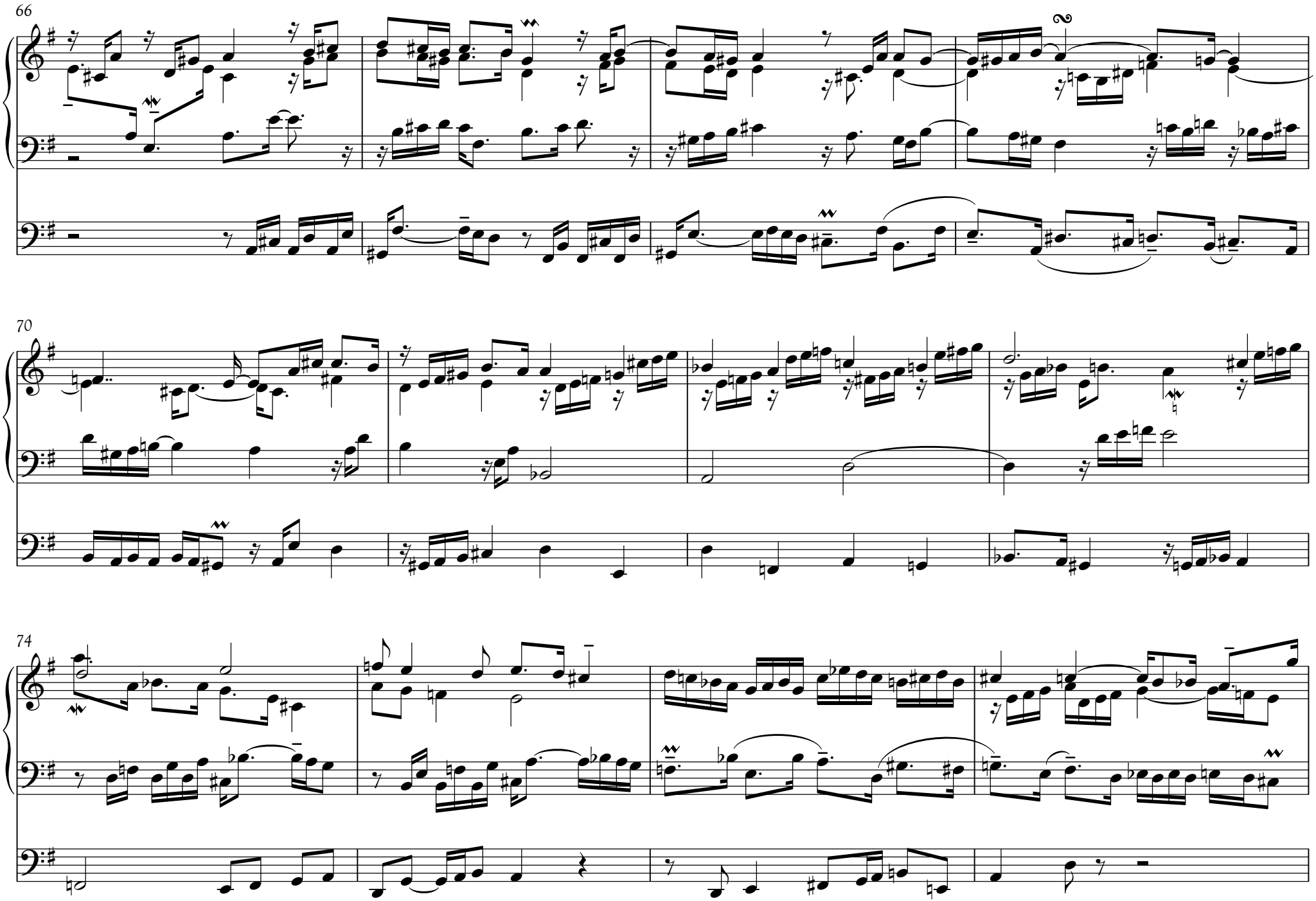
66
70
74

78

poco sost. ed espr.

82

rit. ...

acc. ...

a tempo

85

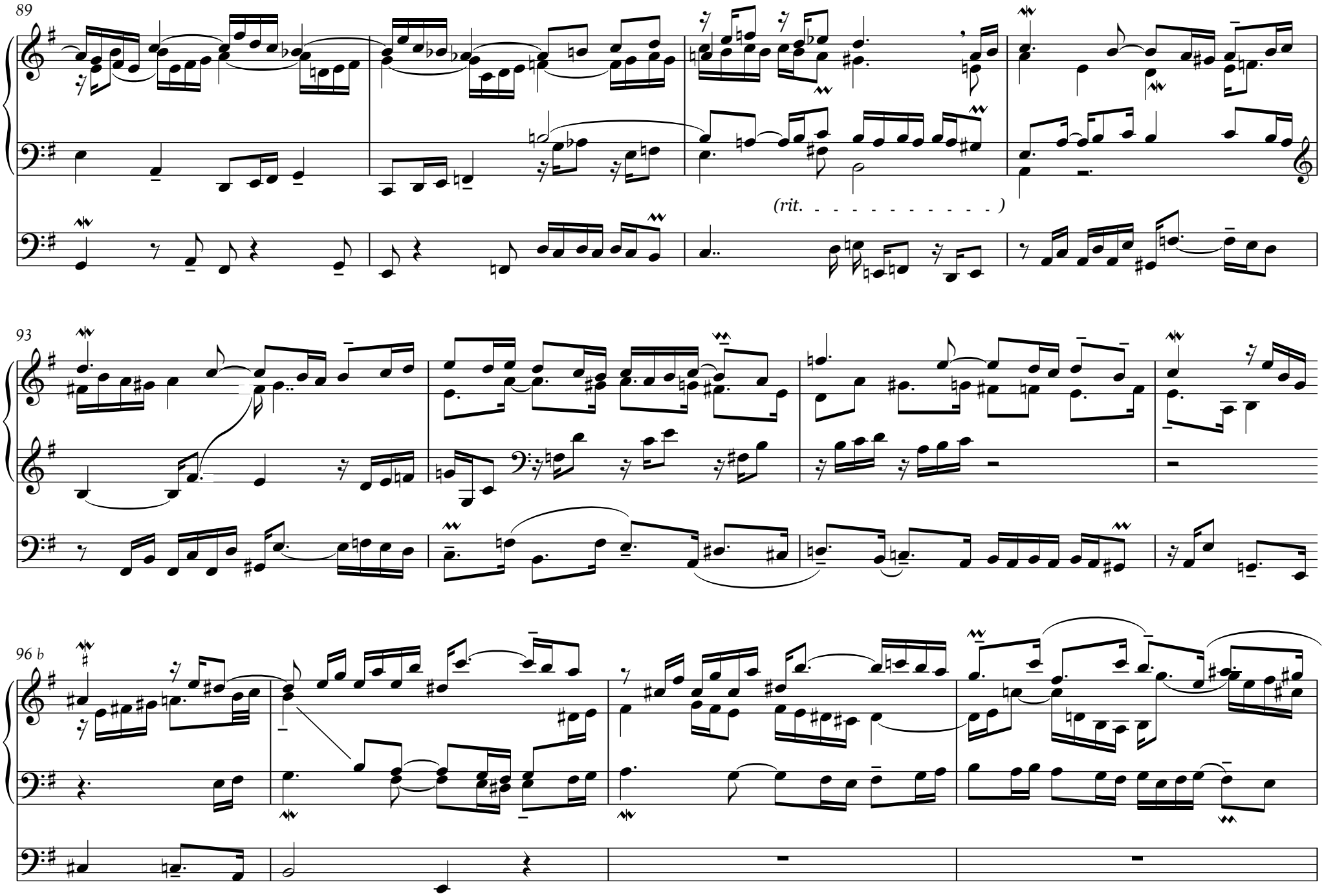
89
(rit. . . . .)
93
96 b

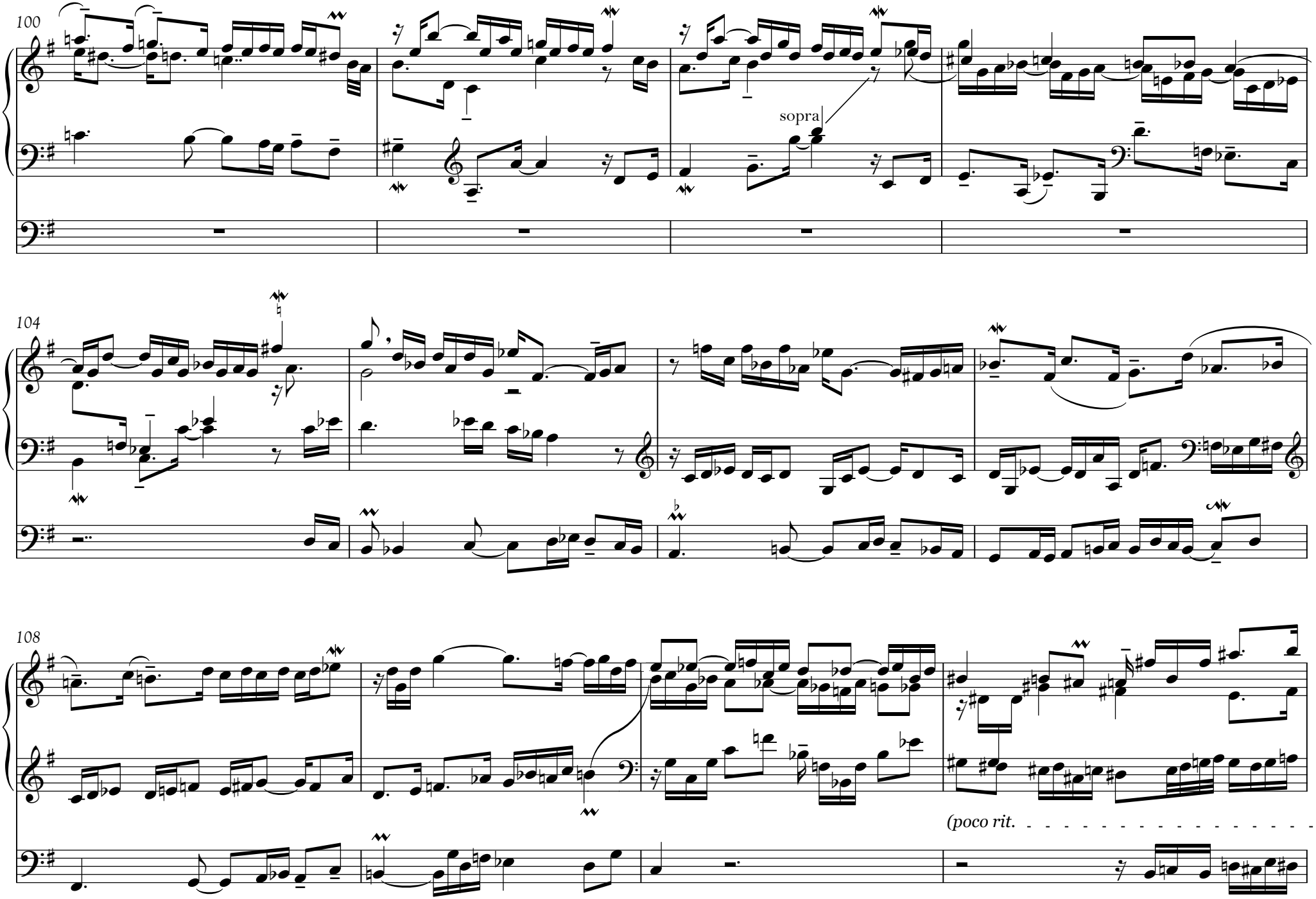
100
sopra
104
108
(poco rit.

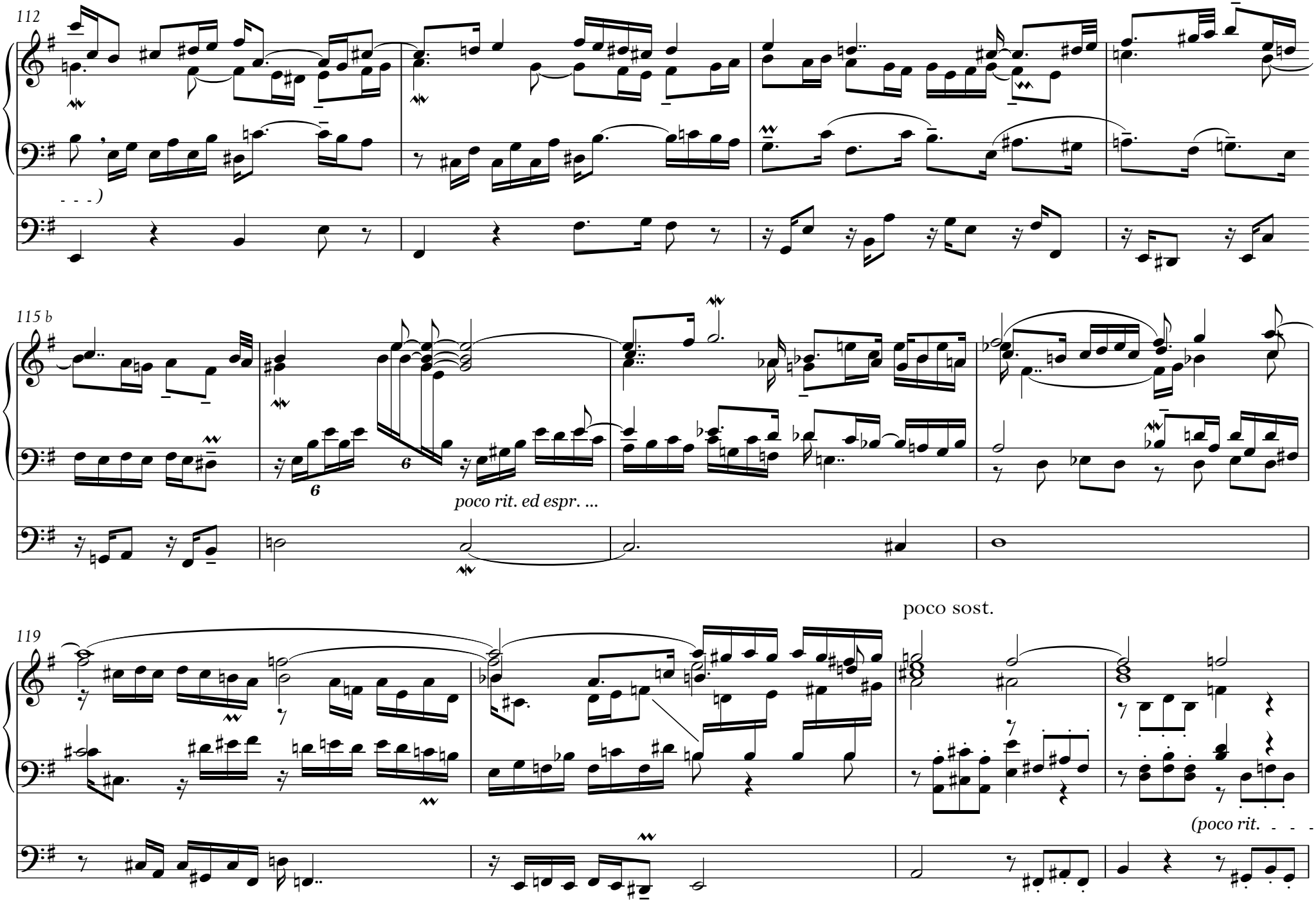
112
115 b
poco rit. ed espr. ...
119
poco sost.
(poco rit.

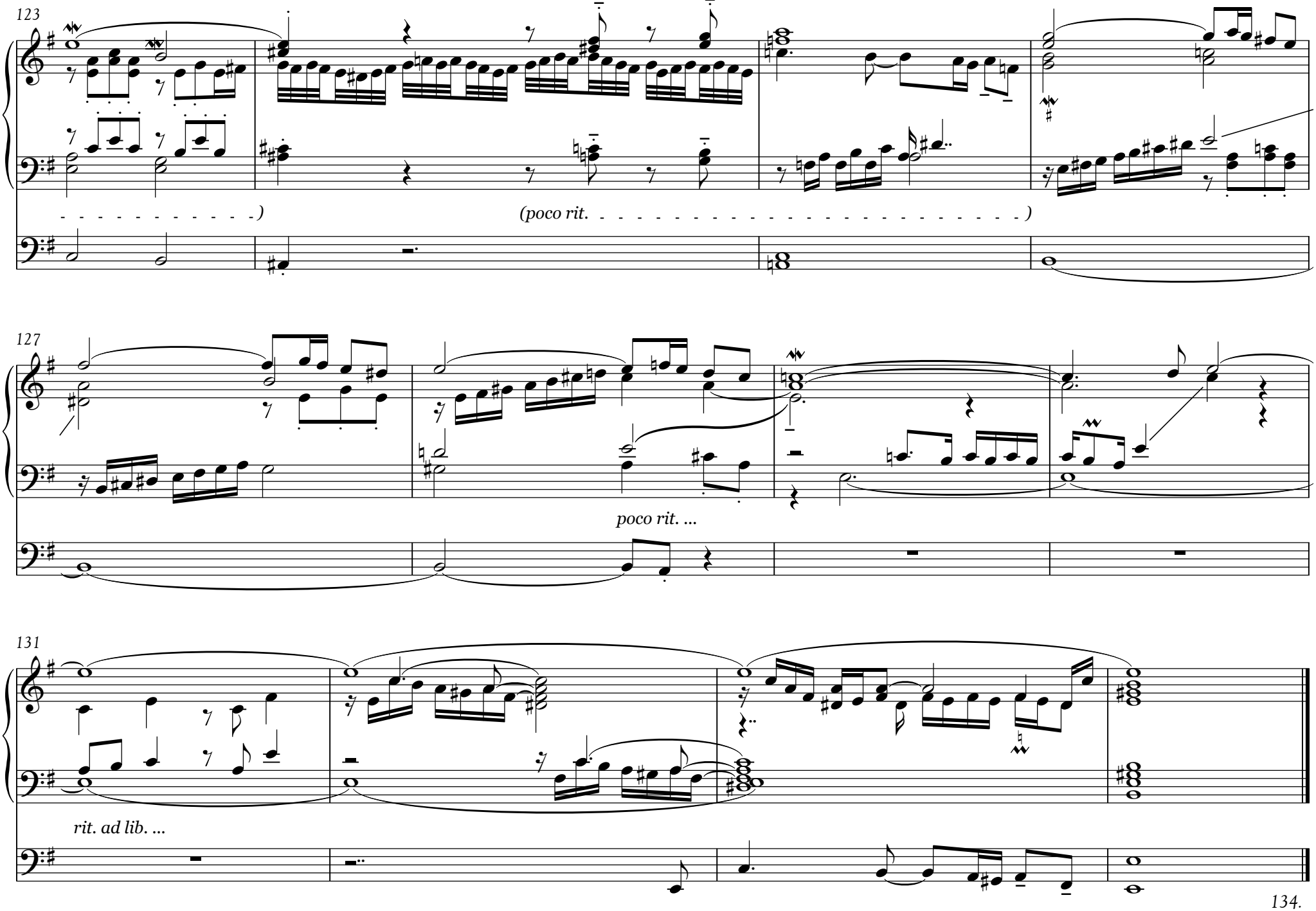
123
(poco rit.
127
poco rit. ...
131
rit. ad lib. ...
134.

2.

F-dúr (magyaros) concerto

I. Allegro (♩= 80)

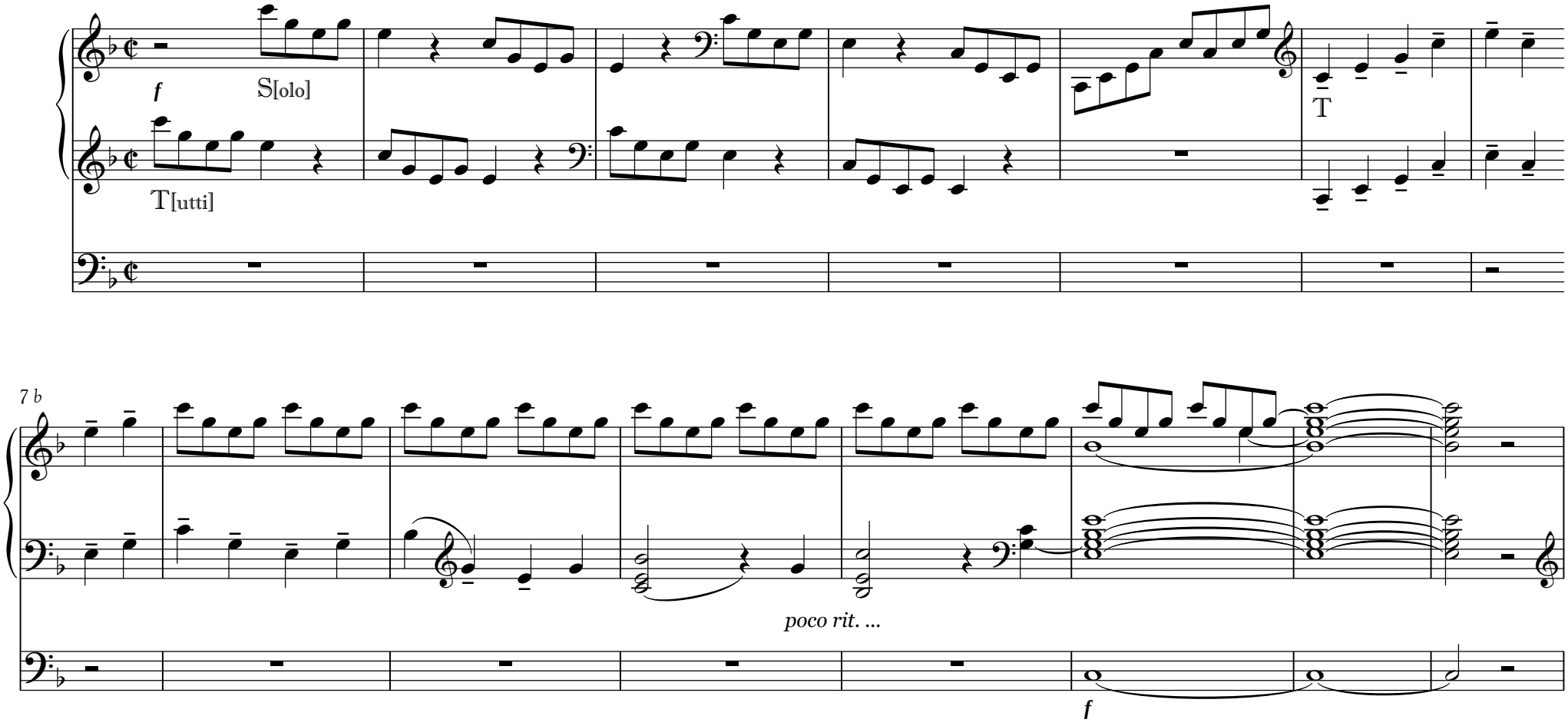

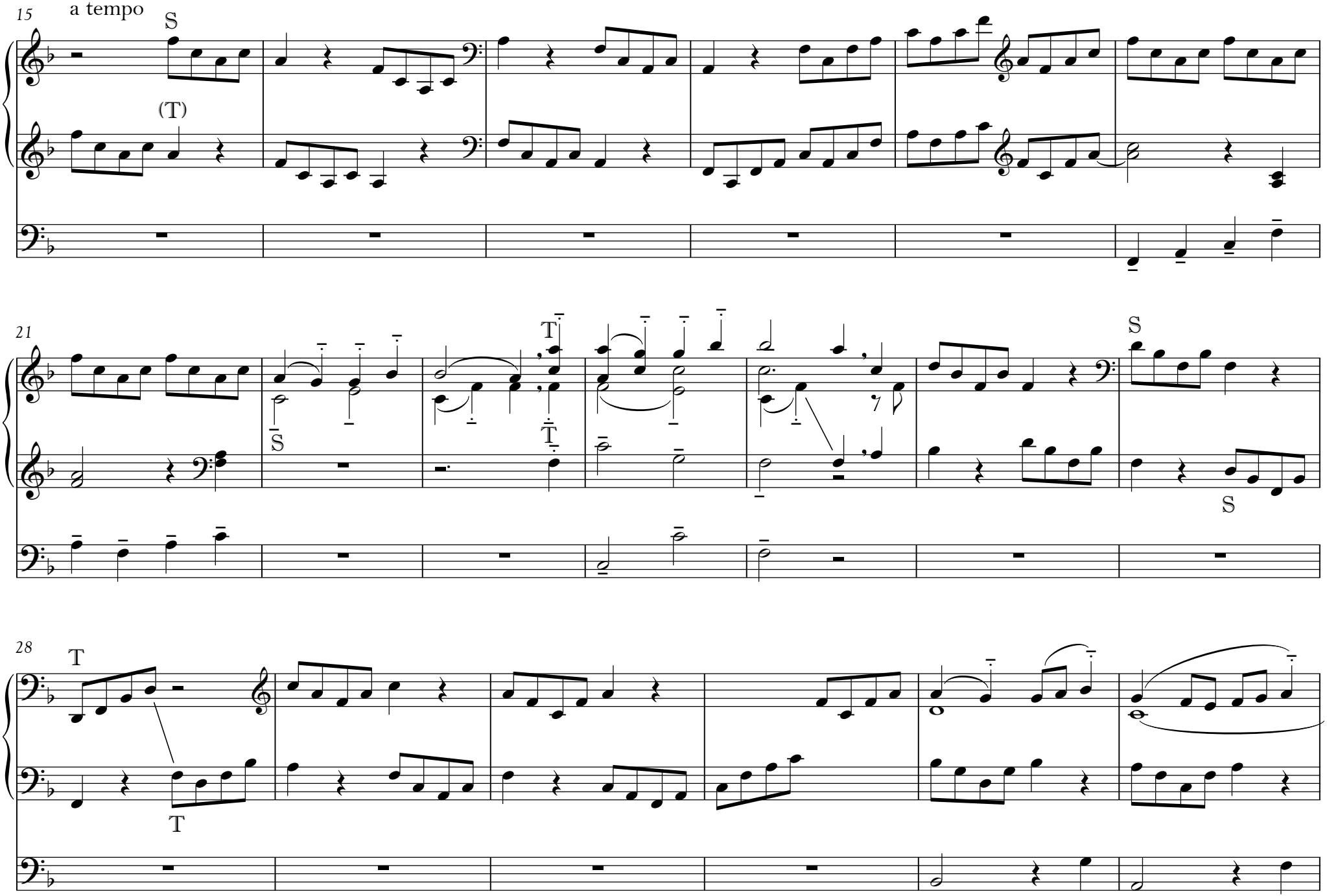
15
a tempo
S
(T)
21
S
T
T
S
S
28
T
T

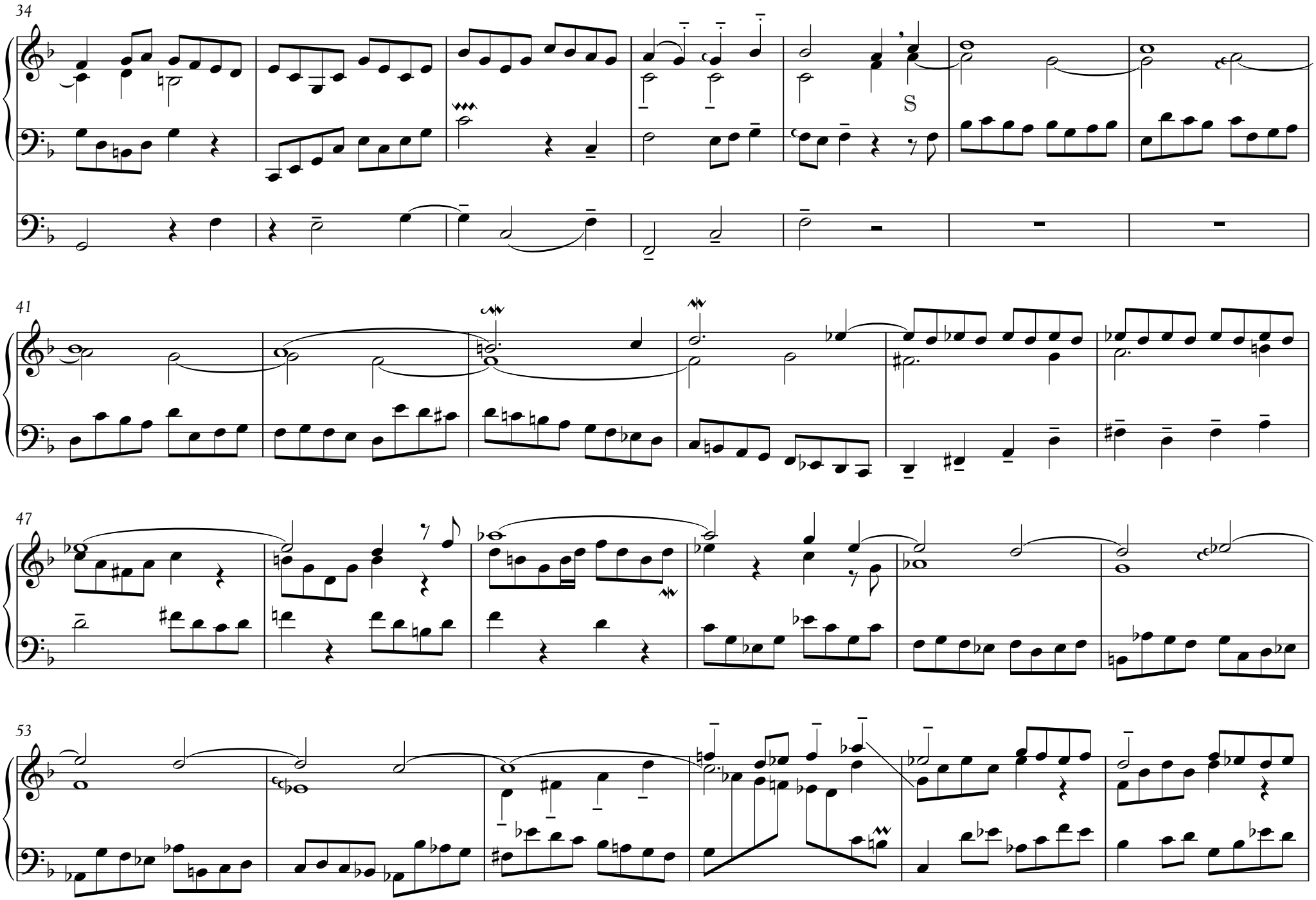
34
S
41
47
53

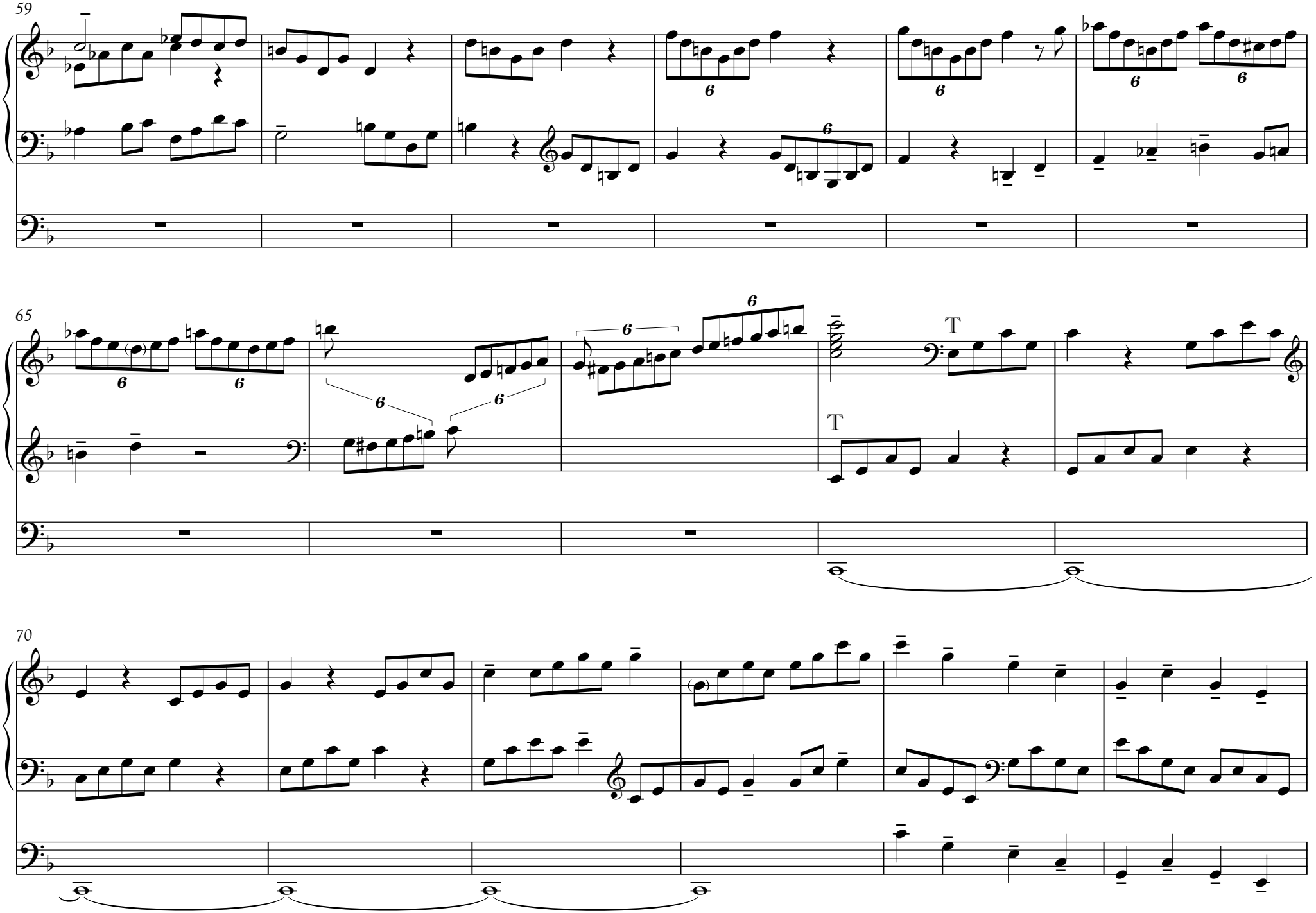
59
65
T
T
70

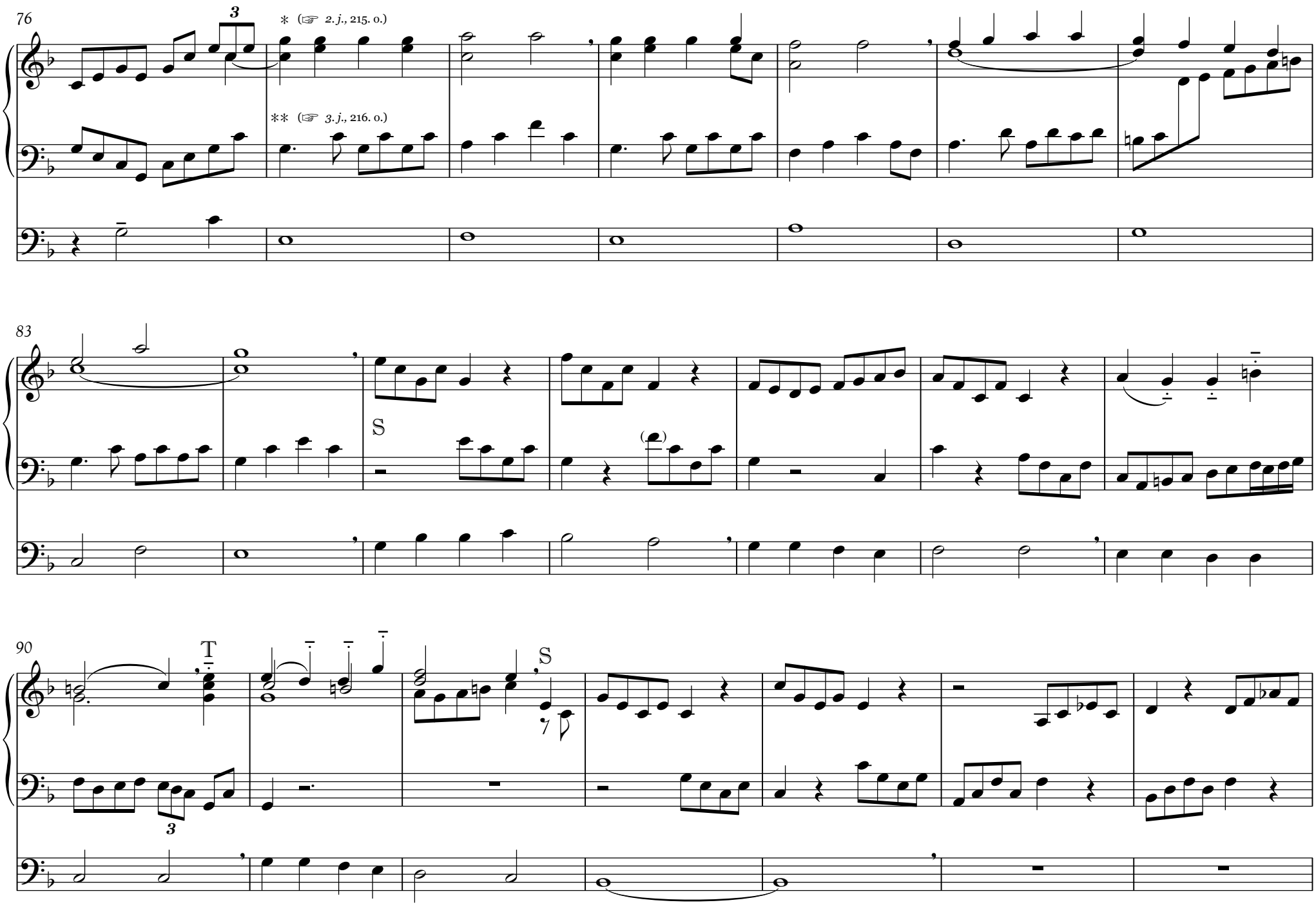
76
3
* (☞ 2. j., 215. o.)
** (☞ 3. j., 216. o.)
83
S
(F)
90
T
S
3

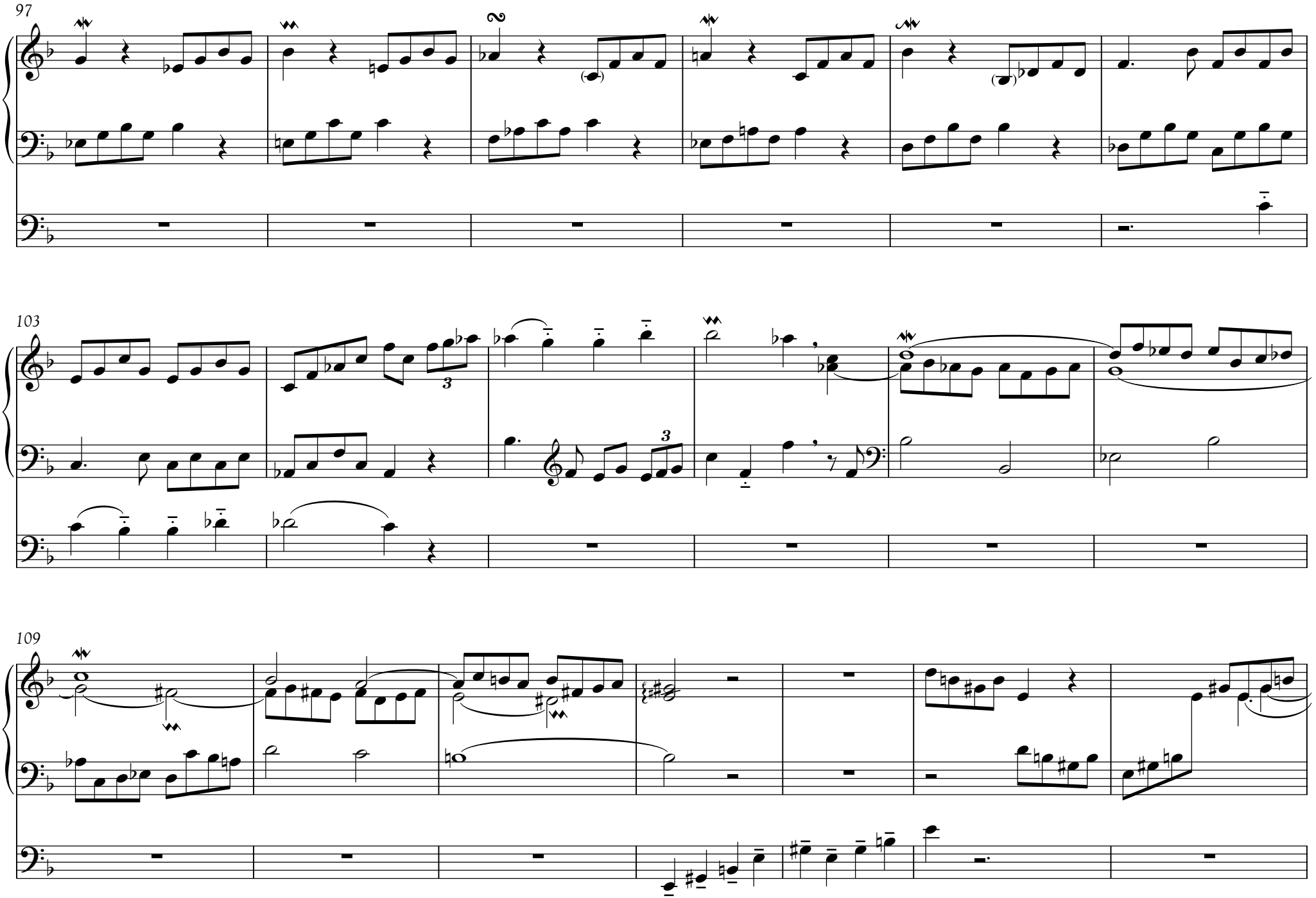
97
103
109

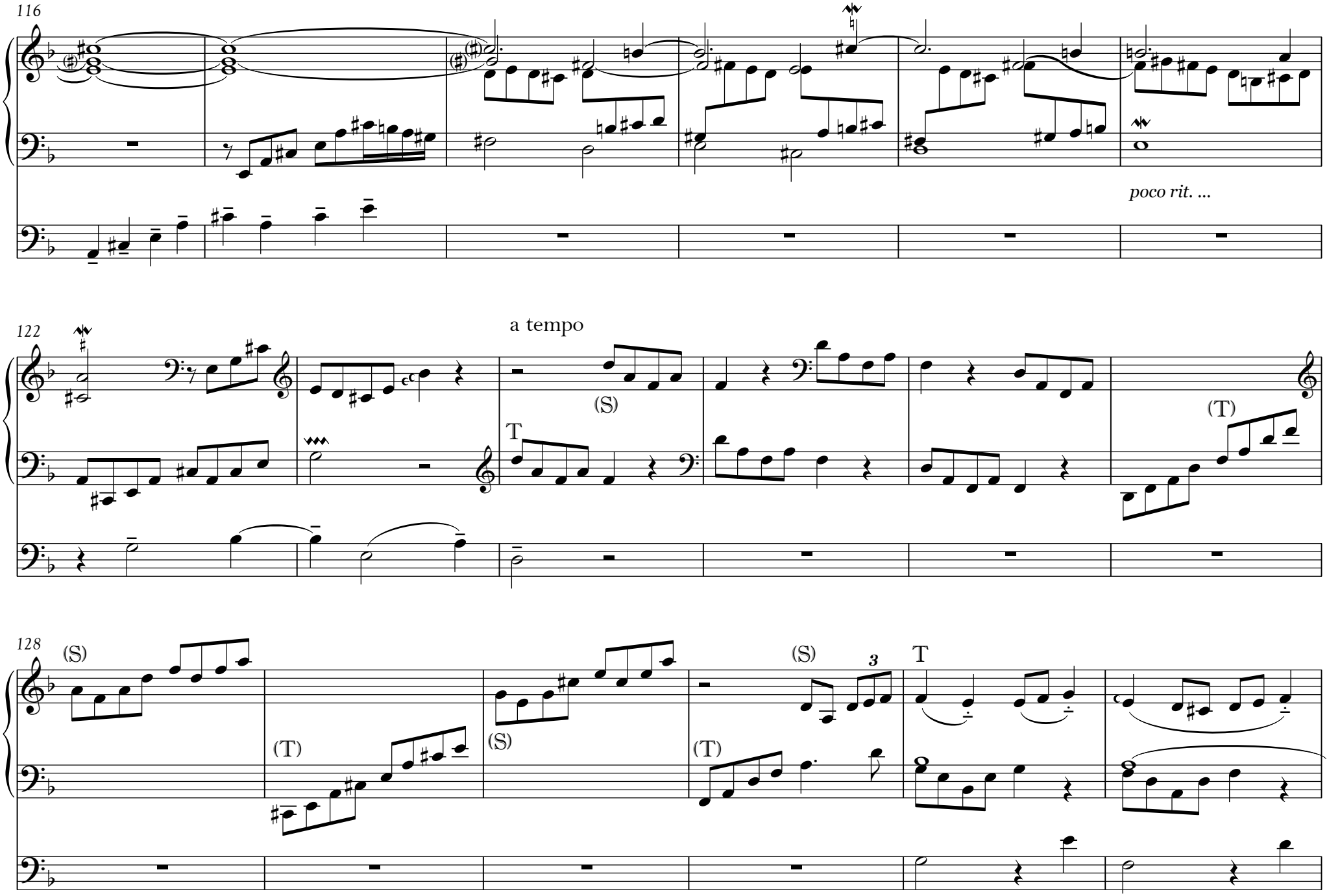
116
poco rit. ...
122
a tempo
(S)
T
(T)
128
(S)
(T)
(S)
(S)
3
T
(T)

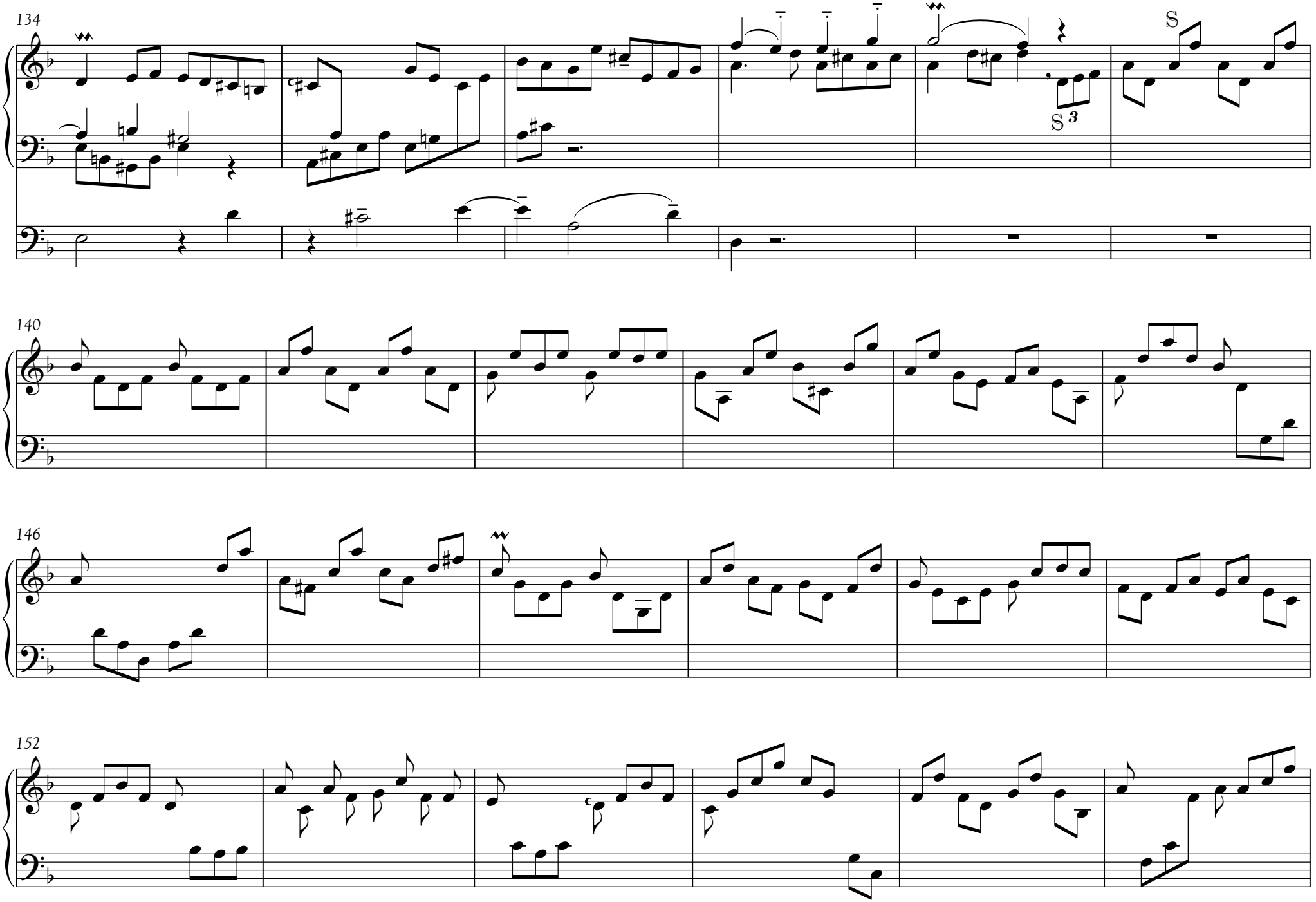
134
S
S 3
140
146
152

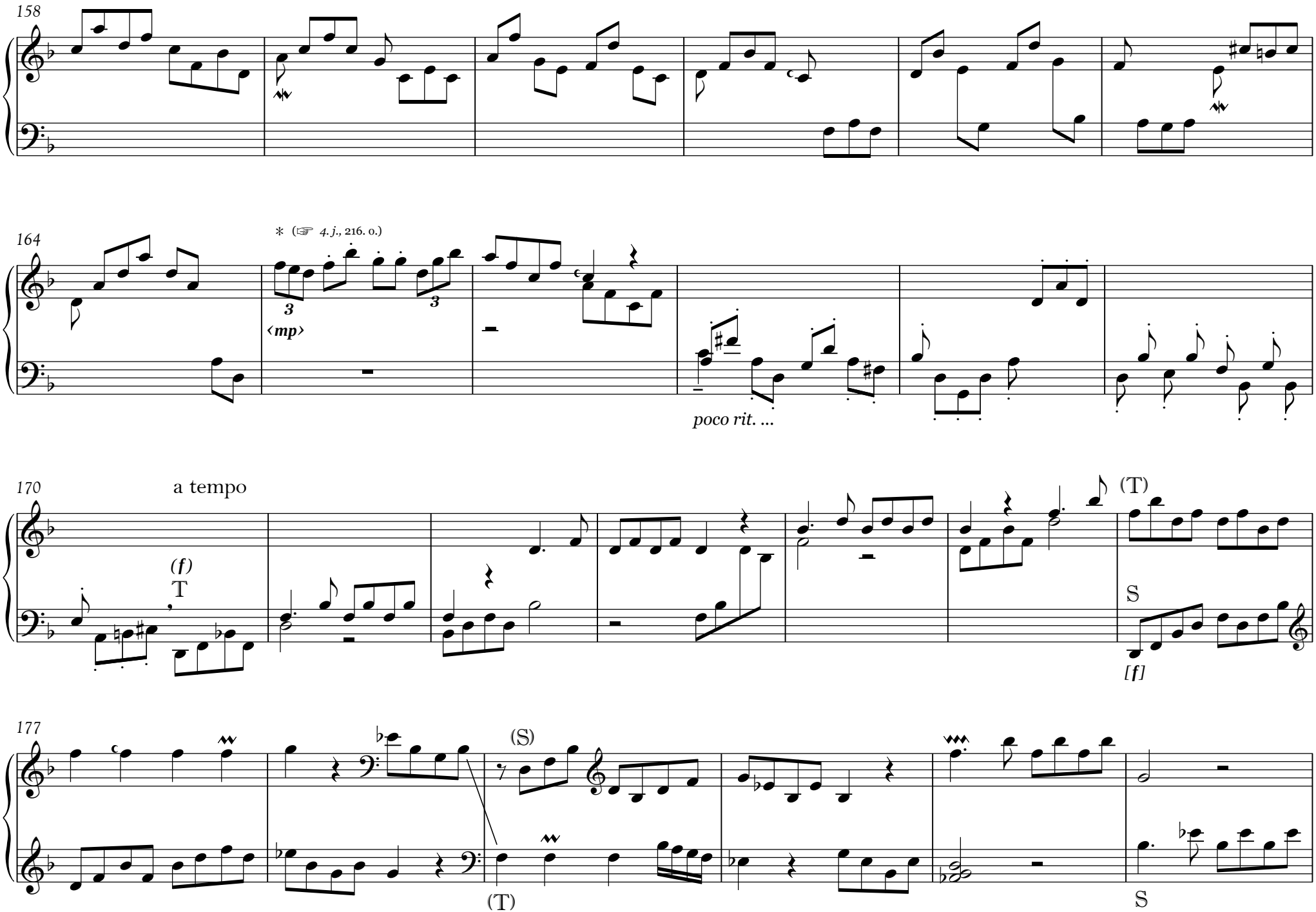
158
164
* (☞ 4. j., 216. o.)
3
‹mp›
3
poco rit. ...
170
a tempo
(f)
T
(T)
S
[f]
177
(S)
(T)
S

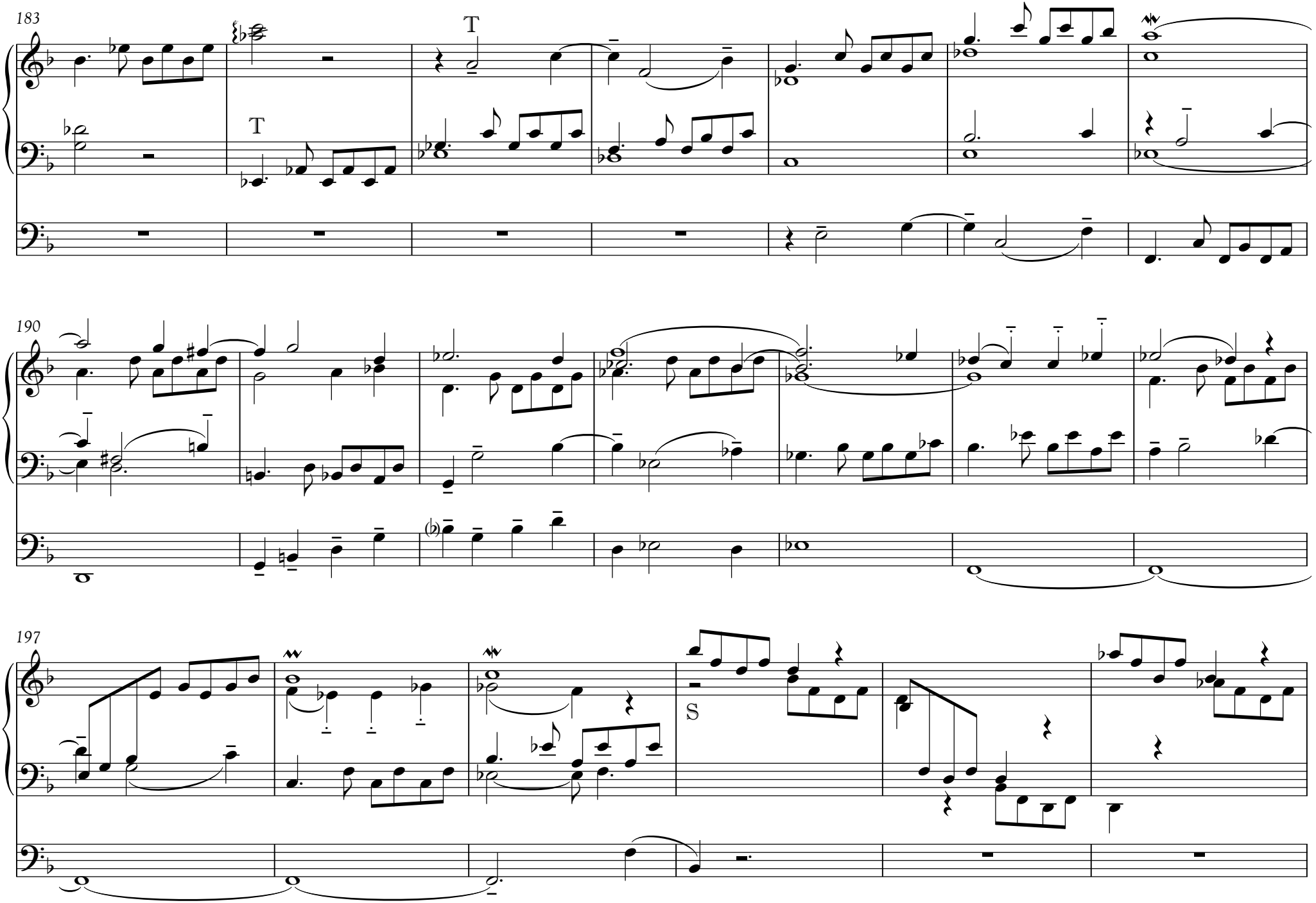
183
T
T
190
197
S

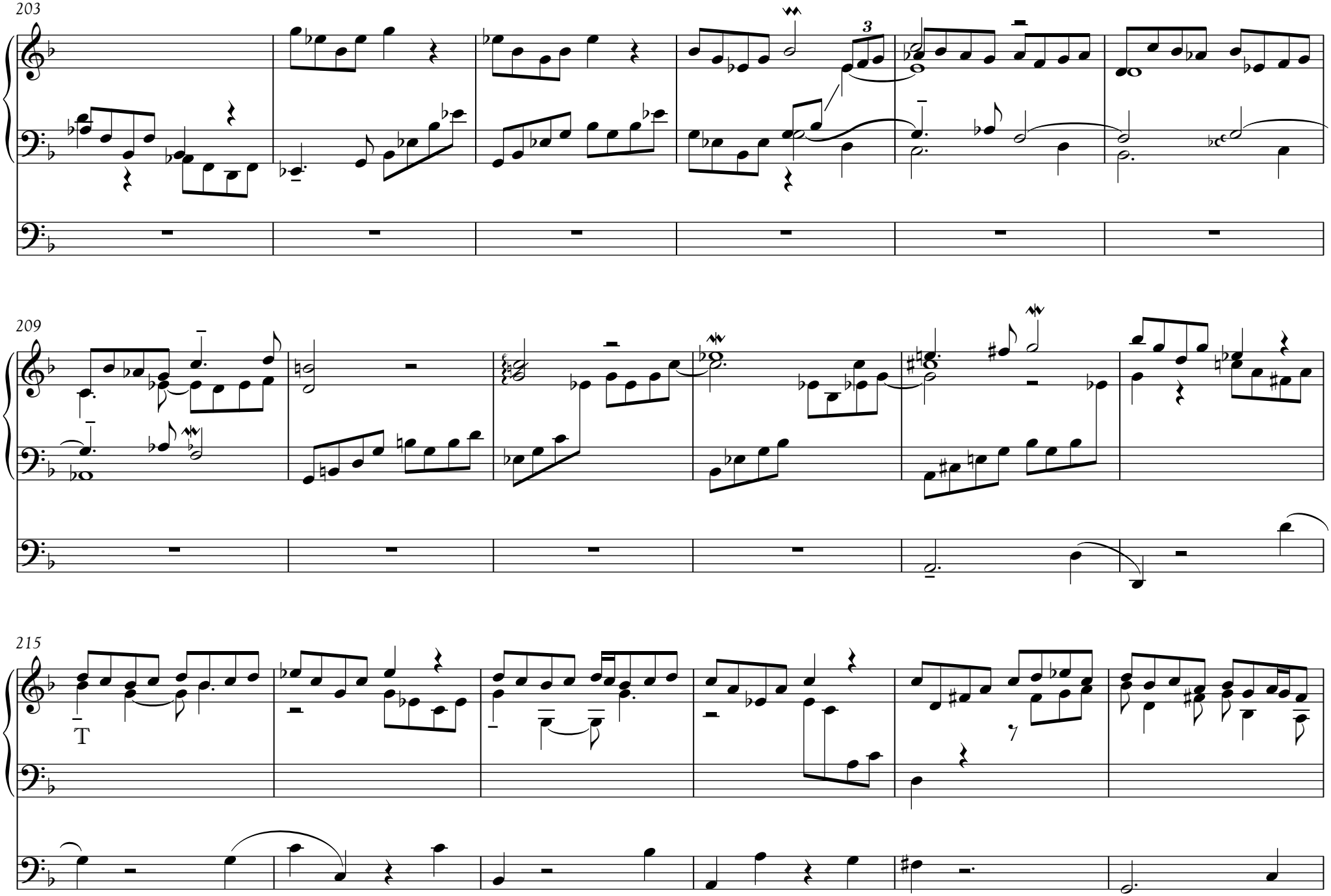
203
3
209
215
T

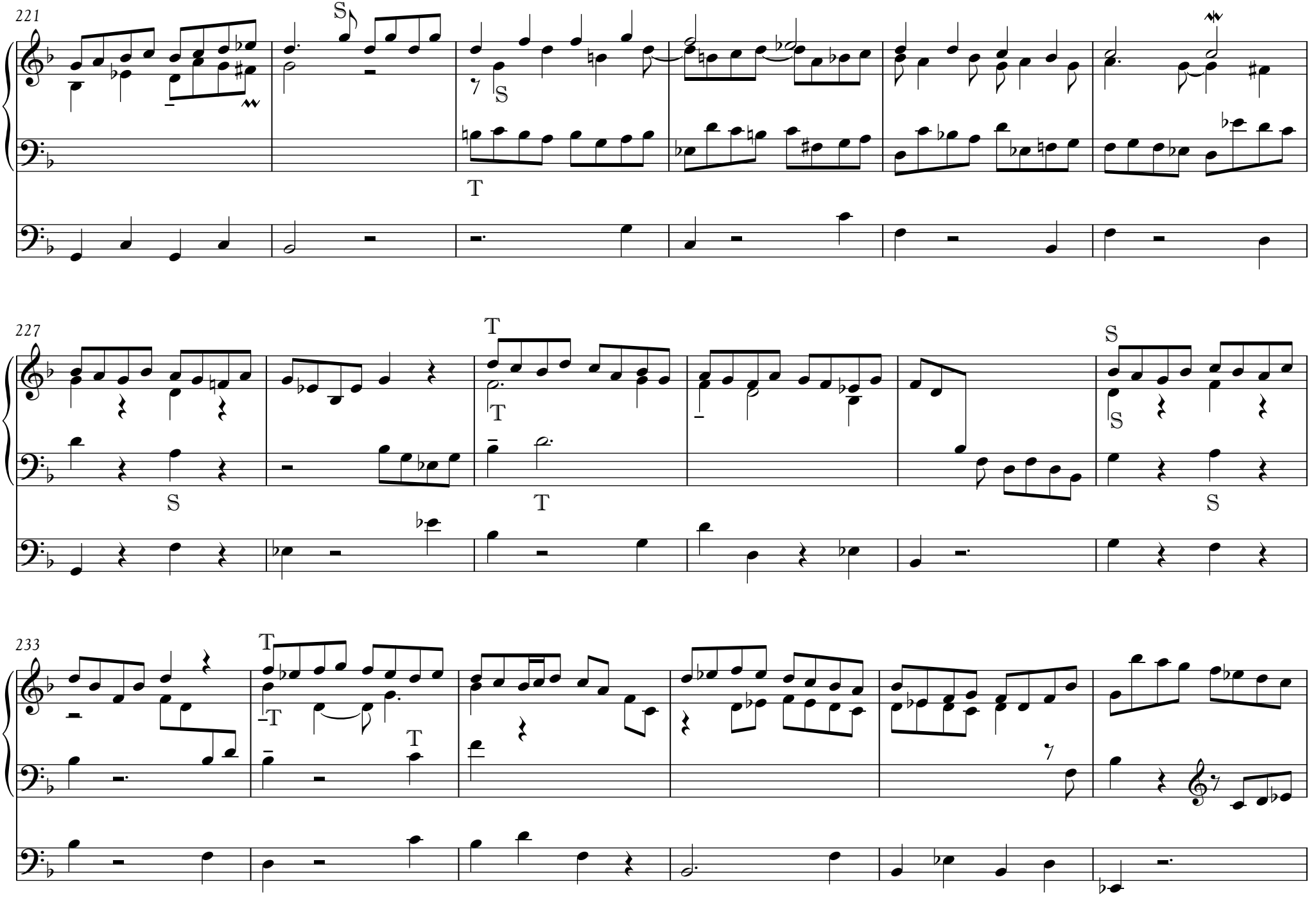
221
S
T
227
T
S
S
T
S
233
T
T
T

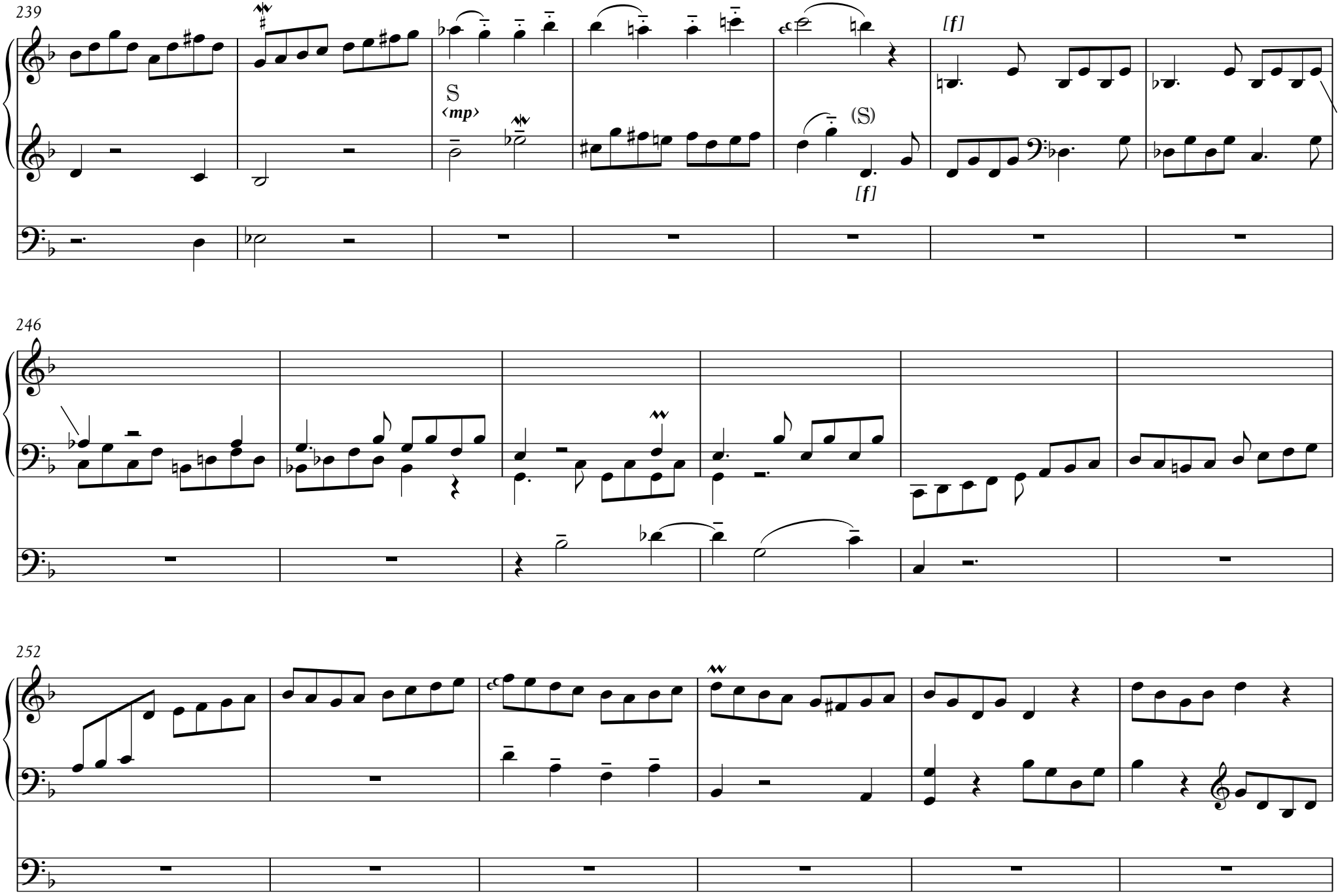
239
S
‹mp›
(S)
[f]
[f]
246
252

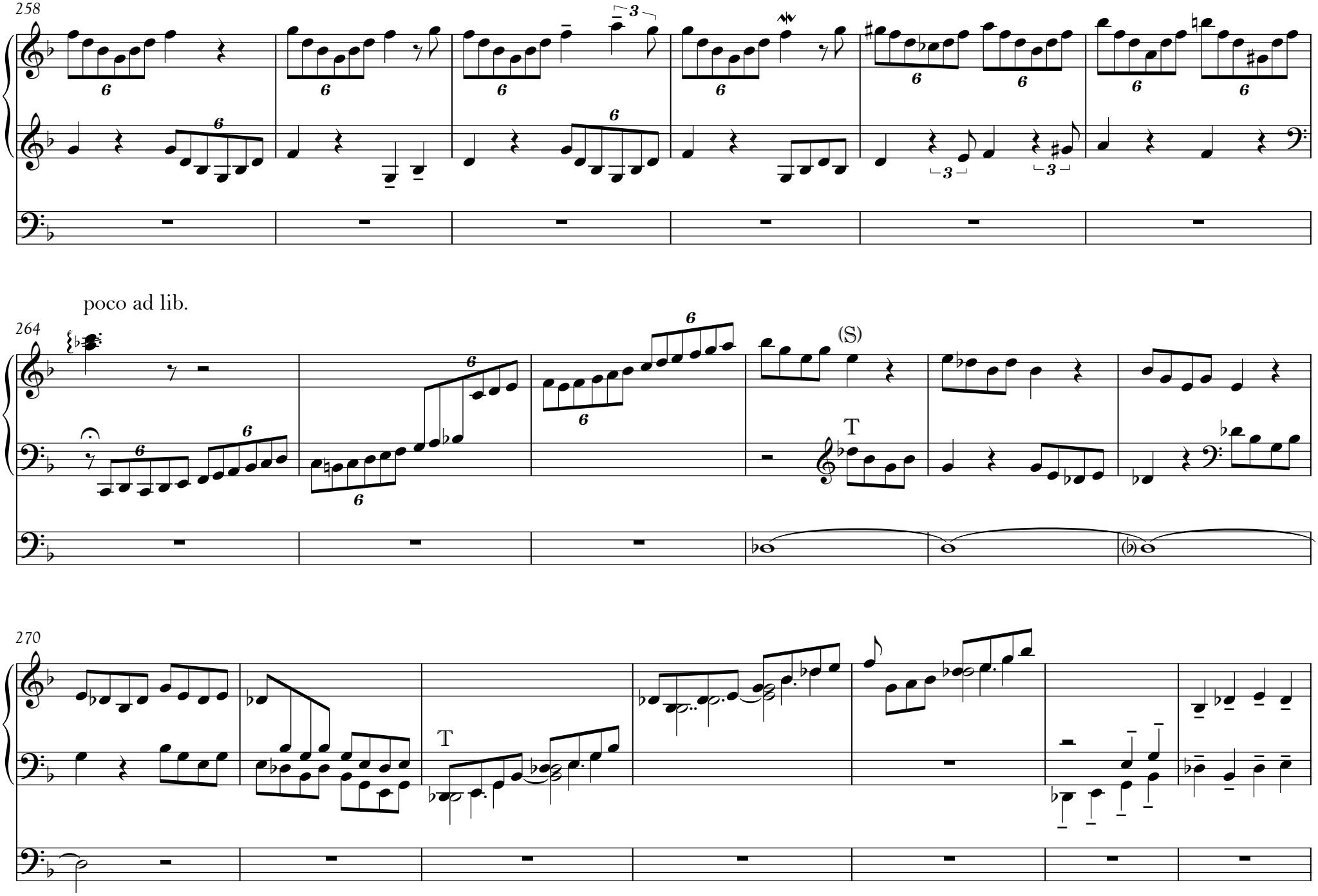
258
poco ad lib.
264
(S)
T
270
T

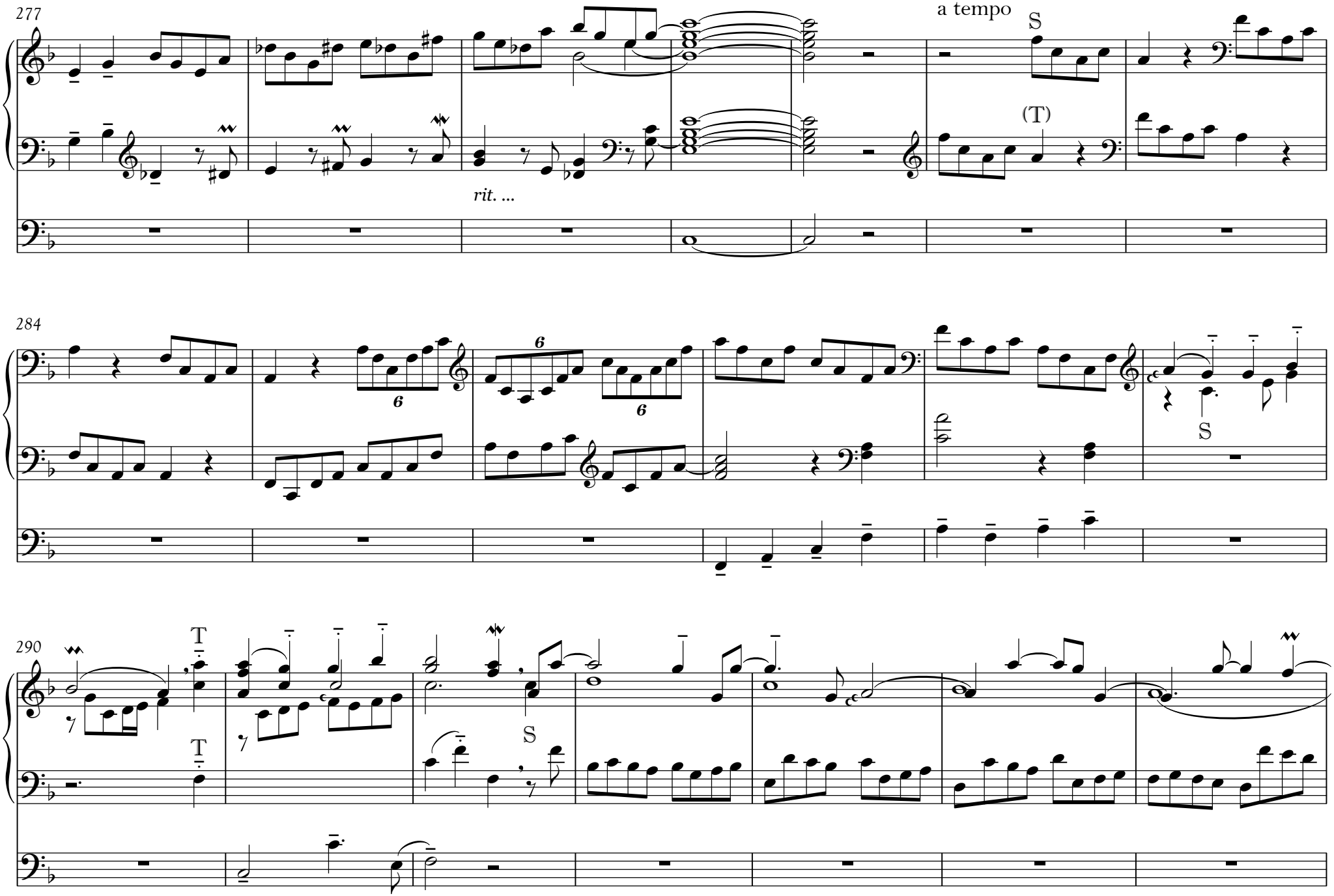
277
a tempo
S
(T)
rit. ...
284
6
6
S
290
T
T
S

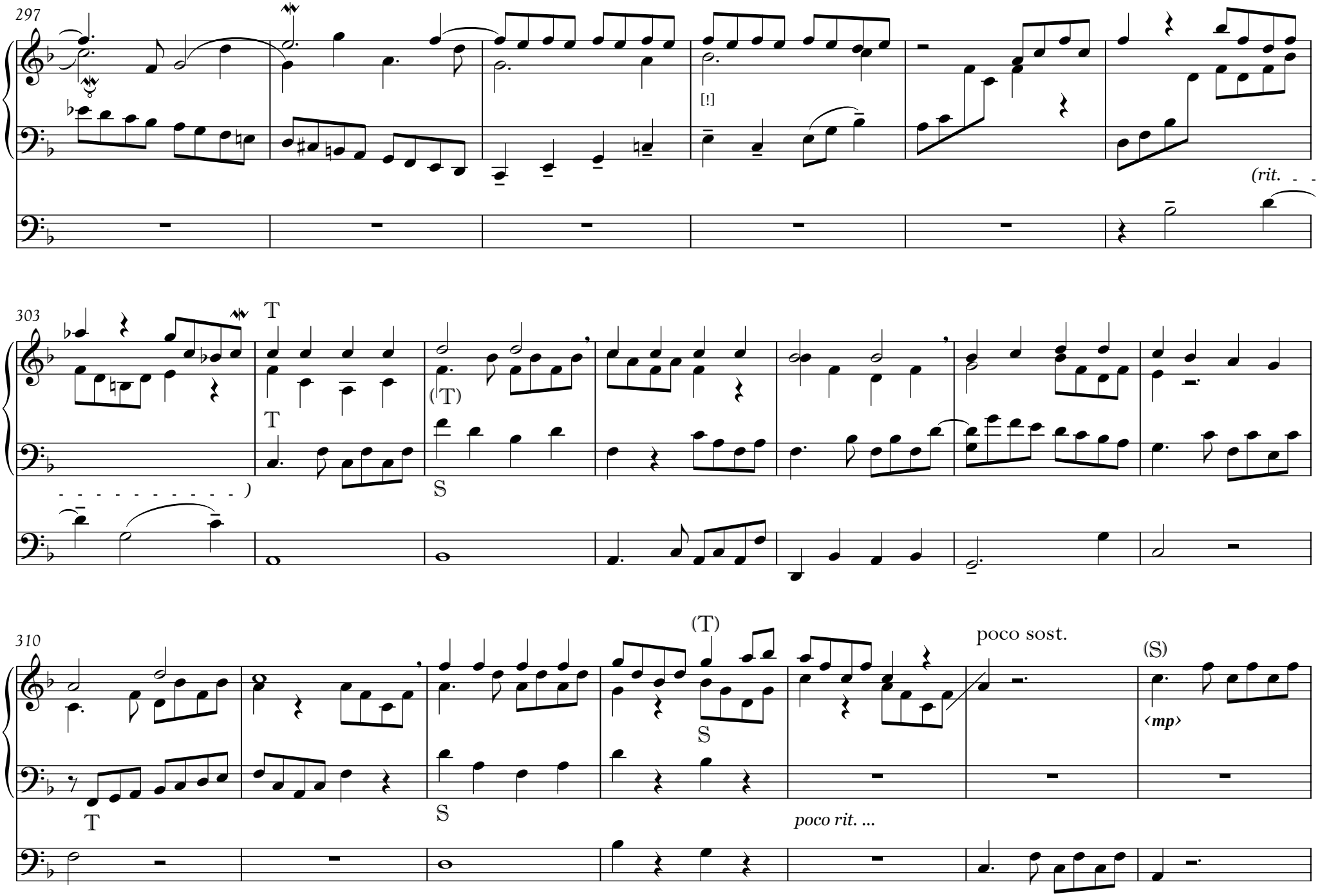
297
[!]
(rit. - - -
303
T
T
(T)
S
- - - - - - - - - - - -)
310
(T)
S
poco sost.
(S)
‹mp›
T
S
poco rit. ...

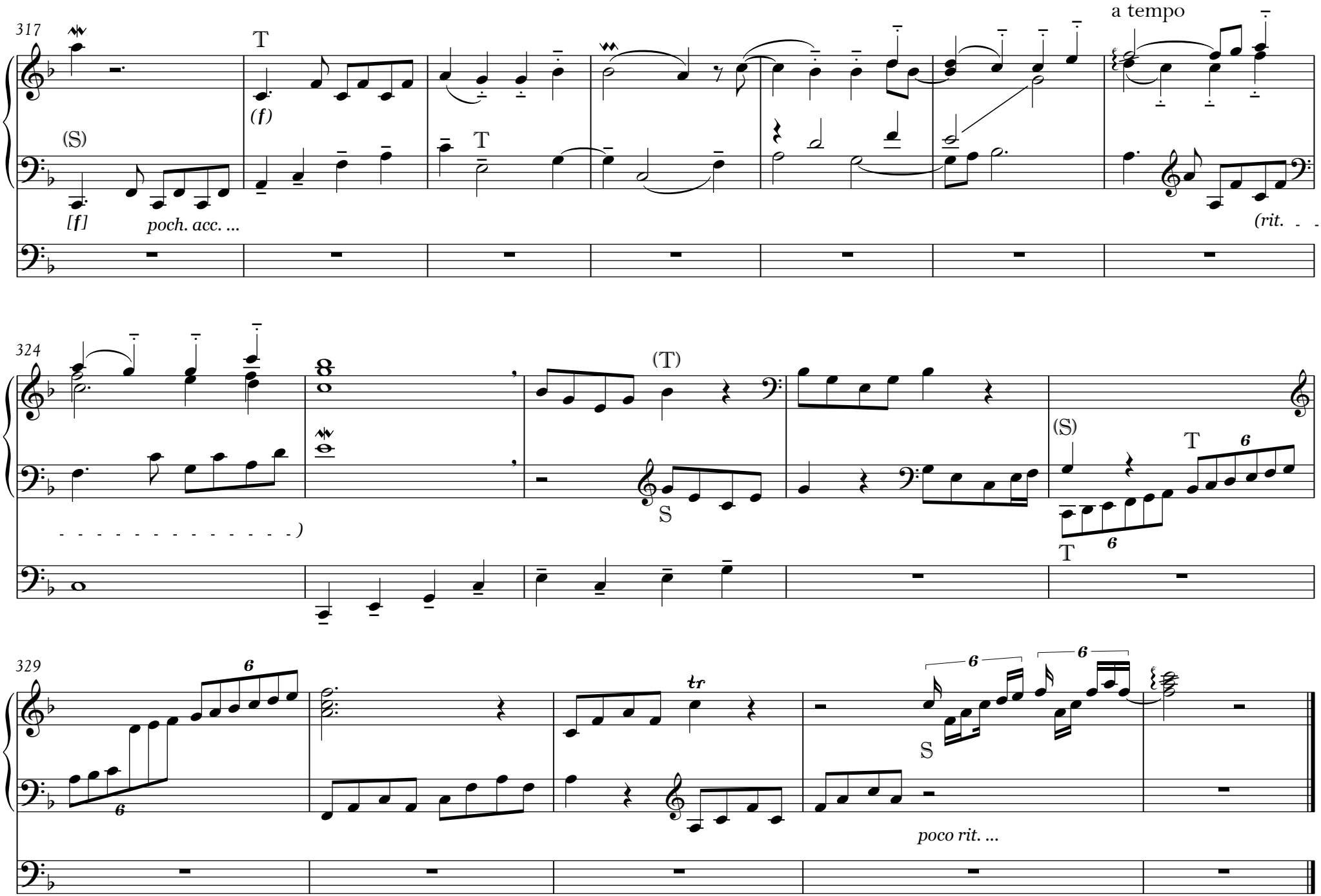
317
a tempo
T
(f)
(S)
T
[f]
poch. acc. ...
(rit. - - -
324
(T)
S
(S)
T
6
T
6
329
6
6
tr
6
6
S
poco rit. ...
333.

II. Piangendo (♩=50)

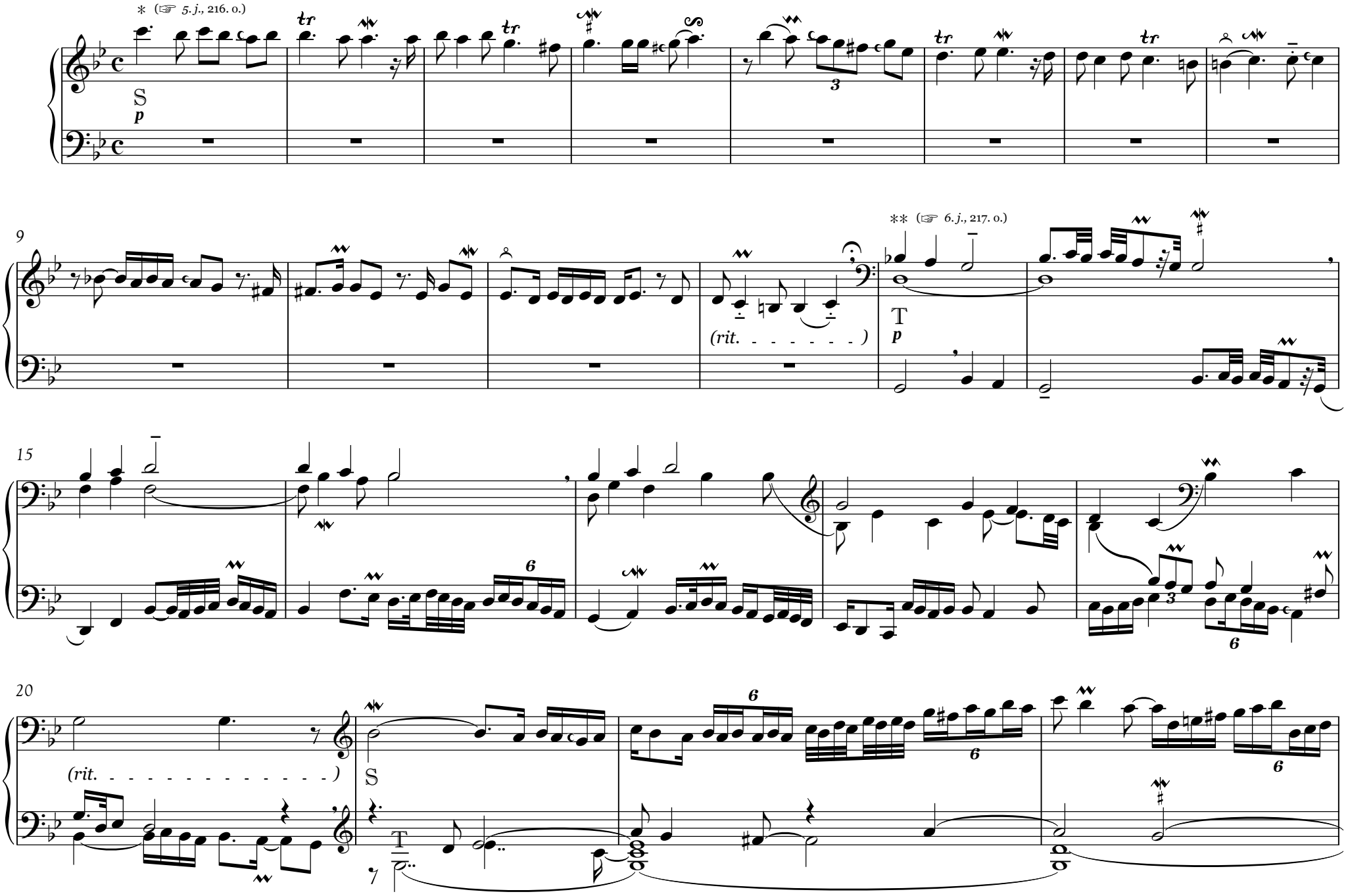

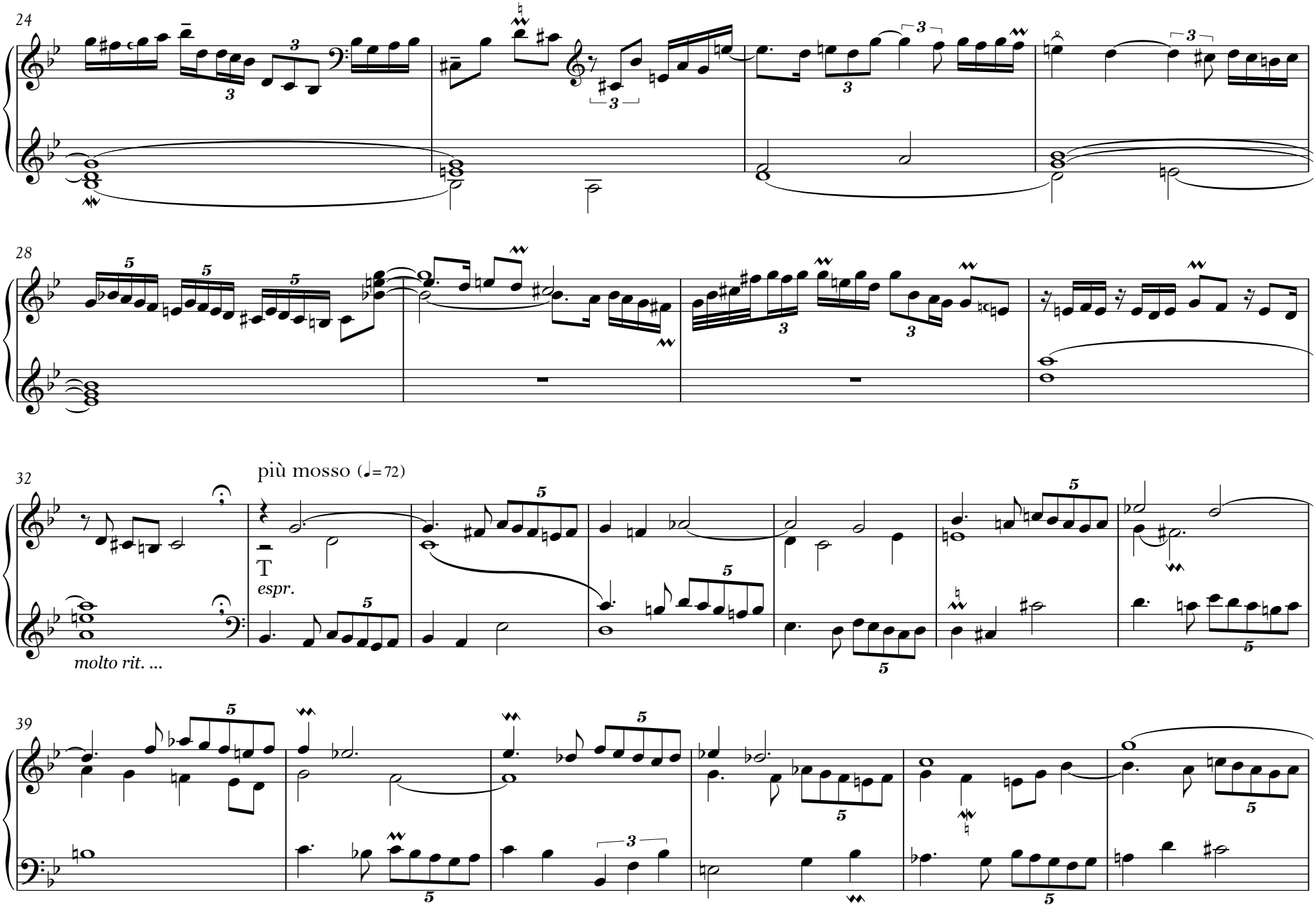
24
28
32
più mosso (♩=72)
T
espr.
molto rit. ...
39

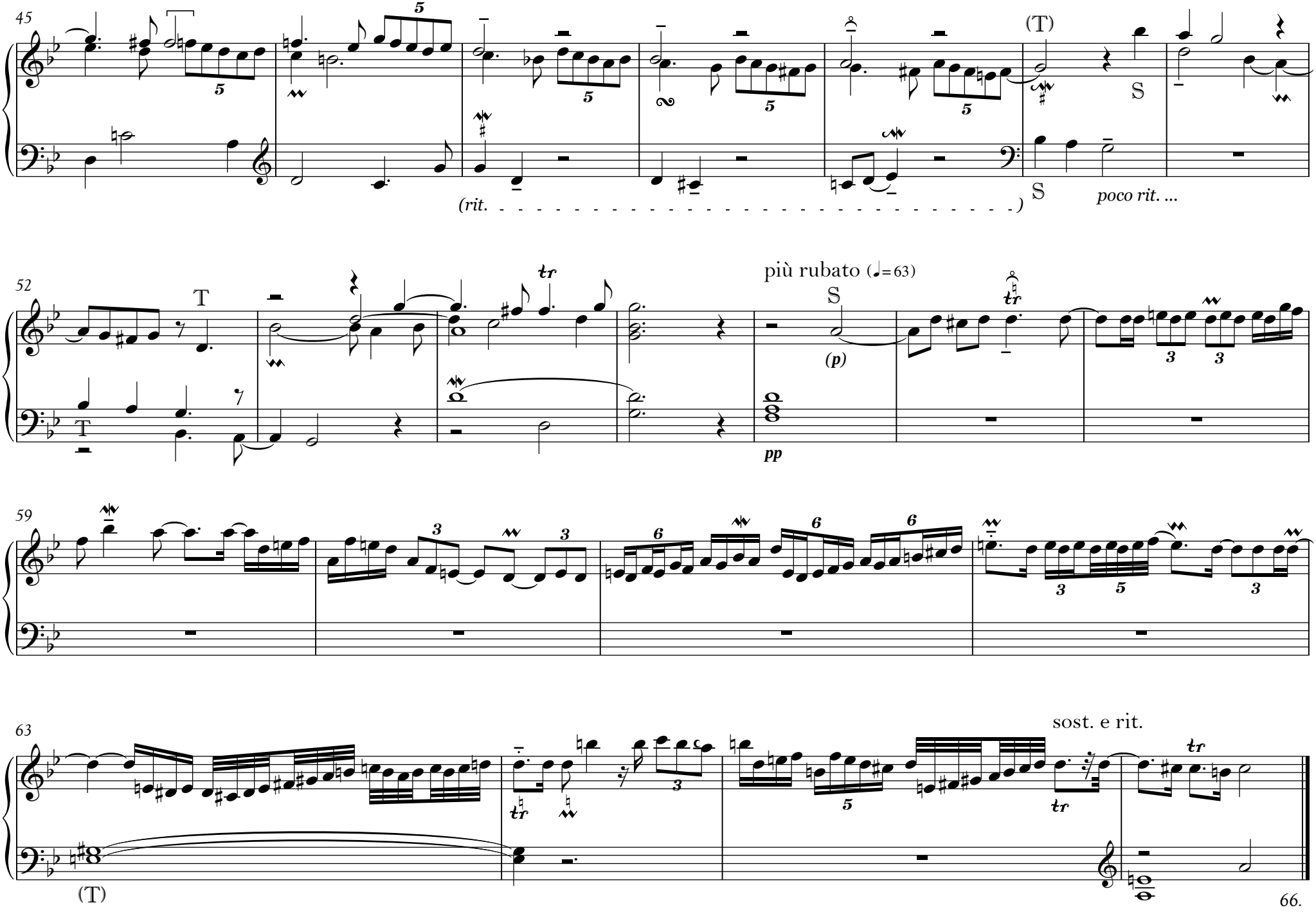
45
(T)
S
S
(rit. . . . .)
poco rit. ...
52
T
T
più rubato (♩=63)
S
(p)
pp
59
63
sost. e rit.
(T)
66.

III. Vivace (𝅗𝅥. = 56)

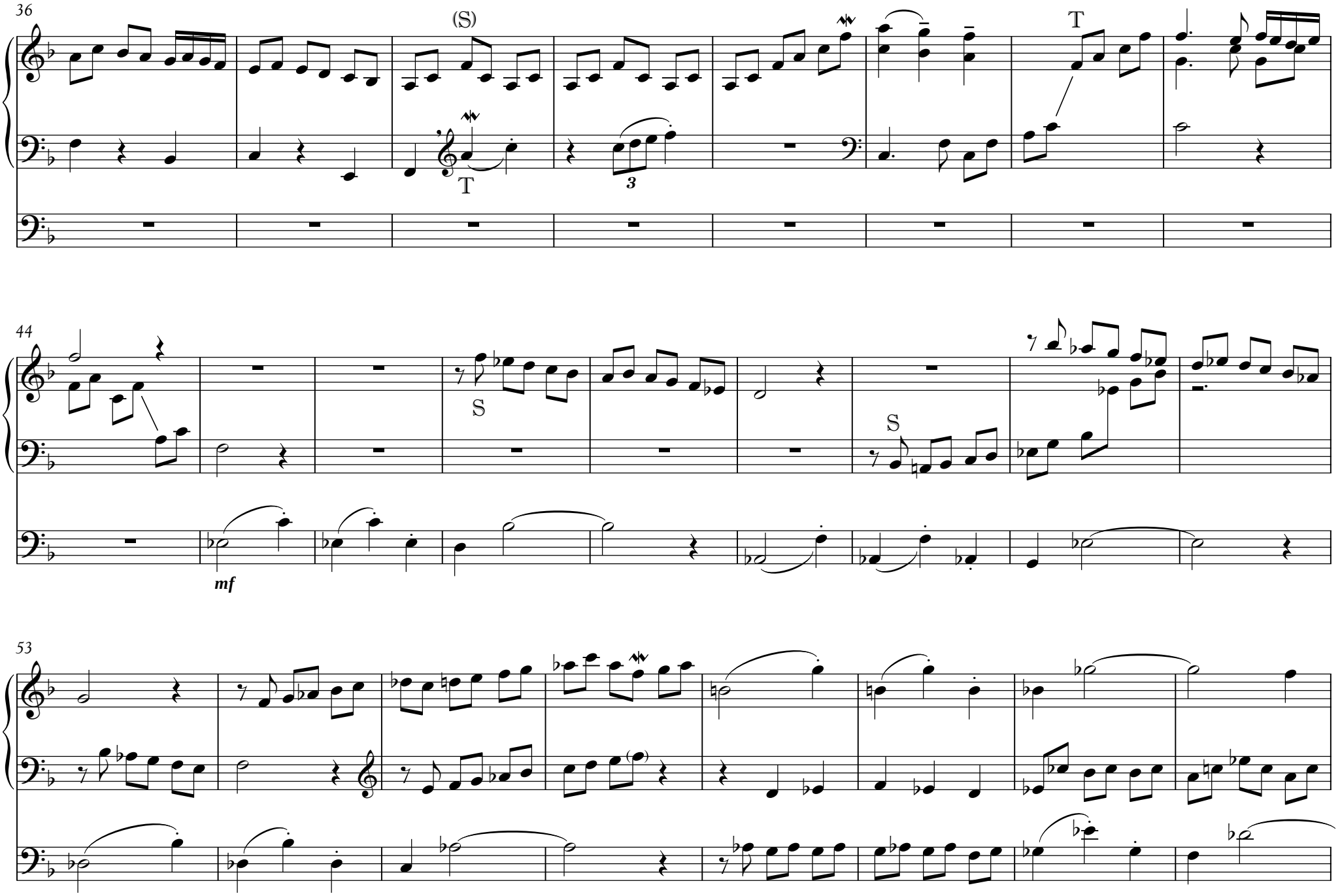
36
(S)
T
T
3
44
S
S
mf
53

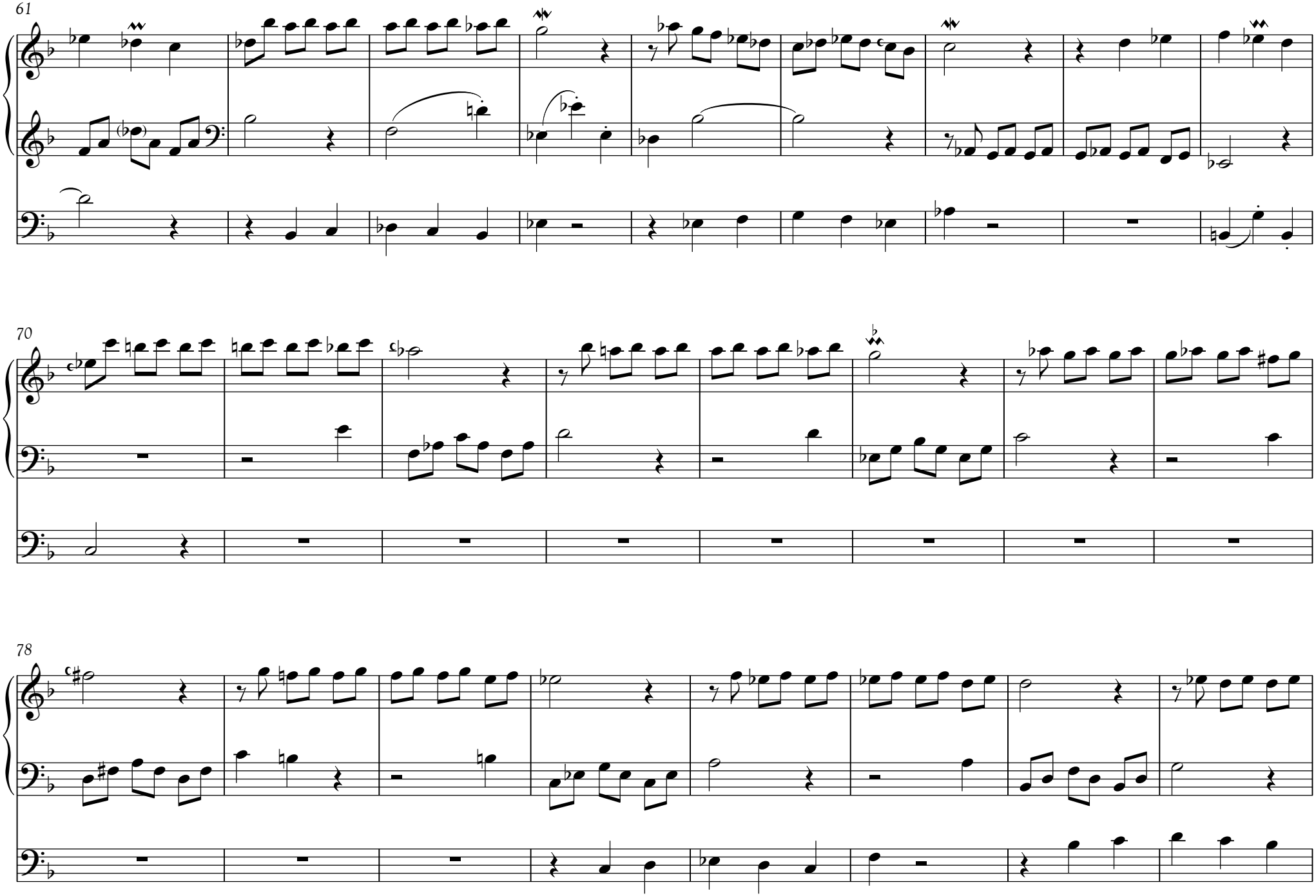
61
70
78

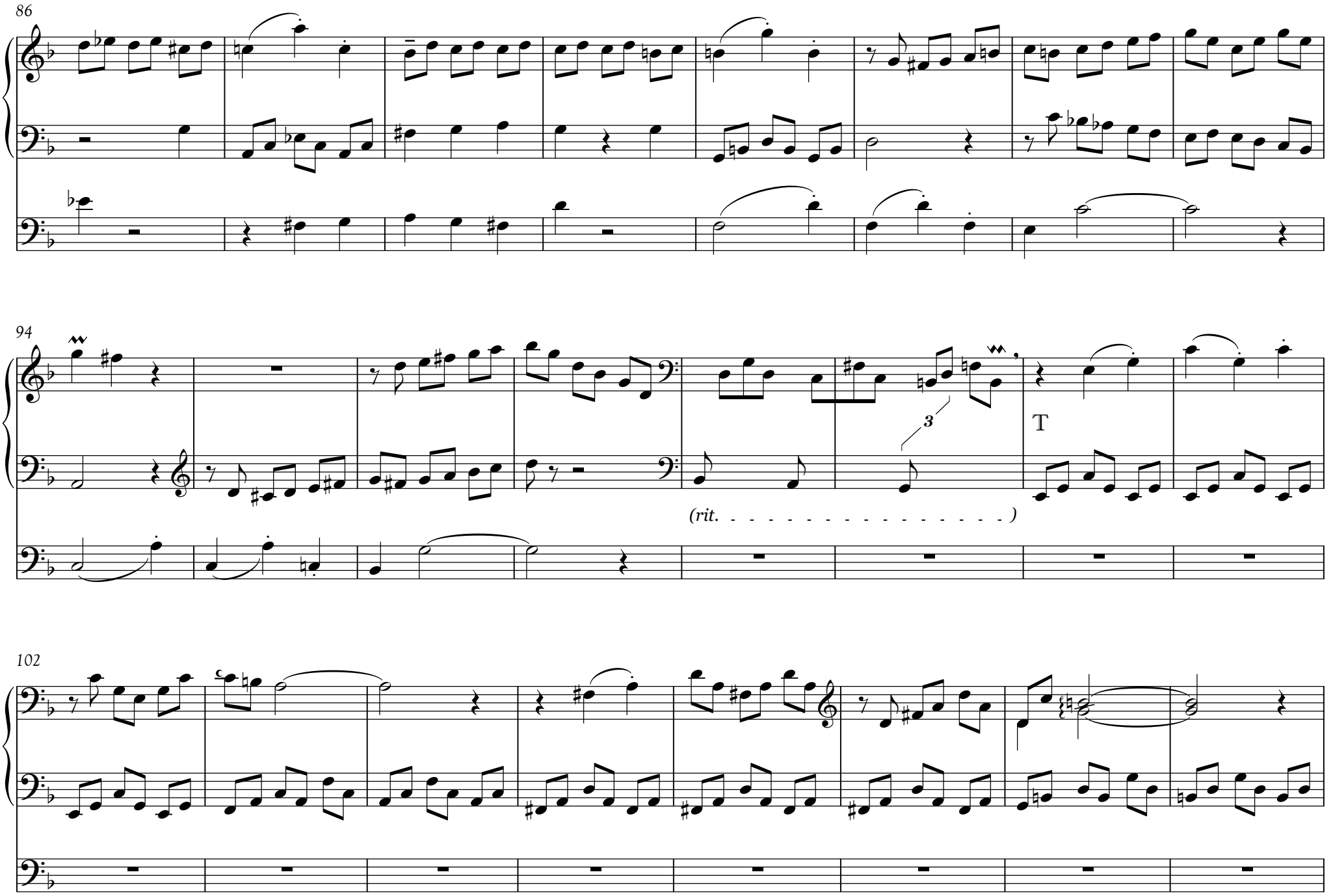
86
94
3
T
(rit. . . . .)
102

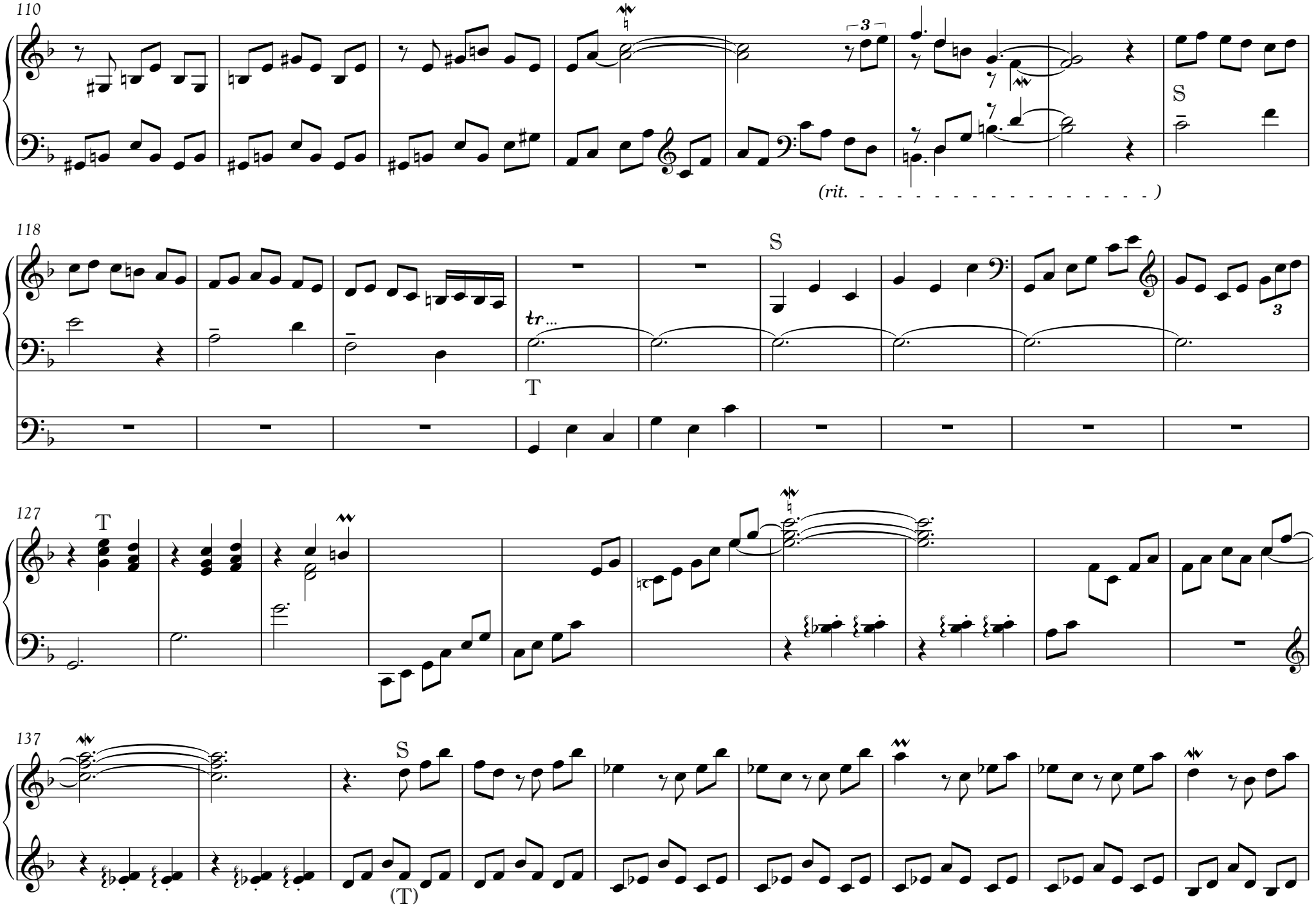
110
3
S
(rit. . . . .)
118
S
tr...
T
127
T
137
S
(T)

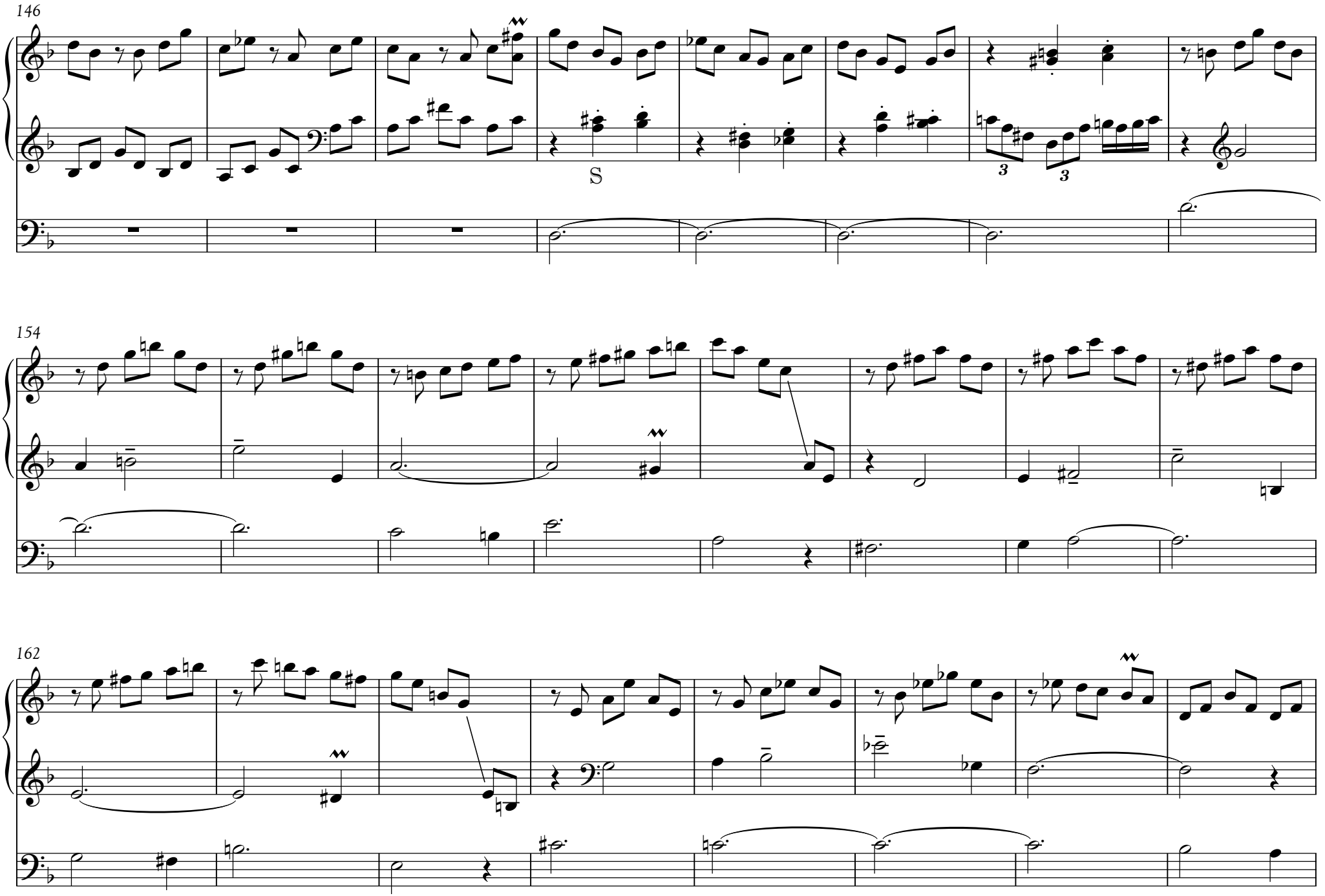
146
S
154
162

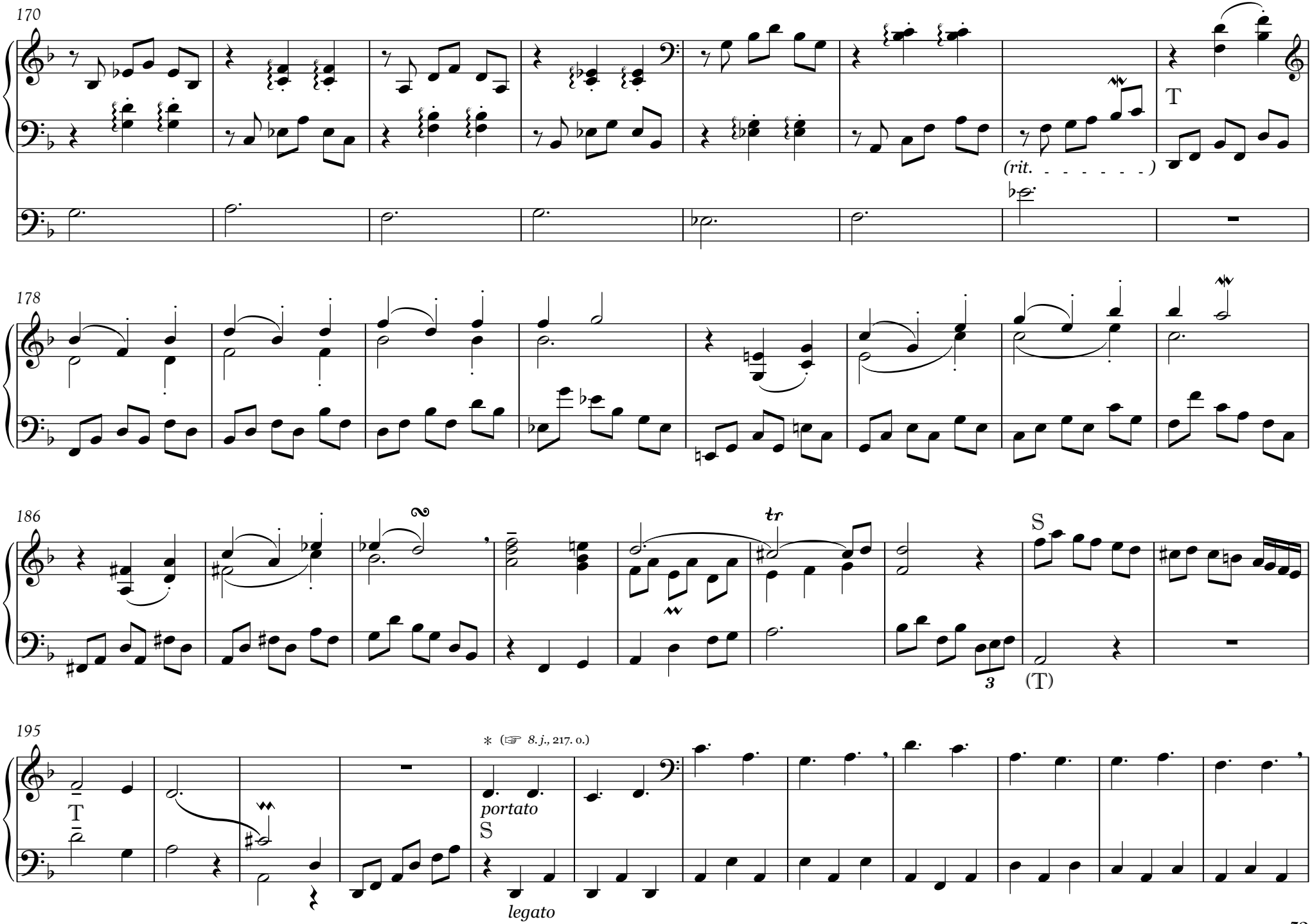
170
(rit. - - - - - - -)
T
178
186
tr
S
3
(T)
195
T
* (☞ 8. j., 217. o.)
portato
S
legato

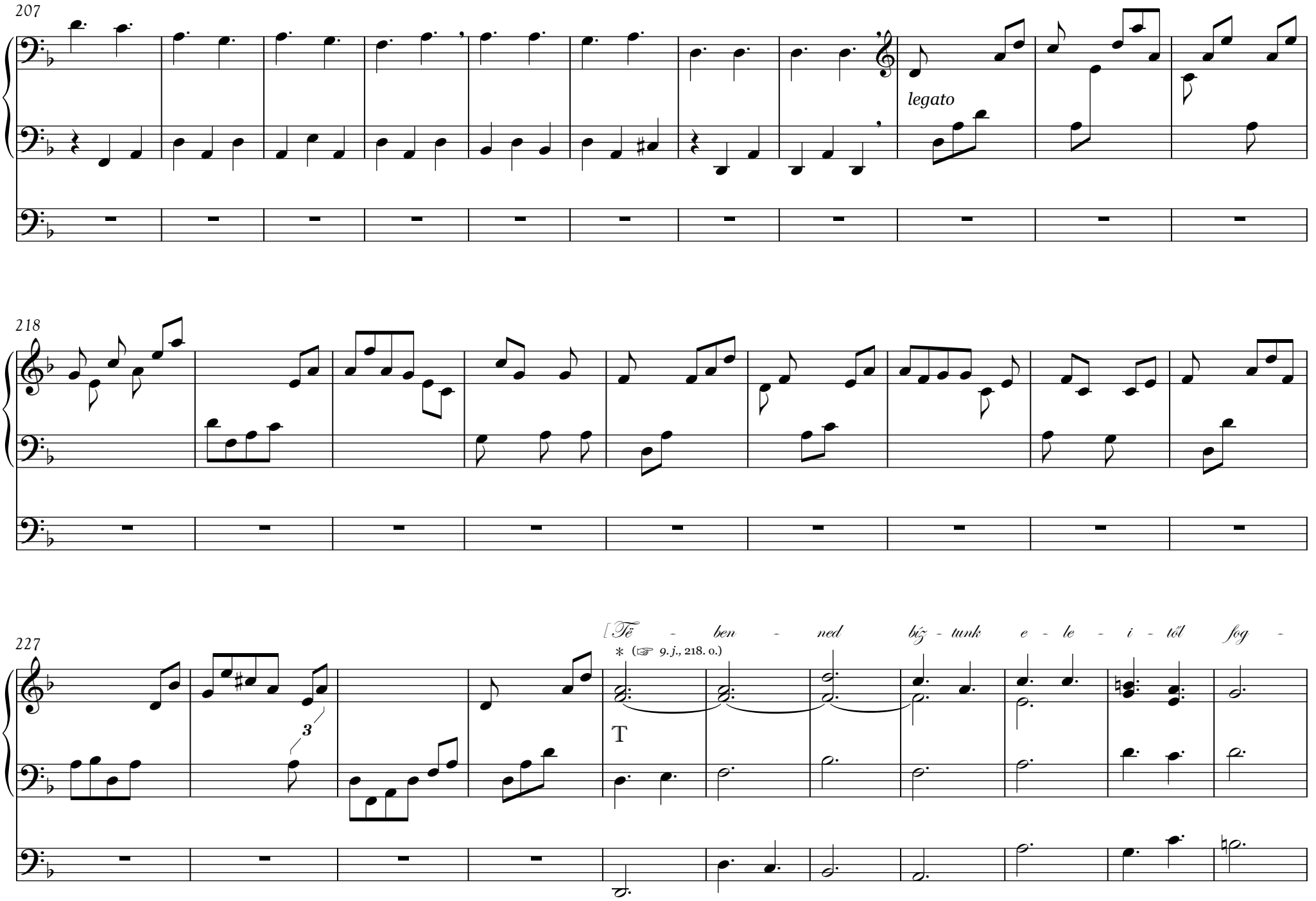
207
legato
218
227
[Tē - ben - ned bíz - tunk e - le - i - től fog -
* (☞ 9. j., 218. o.)
T
3

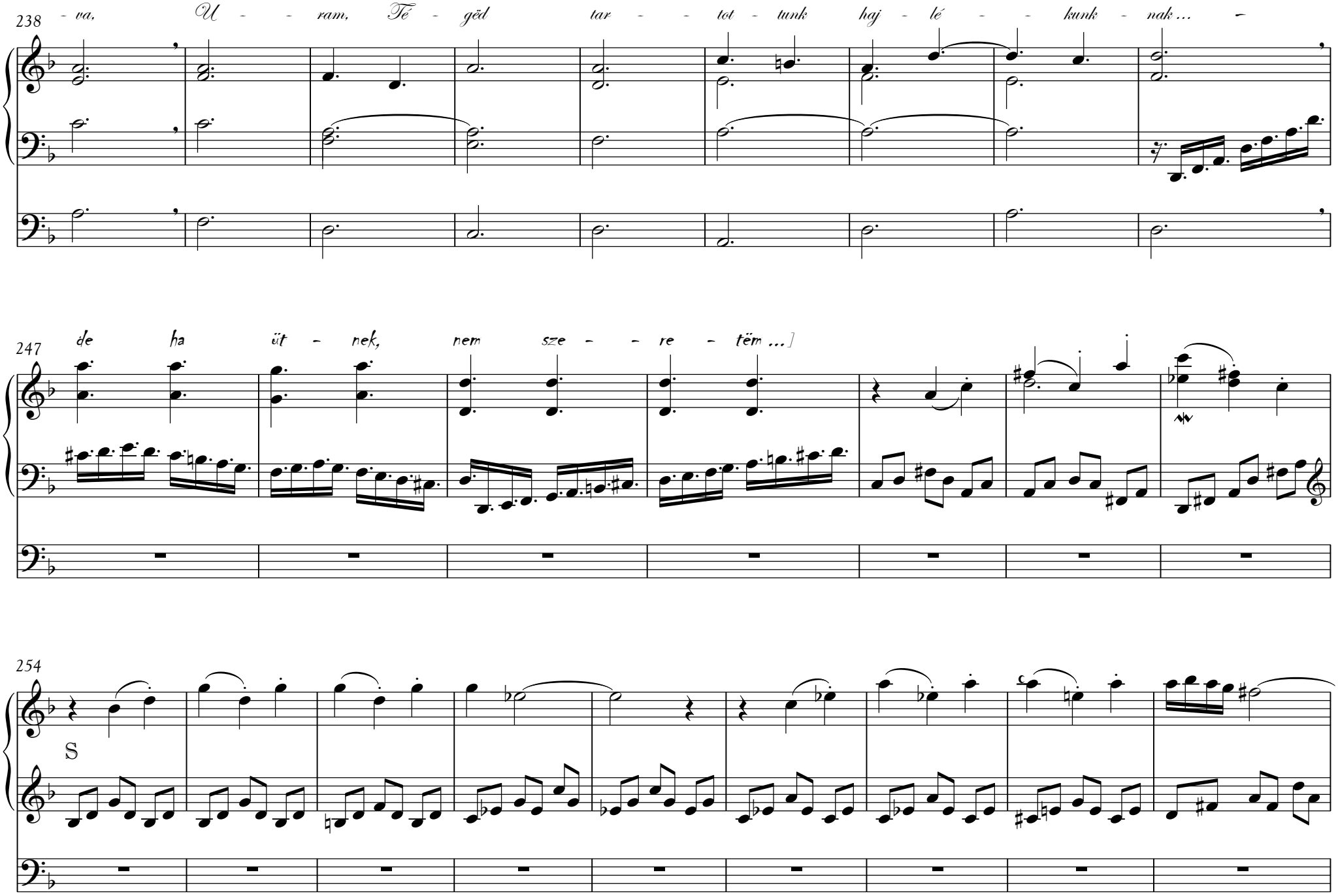

238 - va, U - - ram, Té - gëd tar - - tot - tunk haj - lé - - kunk - nak... -

247 de ha üt - nek, nem sze - - re - tëm ...]

254

S

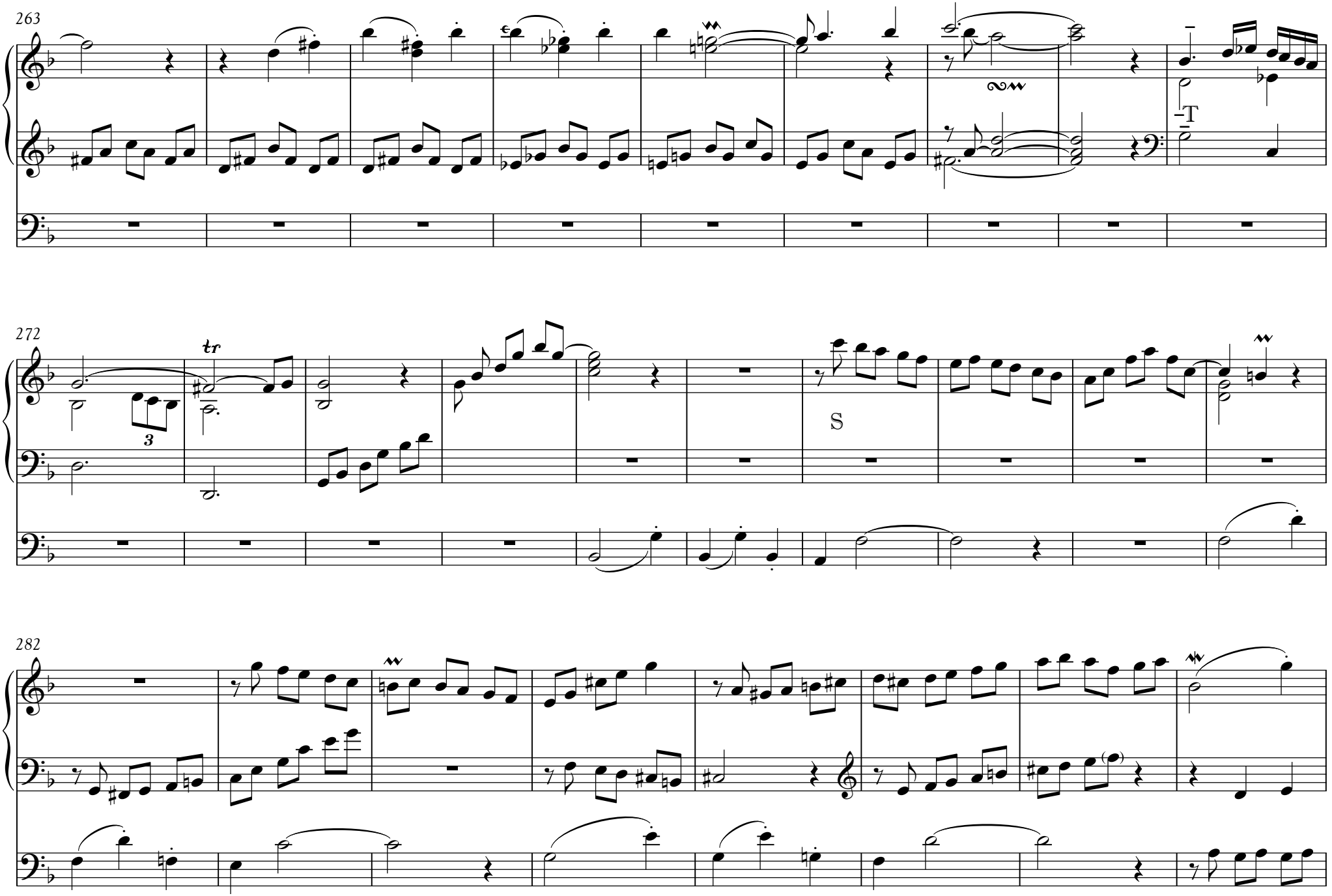
263
T
272
tr
3
S
282

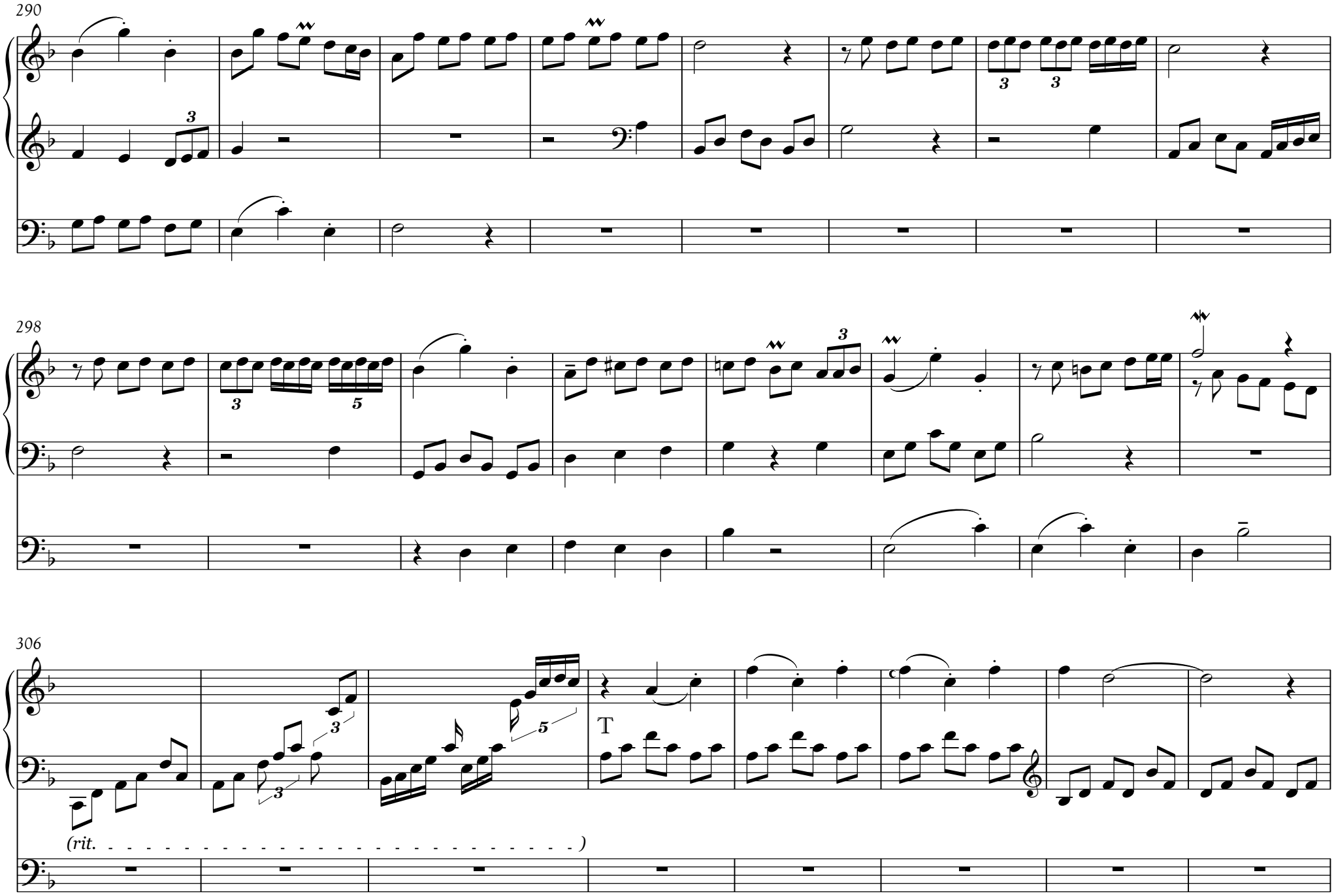
290
298
306
T
(rit. . . . .)

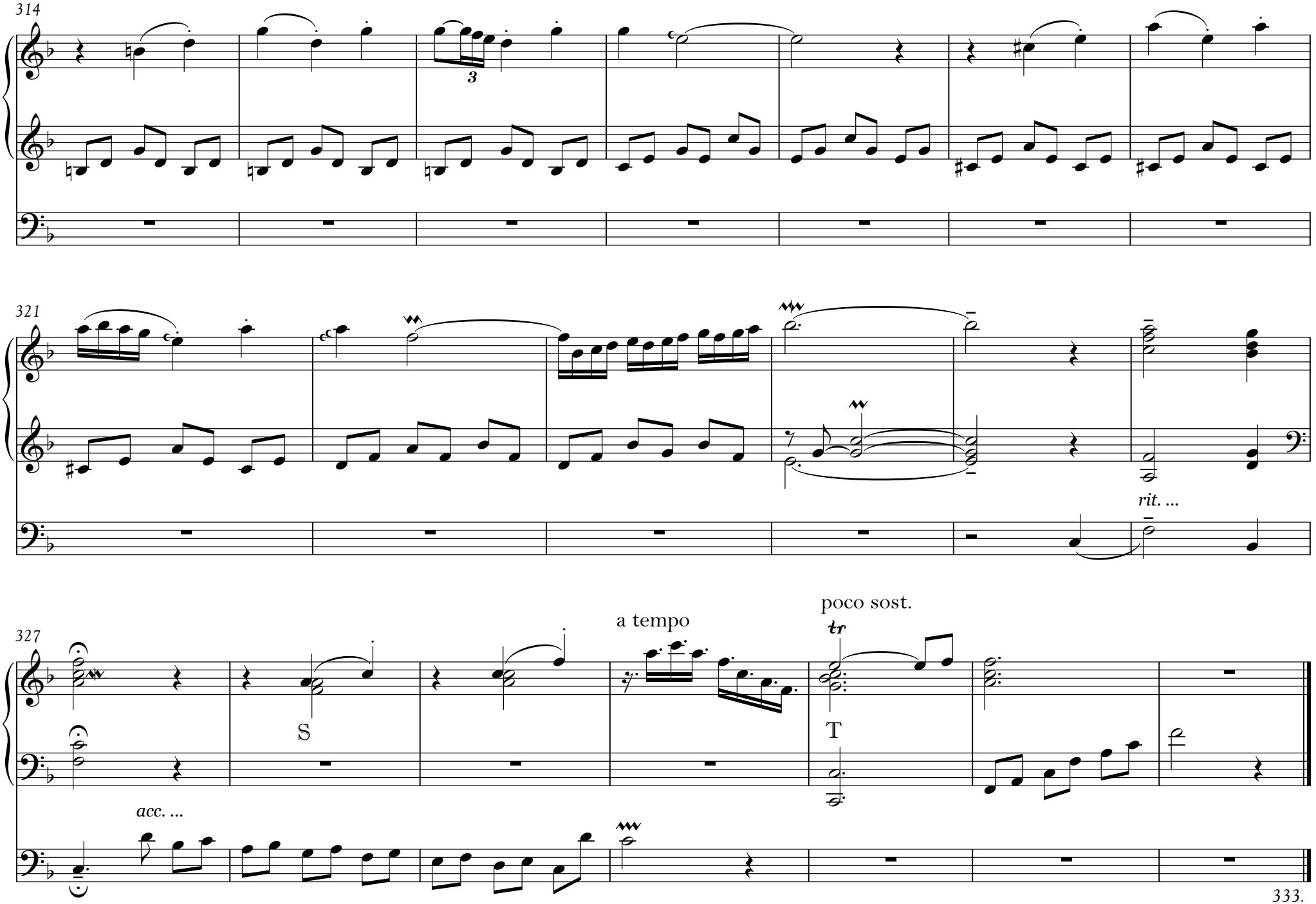
314
3
321
rit. ...
327
a tempo
poco sost.
tr
S
T
acc. ...
333.

3.

Asz-dúr (húsvéti) toccata

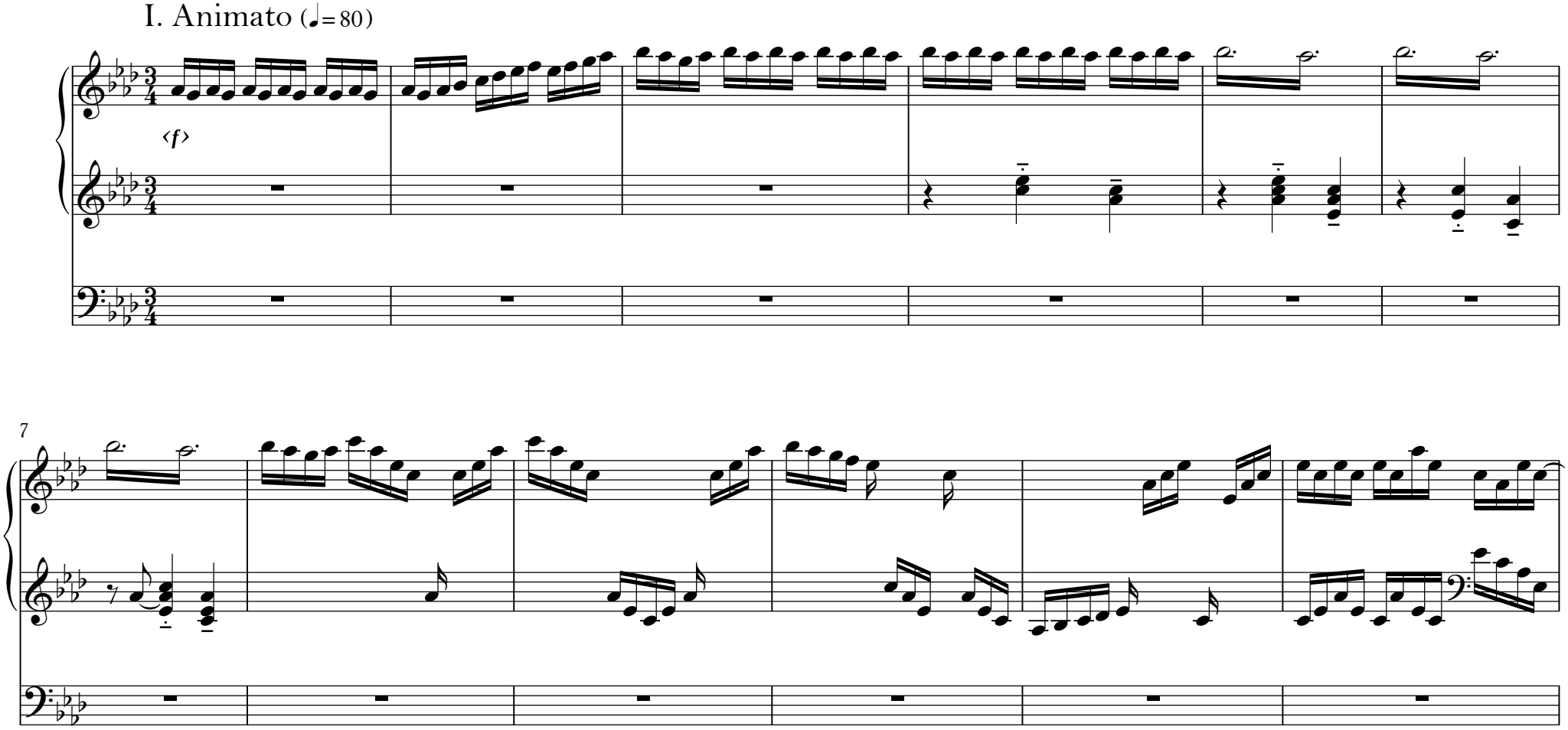

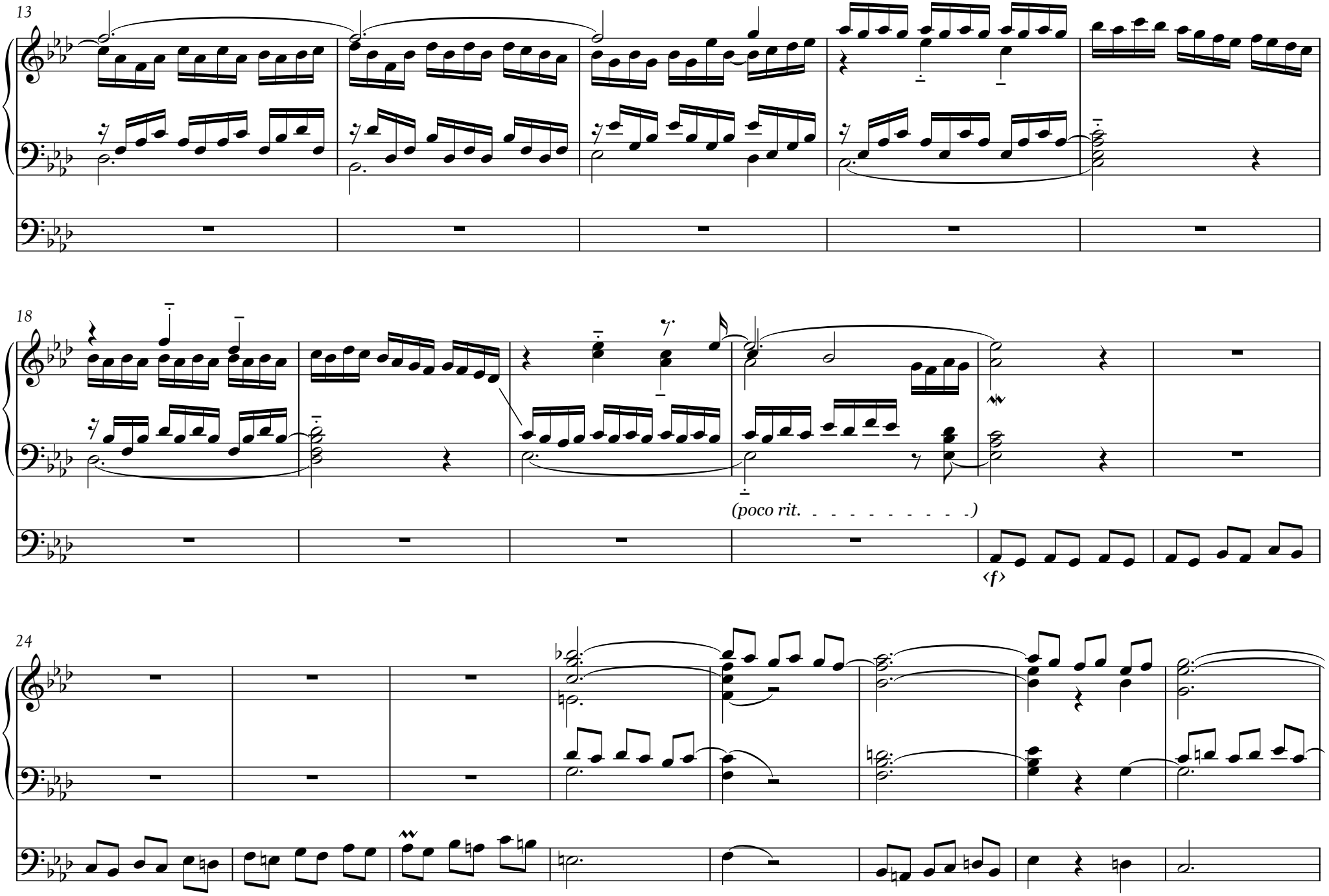
13
18
(poco rit. - - - - - - - - -)
‹f›
24

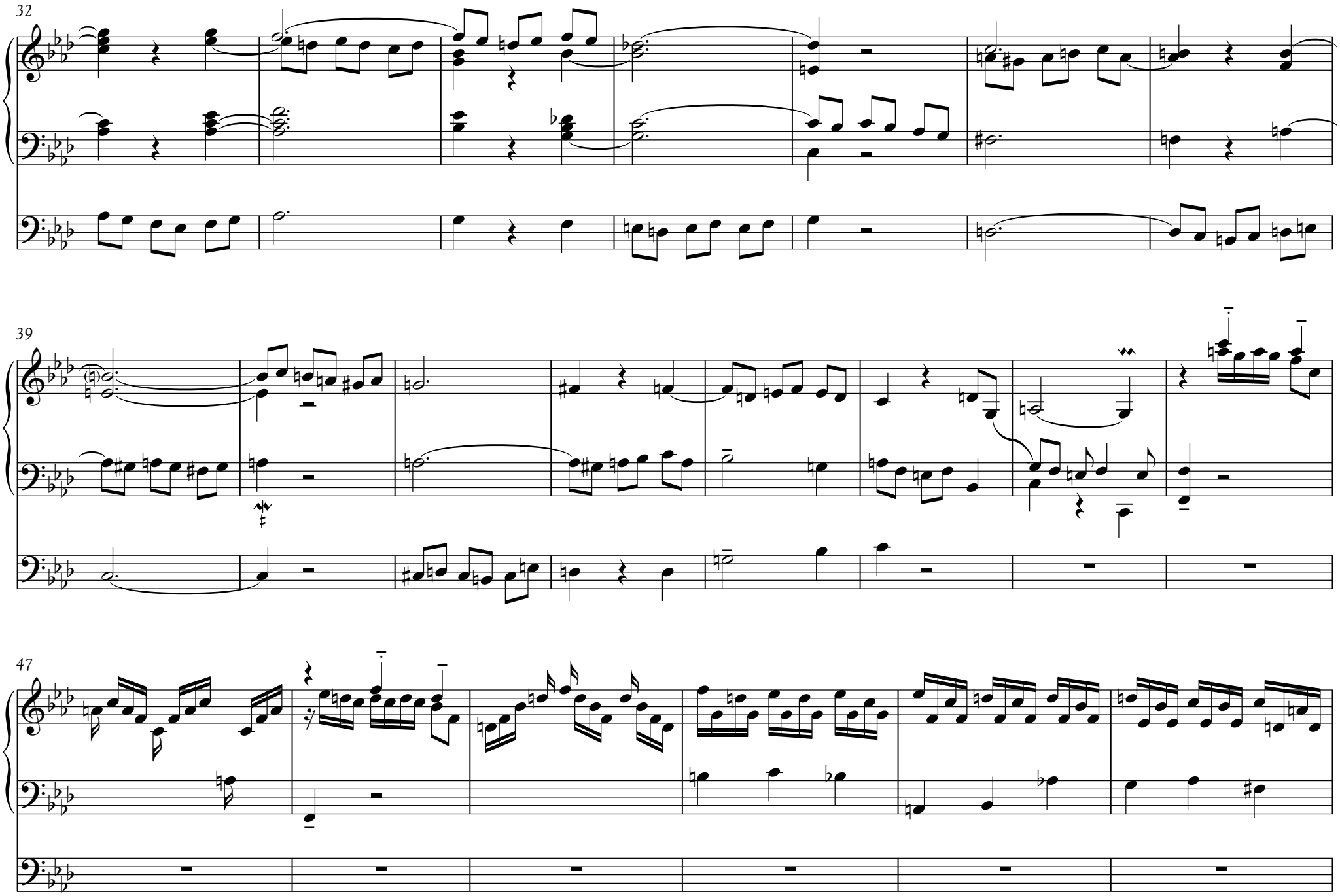
32
39
47

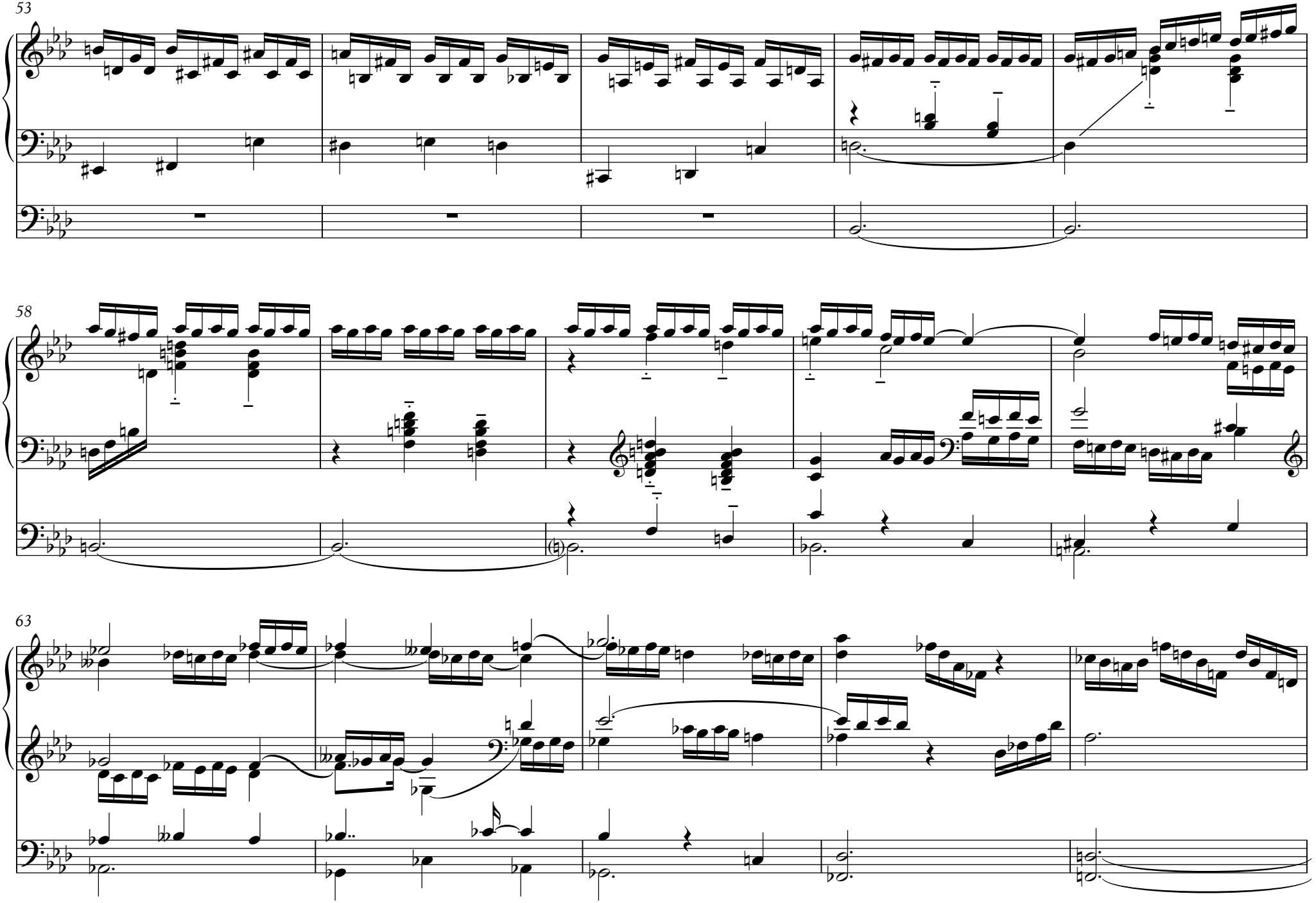
53
58
63

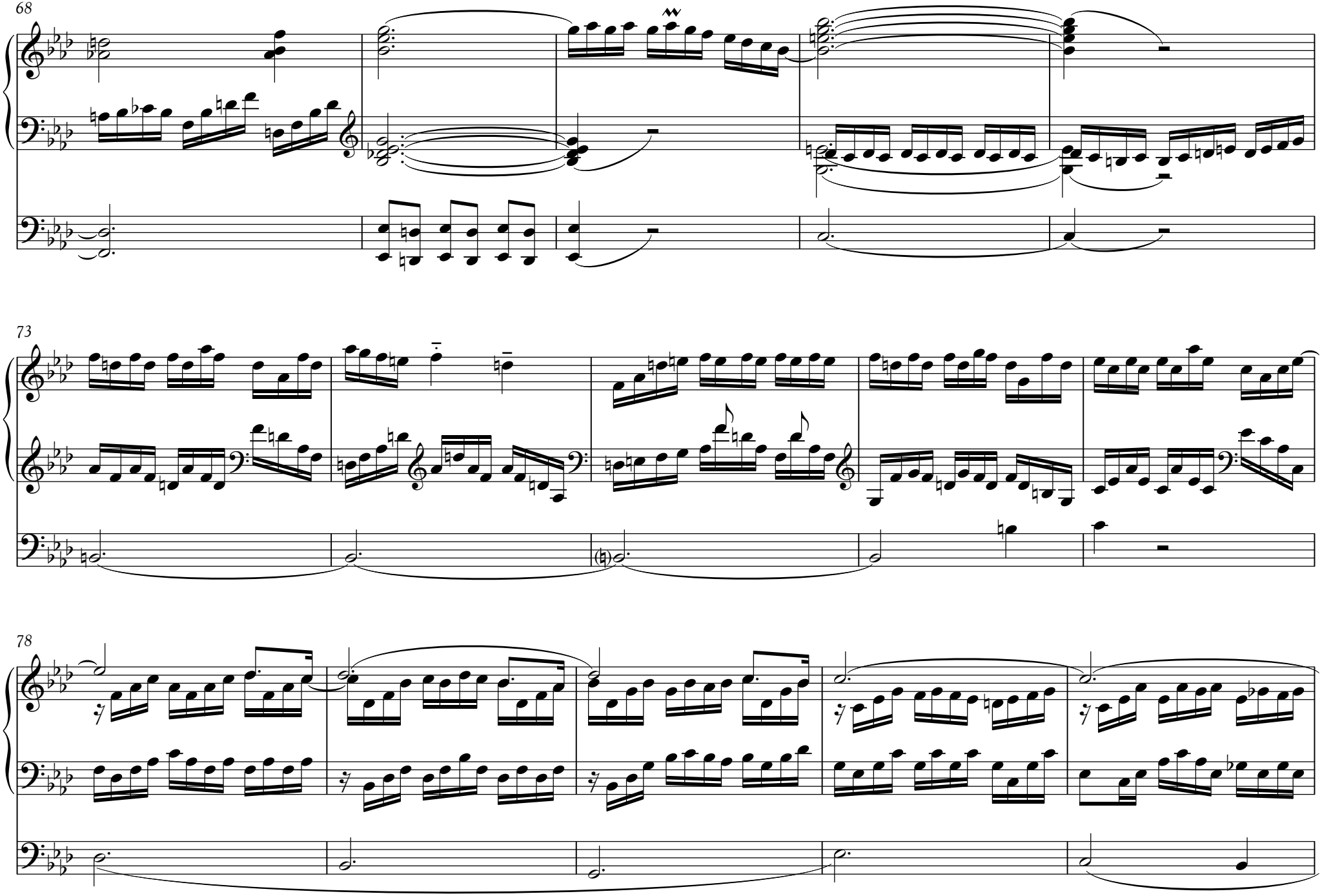
68
73
78

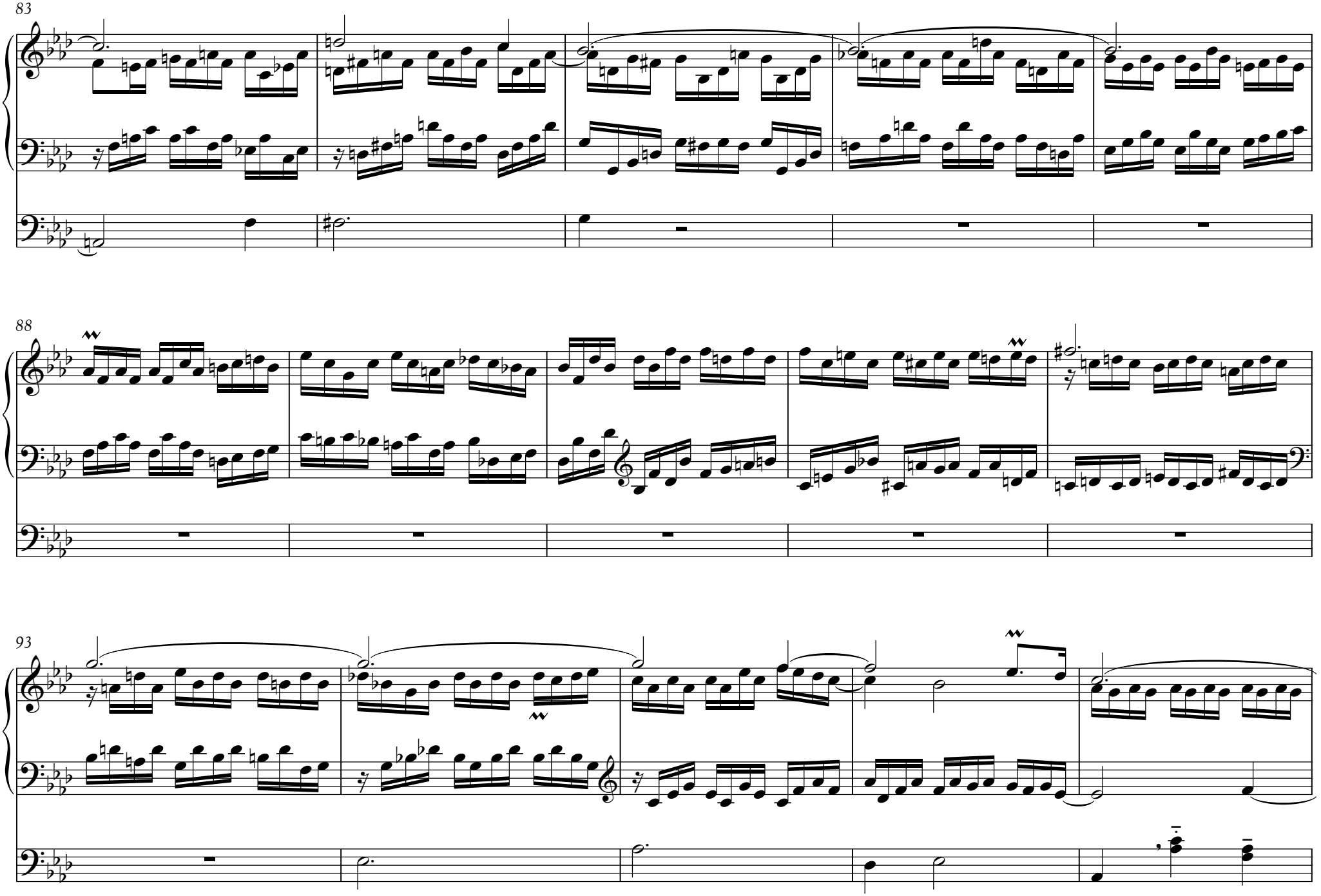
83
88
93

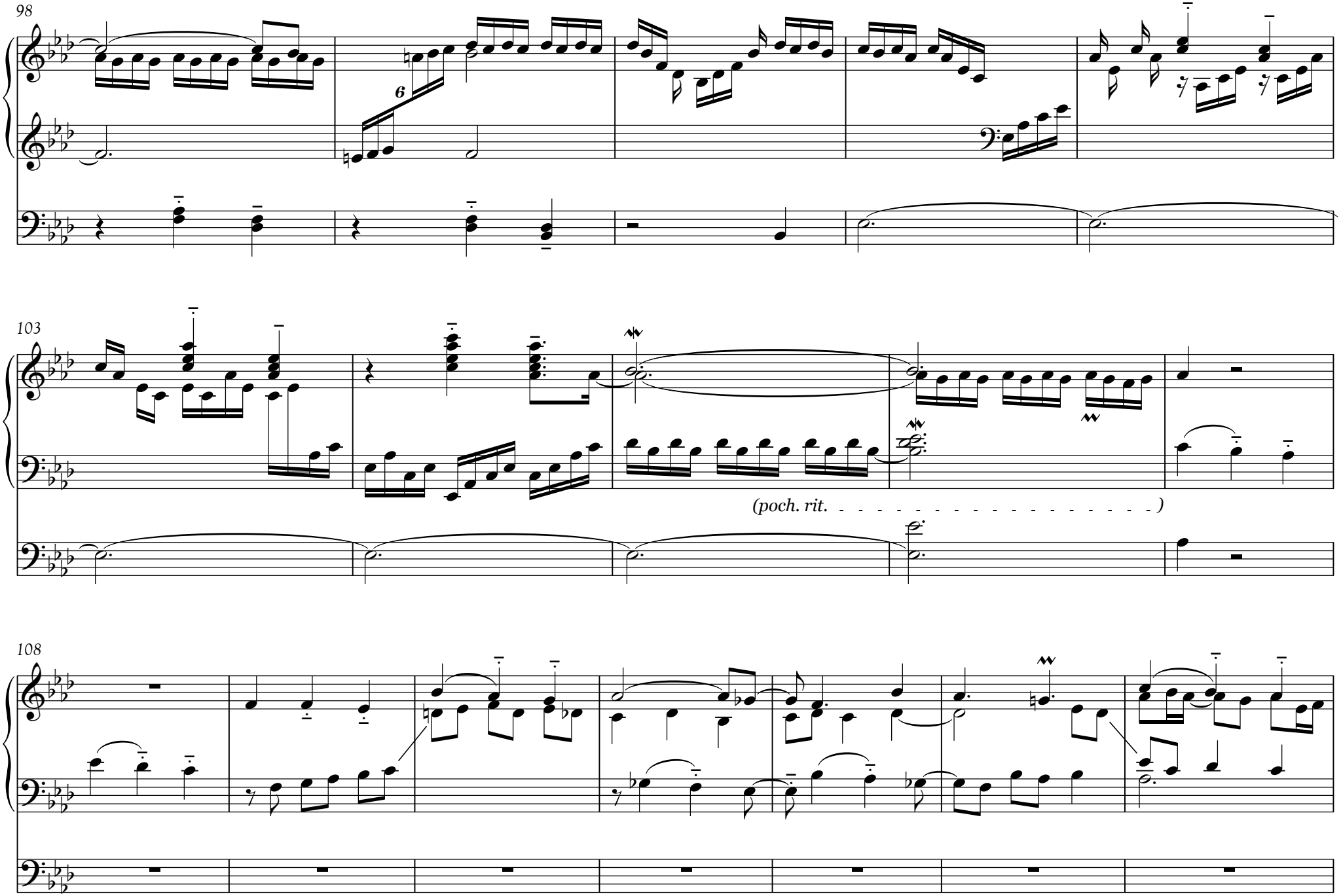
98
6
103
(poch. rit. . . . .)
108

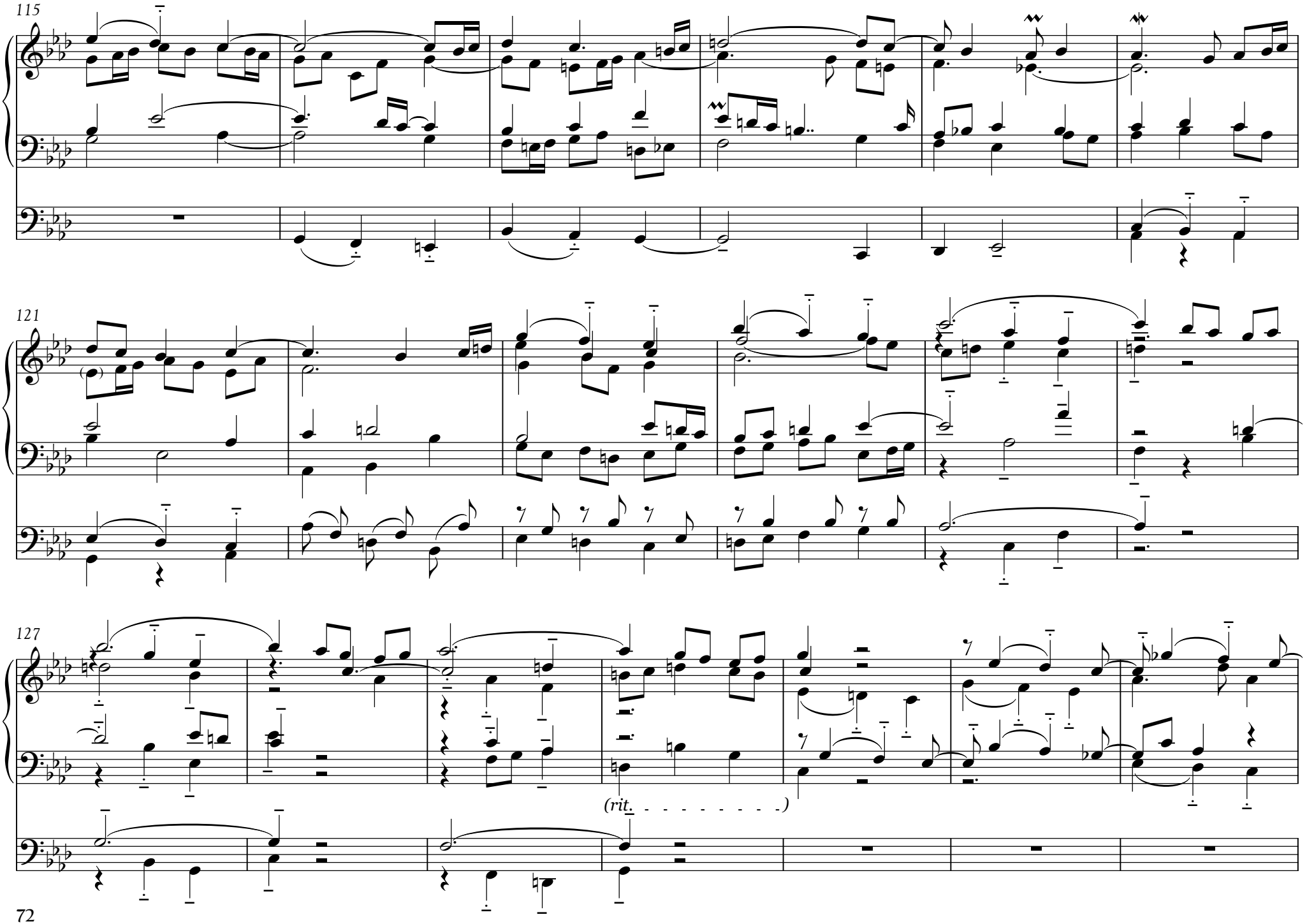
115
121
127
(rit. - - - - - - - - - -)

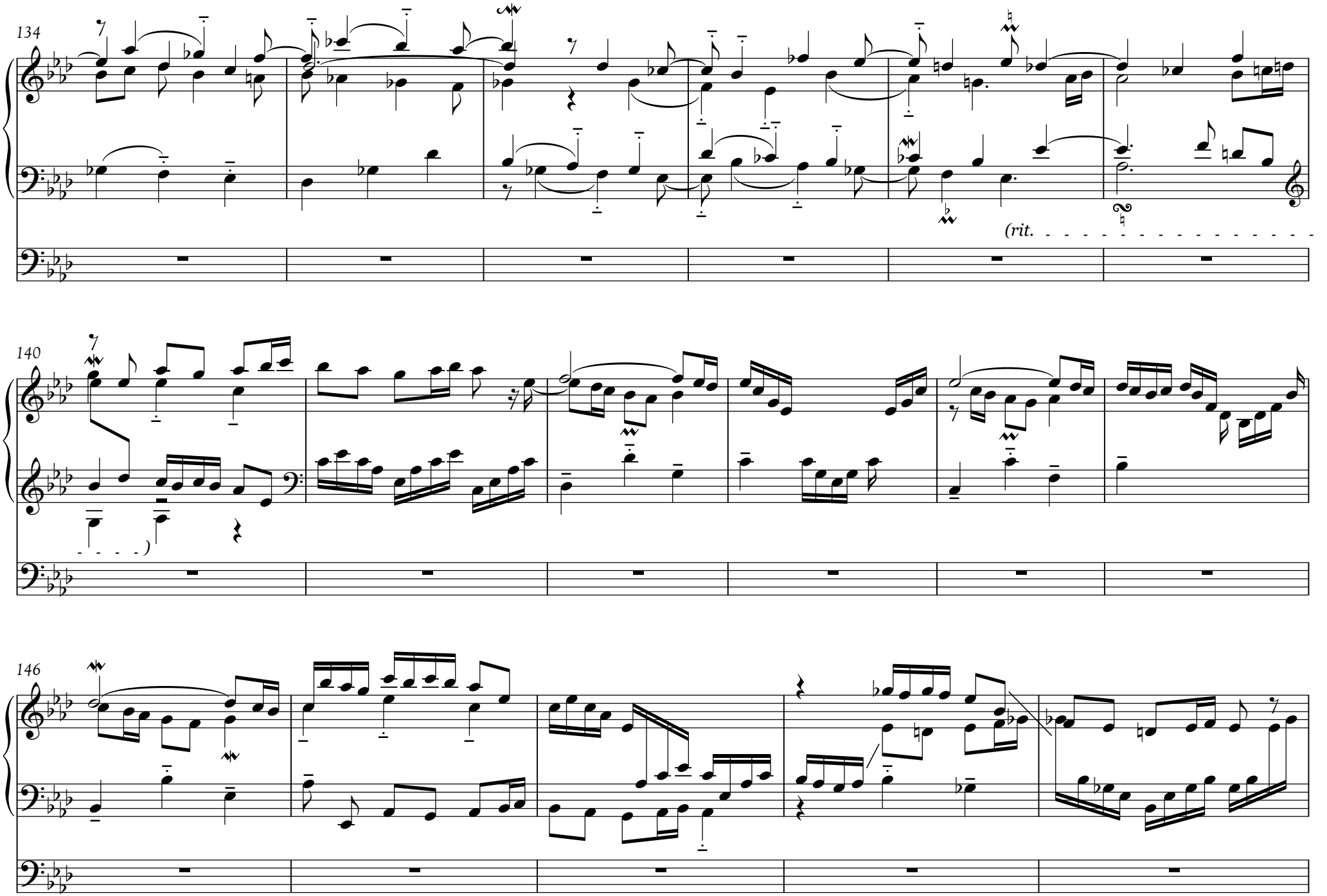
134
(rit.
140
146

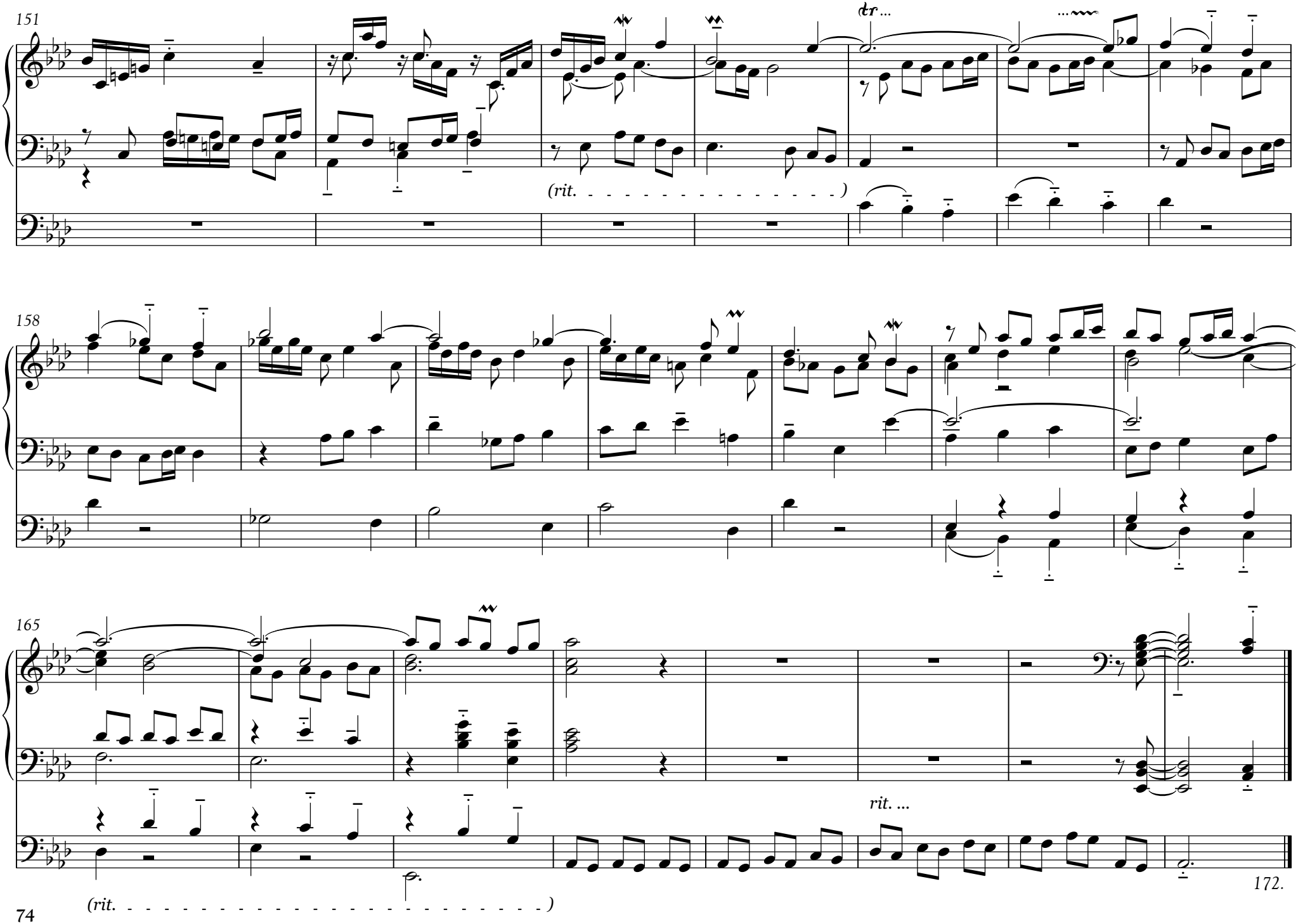
151
tr...
(rit. . . . .)
158
165
rit. ...
(rit. . . . .)
172.

II. Pietoso (♩= 50)

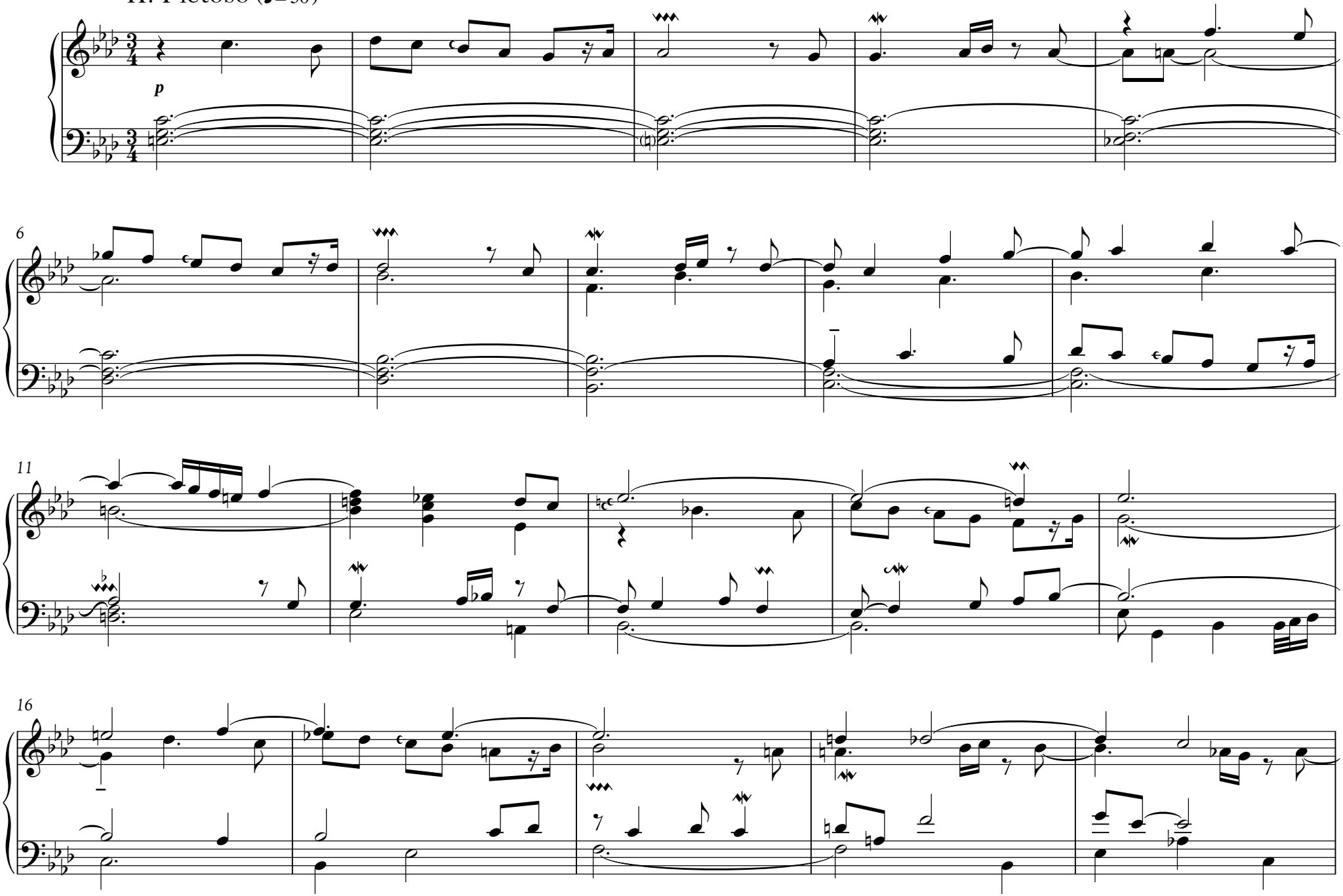

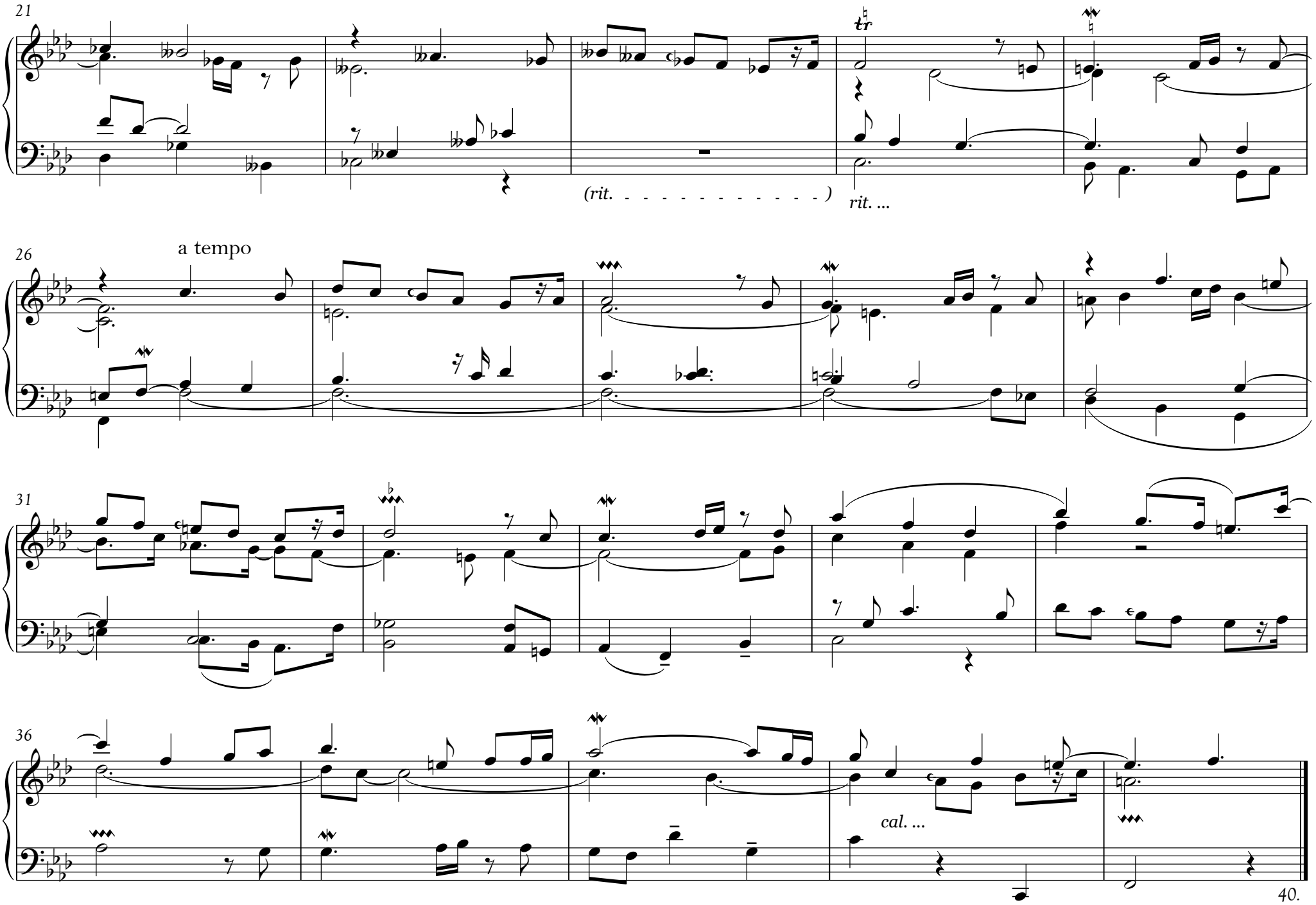
21
(rit. - - - - - - - - - - - - -)
rit. ...
26
a tempo
31
36
cal. ...
40.

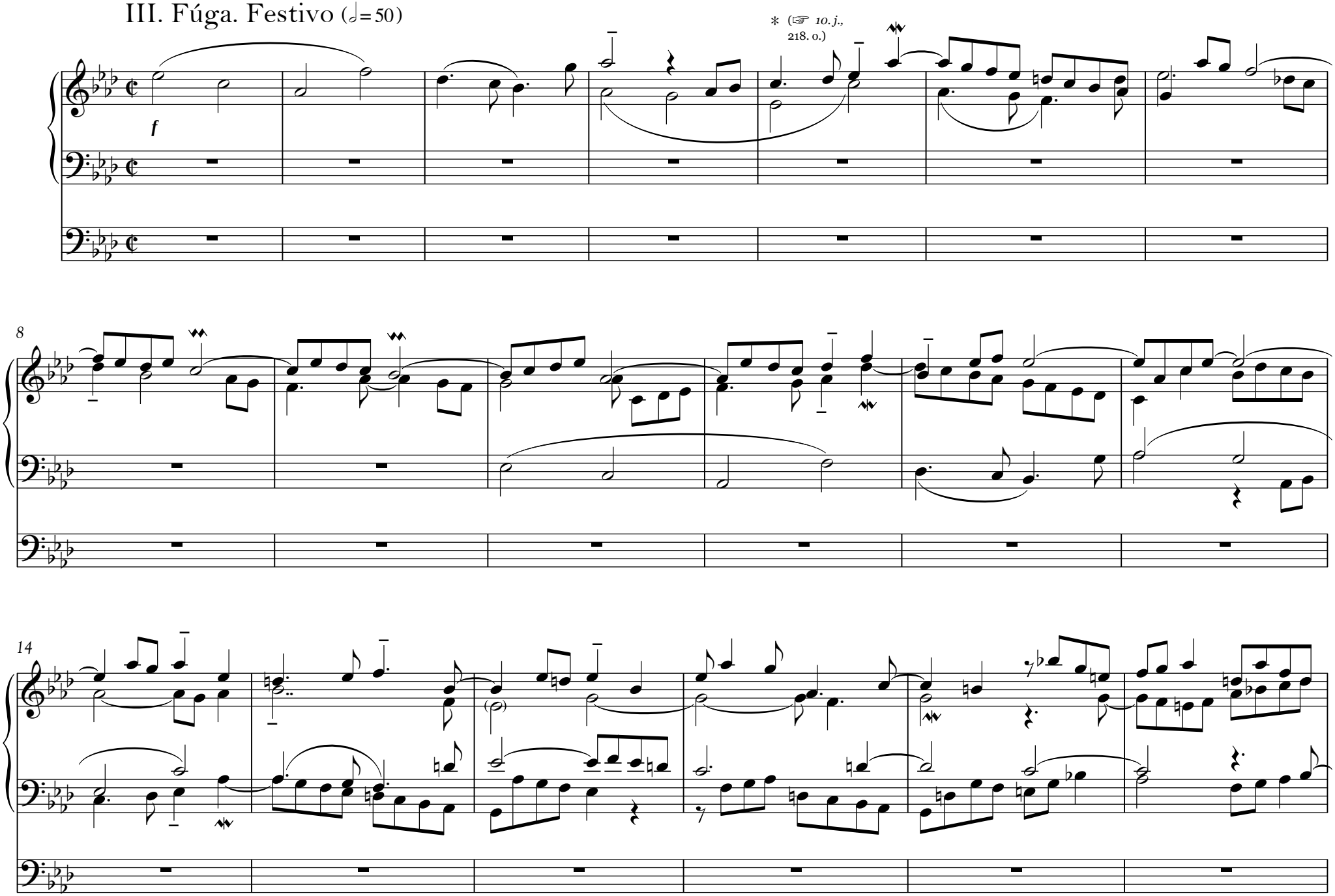
III. Fúga. Festivo (𝅗𝅥=50)
f
* (☞ 10. j., 218. o.)
8
14

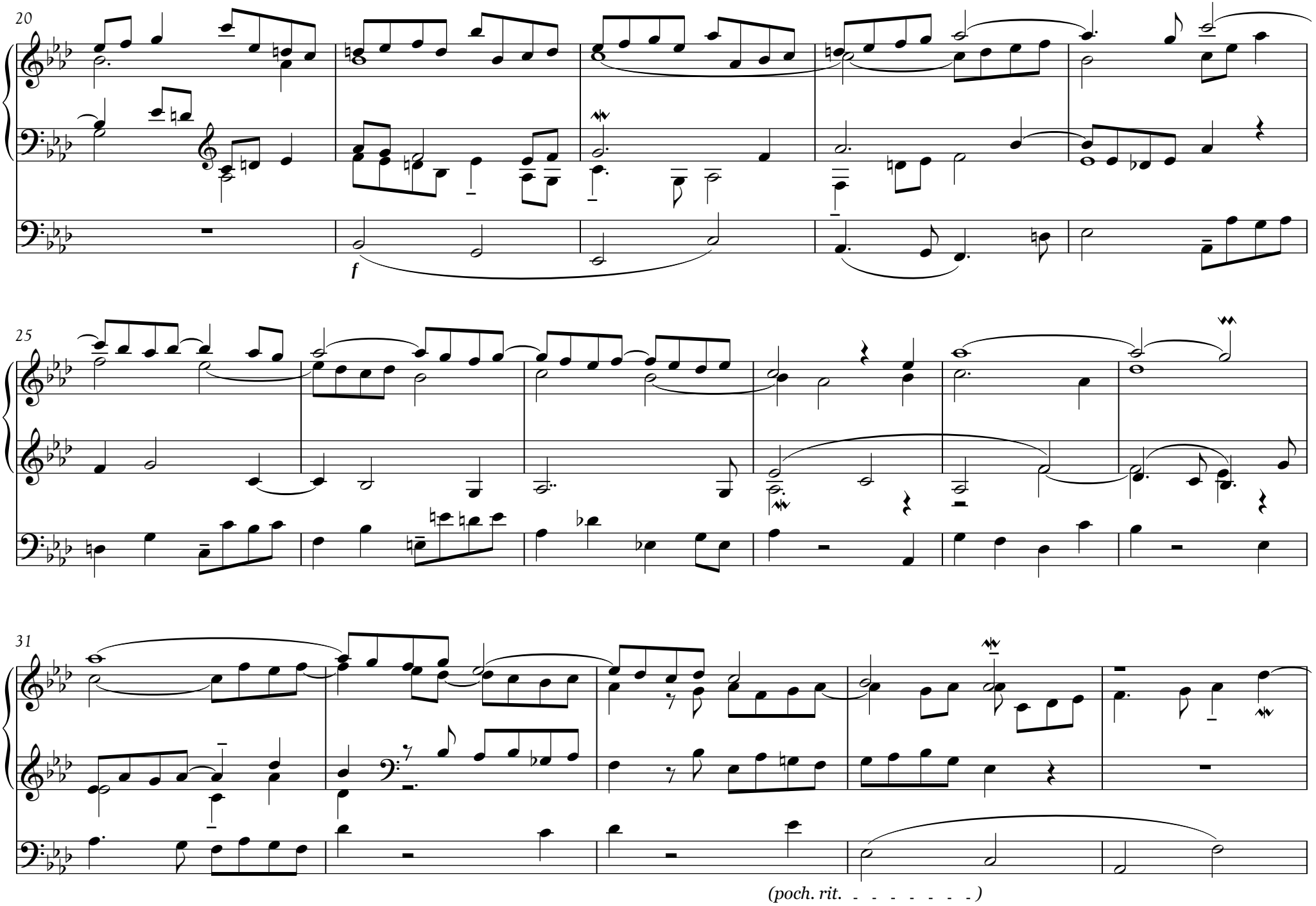
20
f
25
31
(poch. rit. . . . .)

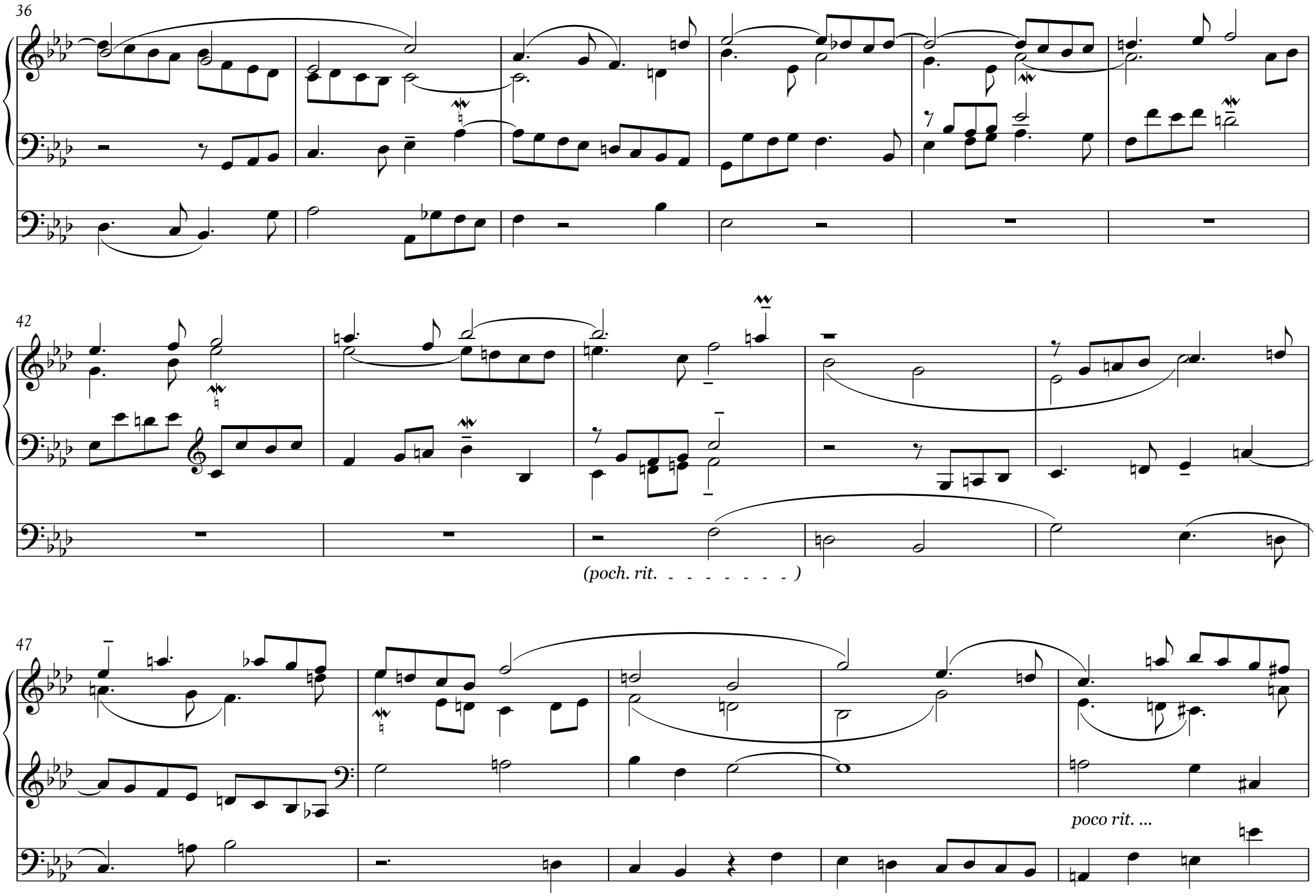
36
42
(poch. rit. . . . .)
47
poco rit. ...

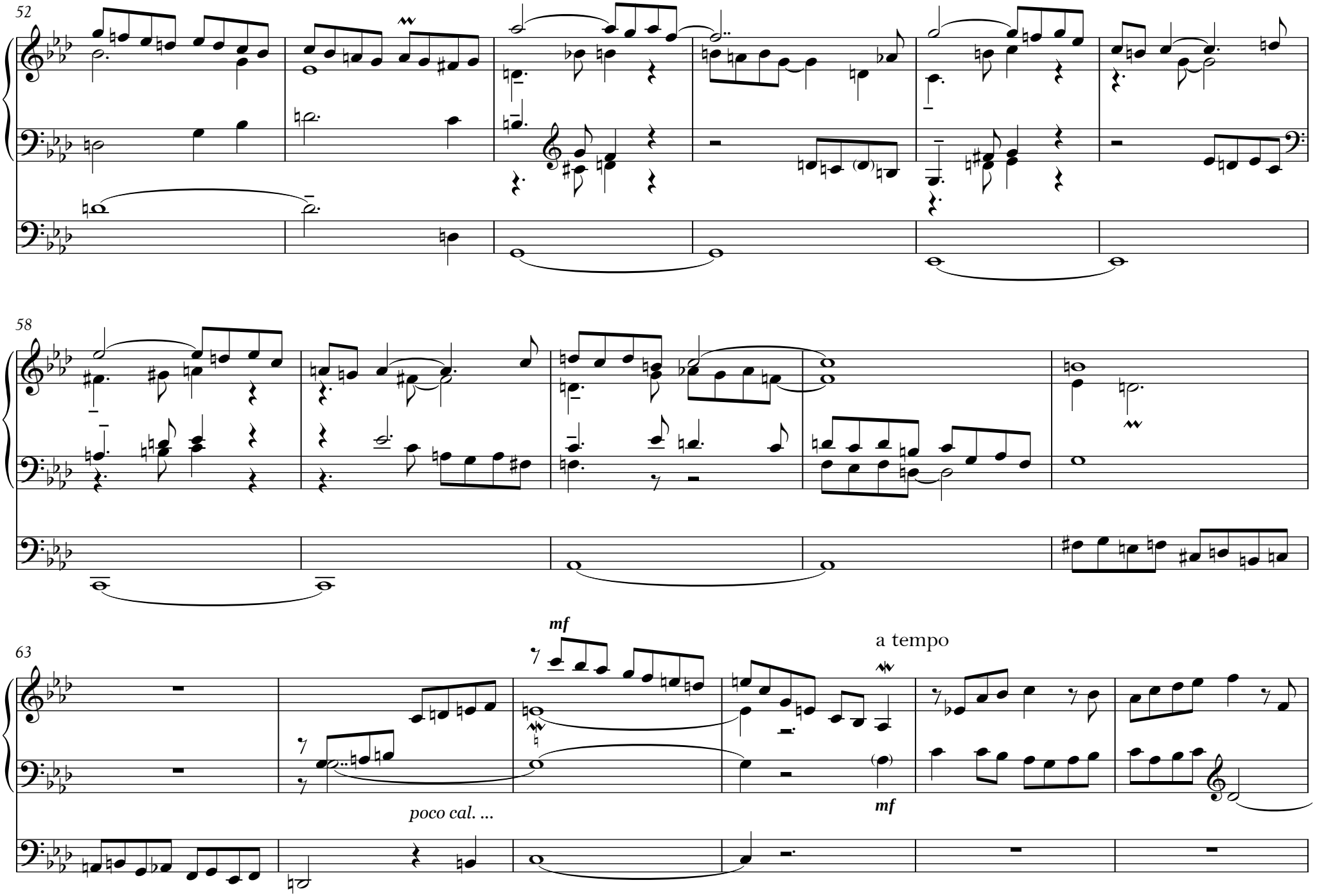
52
58
63
mf
a tempo
poco cal. ...
mf

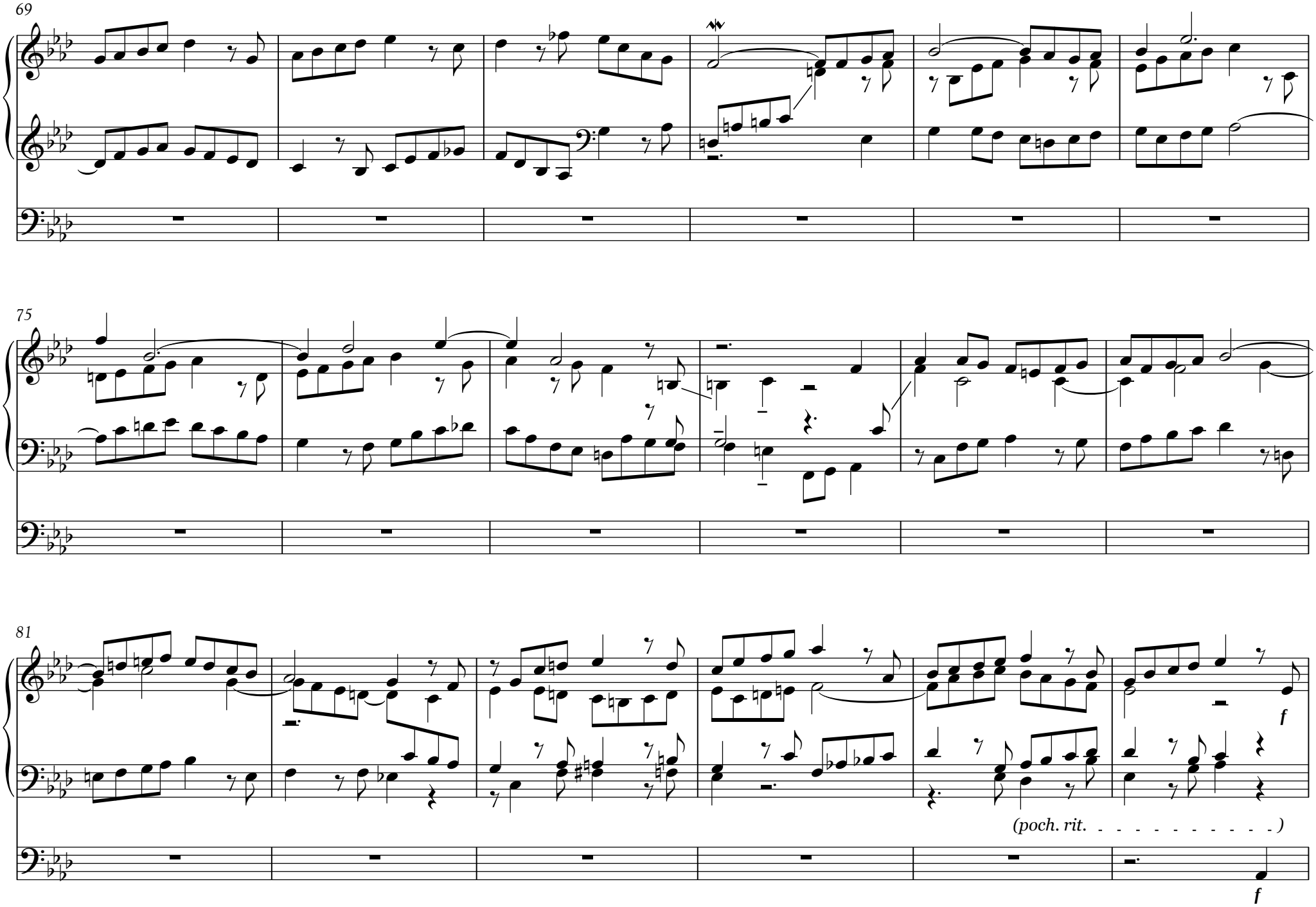
69
75
81
f
(poch. rit. . . . .)
f

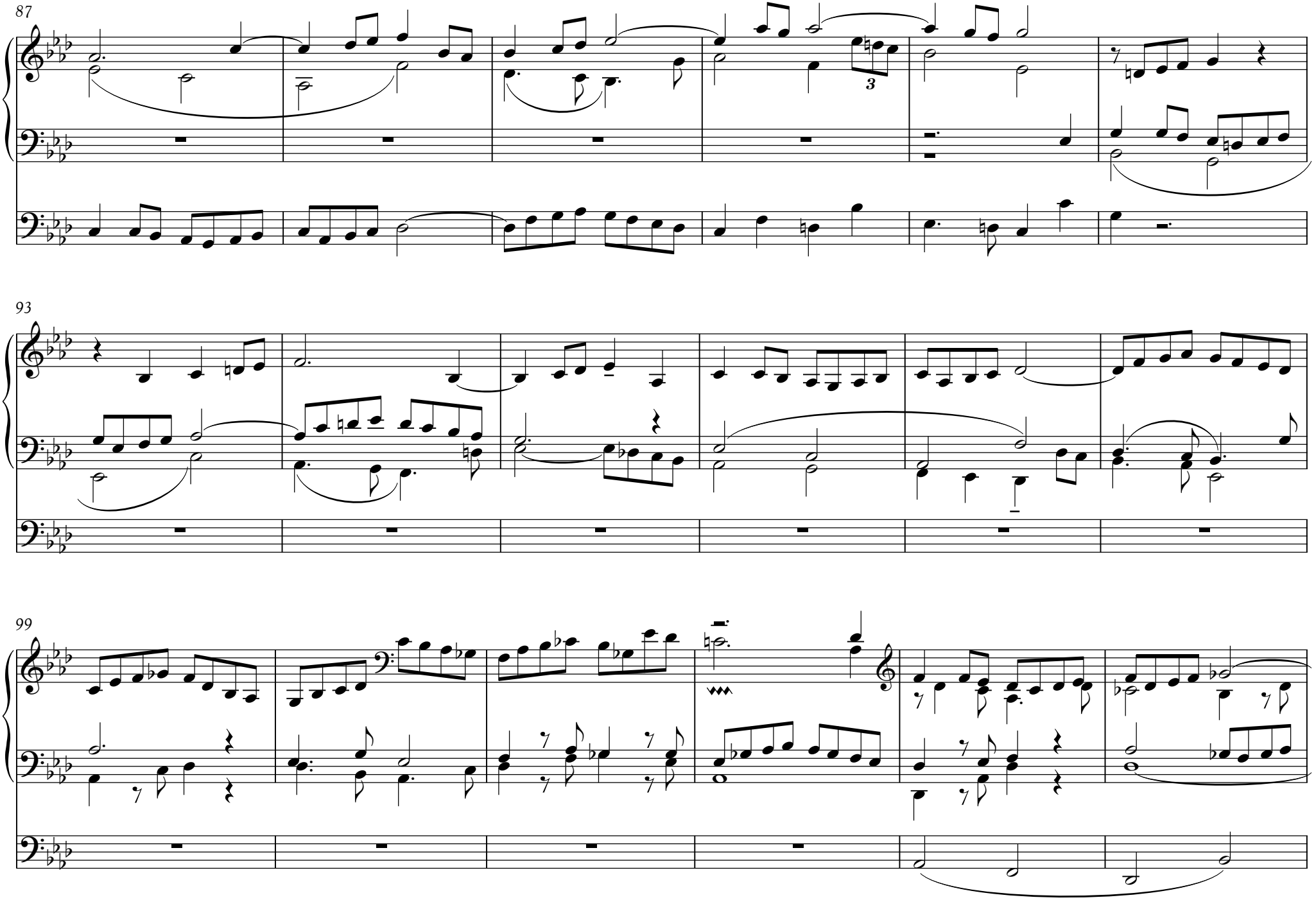
87
93
99

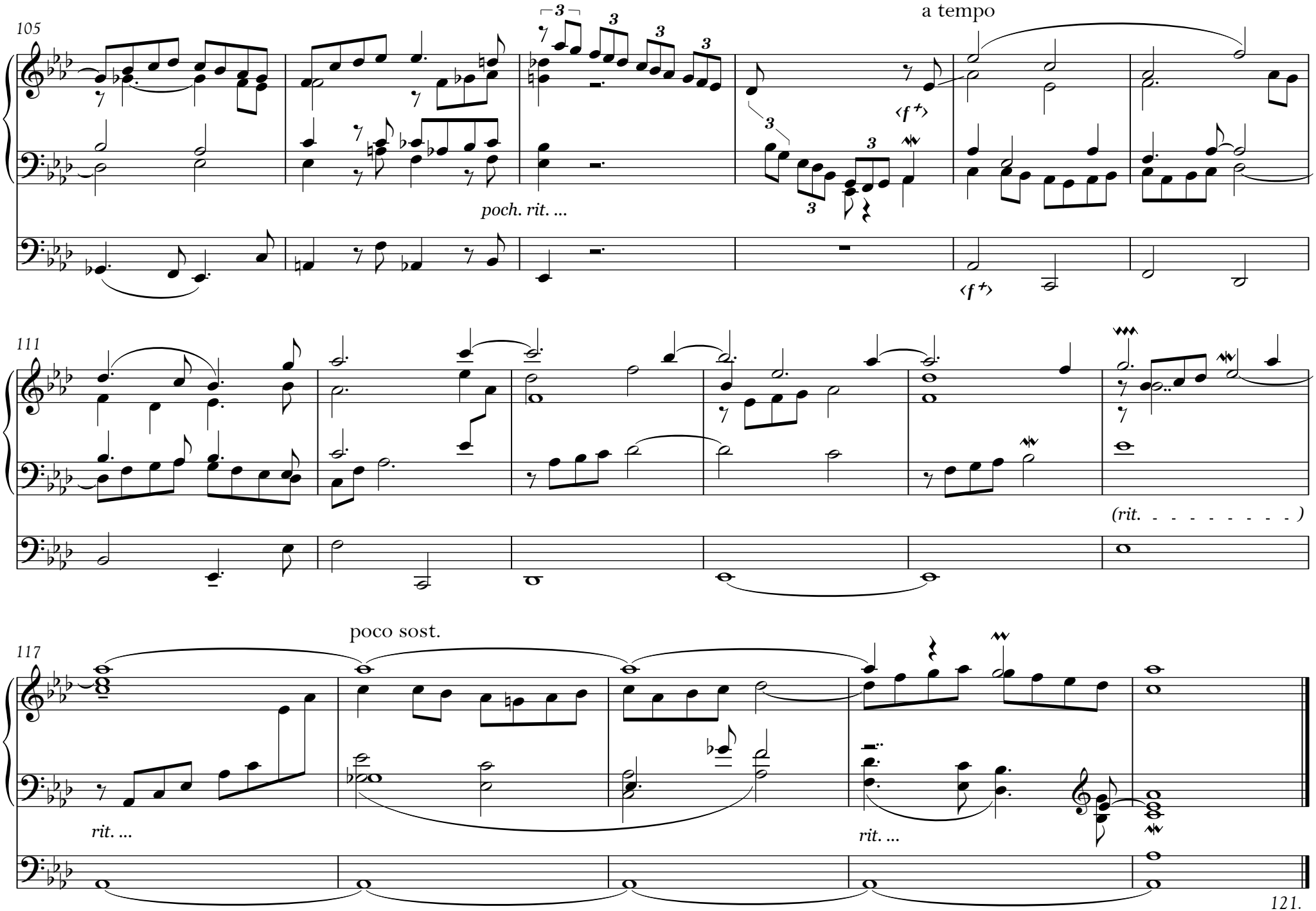
105
a tempo
poch. rit. ...
111
(rit. - - - - - - - - -)
117
poco sost.
rit. ...
rit. ...
121.

4.

d-moll fantázia

I. Concitato (♩= 80)

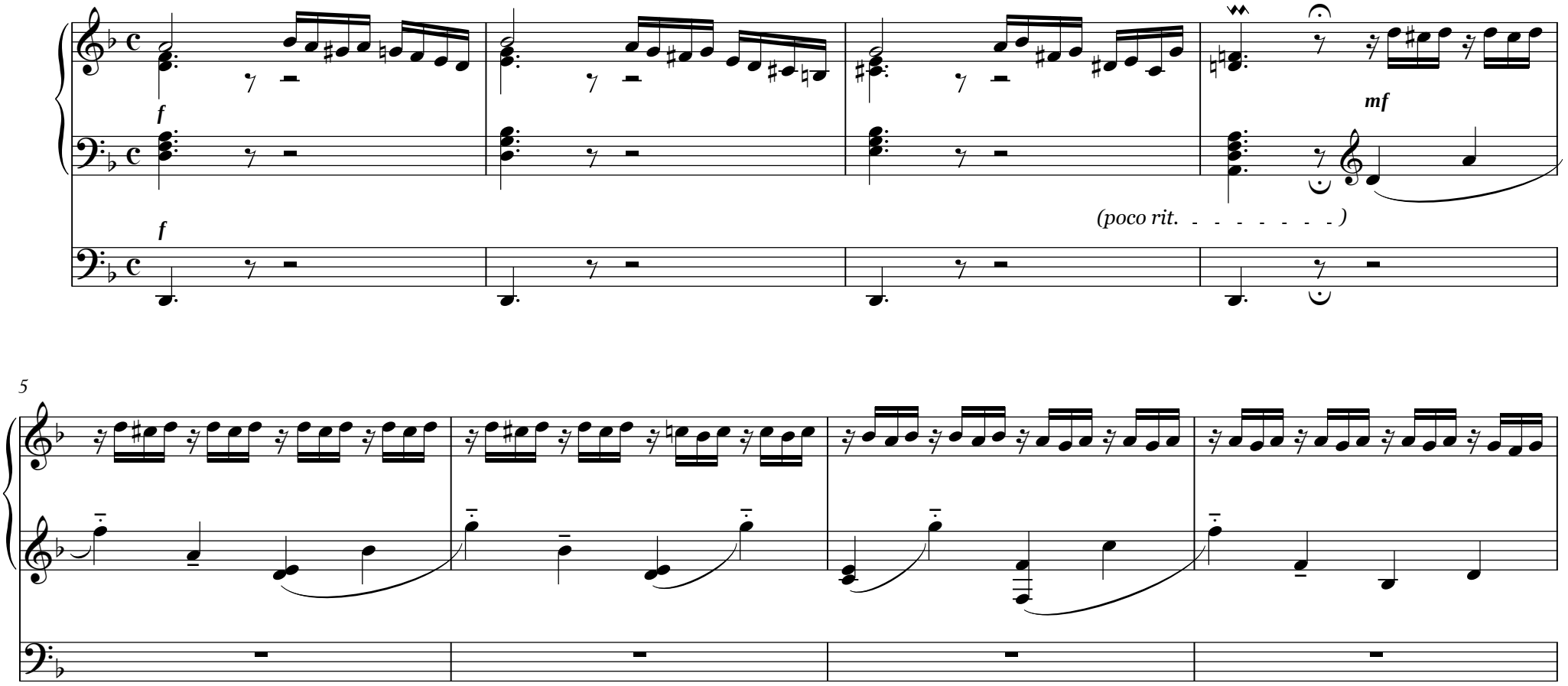

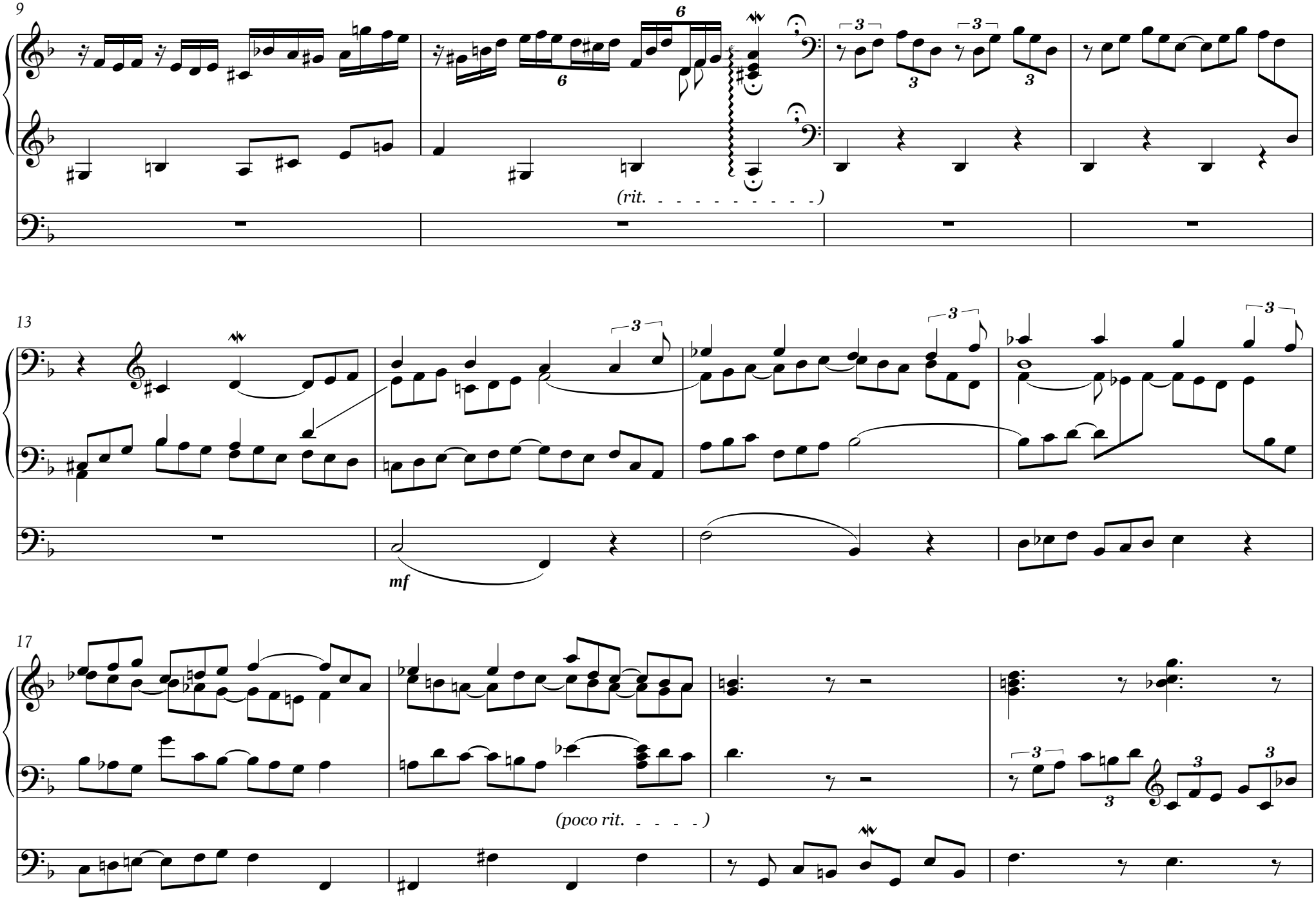
9
(rit. - - - - - - - - - -)
13
mf
17
(poco rit. - - - -)

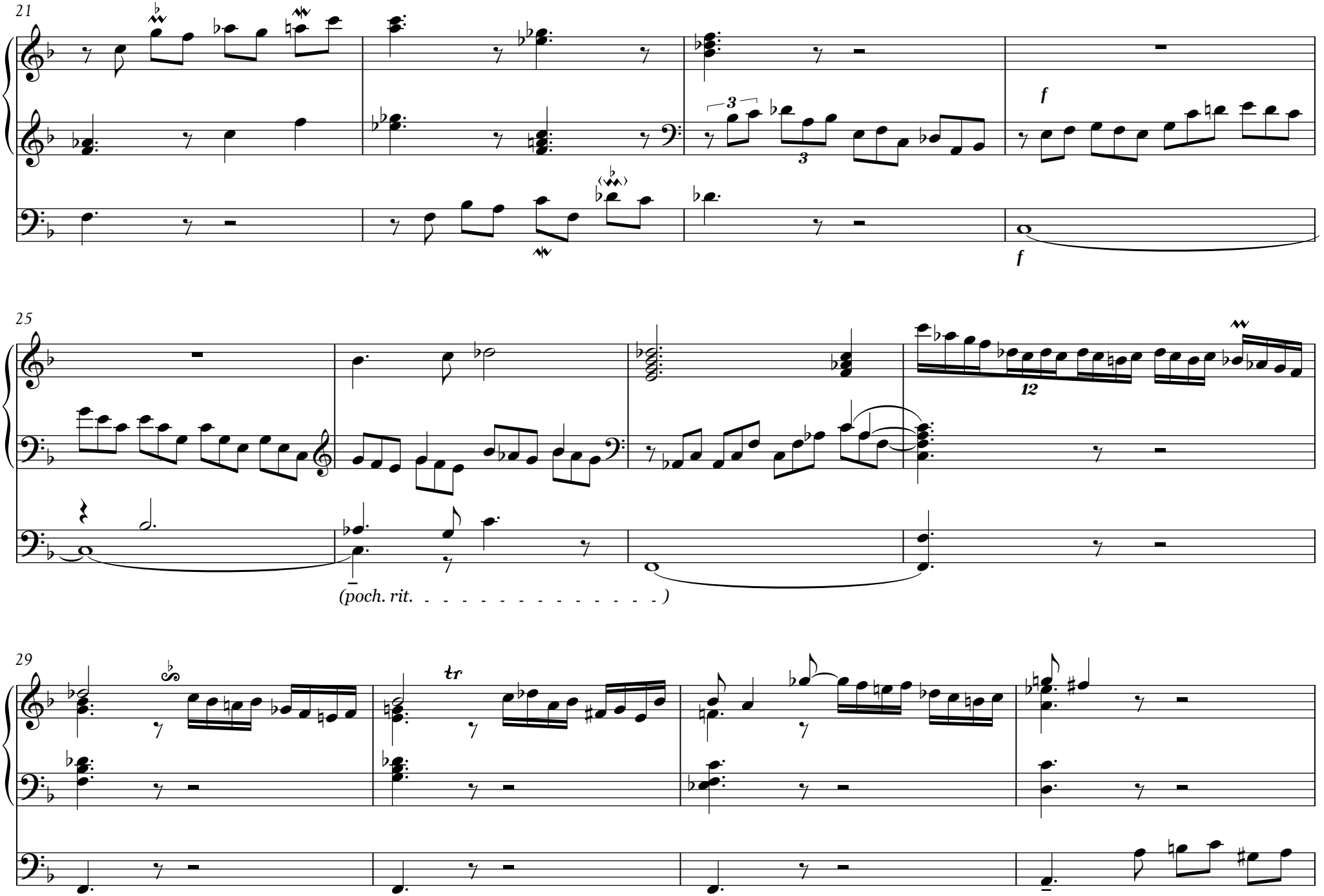
21
f
f
25
12
(poch. rit. . . . .)
29
tr

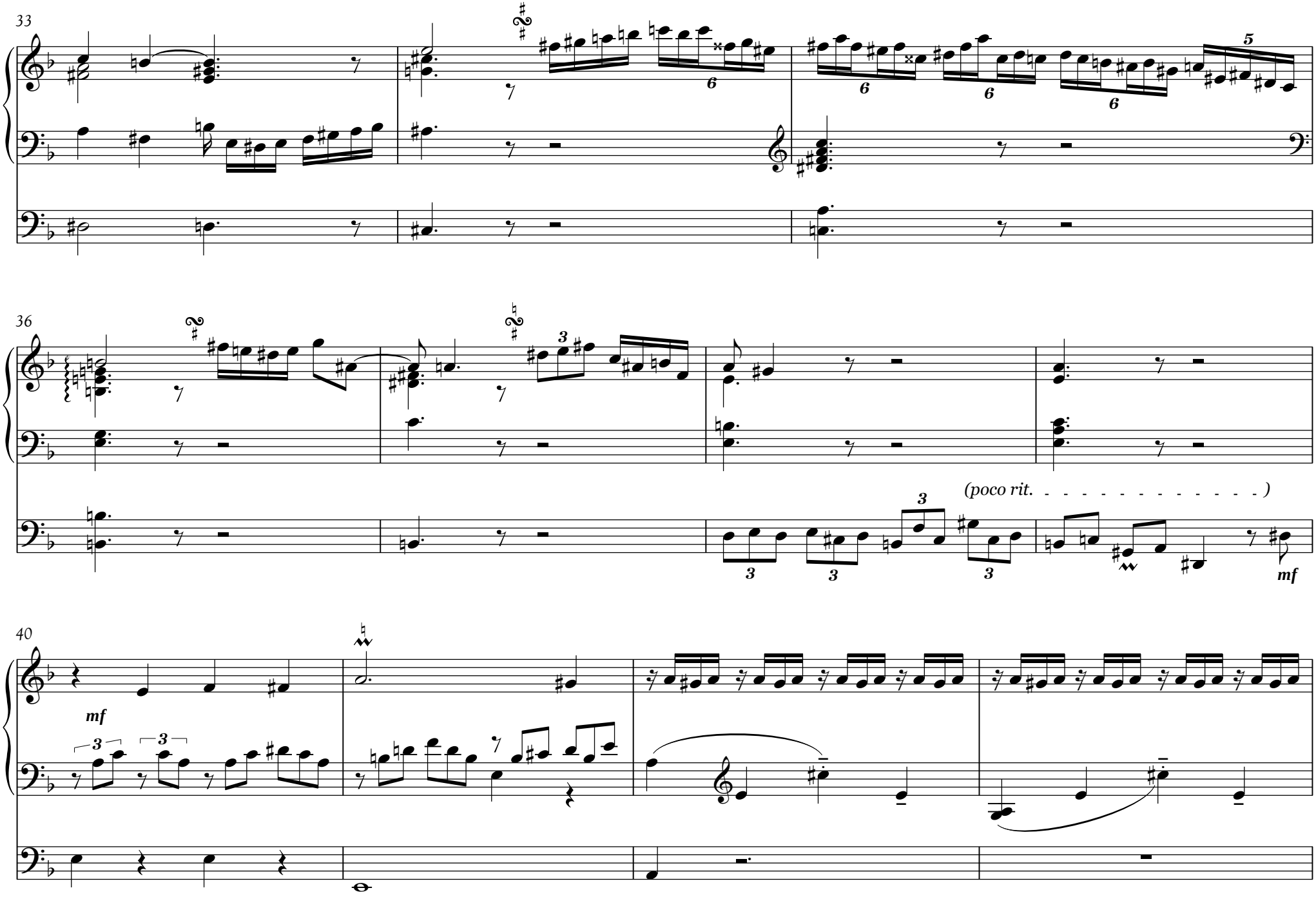
33
36
(poco rit. - - - - - - - - - - - - -)
mf
40
mf

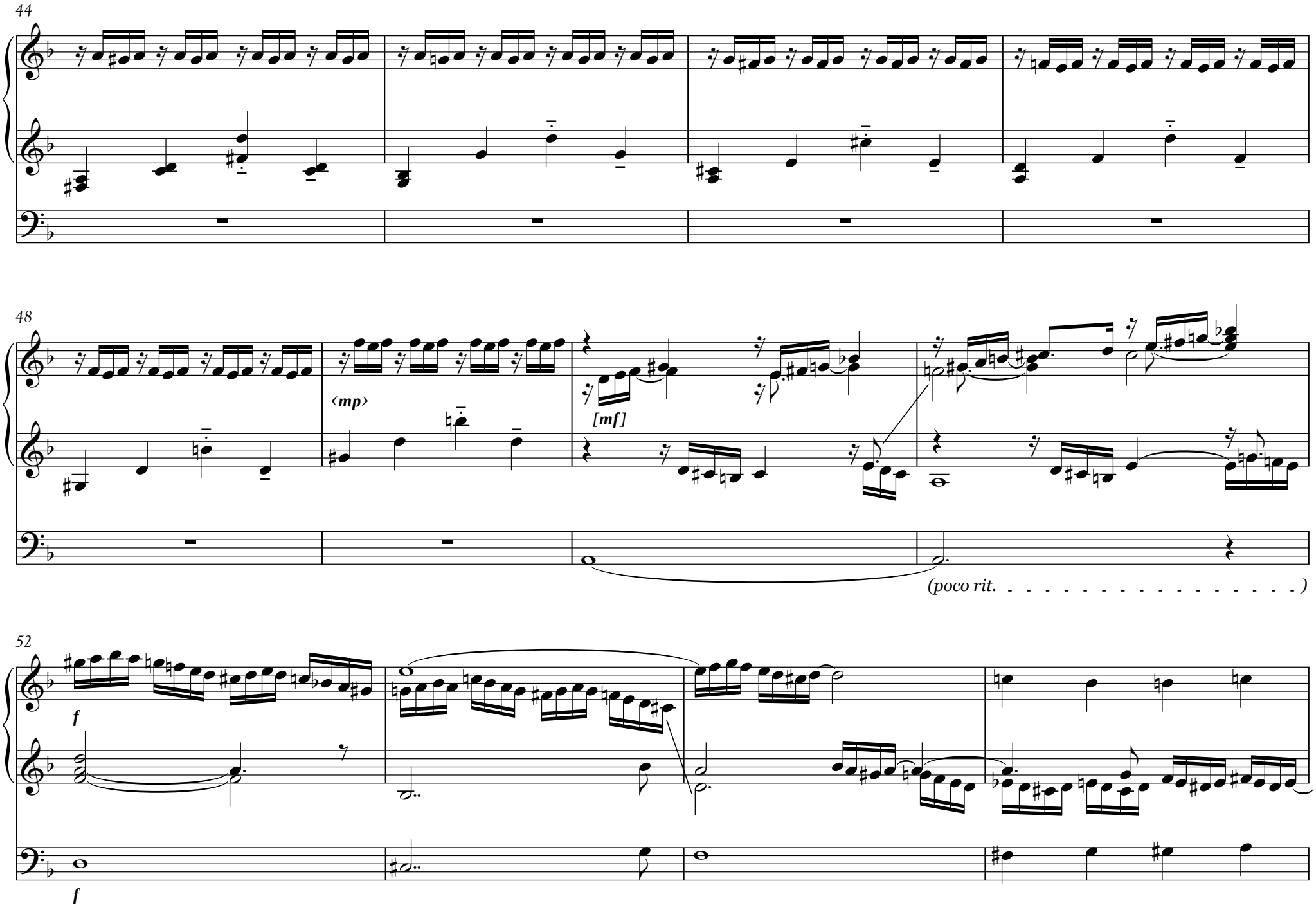
44
48
‹mp›
[mf]
(poco rit. - - - - - - - - - - - - - - - - -)
52
f
f

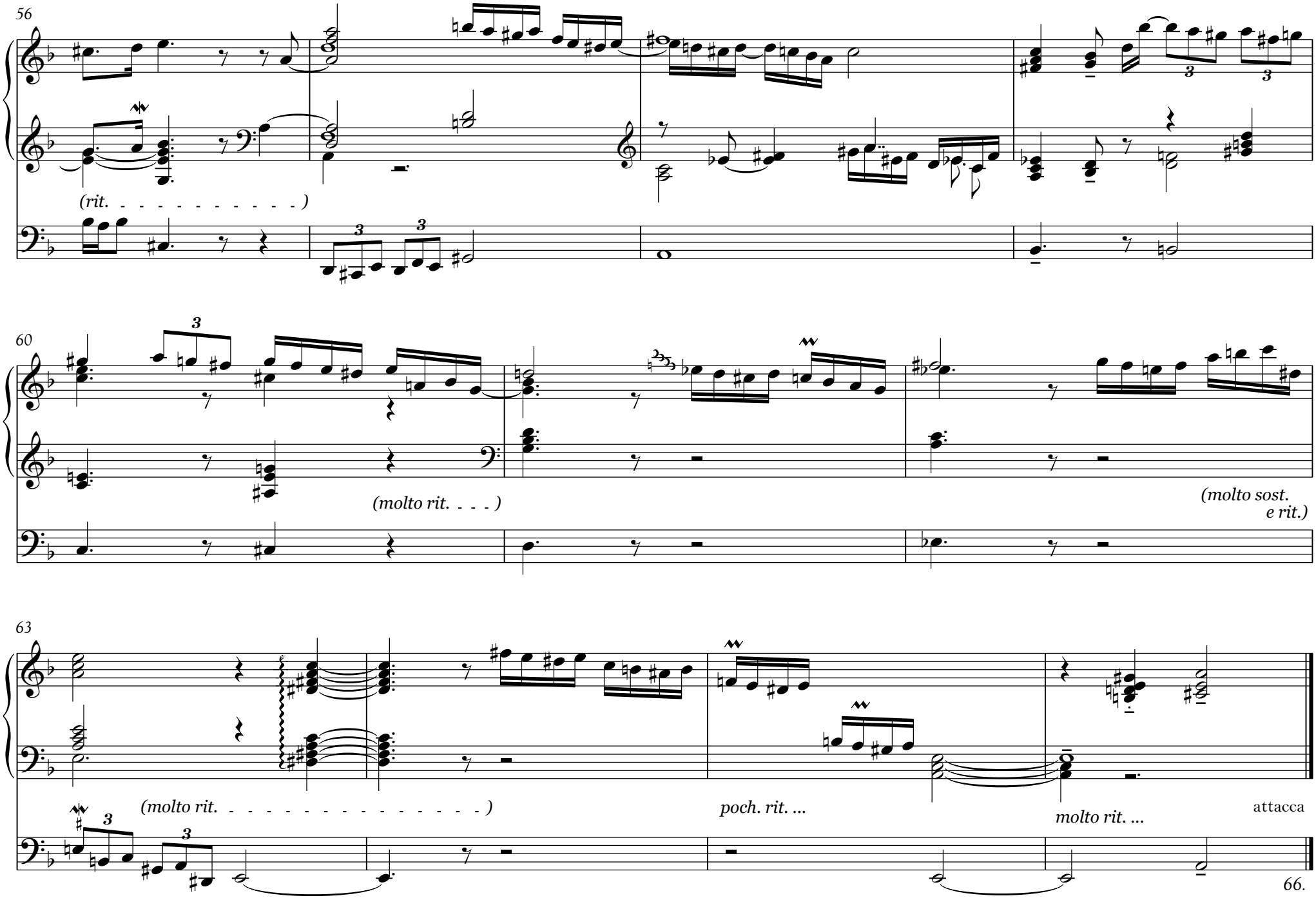
56
(rit. - - - - - - - - - - -)
60
(molto rit. - - -)
(molto sost.
e rit.)
63
(molto rit. - - - - - - - - - - - - - - - -)
poch. rit. ...
molto rit. ...
attacca
66.

II. Fúga (♩=♩)

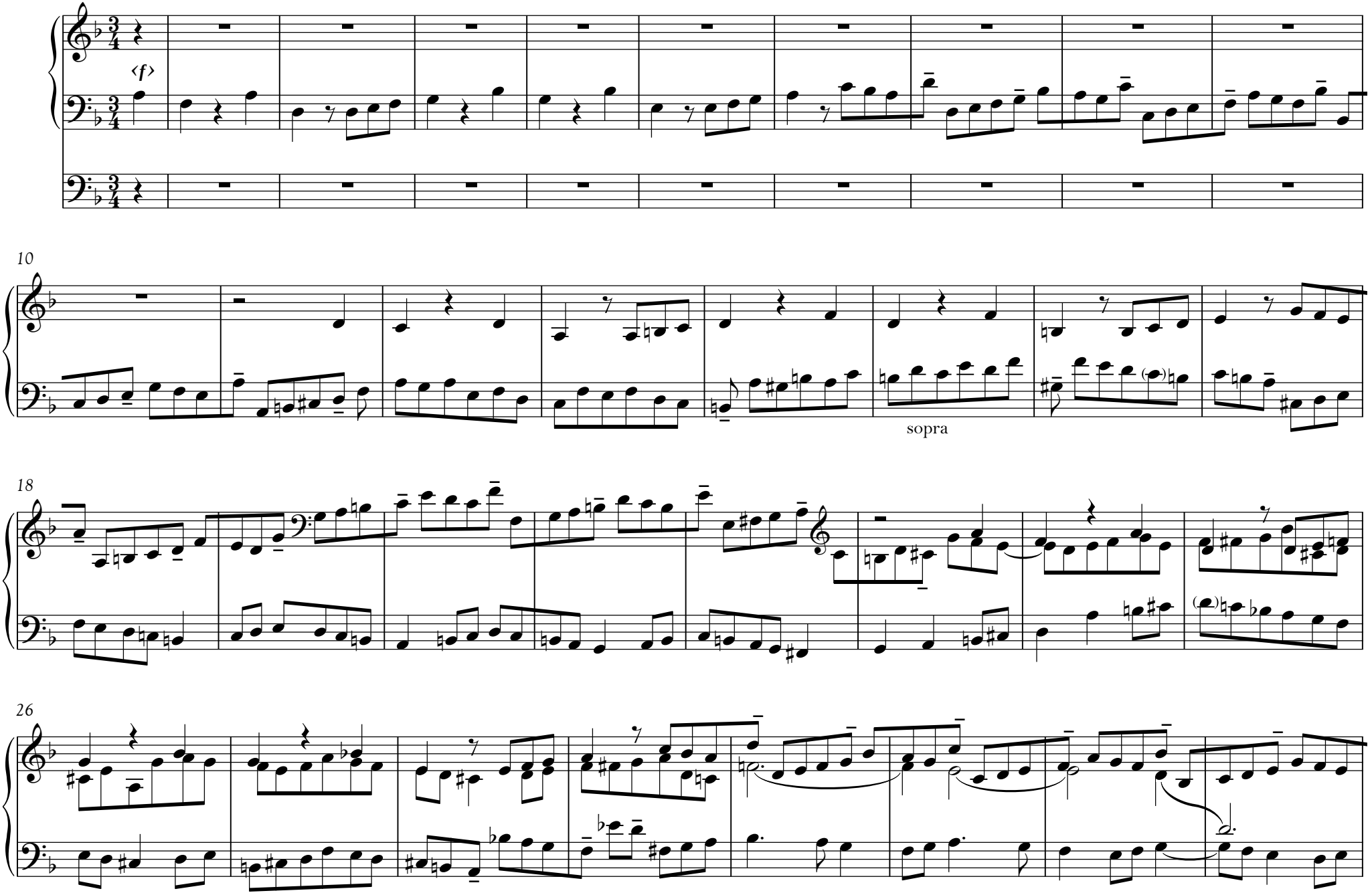

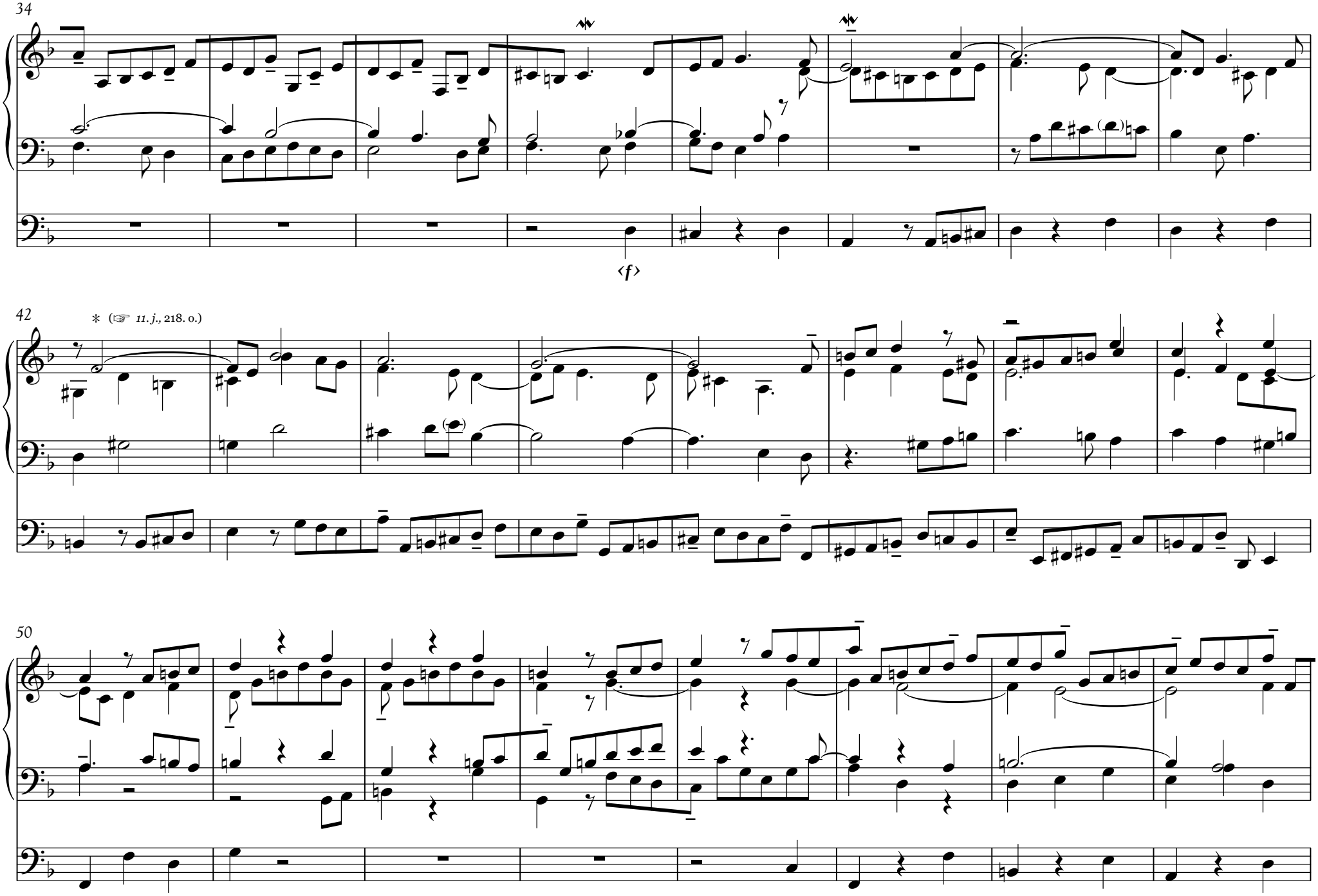
34
‹f›
42
* (☞ 11. j., 218. o.)
50

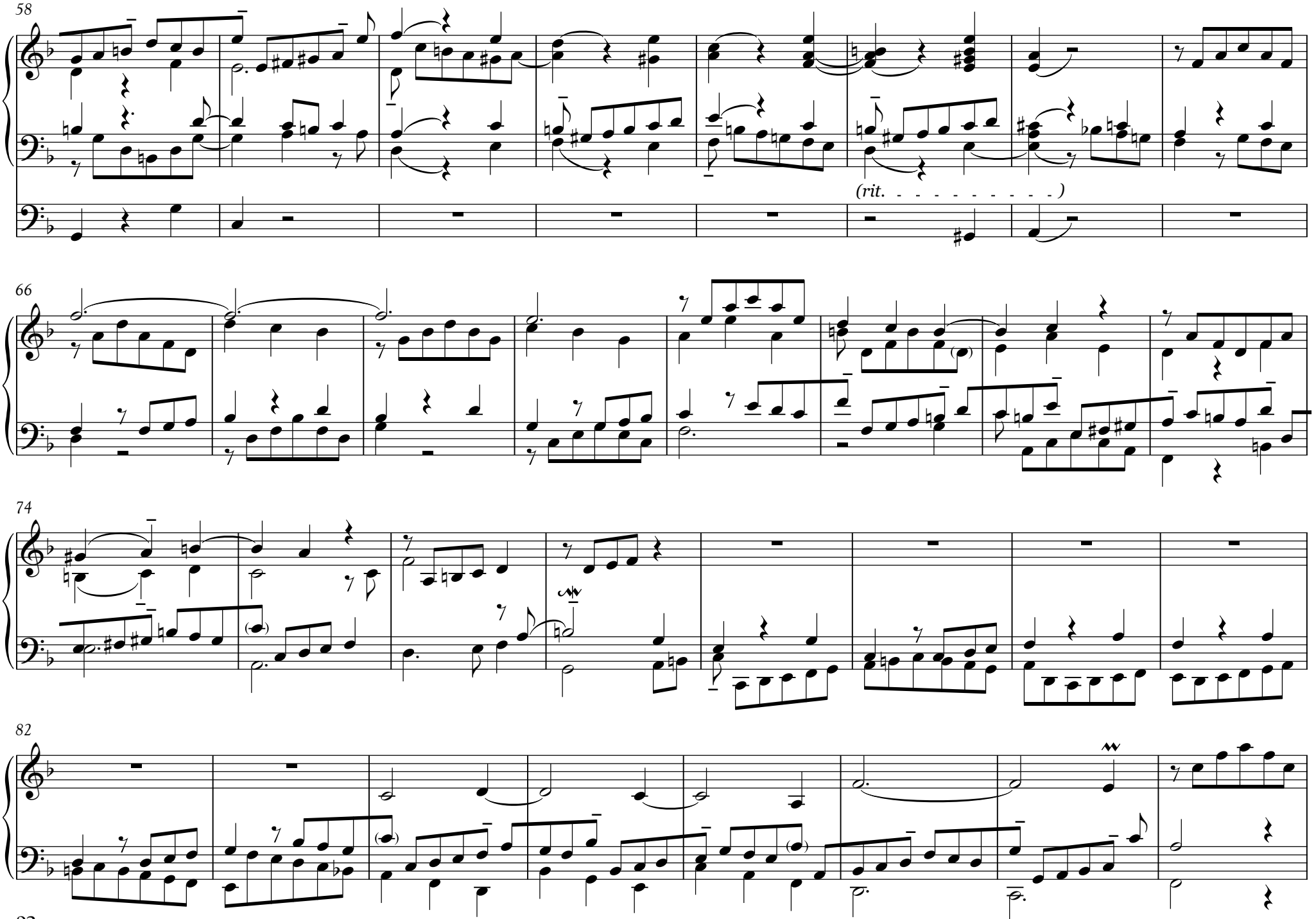
58
(rit. - - - - - - - - - - -)
66
74
82

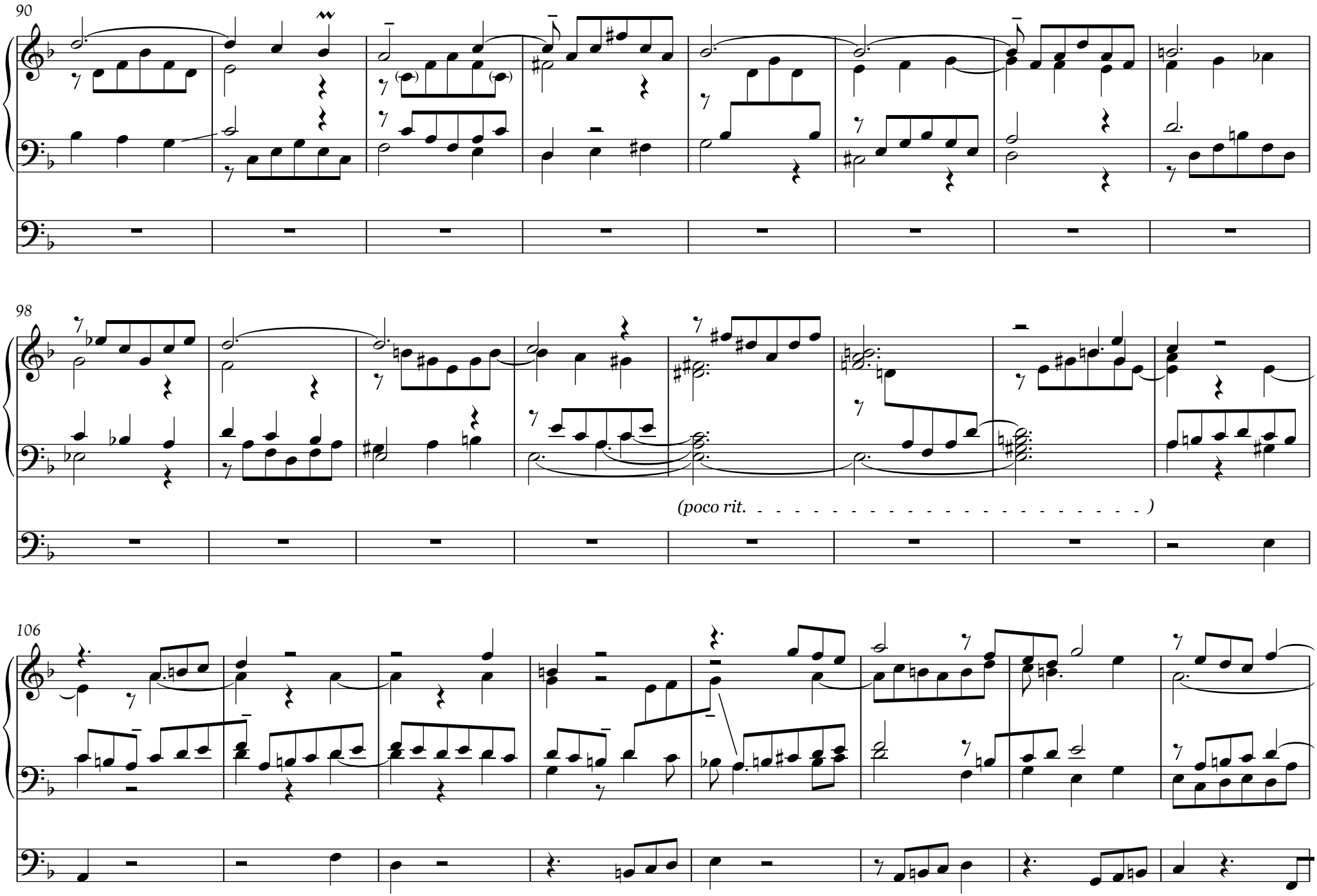
90
98
(poco rit. -)
106

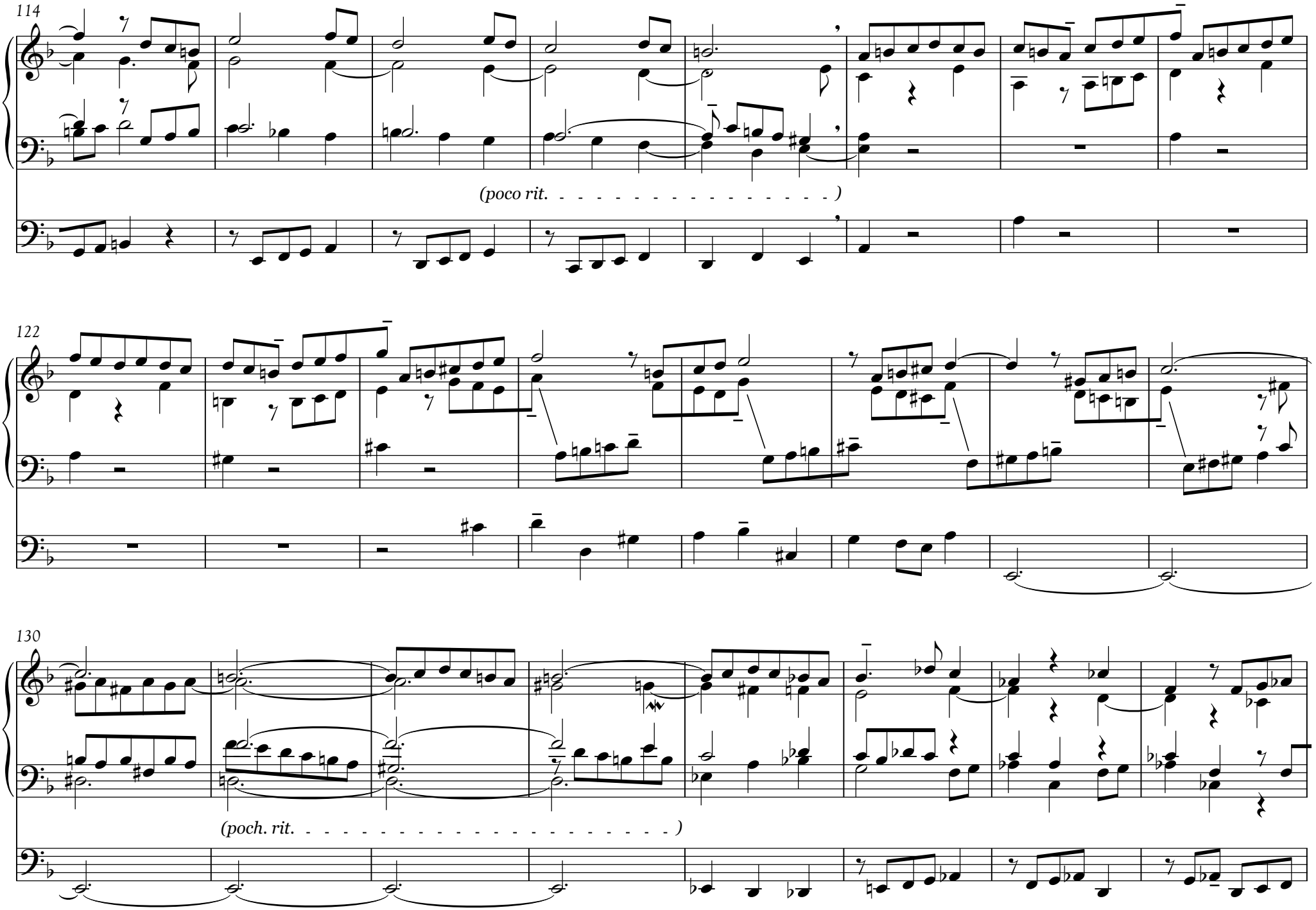
114
(poco rit. . . . .)
122
130
(poch. rit. . . . .)

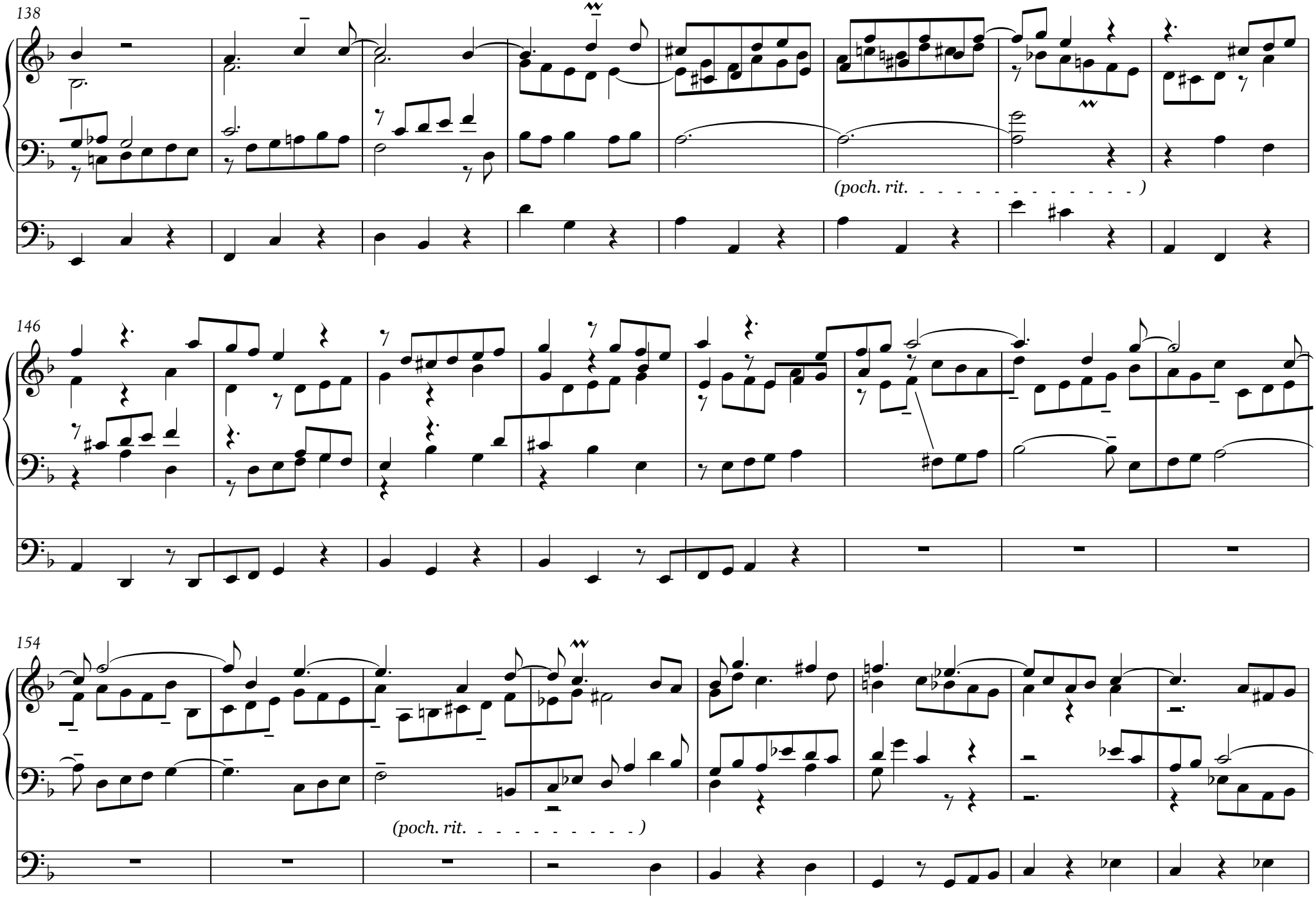
138
(poch. rit. - - - - - - - - - - - - - -)
146
154
(poch. rit. - - - - - - - - - -)

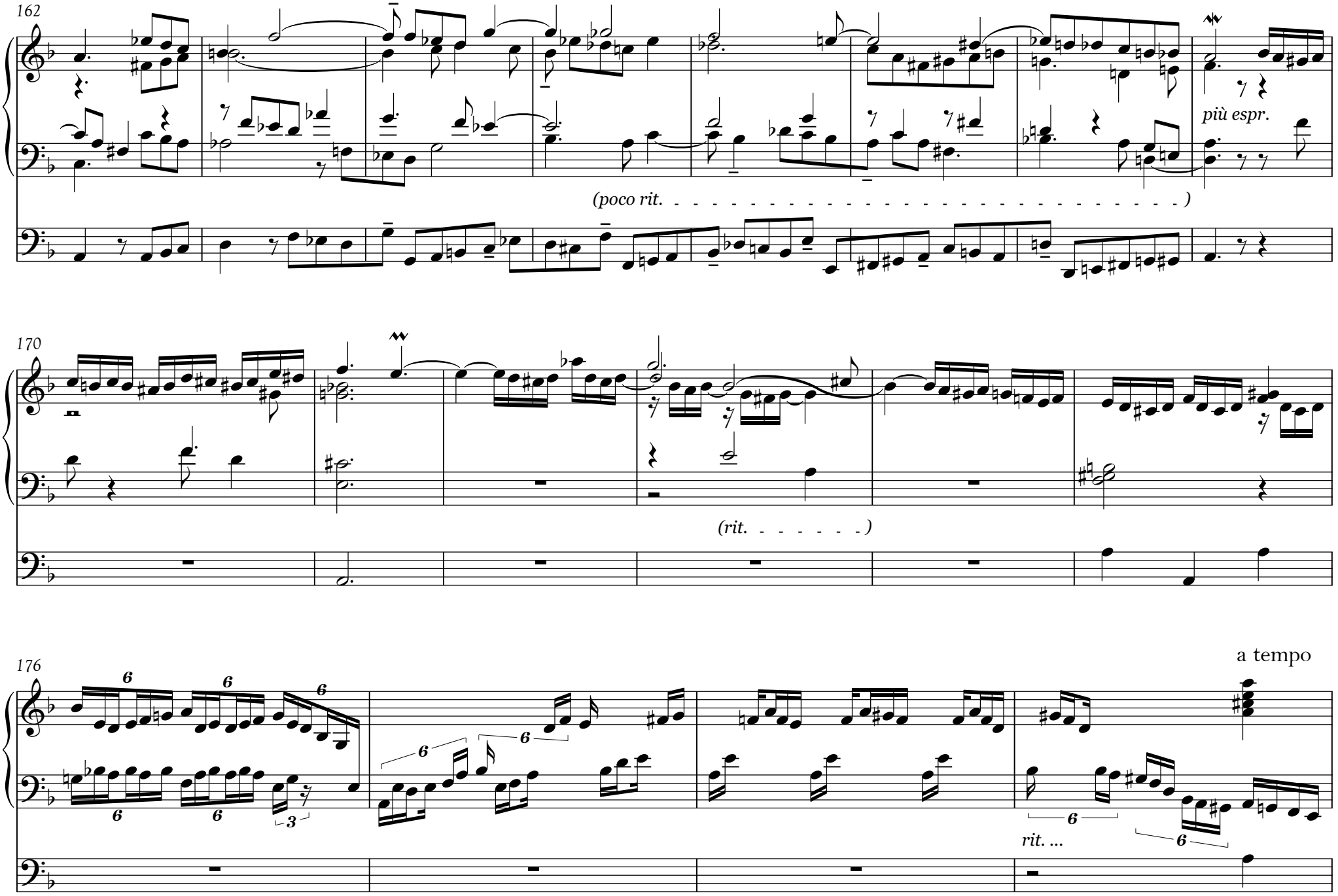
162
più espr.
(poco rit. . . . .)
170
(rit. . . . .)
176
a tempo
rit. ...

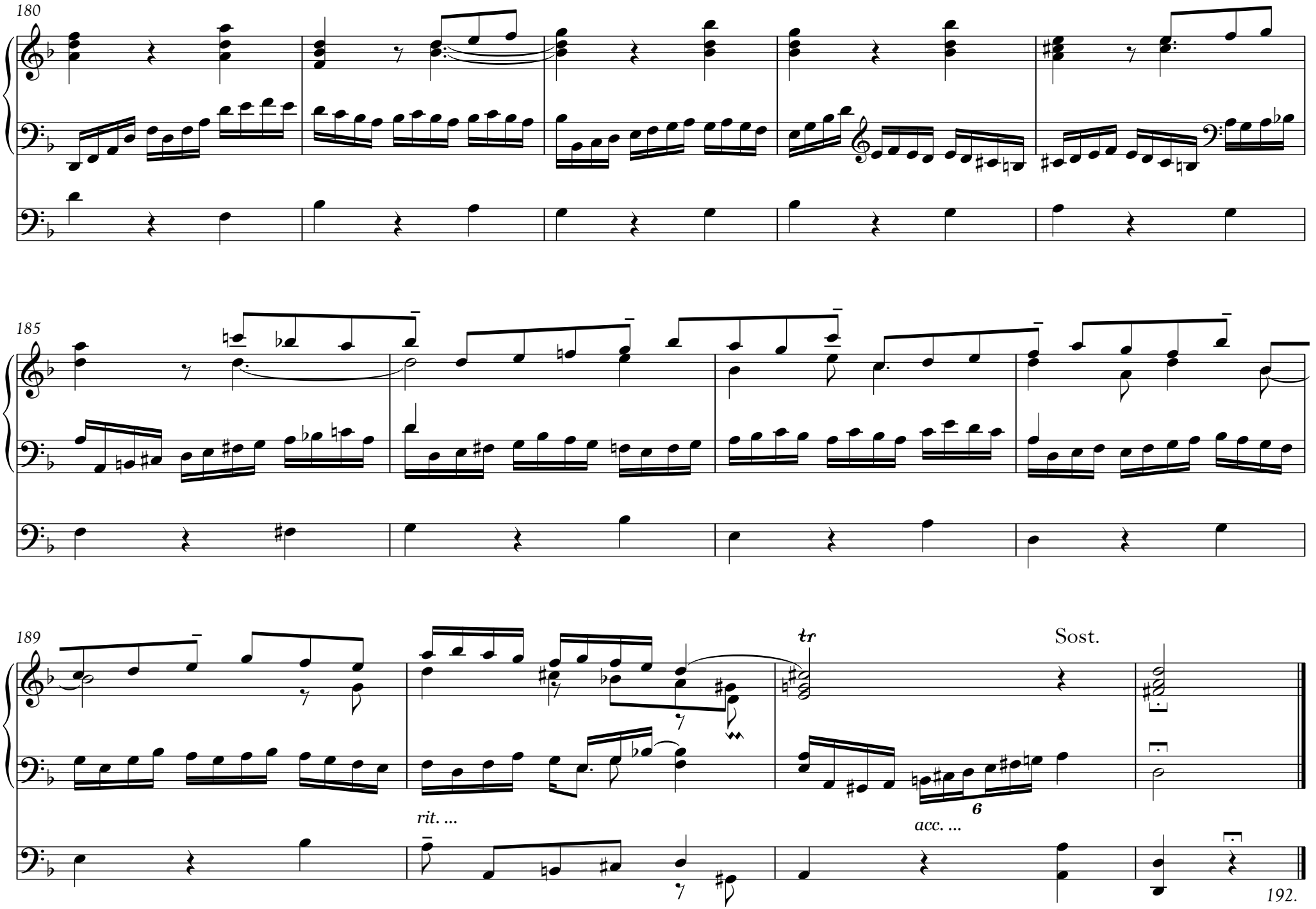
180
185
189
tr
Sost.
rit. ...
acc. ...
6
192.

5.

h-moll toccata és fúga

I. Moderato (♩= 76)

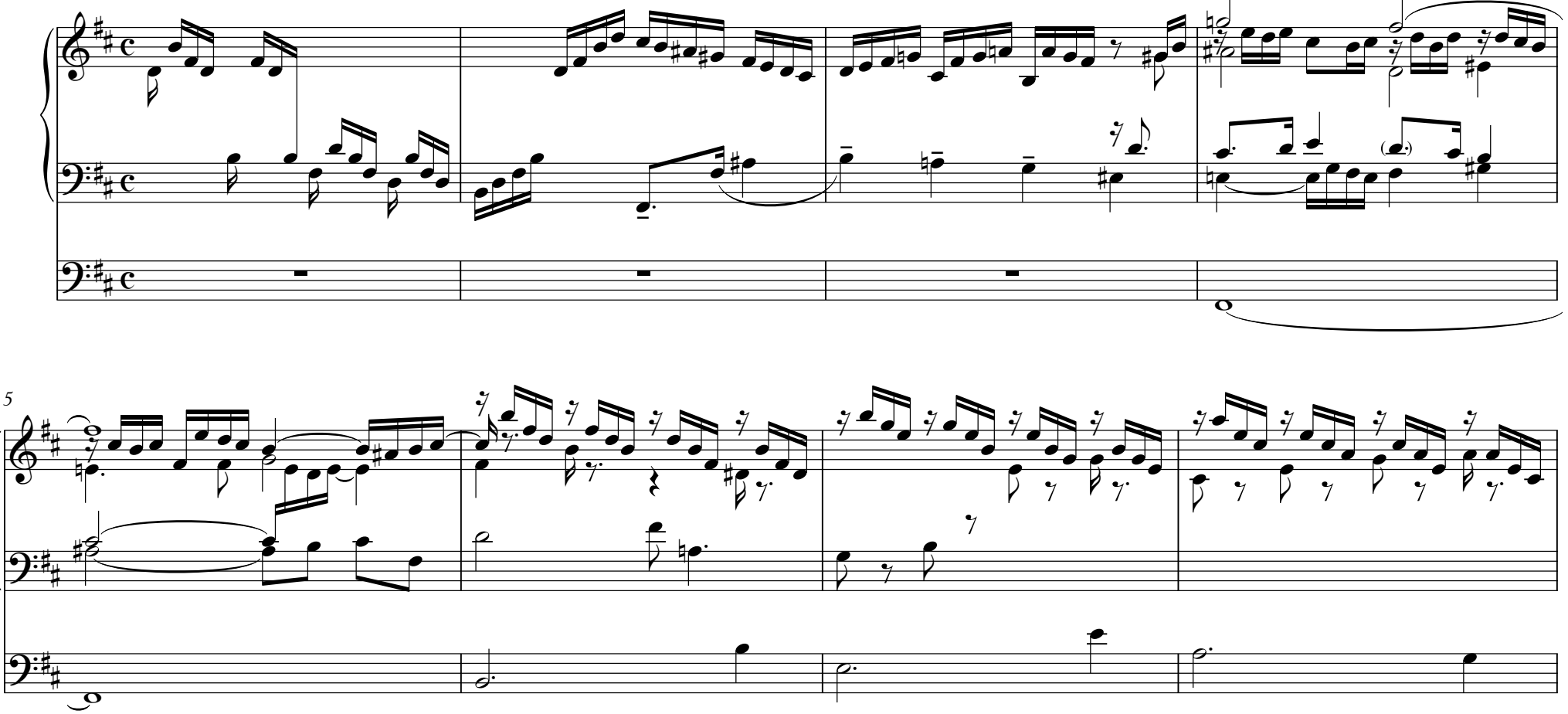

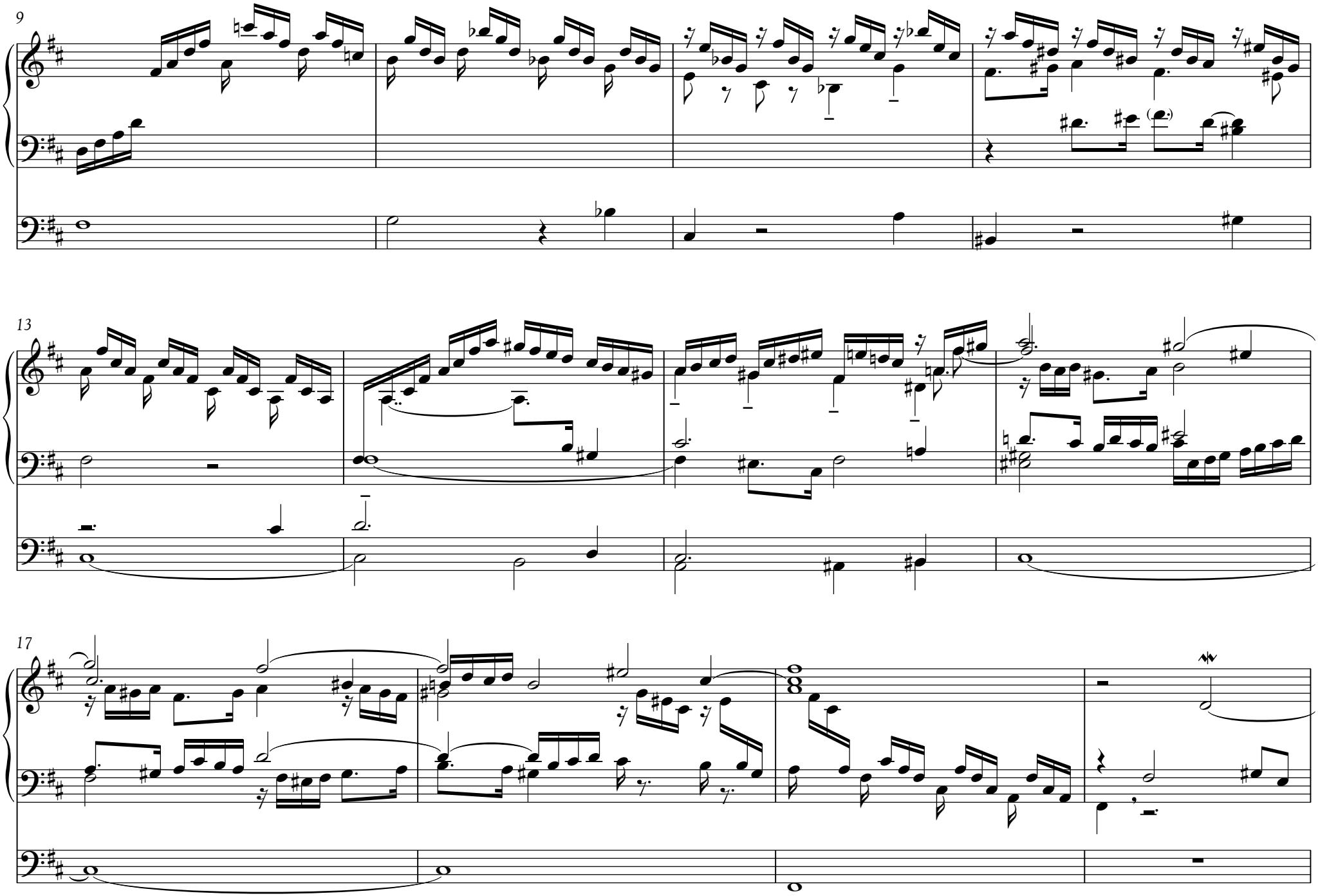
9
13
17

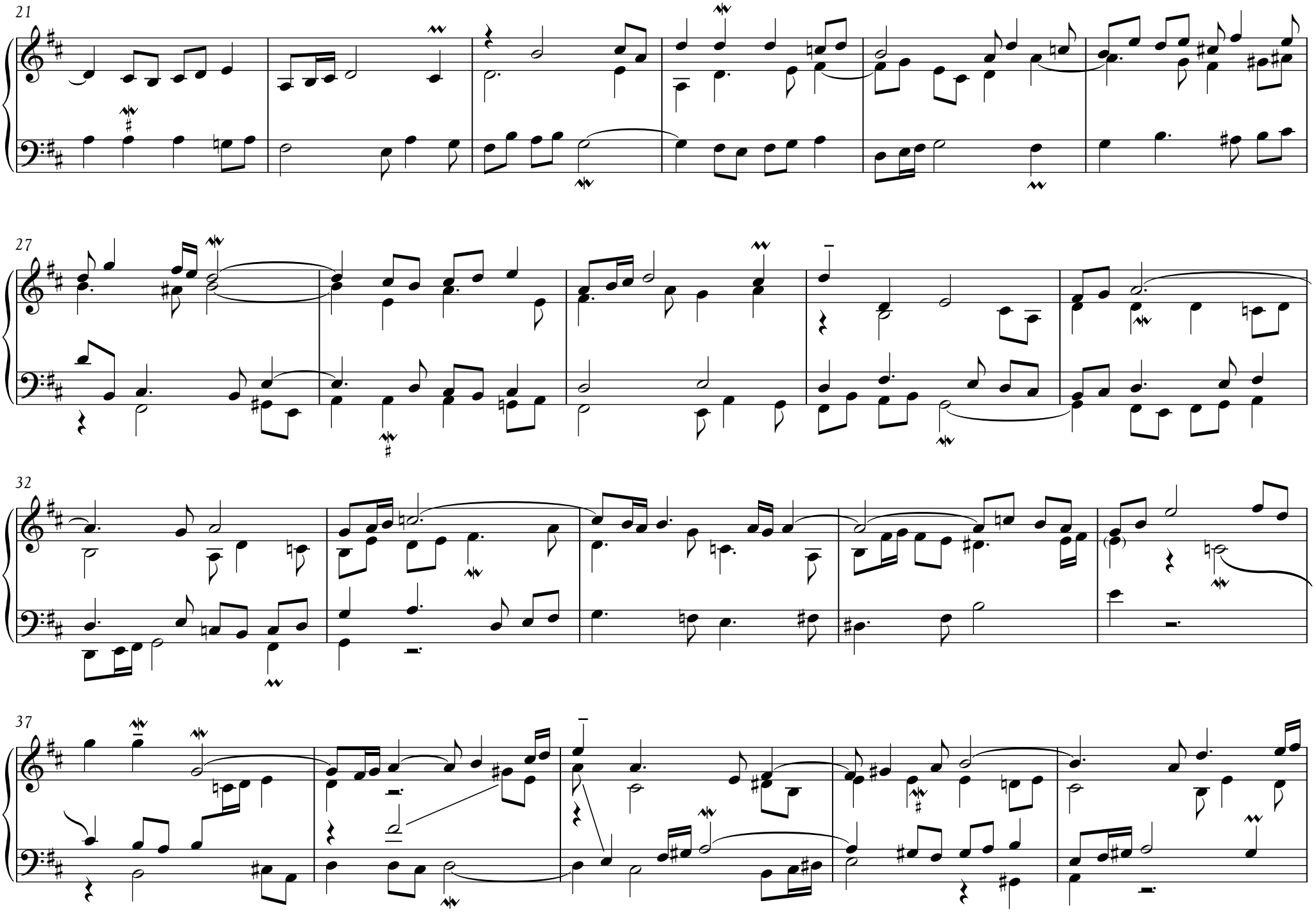
21
27
32
37

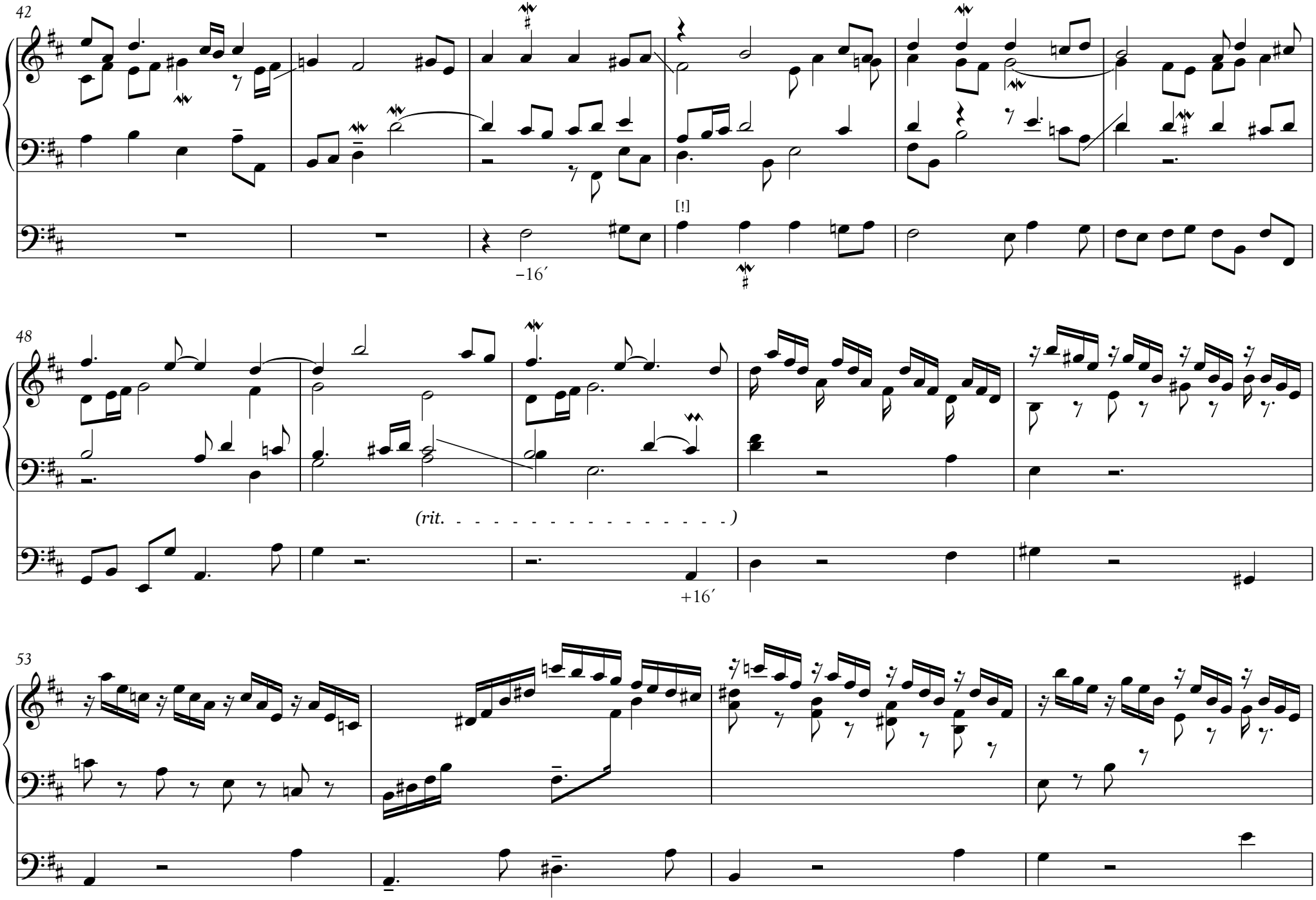
42
[!]
−16′
48
(rit. - - - - - - - - - - - - - - - -)
+16′
53

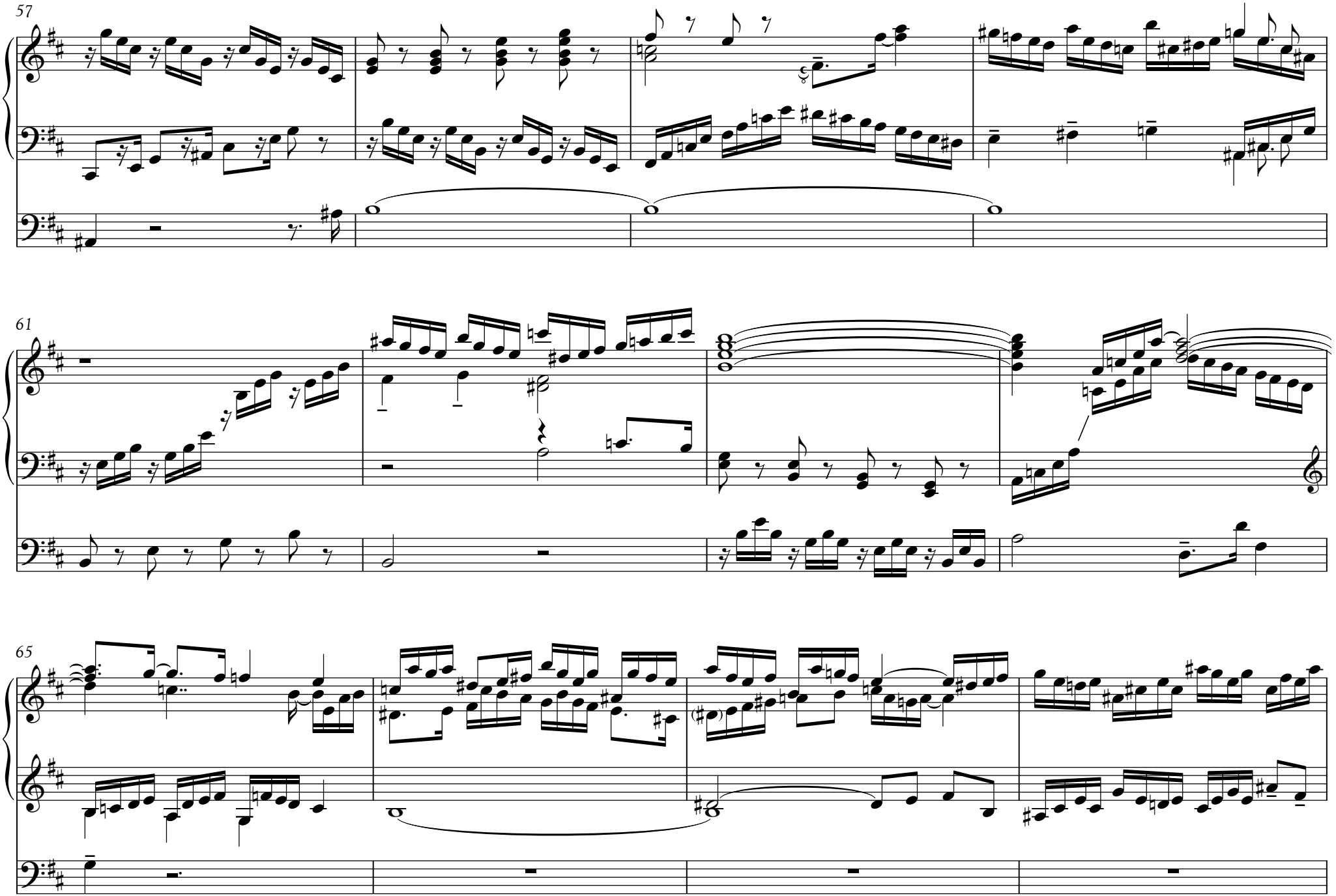
57
61
65

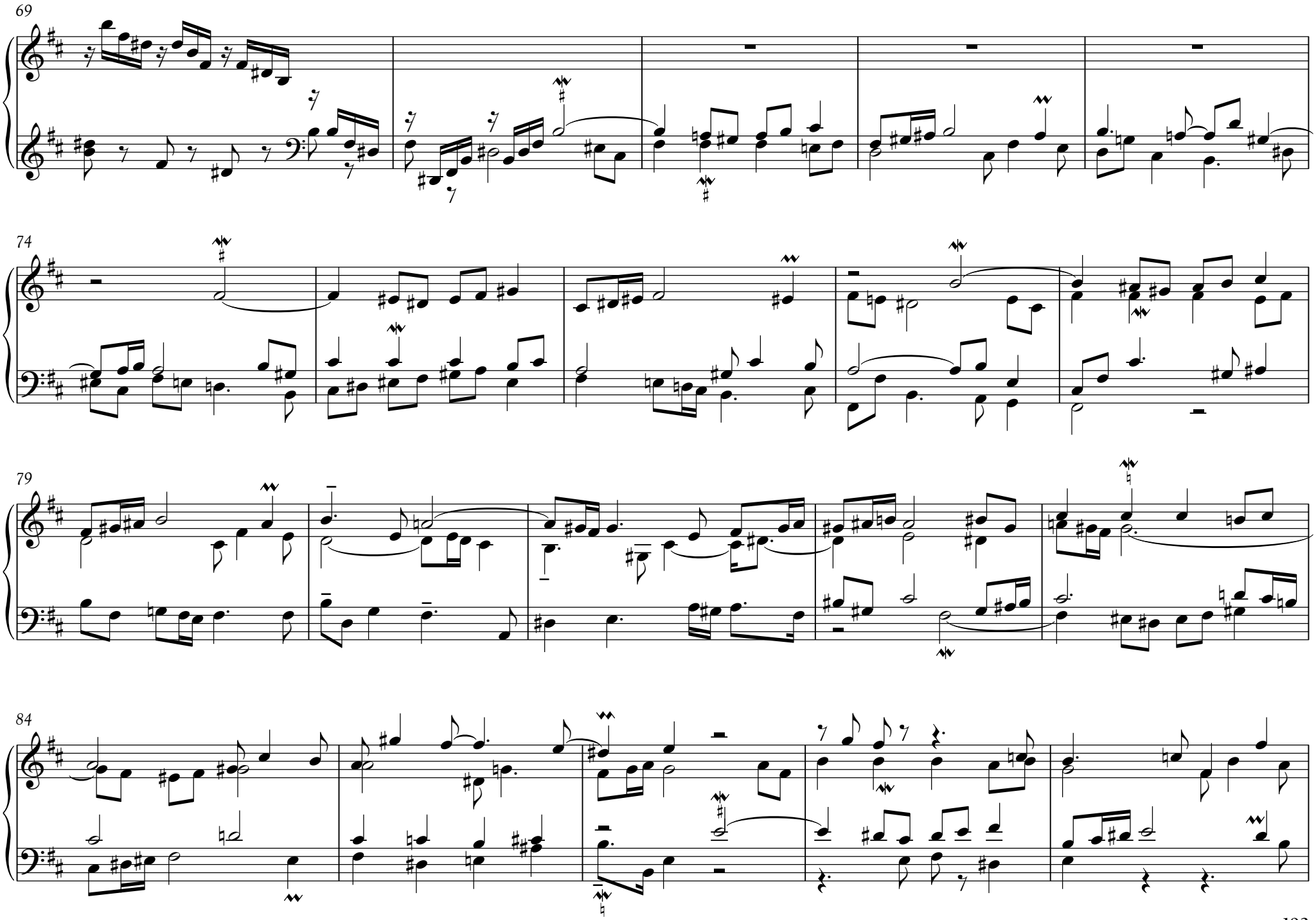
69
74
79
84

89
94
(rit.)
98

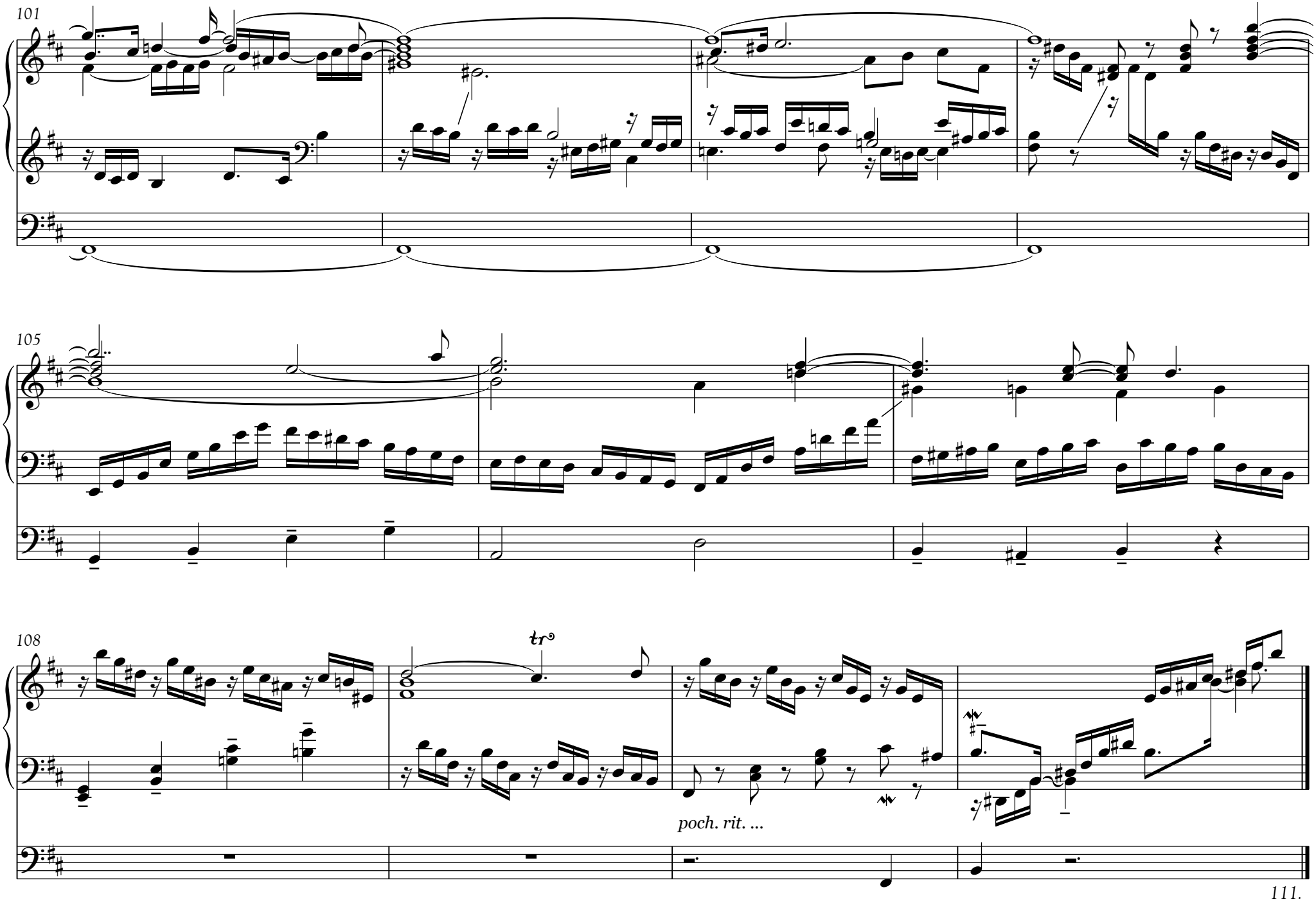
101
105
108
tr
poch. rit. ...
111.

II. Quieto (♩= 69)

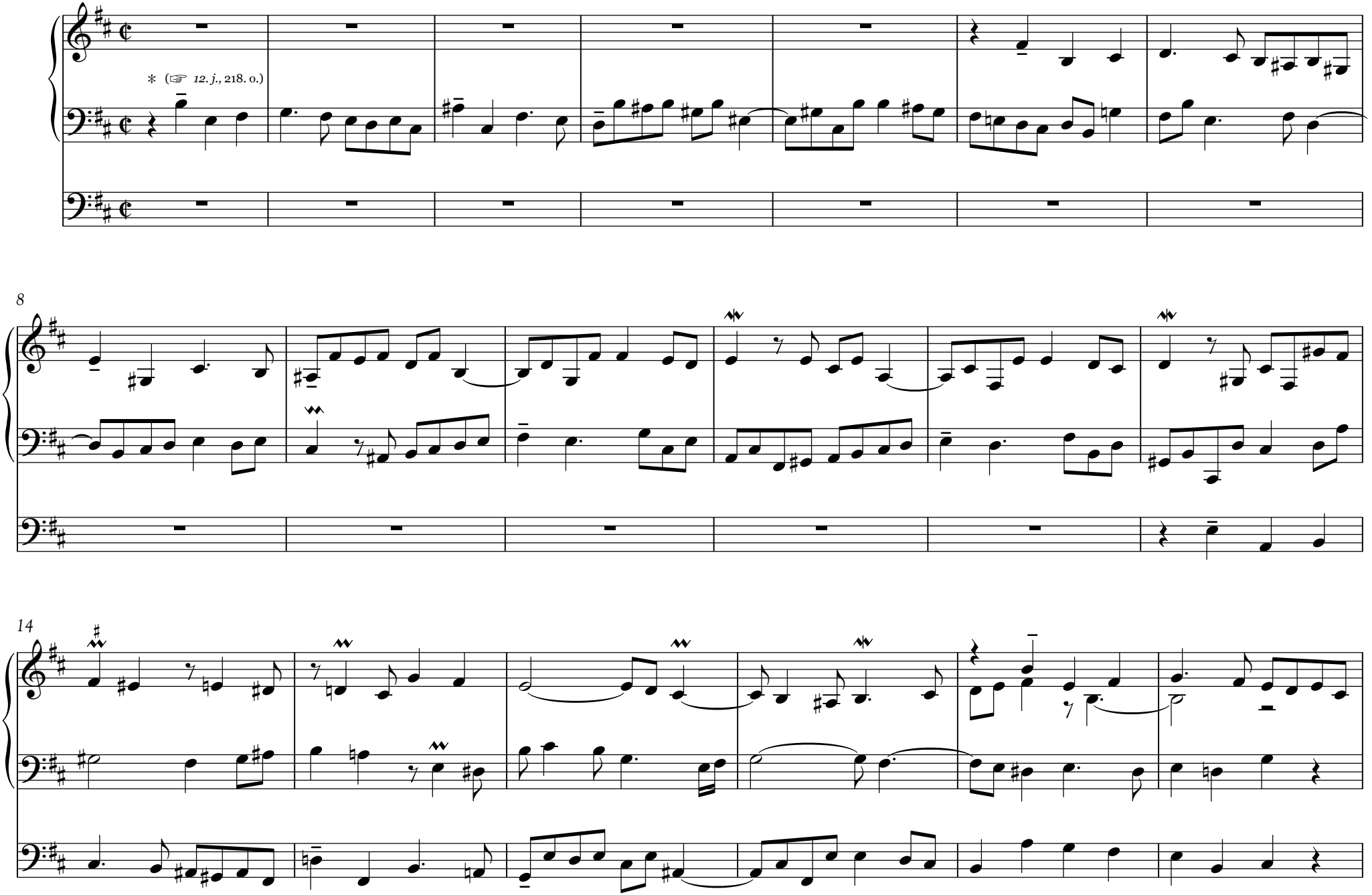

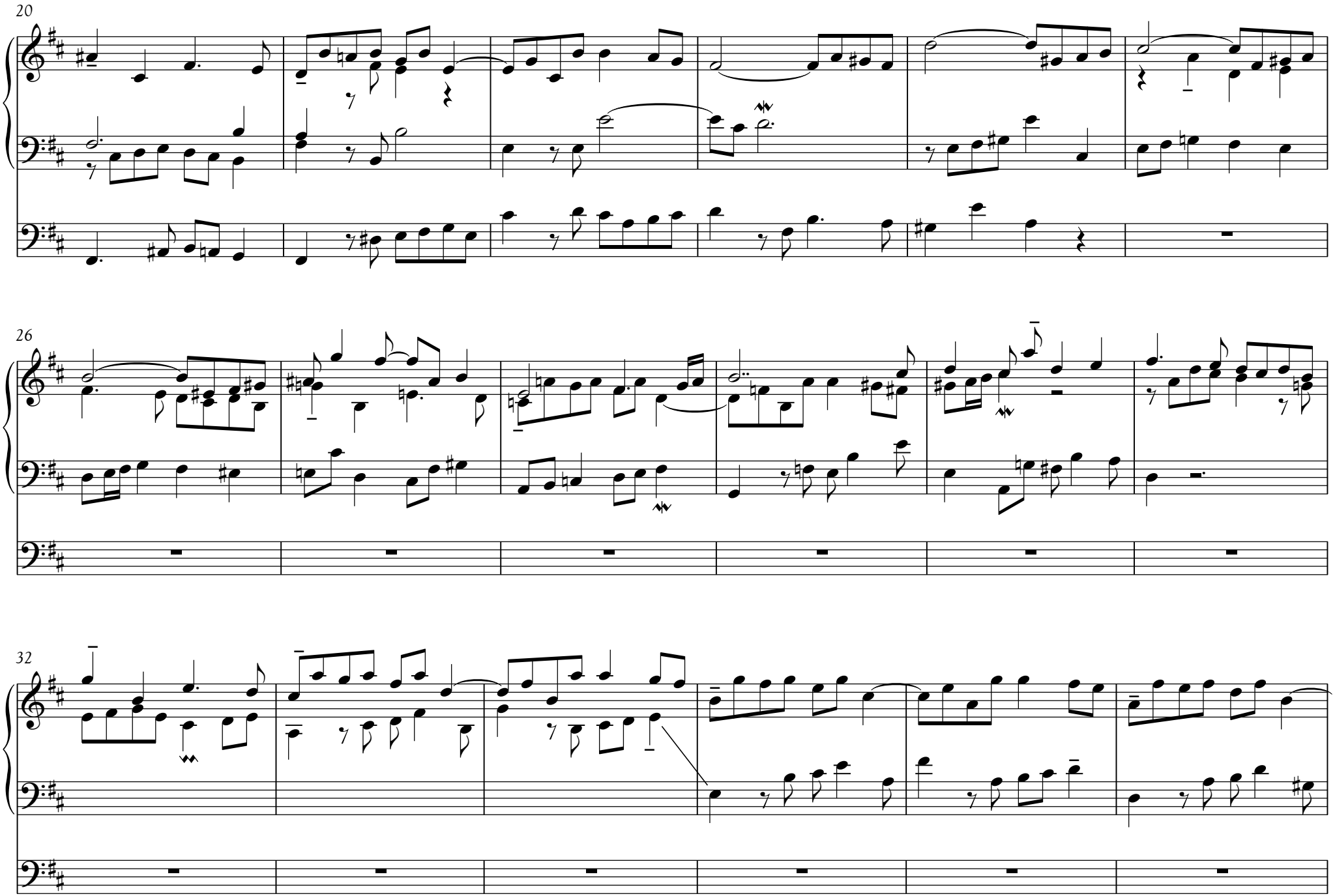
20
26
32

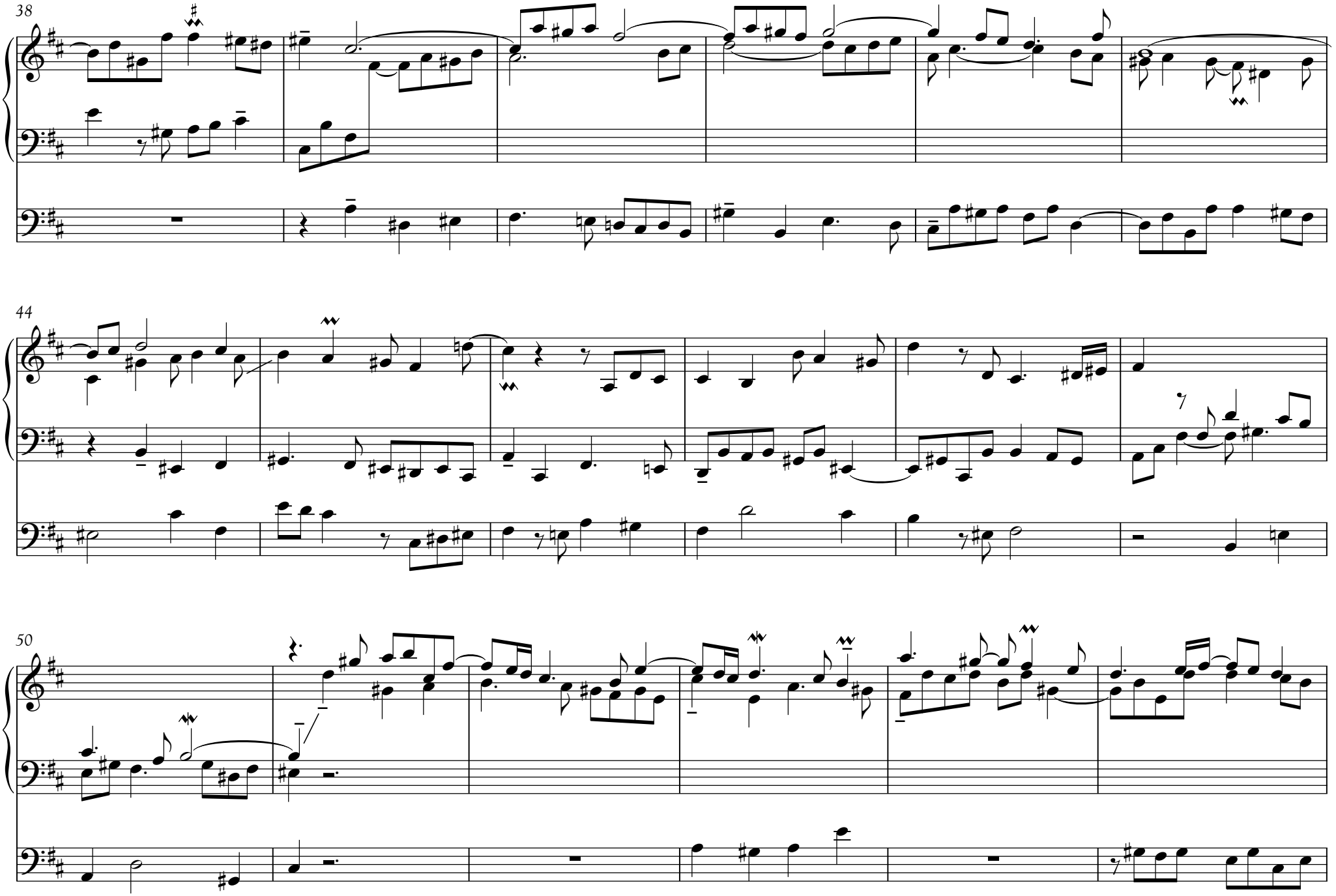
38
44
50

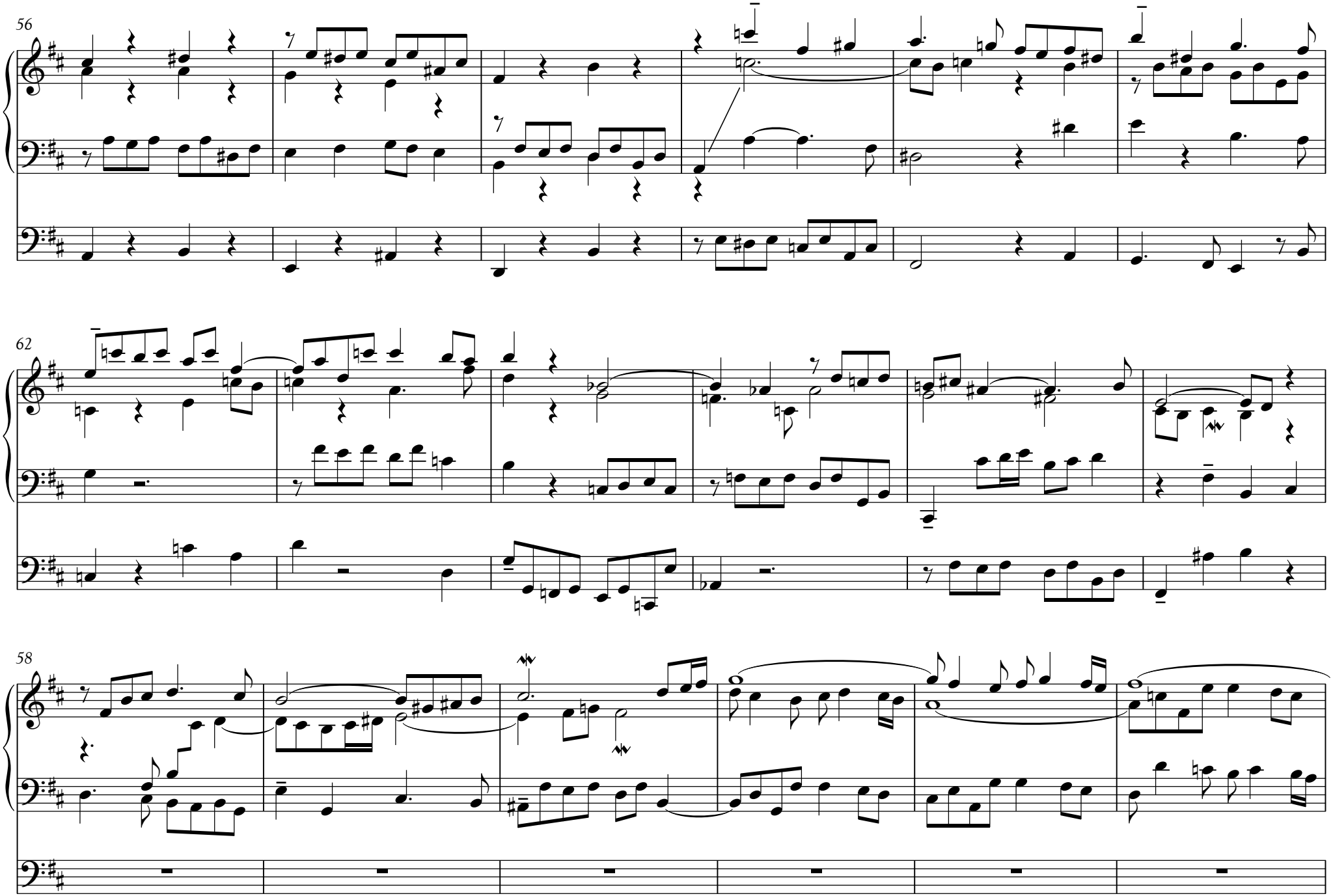
56
62
58

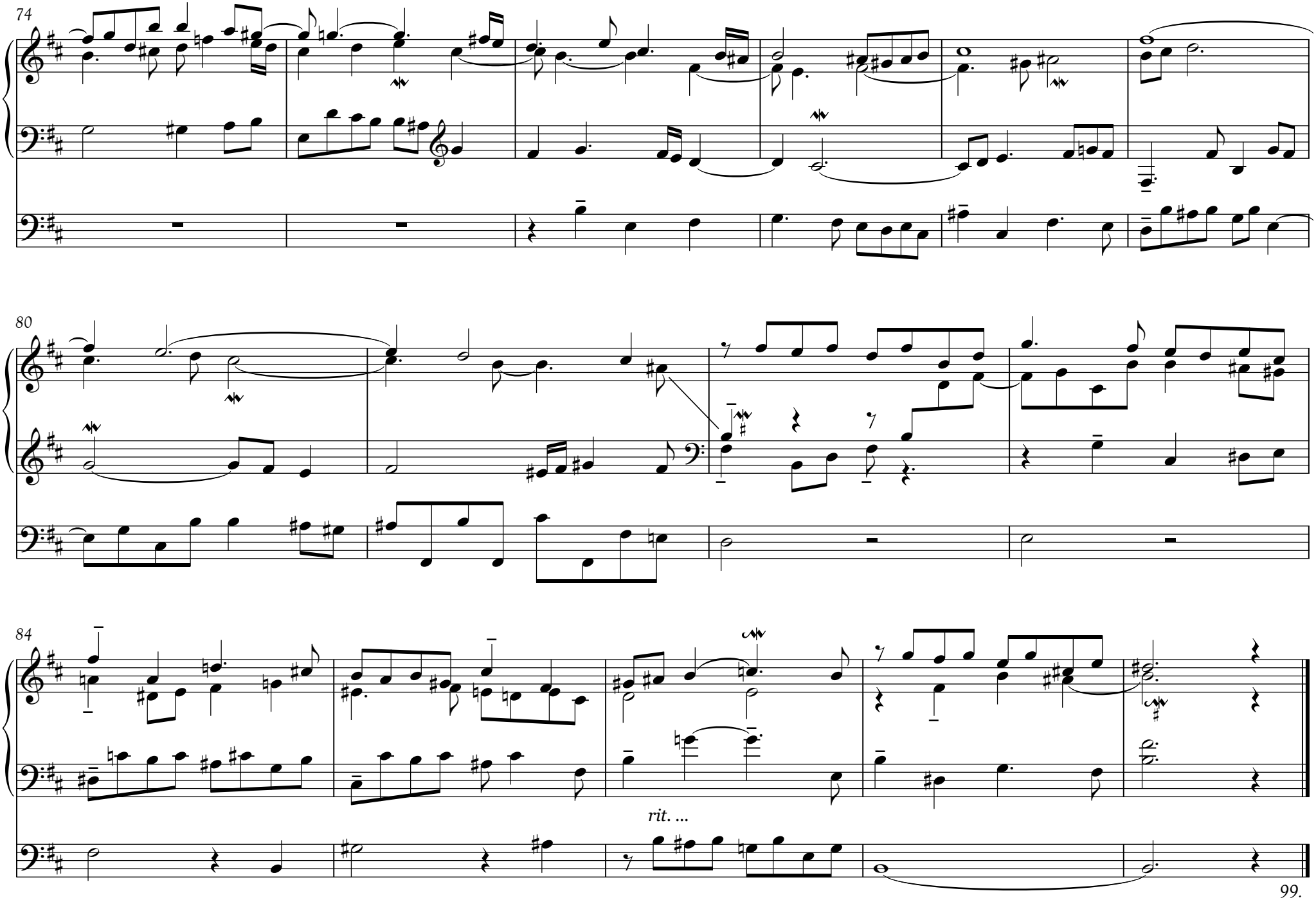

99.

6.

E-dúr fúga

Andante sorridente (♩=69)

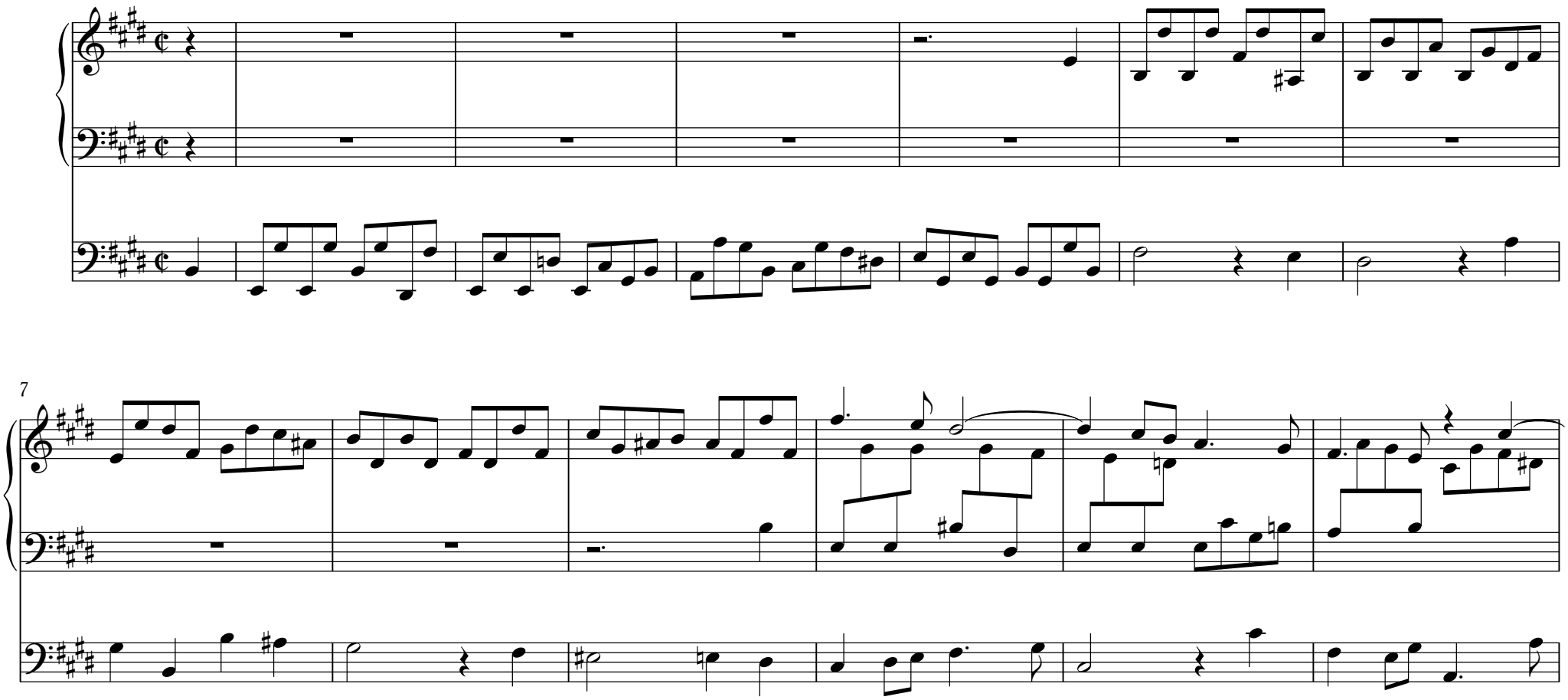

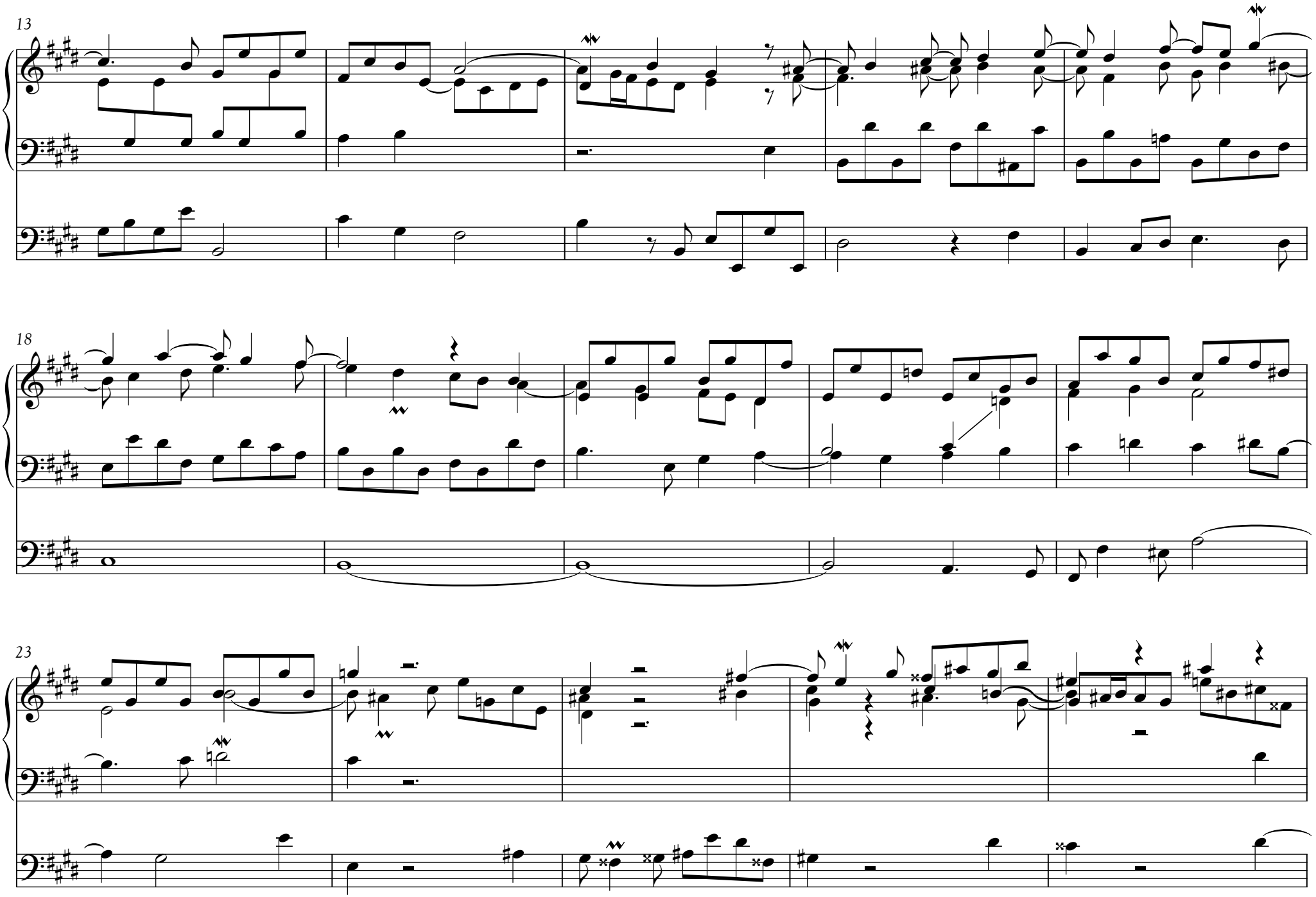
13
18
23

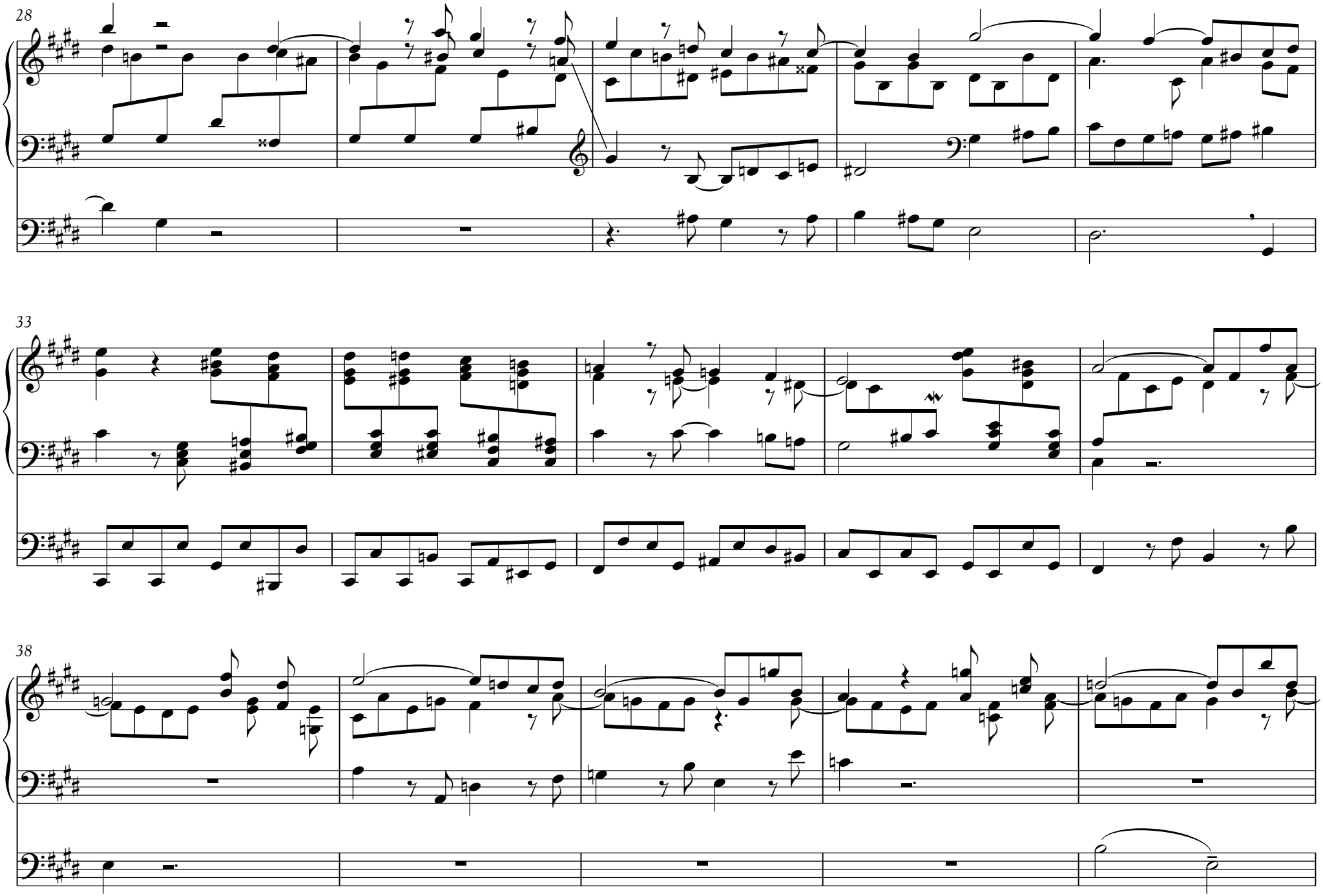
28
33
38

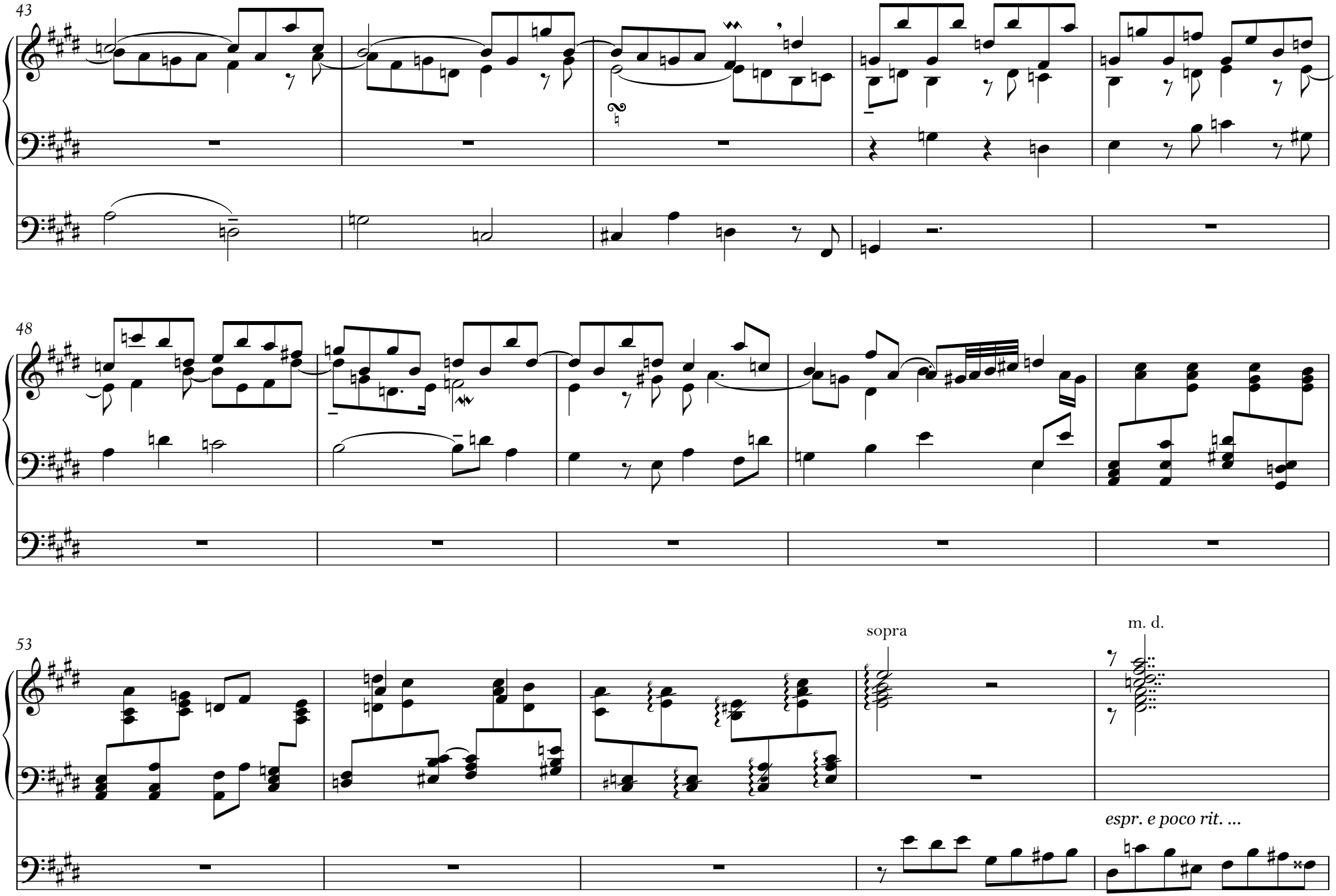
43
48
53
sopra
m. d.
espr. e poco rit. ...

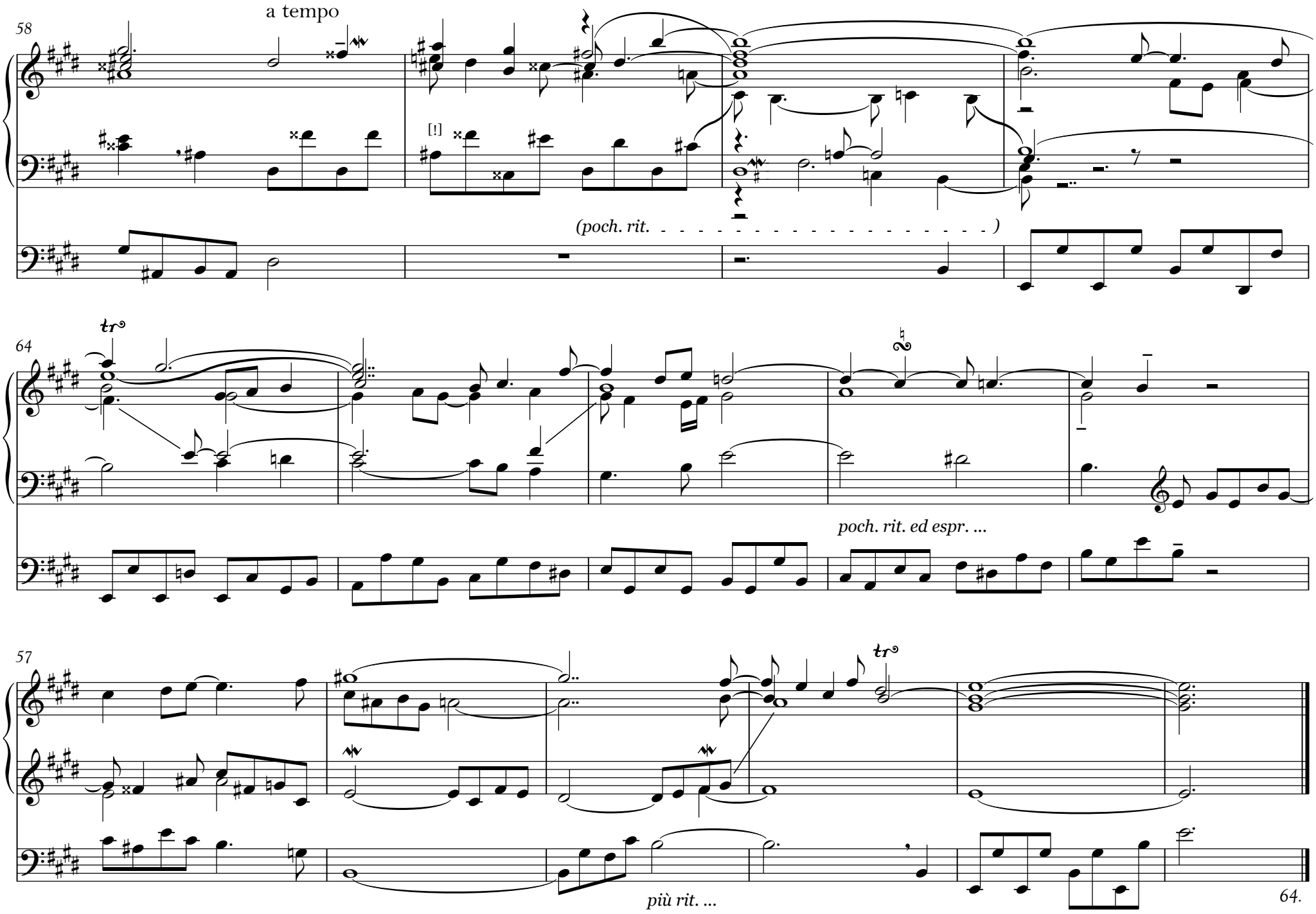
a tempo
58
[!]
(poch. rit. . . . .)
64
tr
poch. rit. ed espr. ...
57
tr
più rit. ...
64.

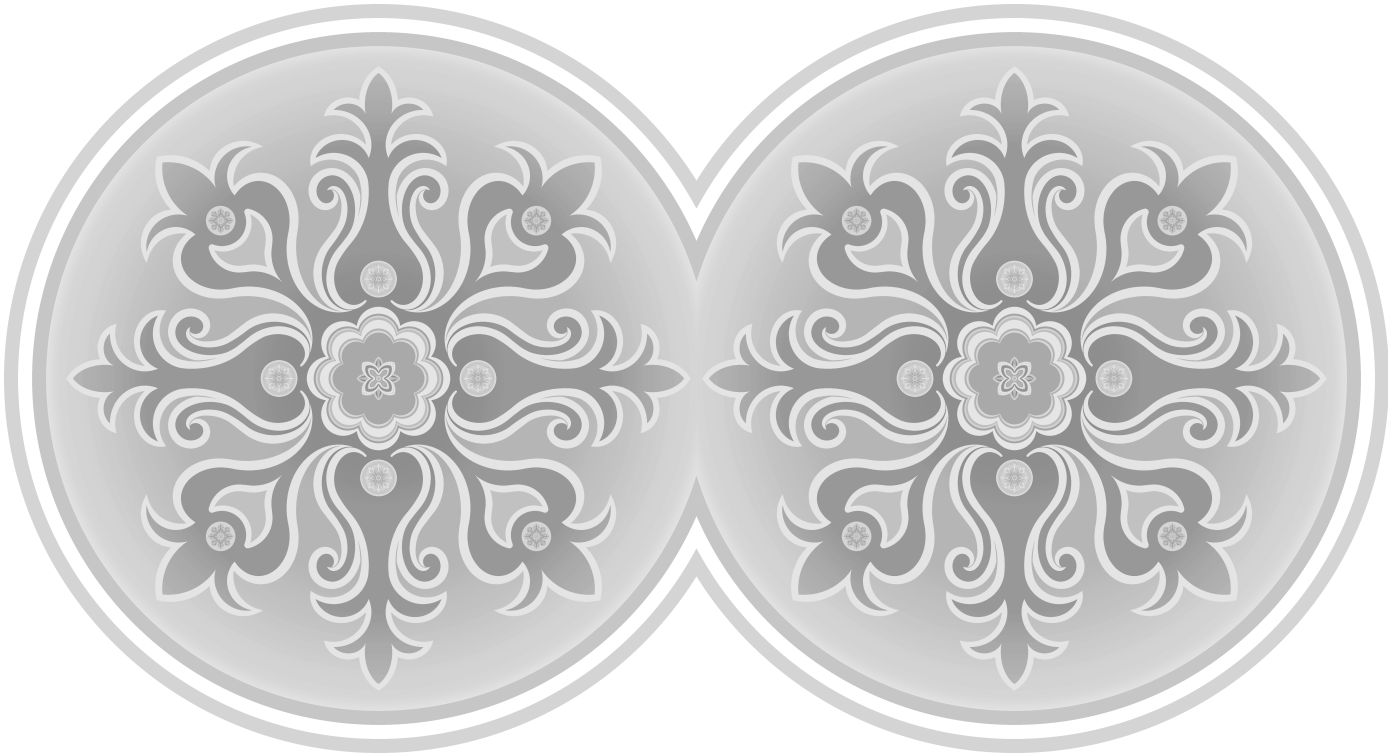

II. RÉSZ

7.

Isten kegyelme

11 változat a 67. zsoltárra (1111 ütemben)*

Téma. Religioso (♩= 58)

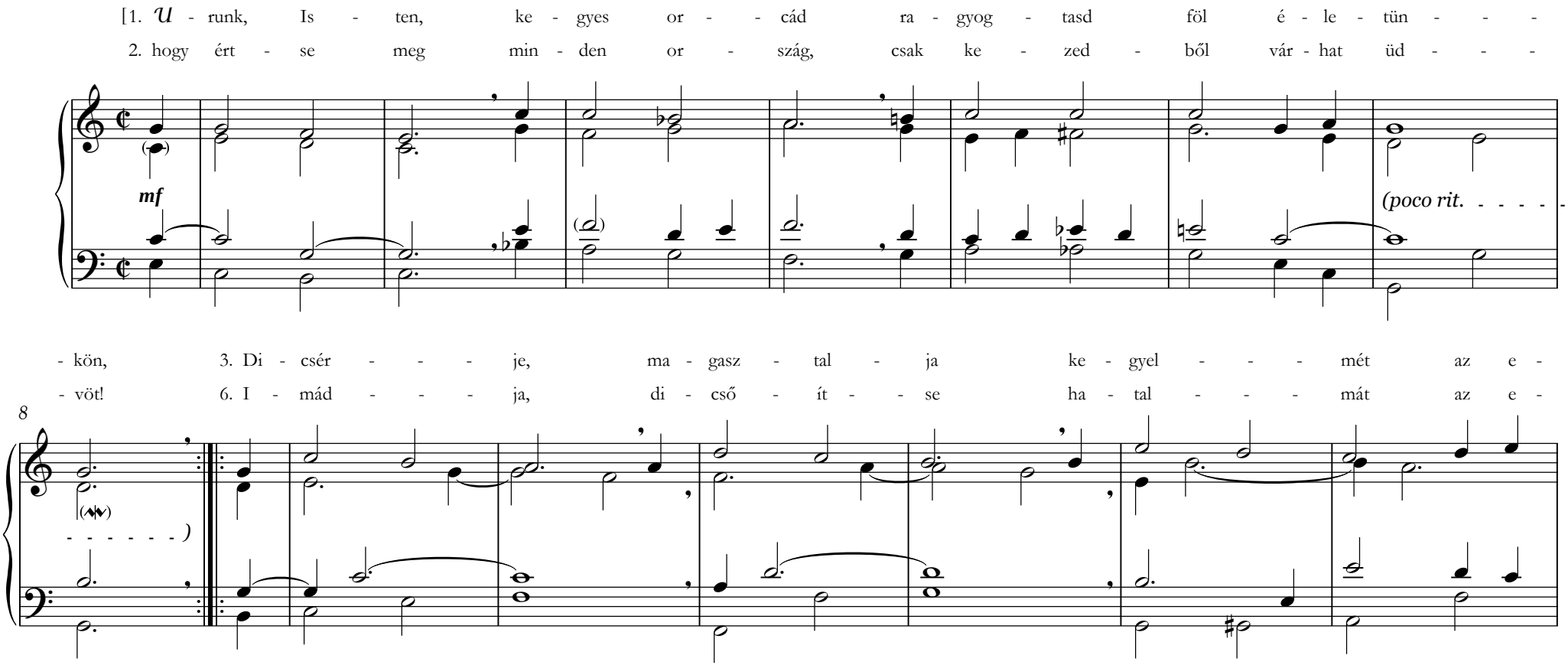

* ☞ *13ajq* 218. o.

- gész föld: 4. kis né - pet, nagy ha - tal - - mat egy mér - -
- gész föld: 7. Ő áld - - ja ten - ger kincs - csel, ra - gyog

15

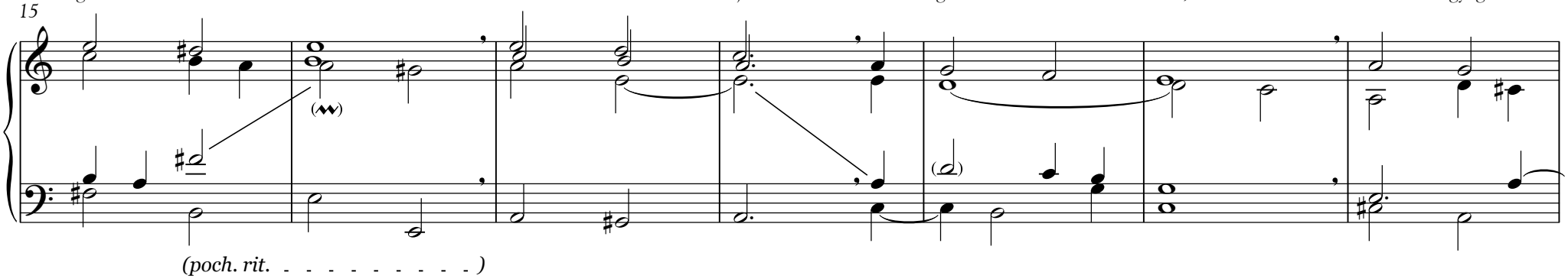

(poch. rit. . . . .)

- ték - kel í - tél Ő. 5. Az ösz - szes nép az Is - te - - né,
ránk le az ég - - - ből. 8. Te vagy csak úr, Te vagy is - - ten,

22

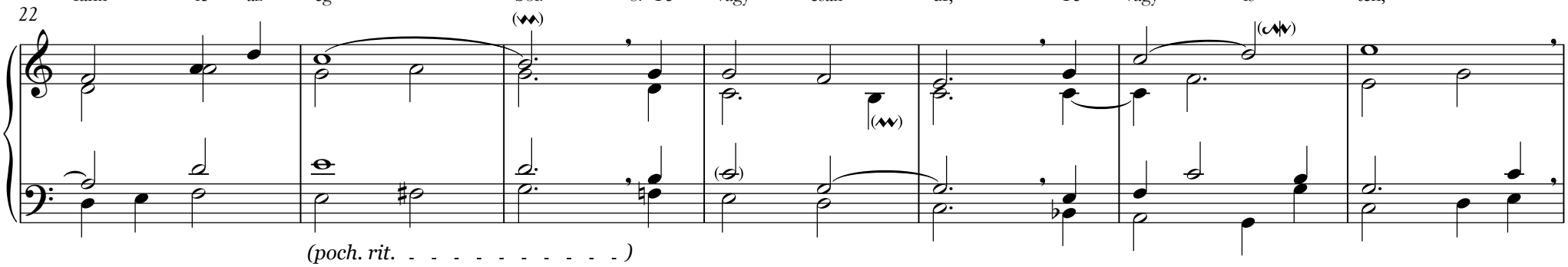

(poch. rit. . . . .)

Ő - ben - ne él, sze - líd keb - lén.
E - gyet - len Út: Te vagy min - - den.]

29

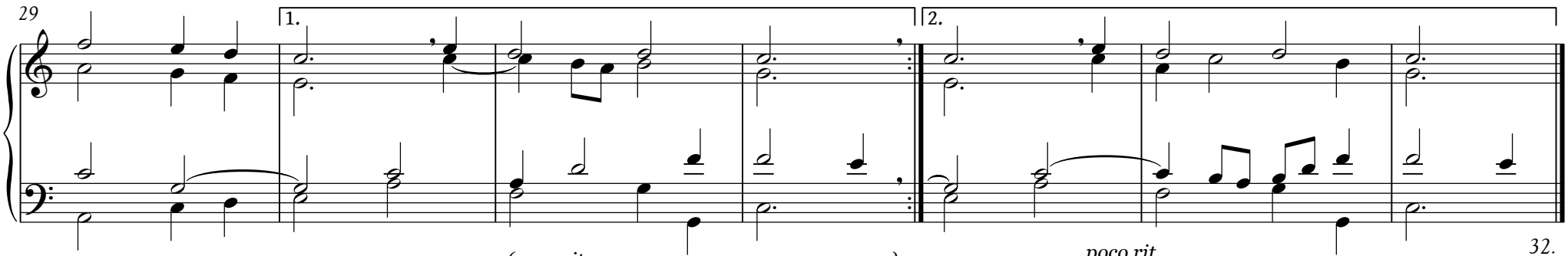

(poco rit. . . . .)

poco rit. ...

32.

I. változat. Allegretto (𝅗𝅥 = 72)

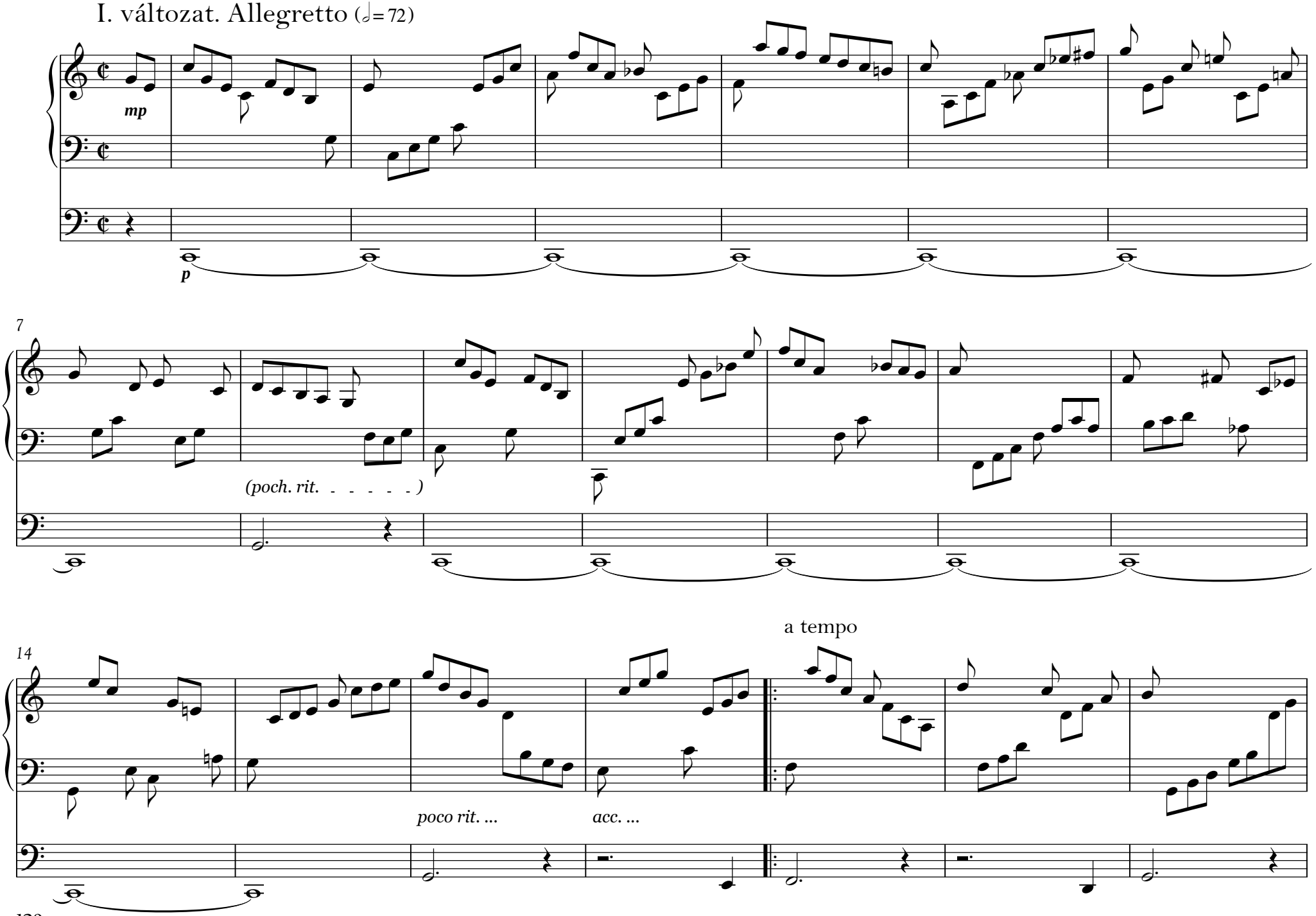

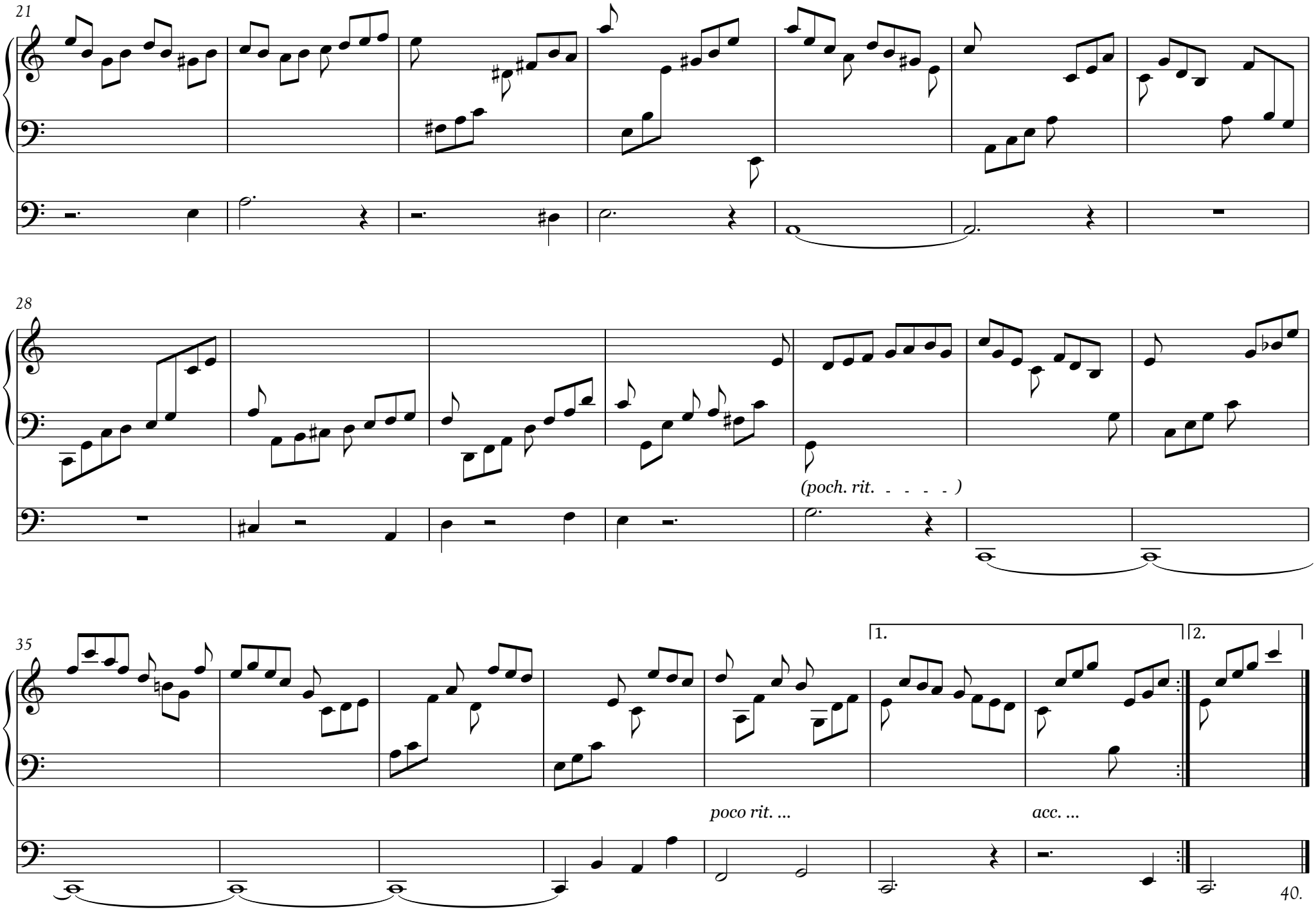
21
28
(poch. rit. - - - -)
35
1.
2.
poco rit. ...
acc. ...
40.

II. változat. Trió. Comodo (𝅗𝅥=66)

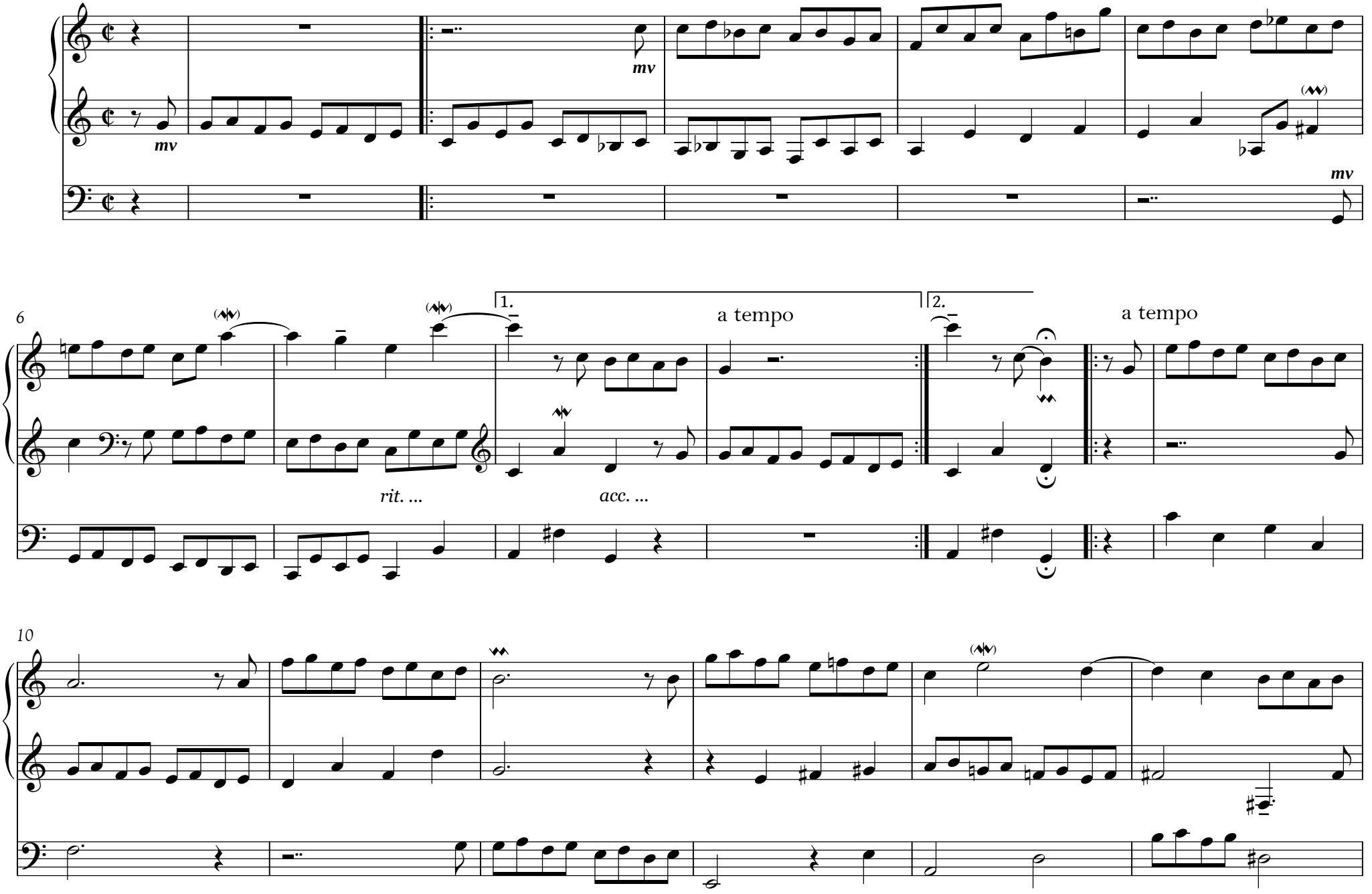

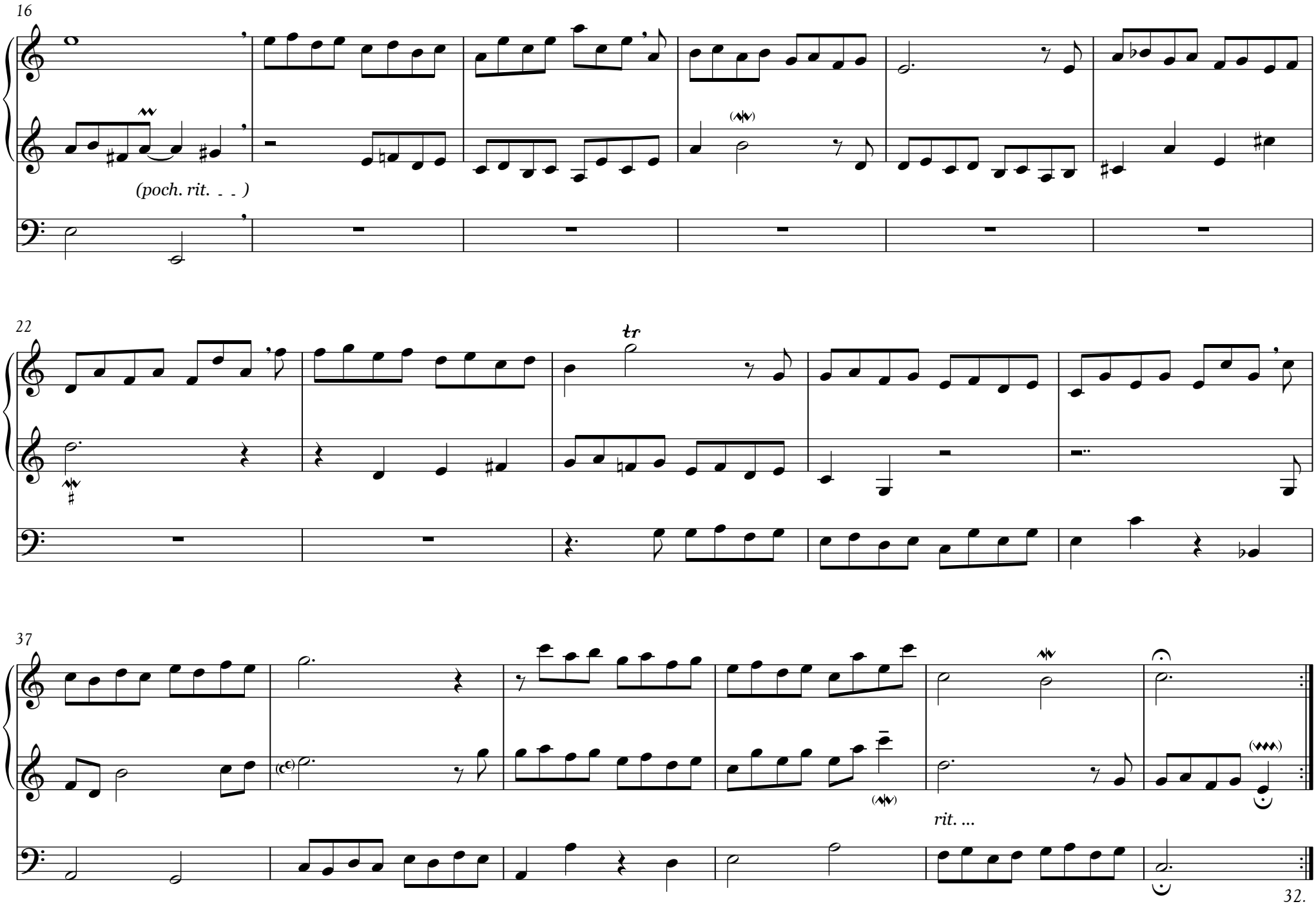
16
(poch. rit. . . .)
22
tr
37
rit. ...
32.

III. változat. Tempo del tema (♩=58)

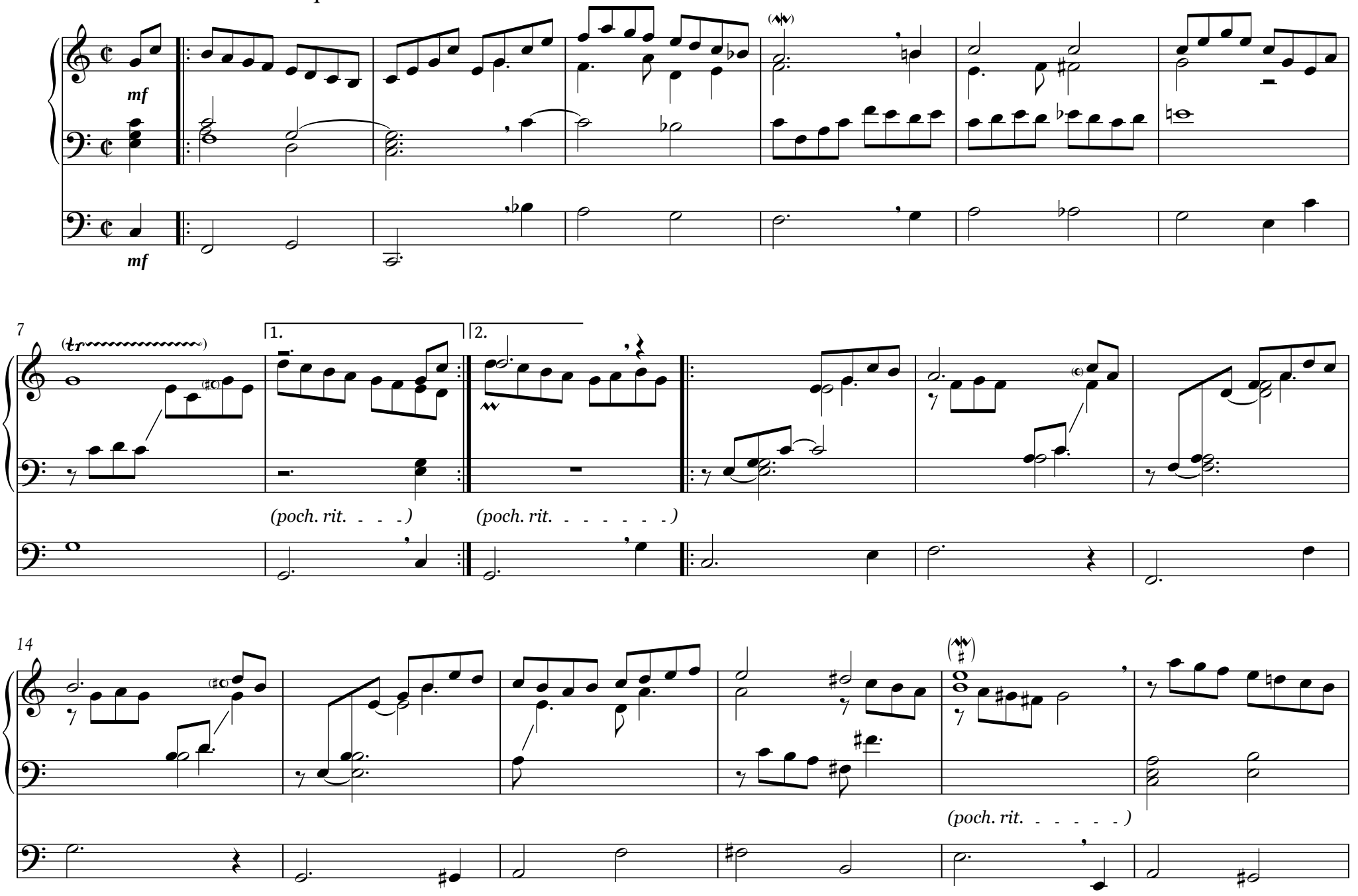

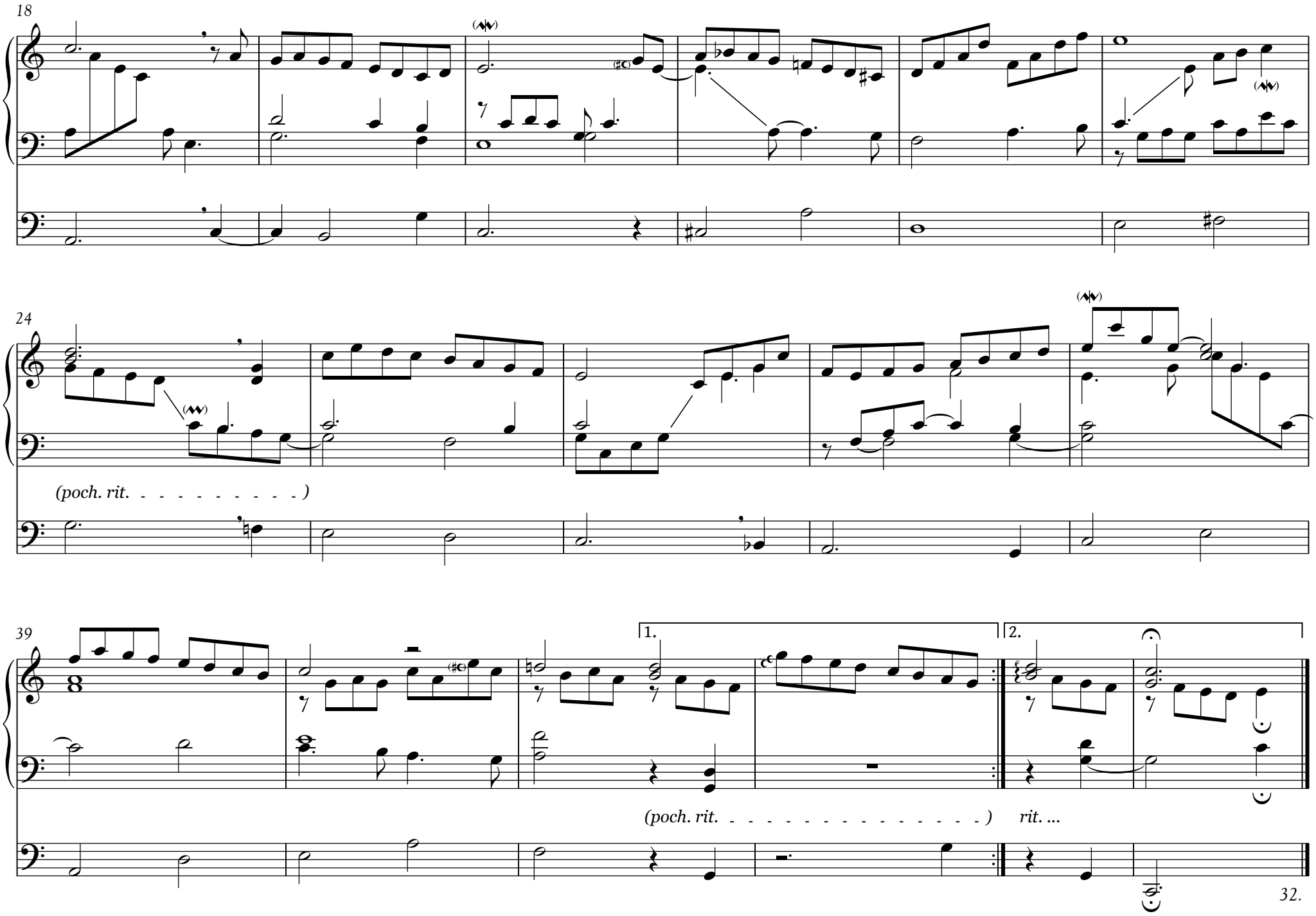
18
24
(poch. rit. - - - - - - - - - -)
39
1.
2.
(poch. rit. - - - - - - - - - - - - - - - -)
rit. ...
32.

IV. változat (𝅗𝅥 = 58)

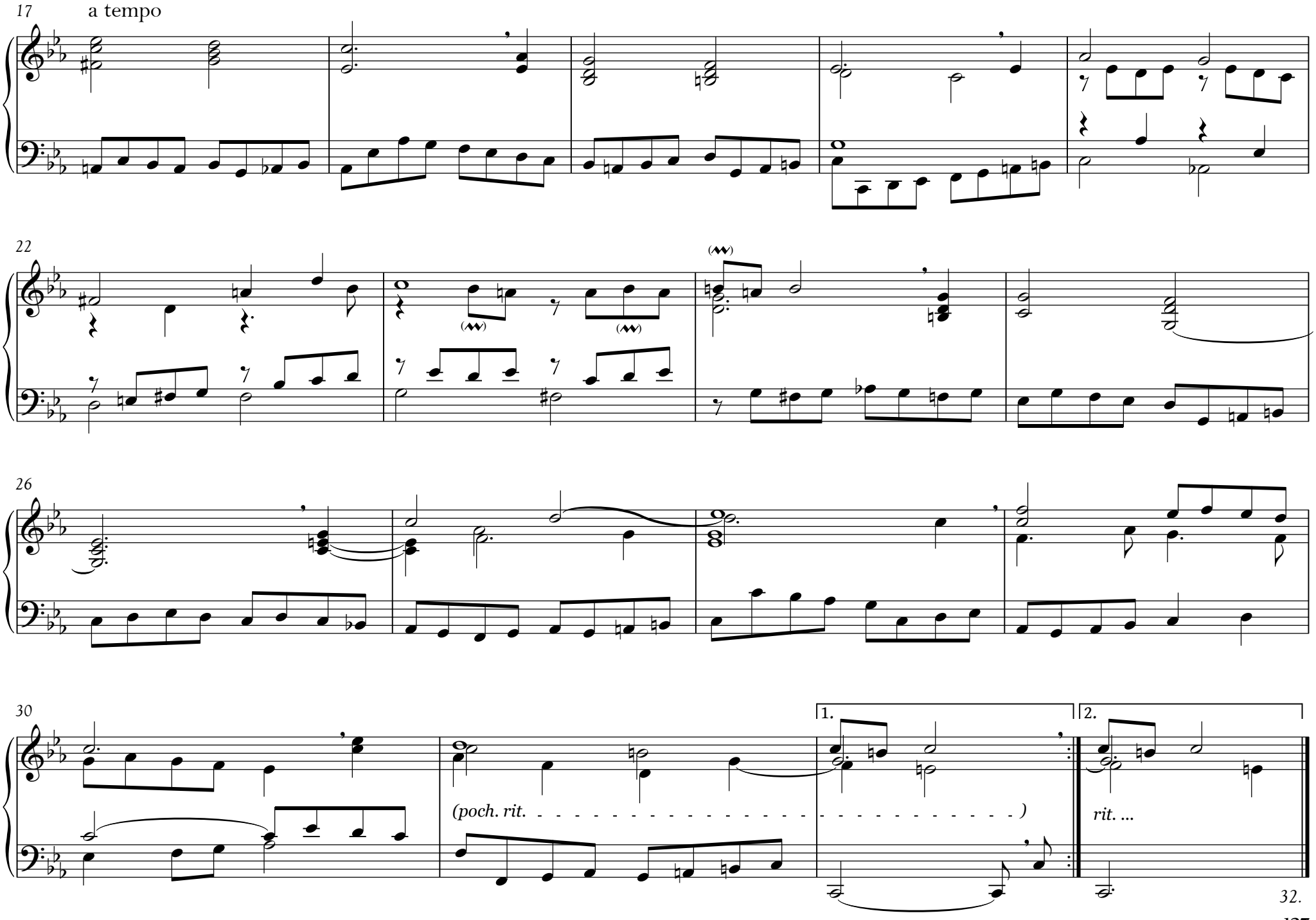
17
a tempo
22
26
30
1.
2.
(poch. rit. . . . .)
rit. ...
32.

V. változat. Tranquillamente (♩.=44)

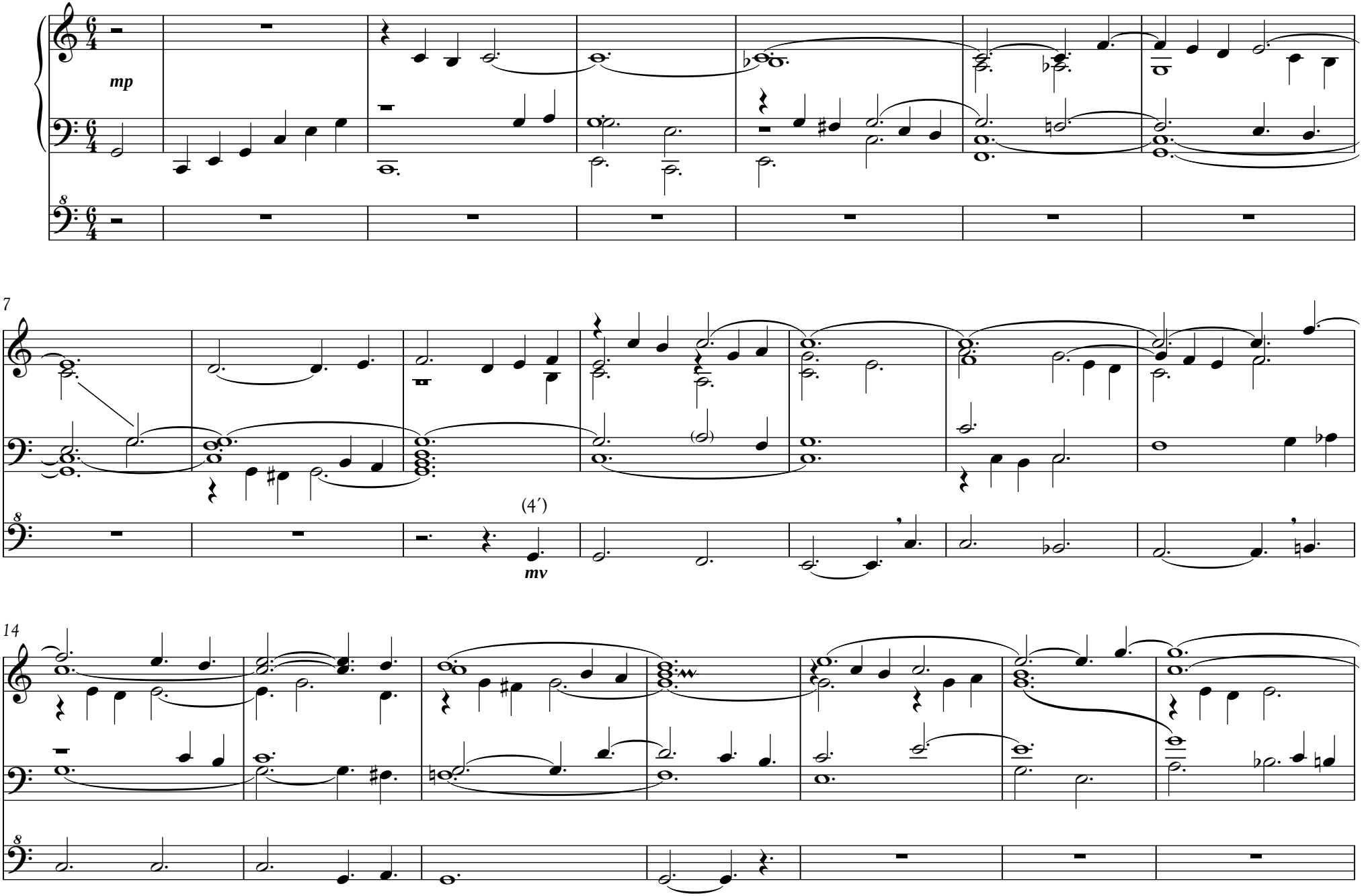

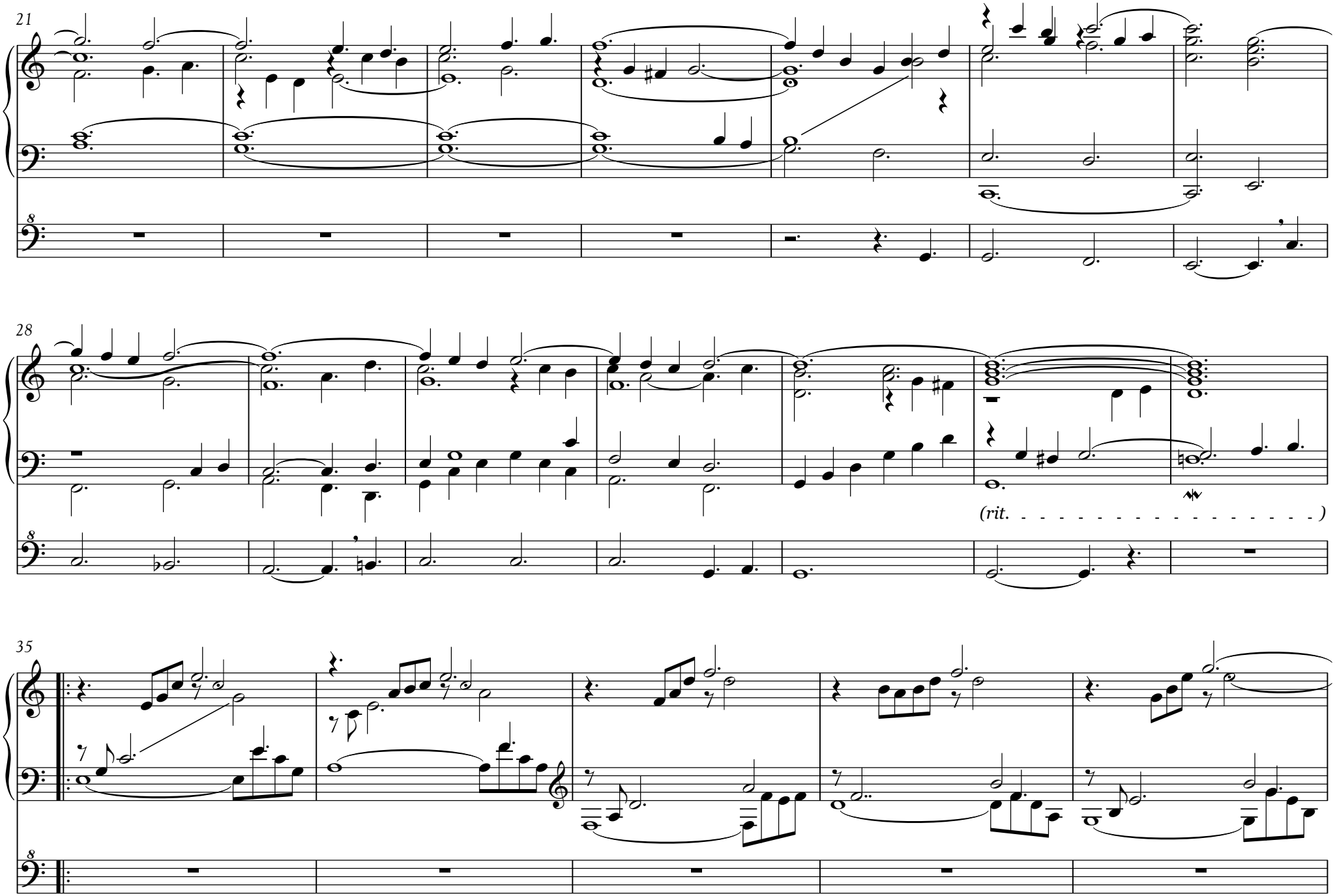
21
28
(rit. - - - - - - - - - - - - - - - - - -)
35

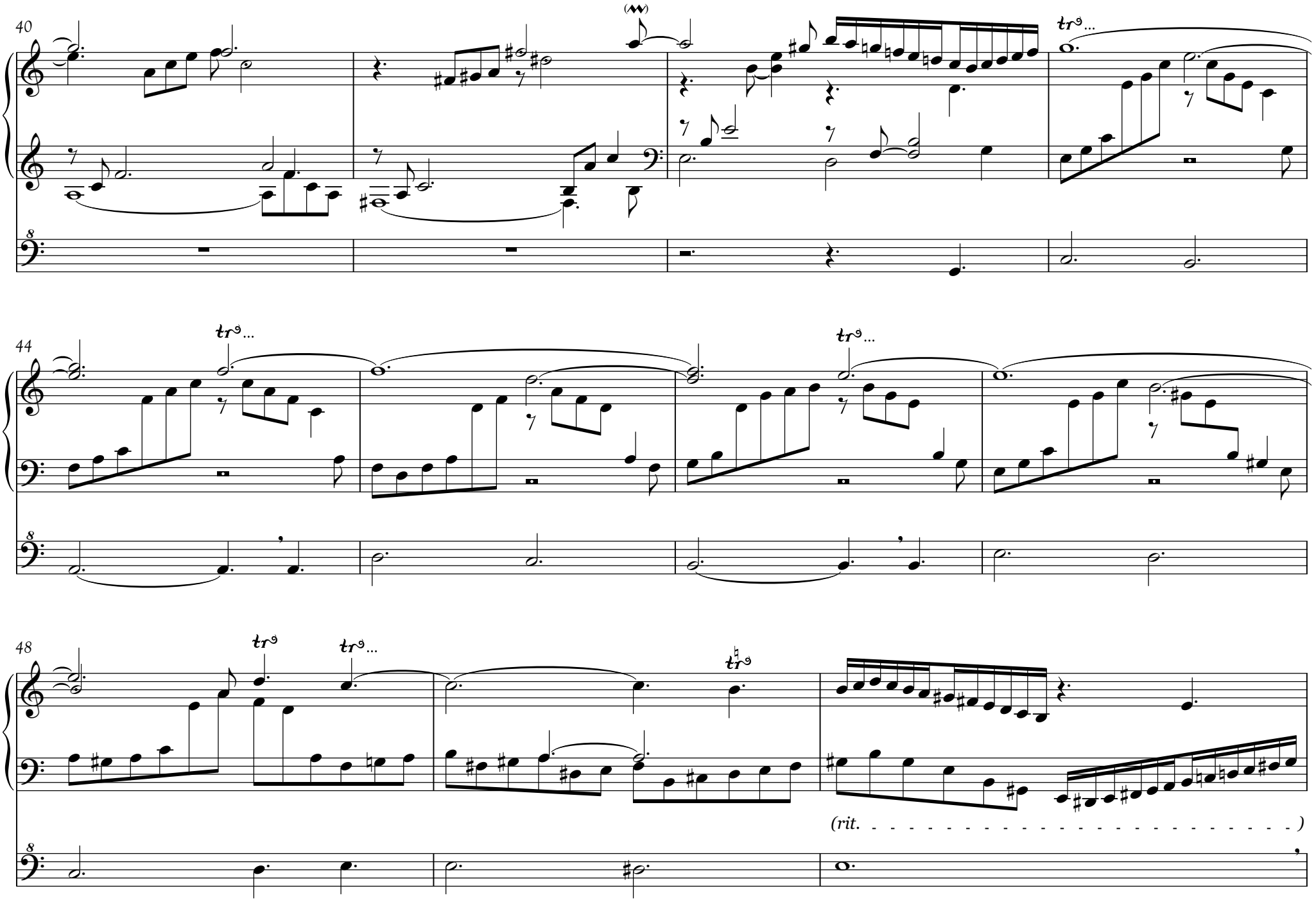
40
44
48
(rit. . . . .)

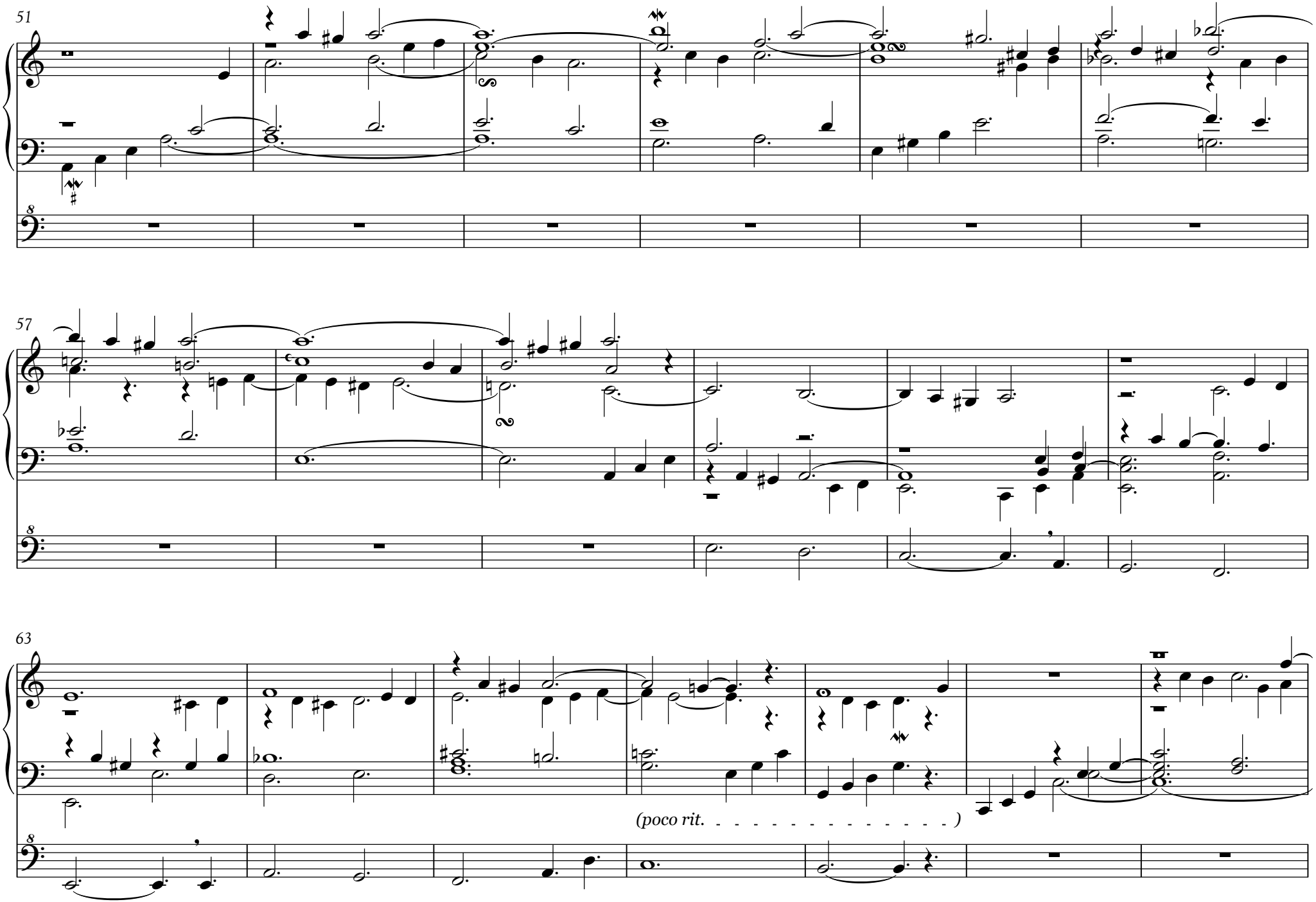
51
57
63
(poco rit. - - - - - - - - - - - - - -)

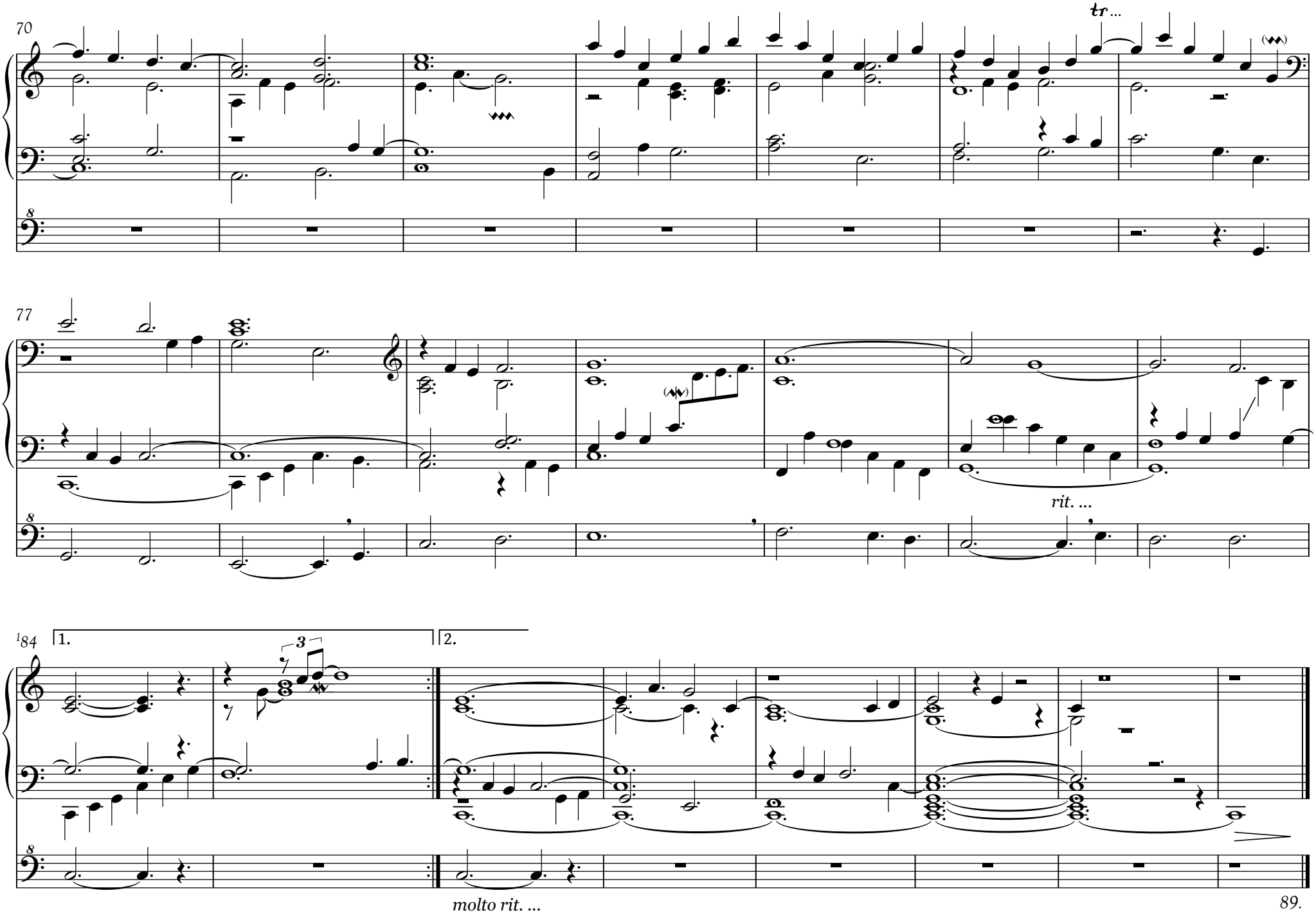
70
tr ...
77
rit. ...
84
1.
2.
molto rit. ...
89.

VI. változat. Kánon. Duó. Tempo del tema (𝅗𝅥=58)

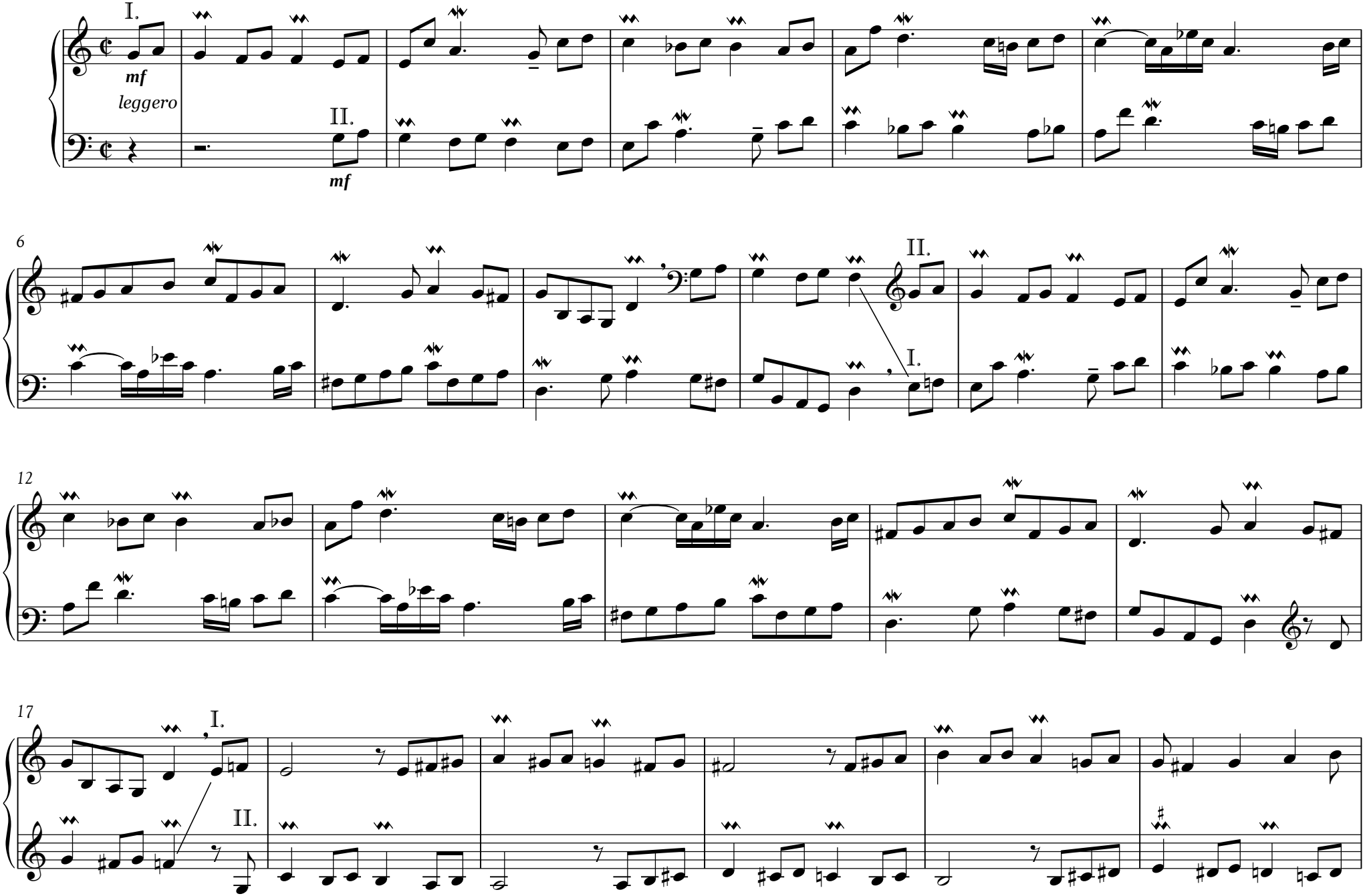

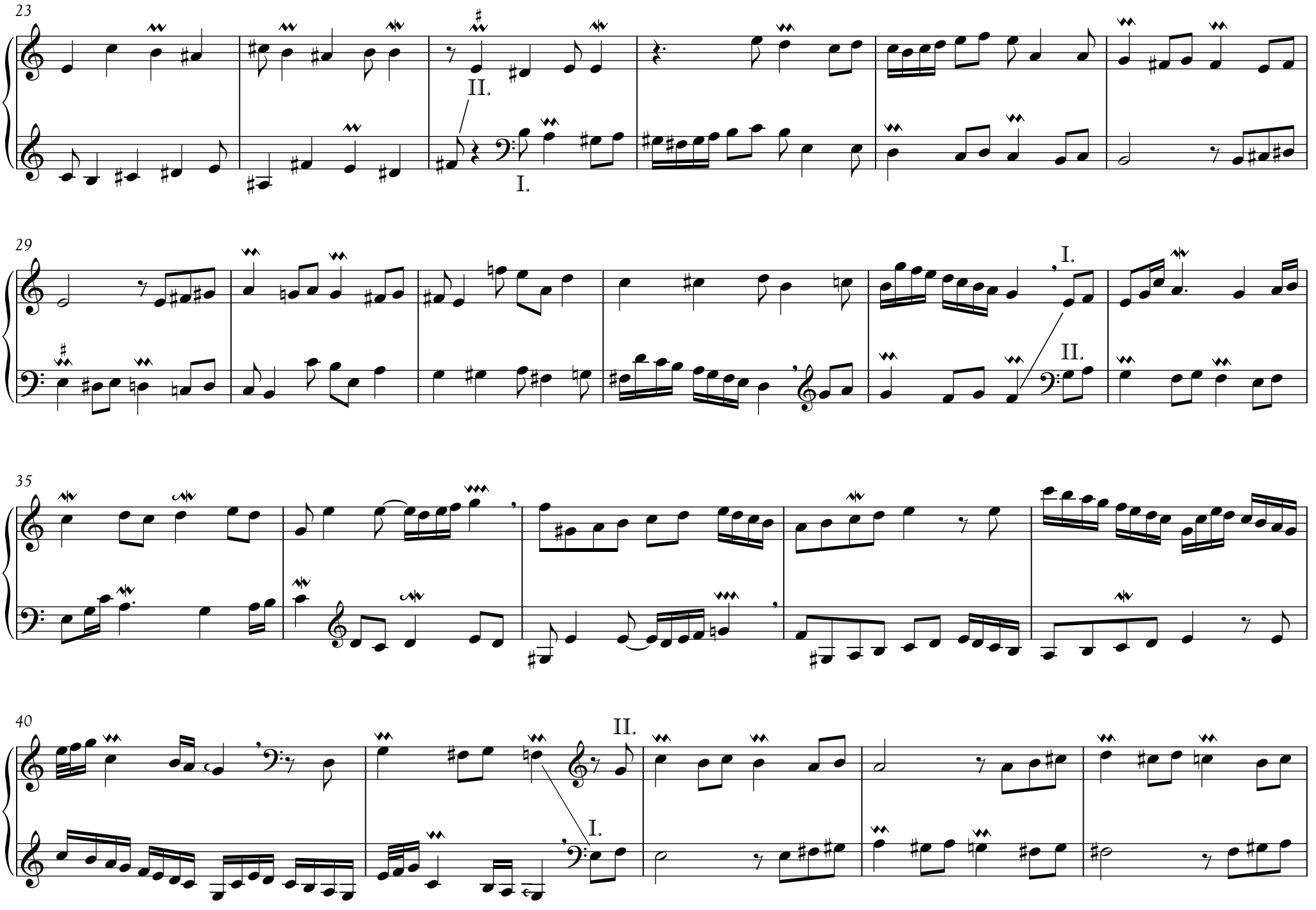
23
II.
I.
29
I.
II.
35
40
II.
I.

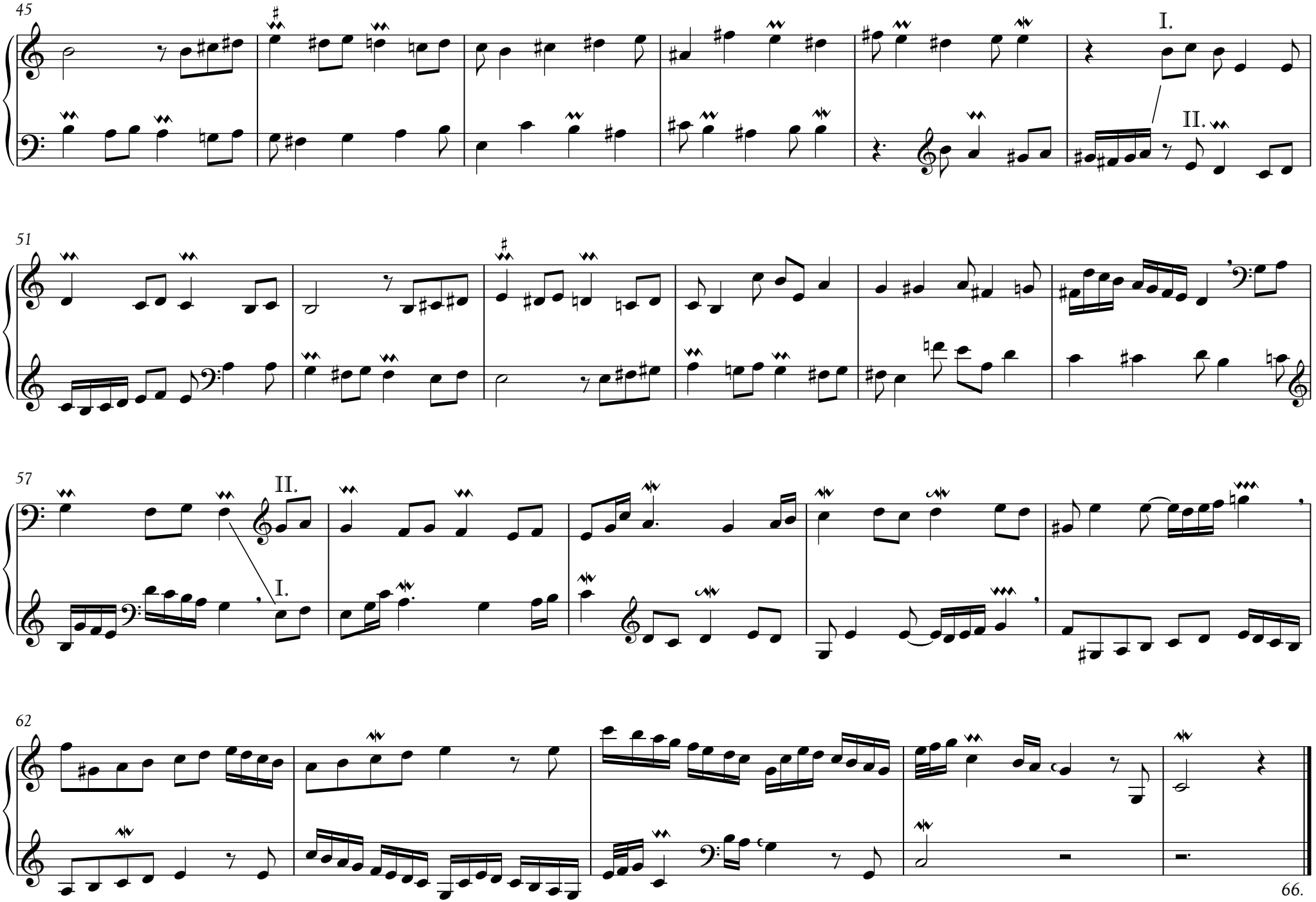
45
I.
II.
51
57
II.
I.
62
66.

VII. változat. Fúga (𝅗𝅥=58)

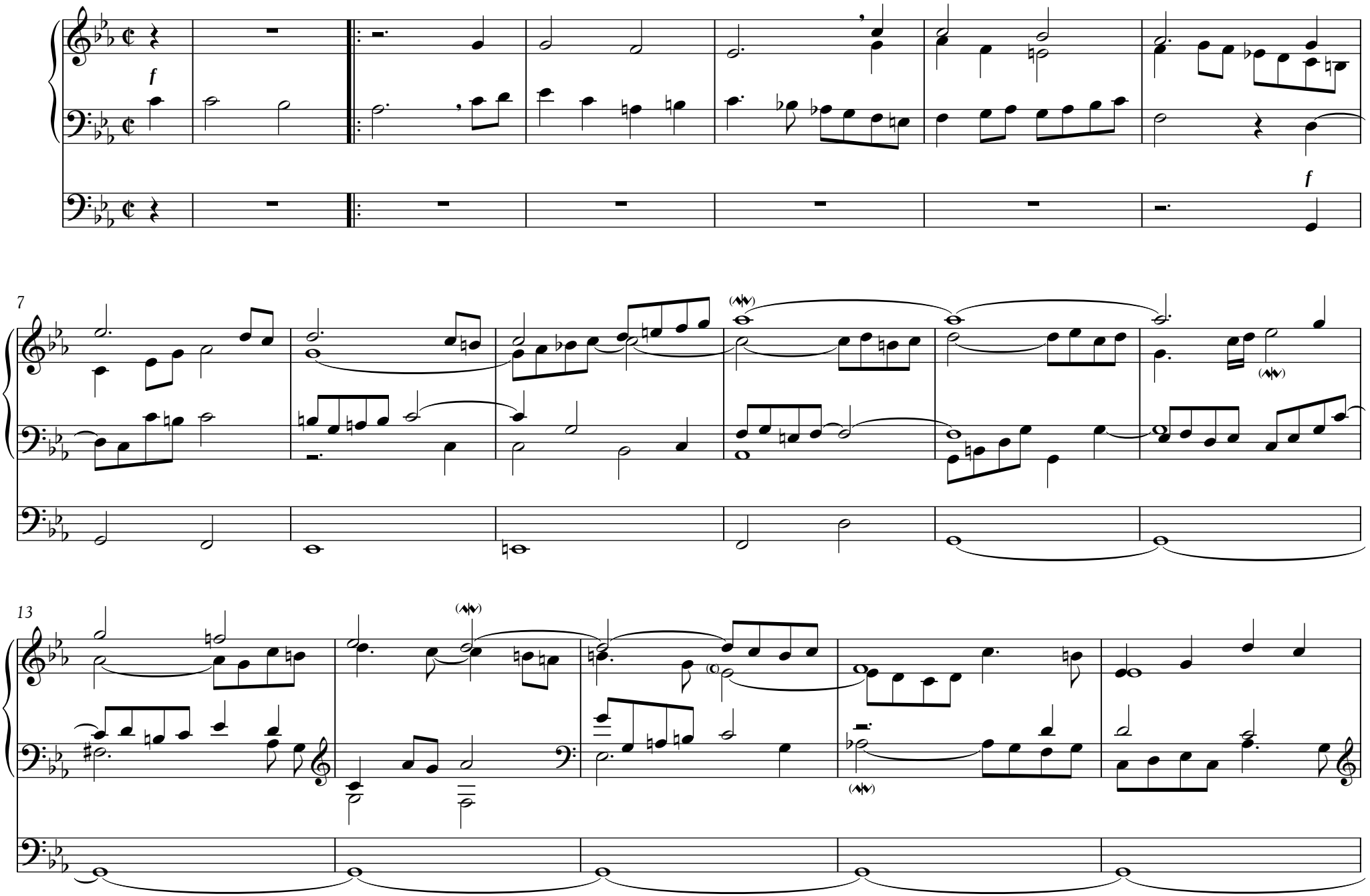

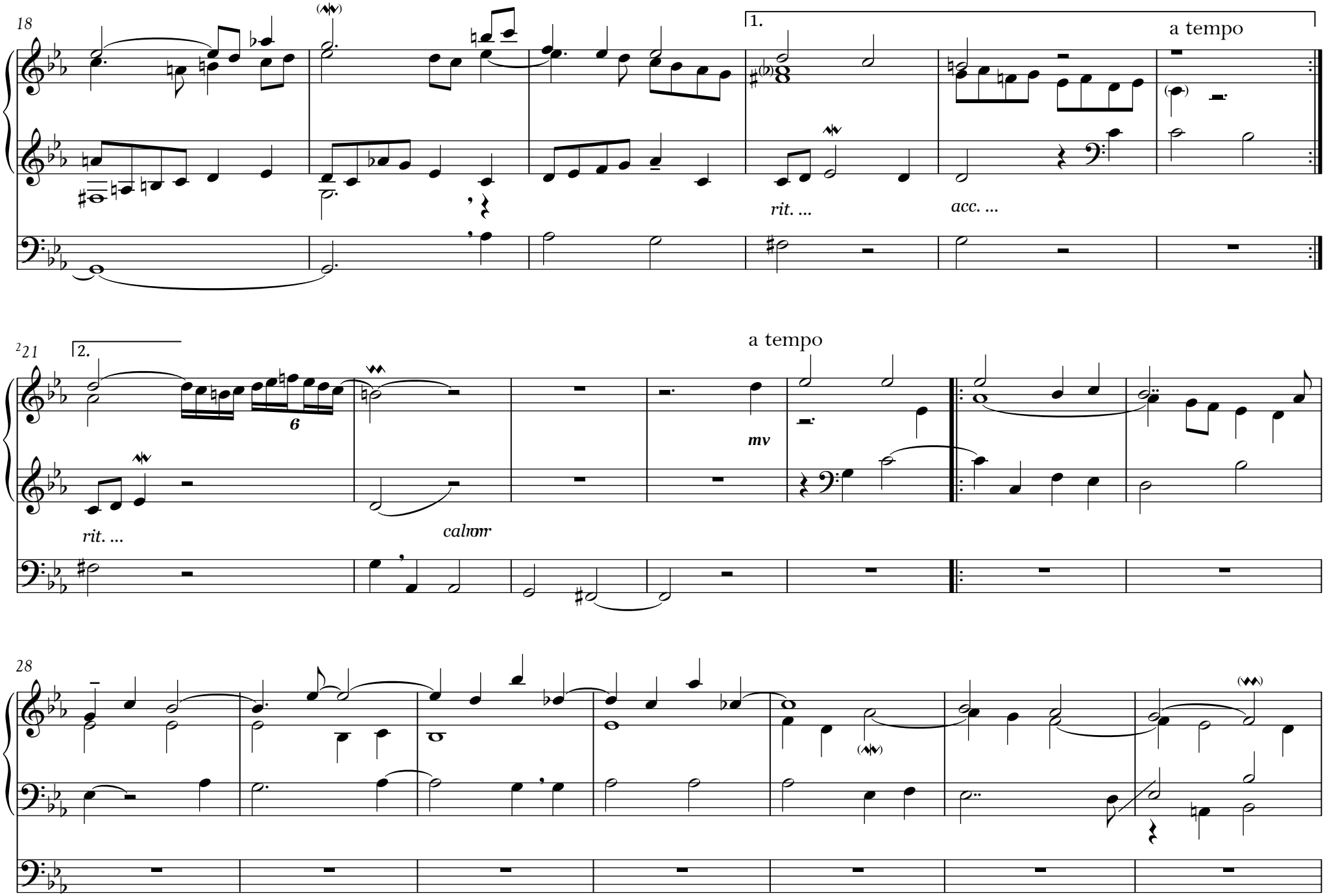
18
1.
a tempo
rit. ...
acc. ...
21
2.
6
a tempo
mv
rit. ...
calmar
28

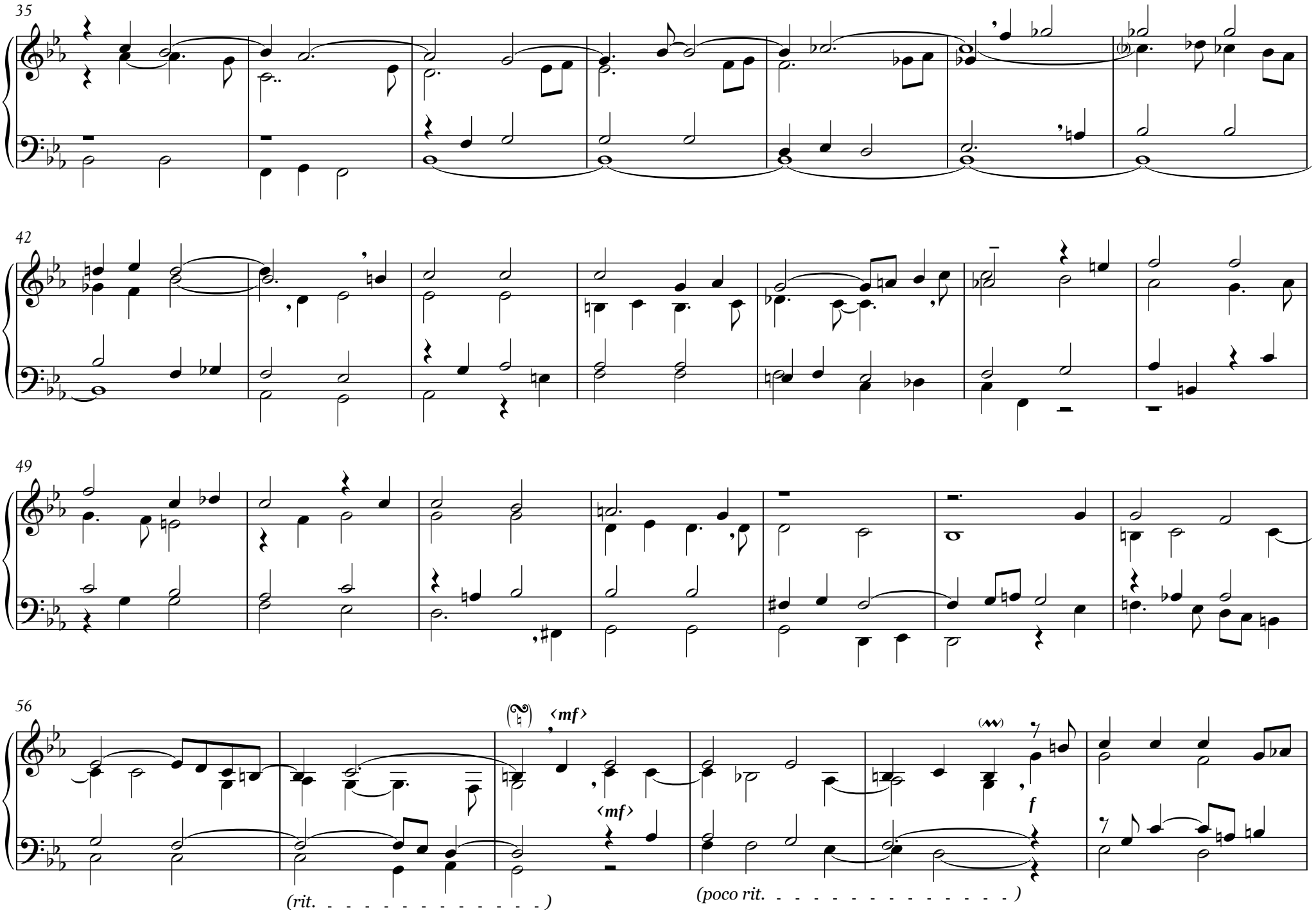
35
42
49
56
(mf)
(mf)
f
(rit. - - - - - - - - - - - - - -)
(poco rit. - - - - - - - - - - - - - - - -)

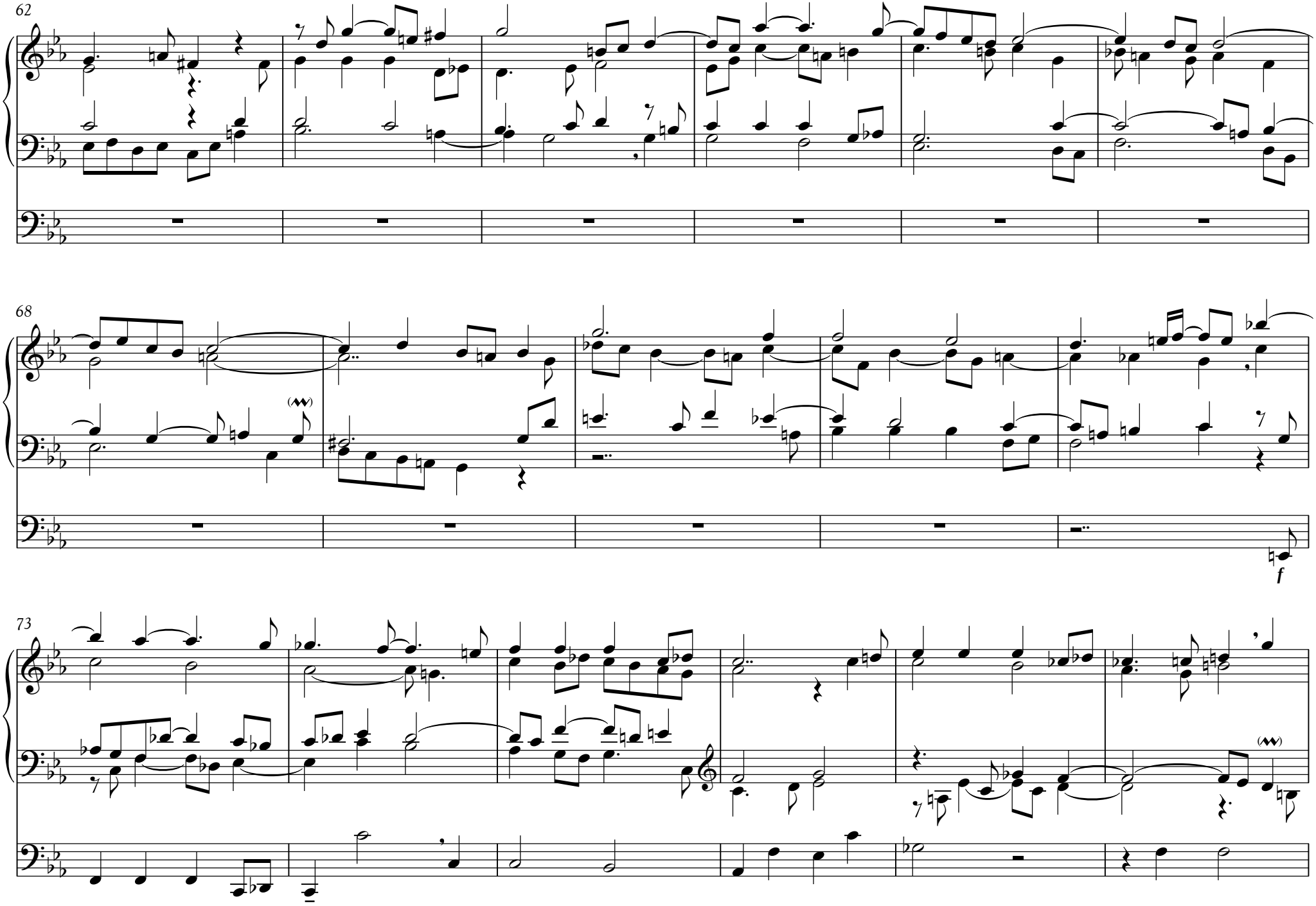
62
68
f
73

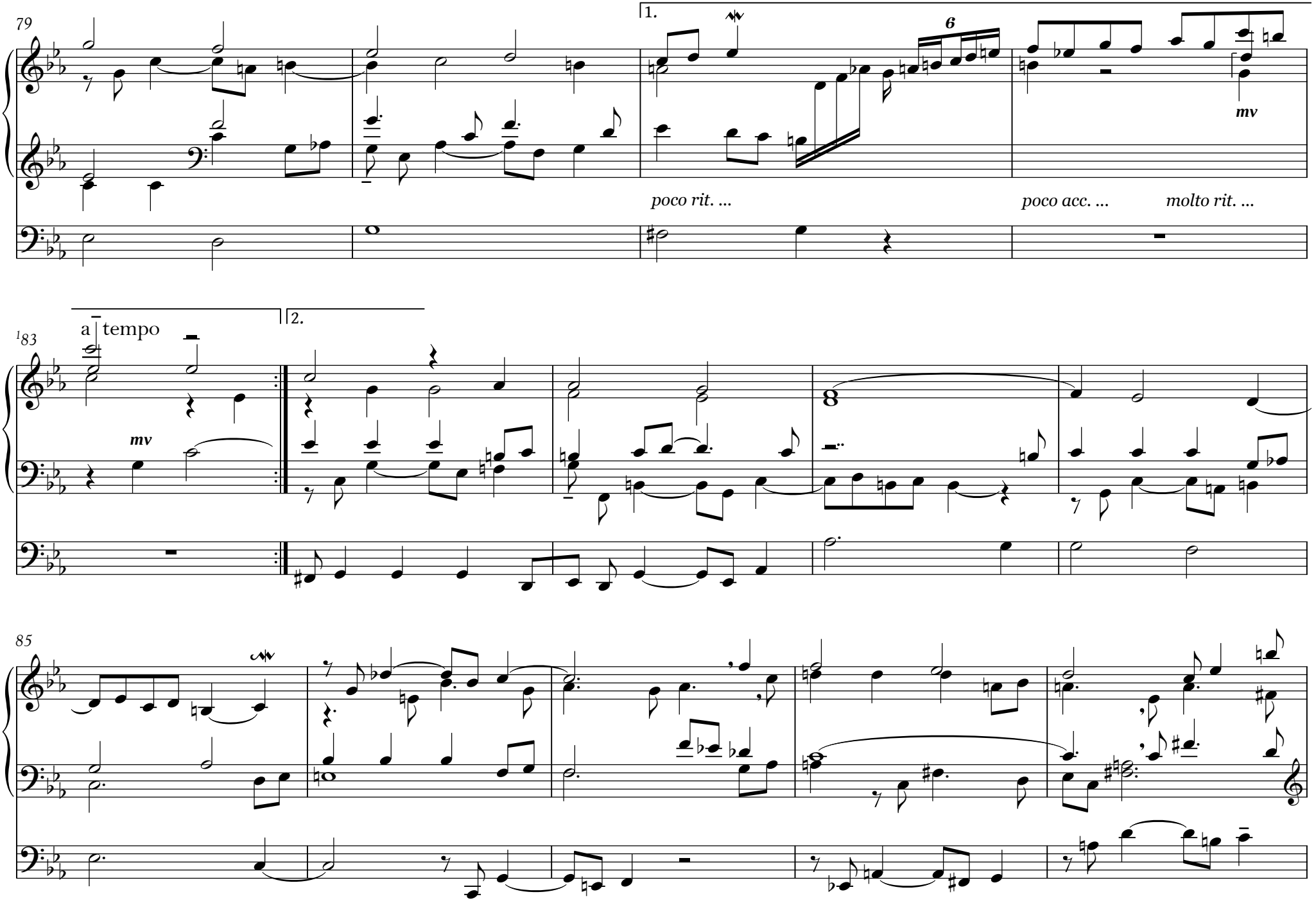
79
1.
6
mv
poco rit. ...
poco acc. ...
molto rit. ...
183
a tempo
2.
mv
85

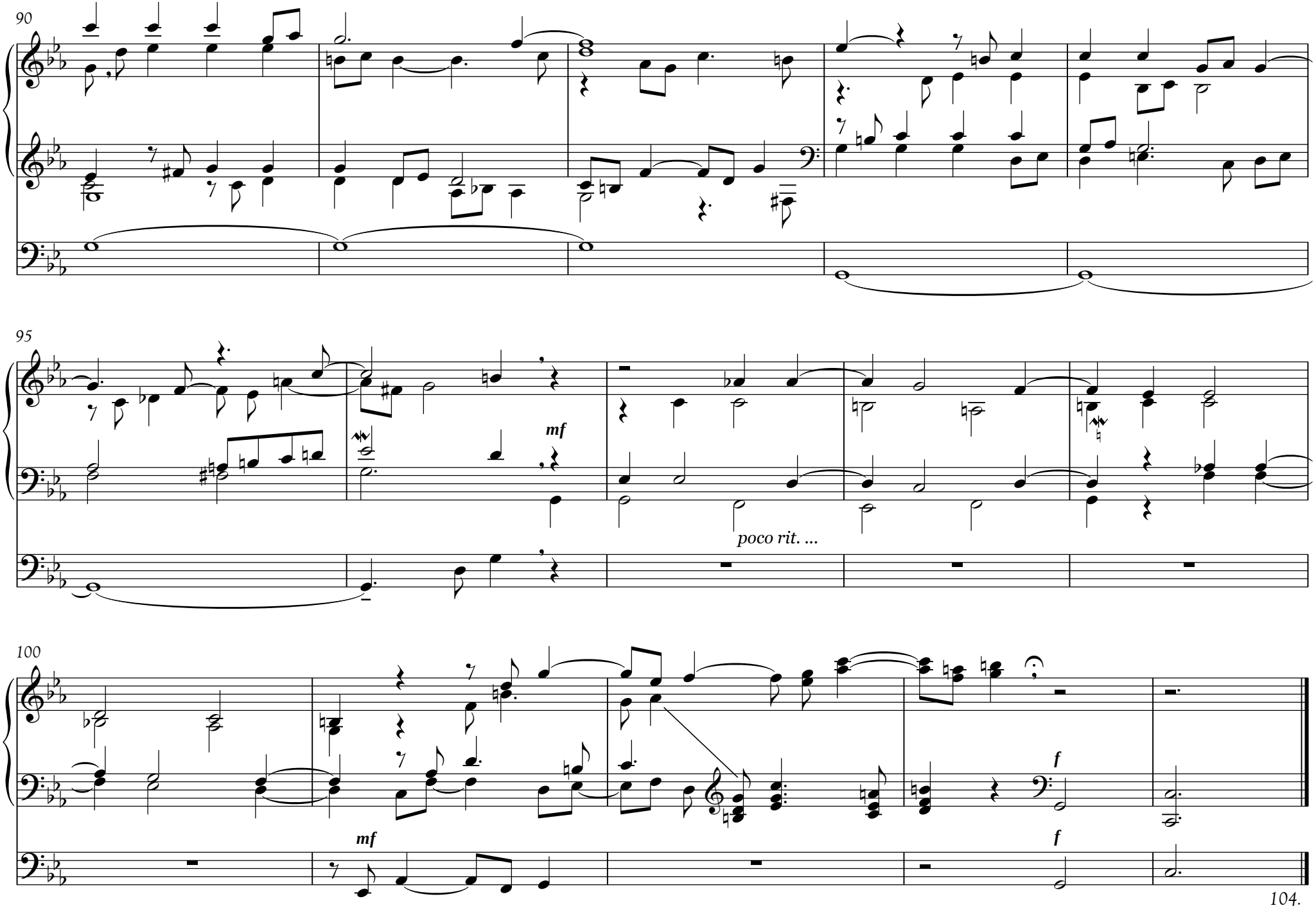
90
95
mf
poco rit. ...
100
mf
f
f
104.

VIII. változat. Sarabande (𝅗𝅥=46)

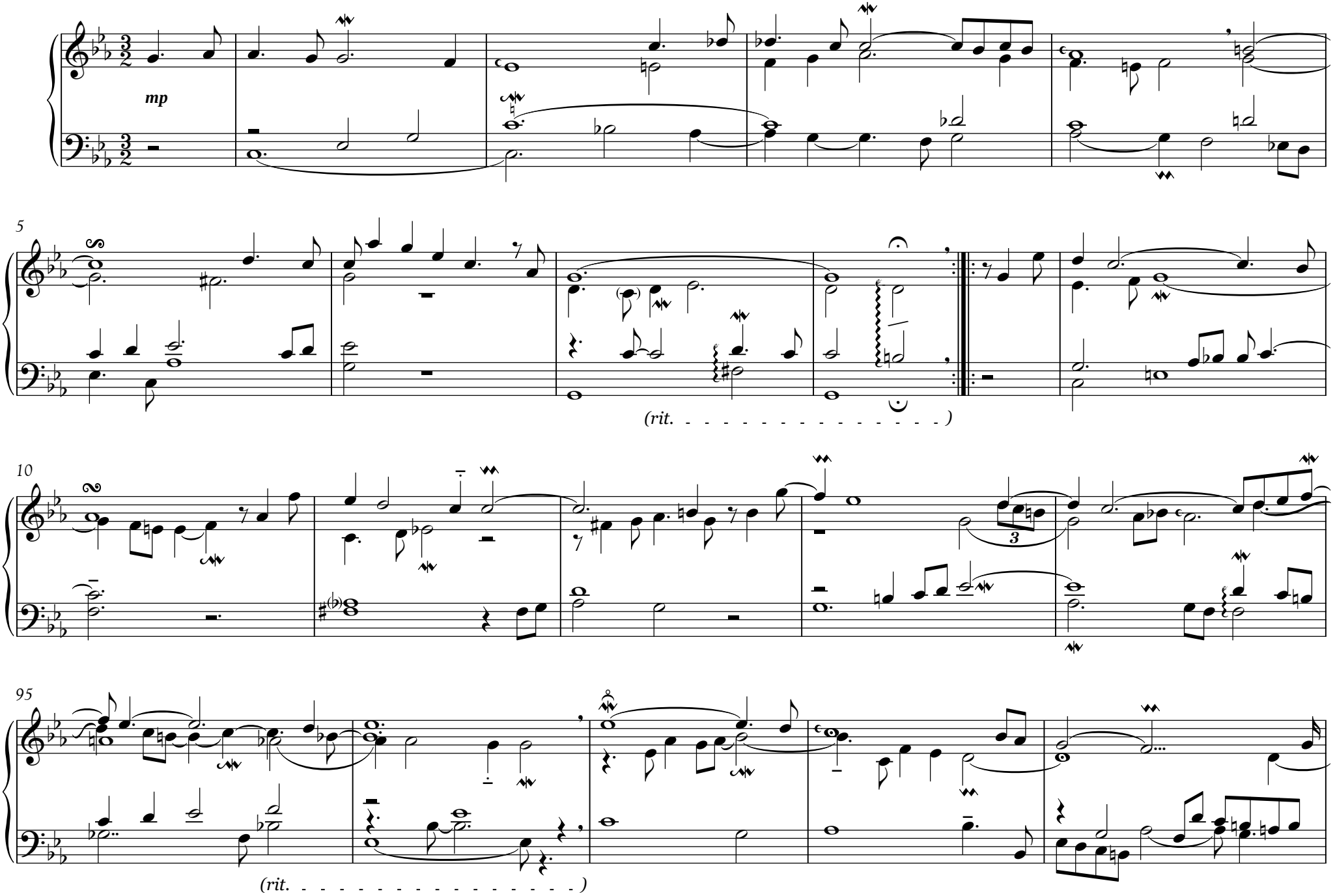

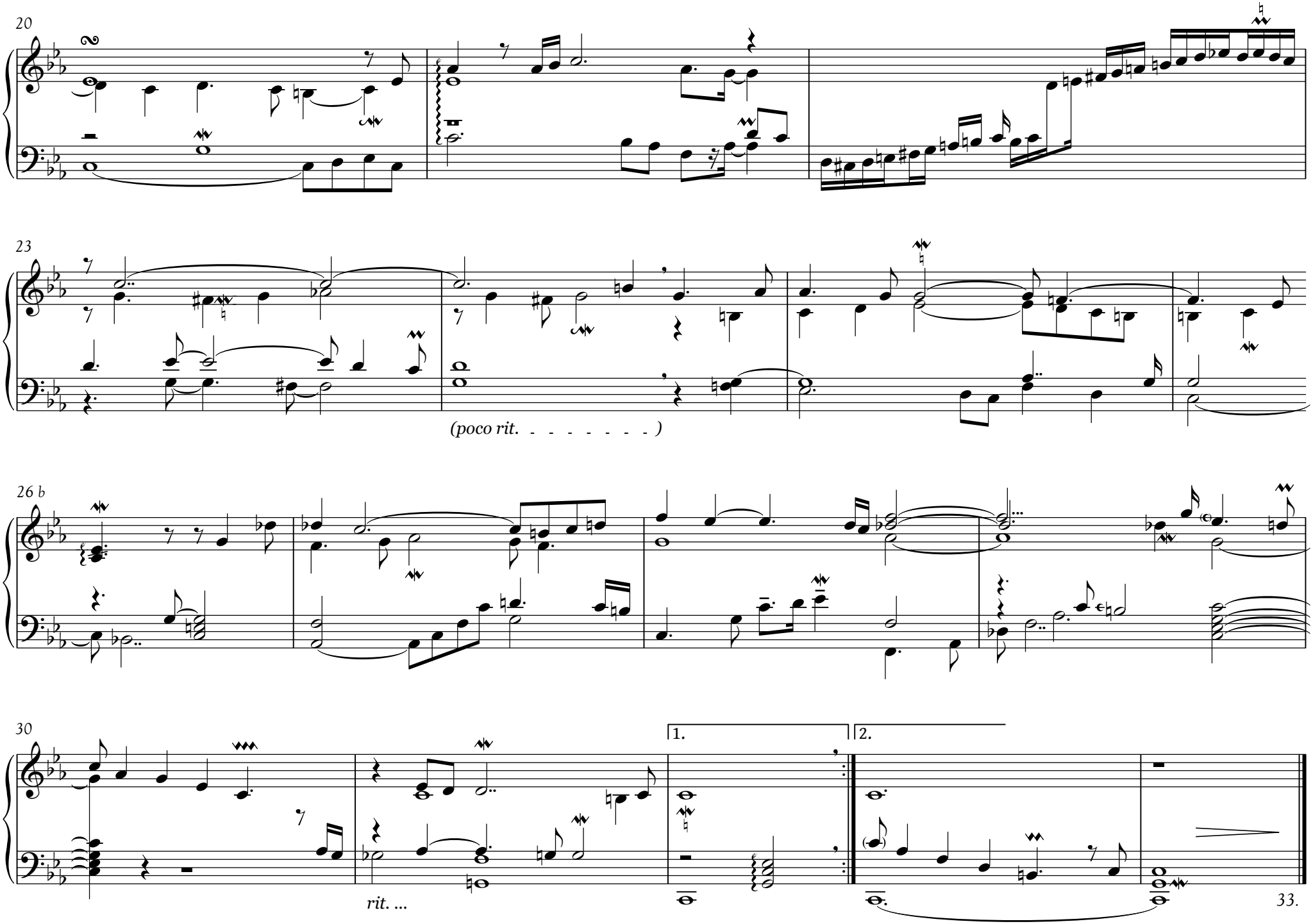
20
23
(poco rit. . . . .)
26 b
30
1.
2.
rit. ...
33.

IX. változat. Burlesco (𝅗𝅥 = 72)

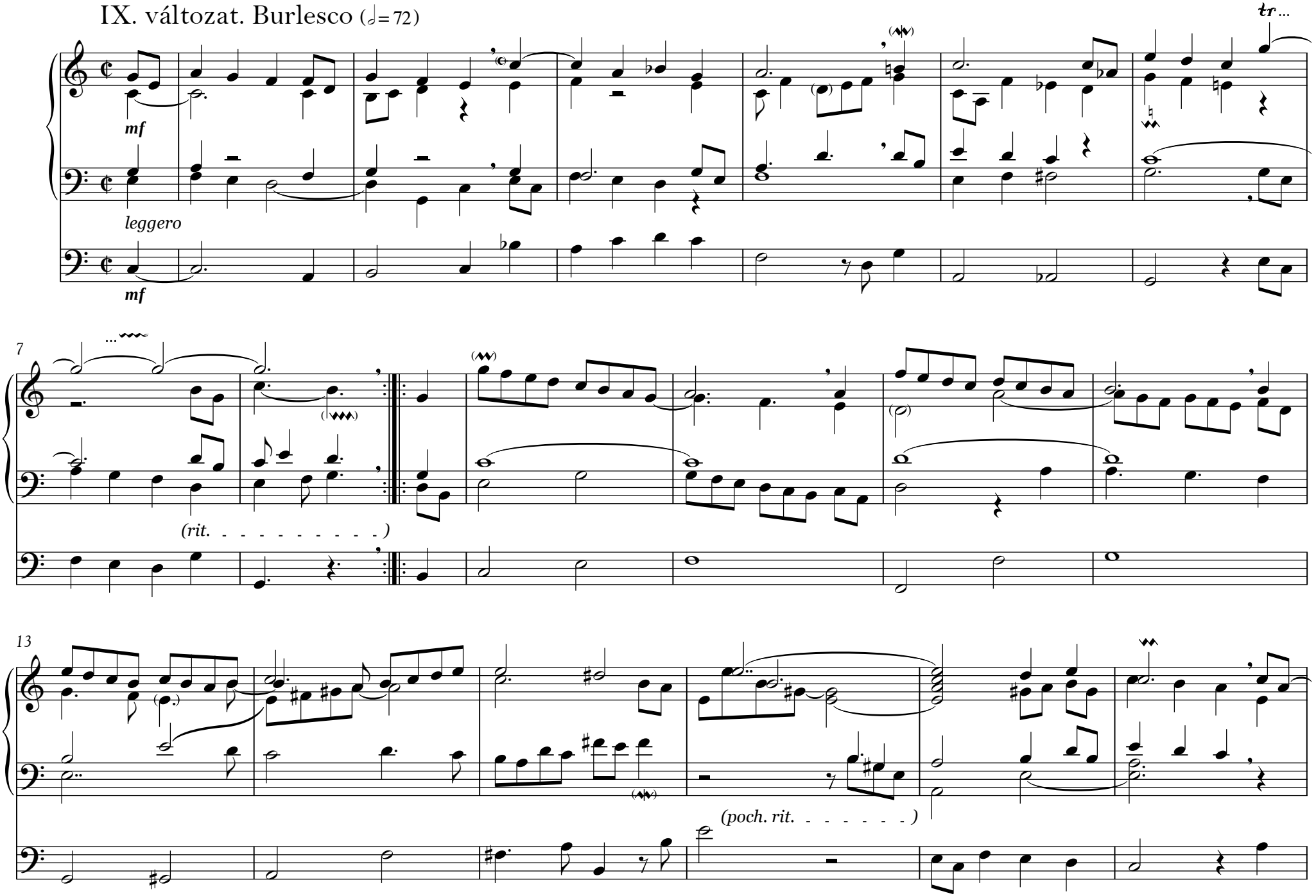

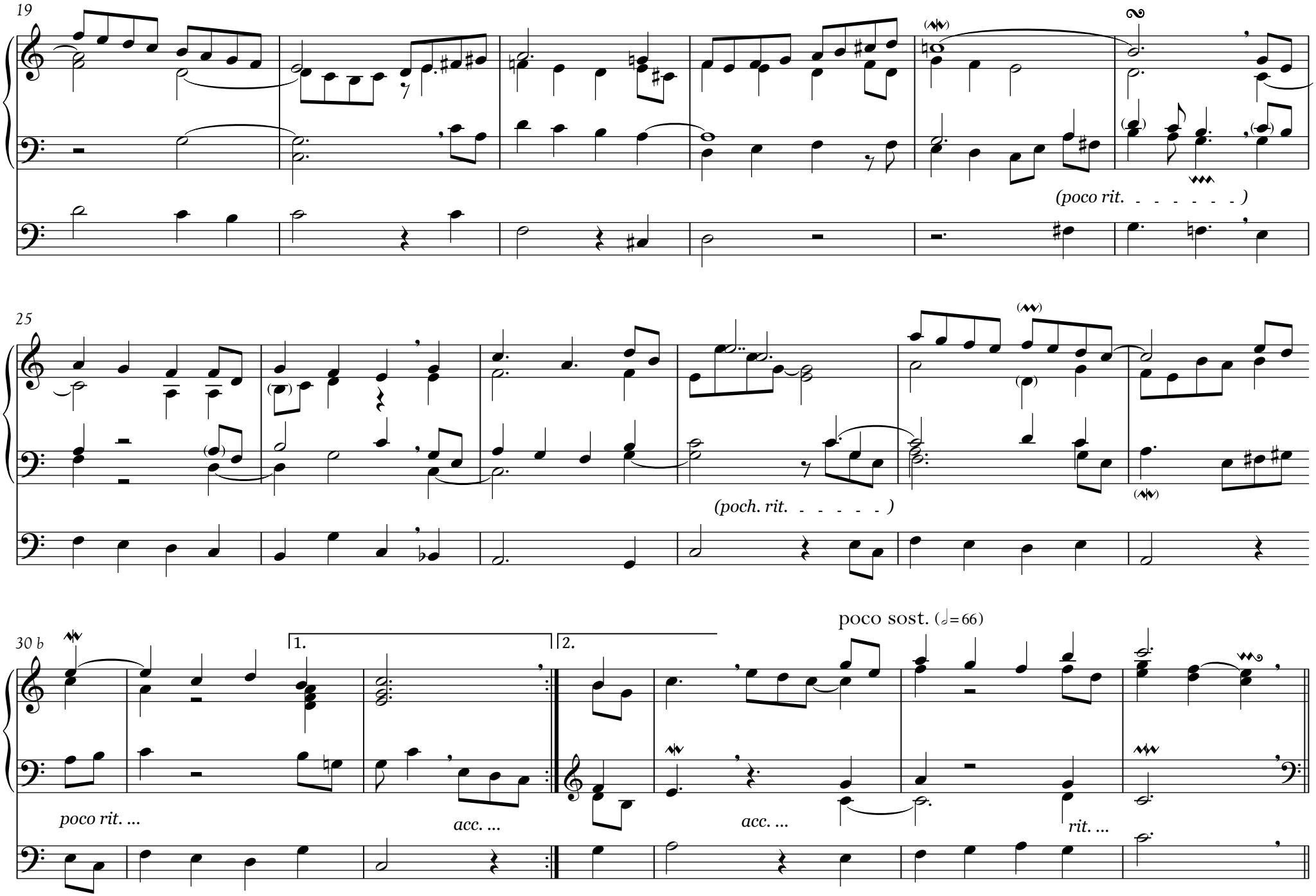
19
(poco rit. - - - - - - -)
25
(poch. rit. - - - - - -)
30 b
1.
2.
poco sost. (𝅗𝅥=66)
poco rit. ...
acc. ...
acc. ...
rit. ...

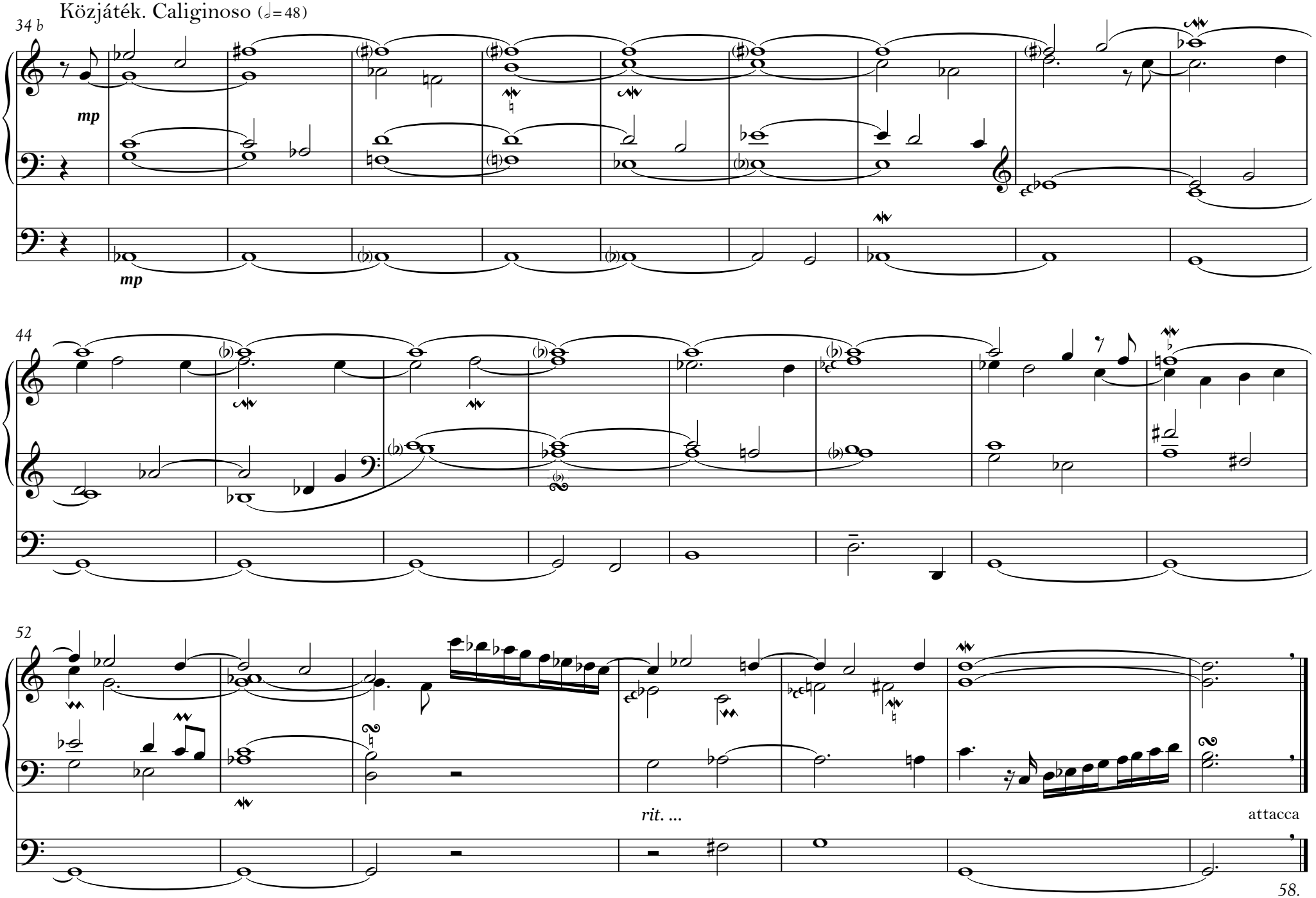
Közjáték. Caliginoso (♩=48)
34 b
mp
mp
44
52
rit. ...
attacca
58.

X. változat. Gigue (♩.=48)

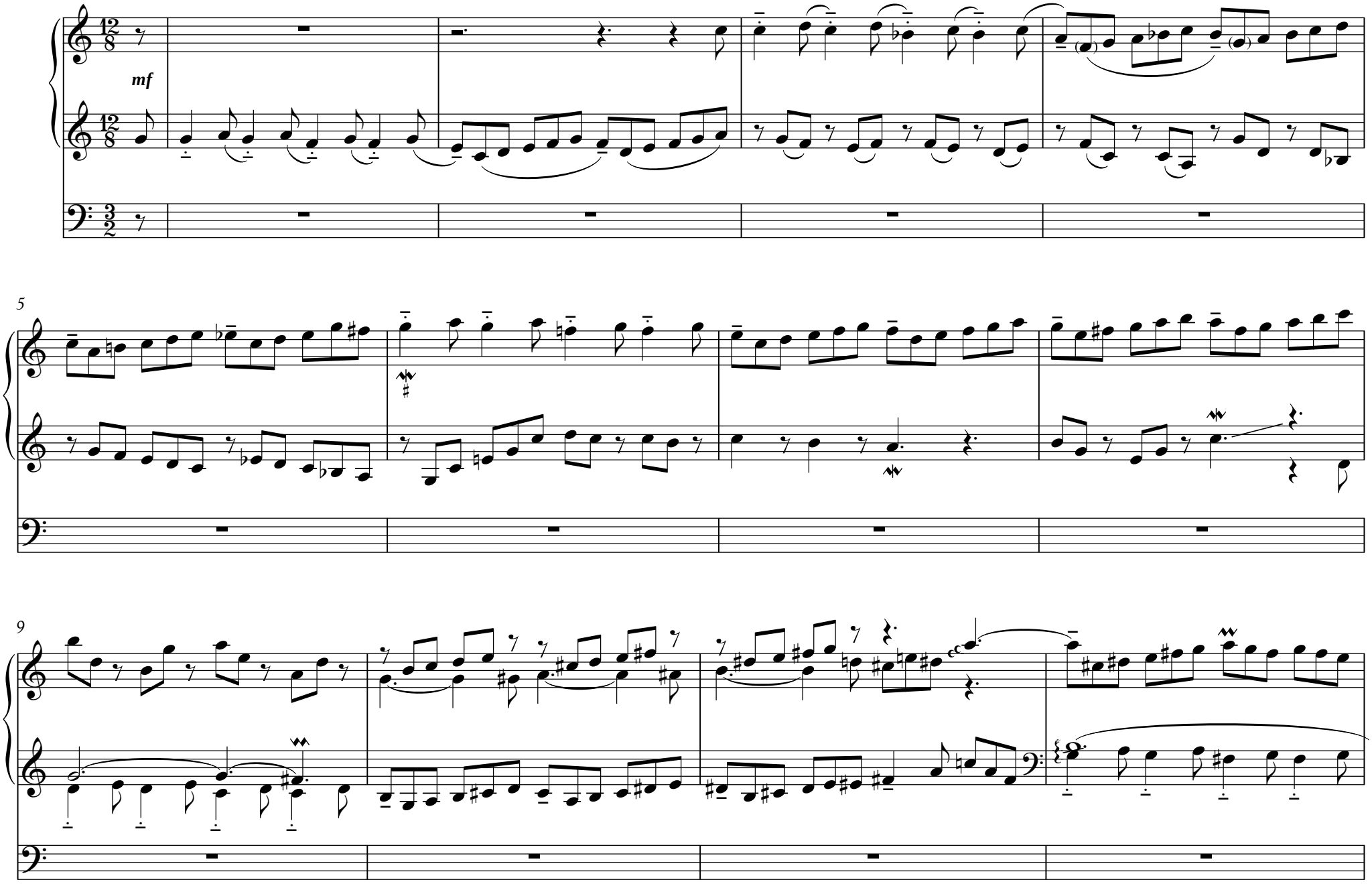

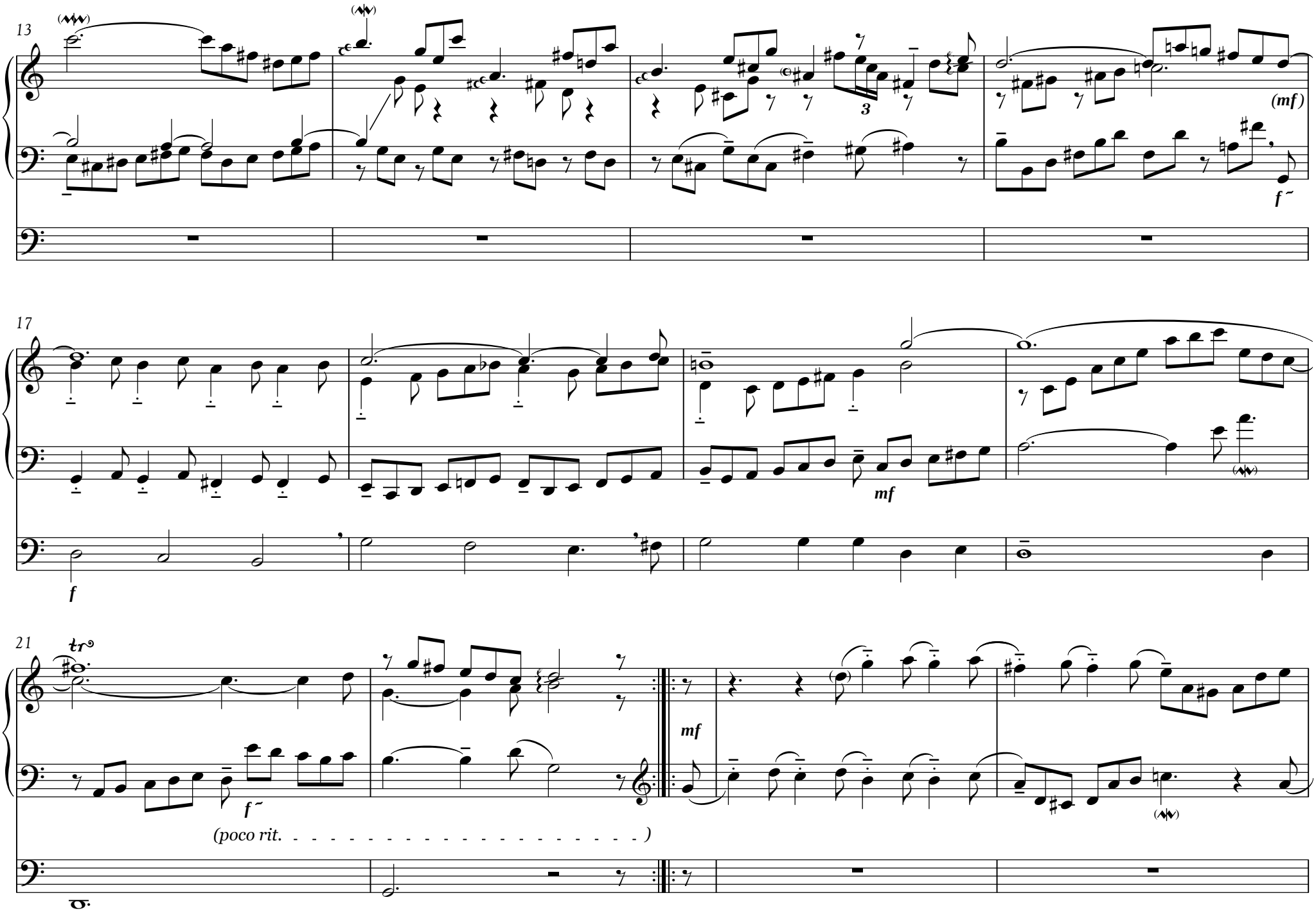
13
(mf)
f
17
f
mf
21
tr
f
(poco rit. -)
mf

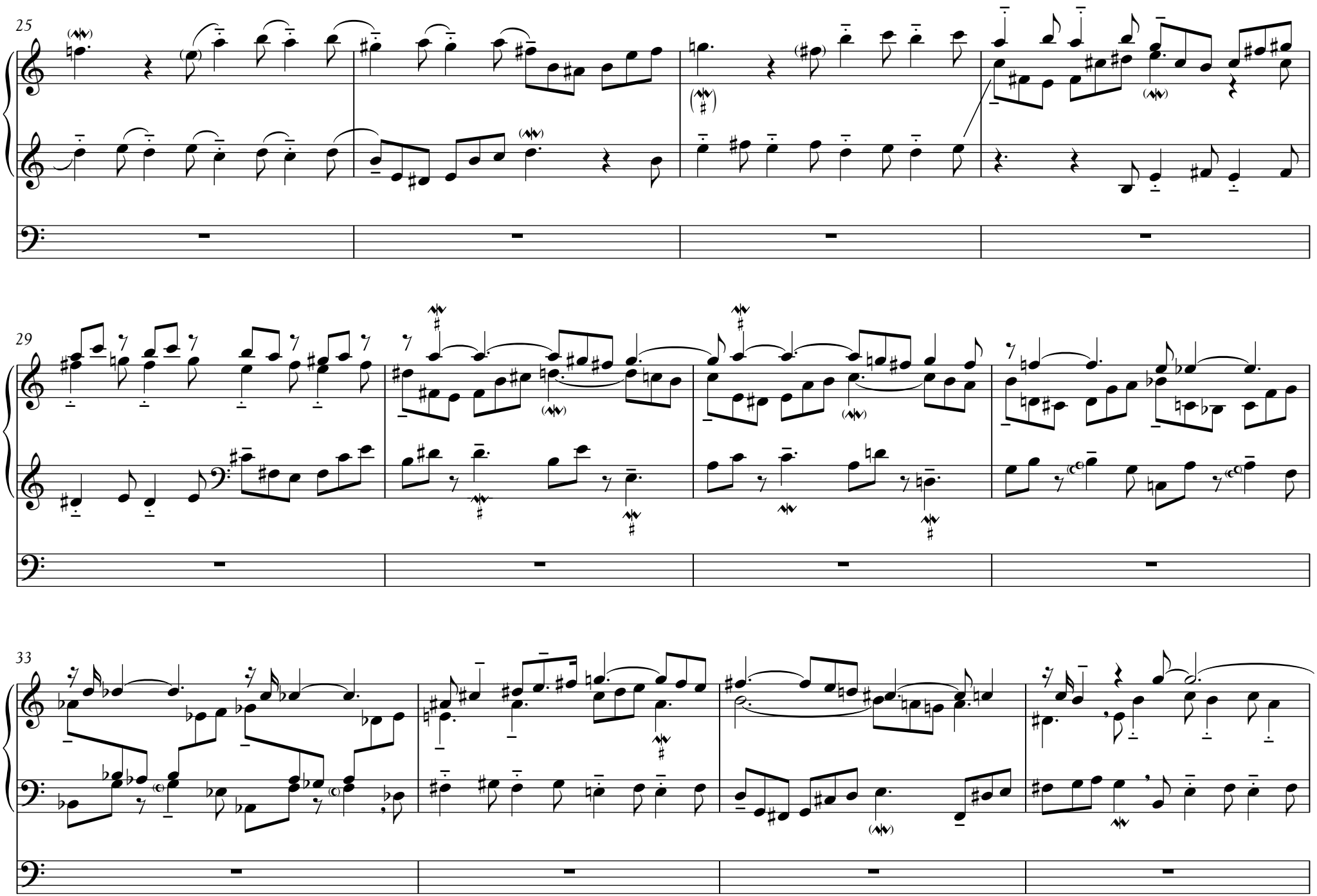
25
29
33

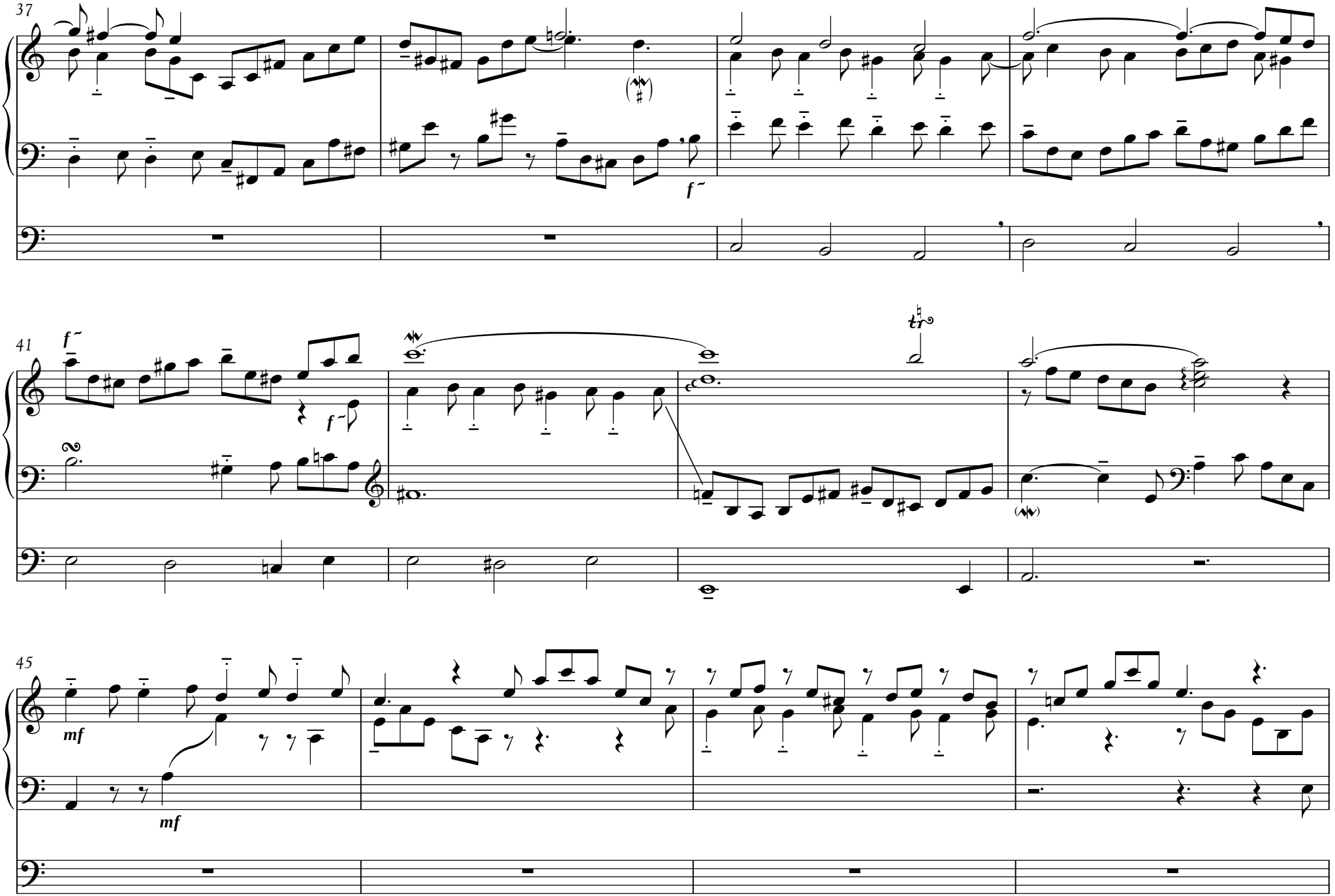
37
f~
41
f~
f~
tr
45
mf
mf

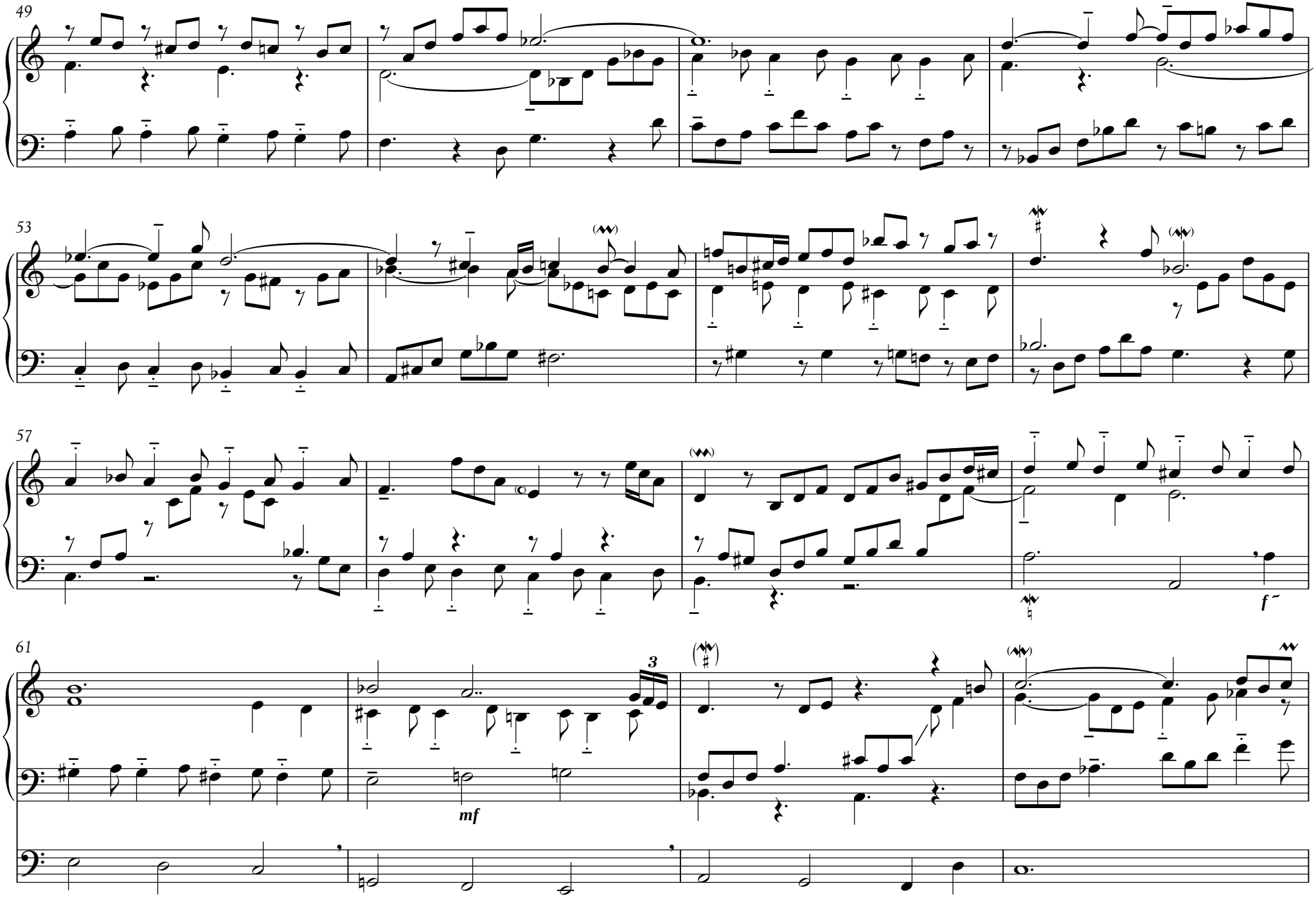
49
53
57
61
3
mf
f

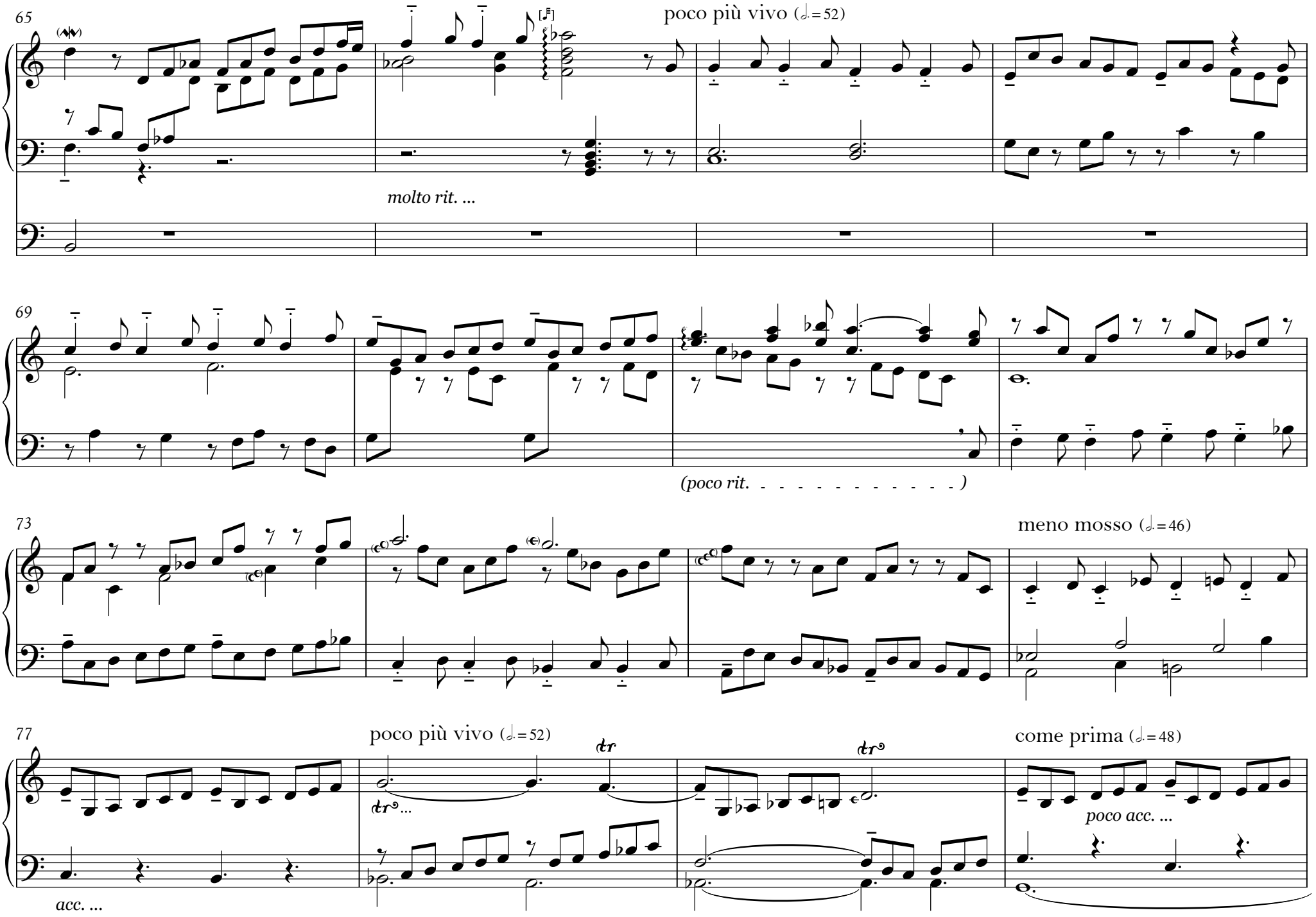
65
poco più vivo (𝅗𝅥.=52)
molto rit. ...
69
(poco rit. . . . .)
73
meno mosso (𝅗𝅥.=46)
77
poco più vivo (𝅗𝅥.=52)
tr
tr...
tr
come prima (𝅗𝅥.=48)
poco acc. ...
acc. ...

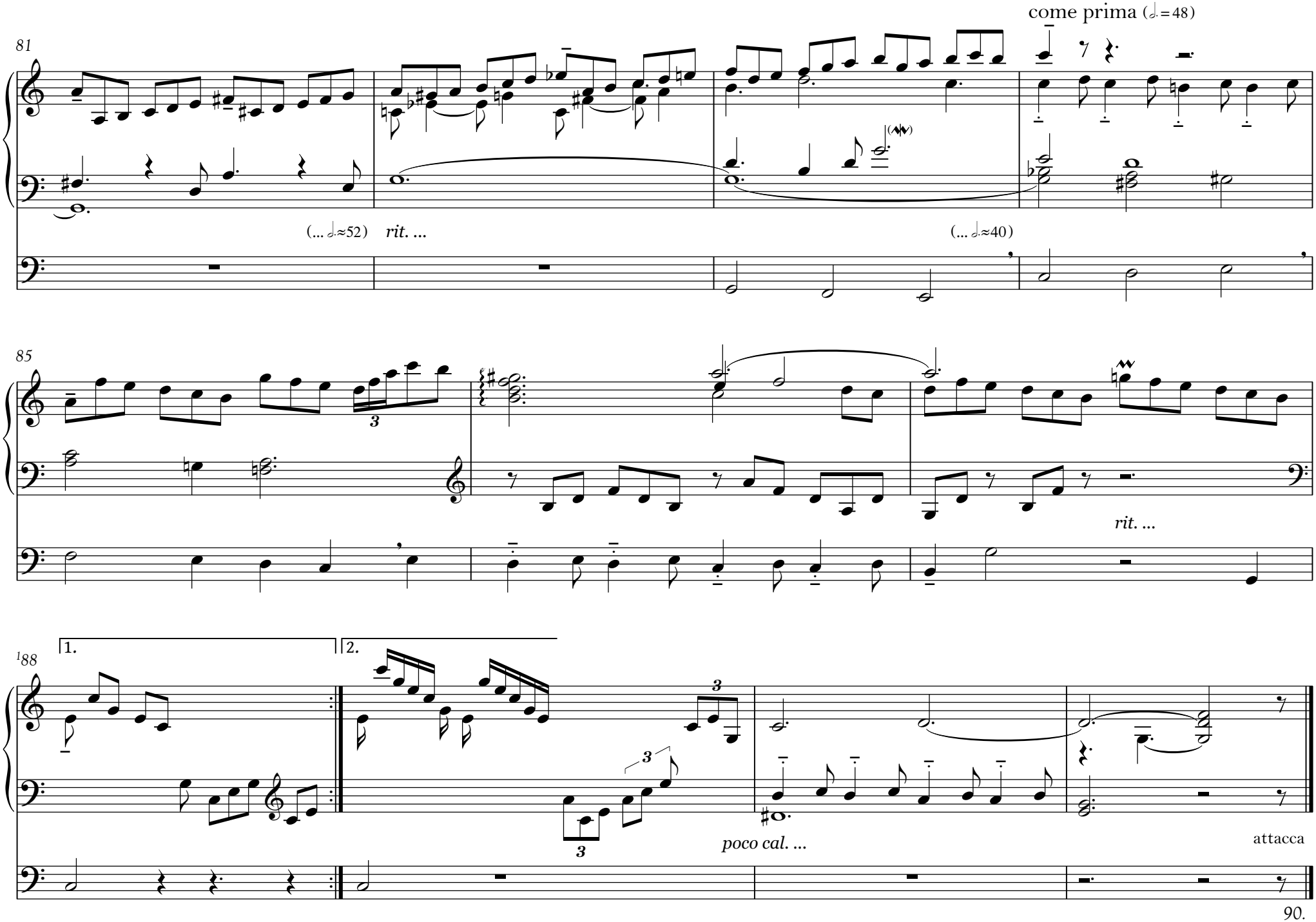
come prima (𝅗𝅥=48)
81
(... 𝅗𝅥≈52)
rit. ...
(... 𝅗𝅥≈40)
85
rit. ...
88
1.
2.
poco cal. ...
attacca
90.

XI. változat. Tempo del tema (𝅗𝅥 = 58)

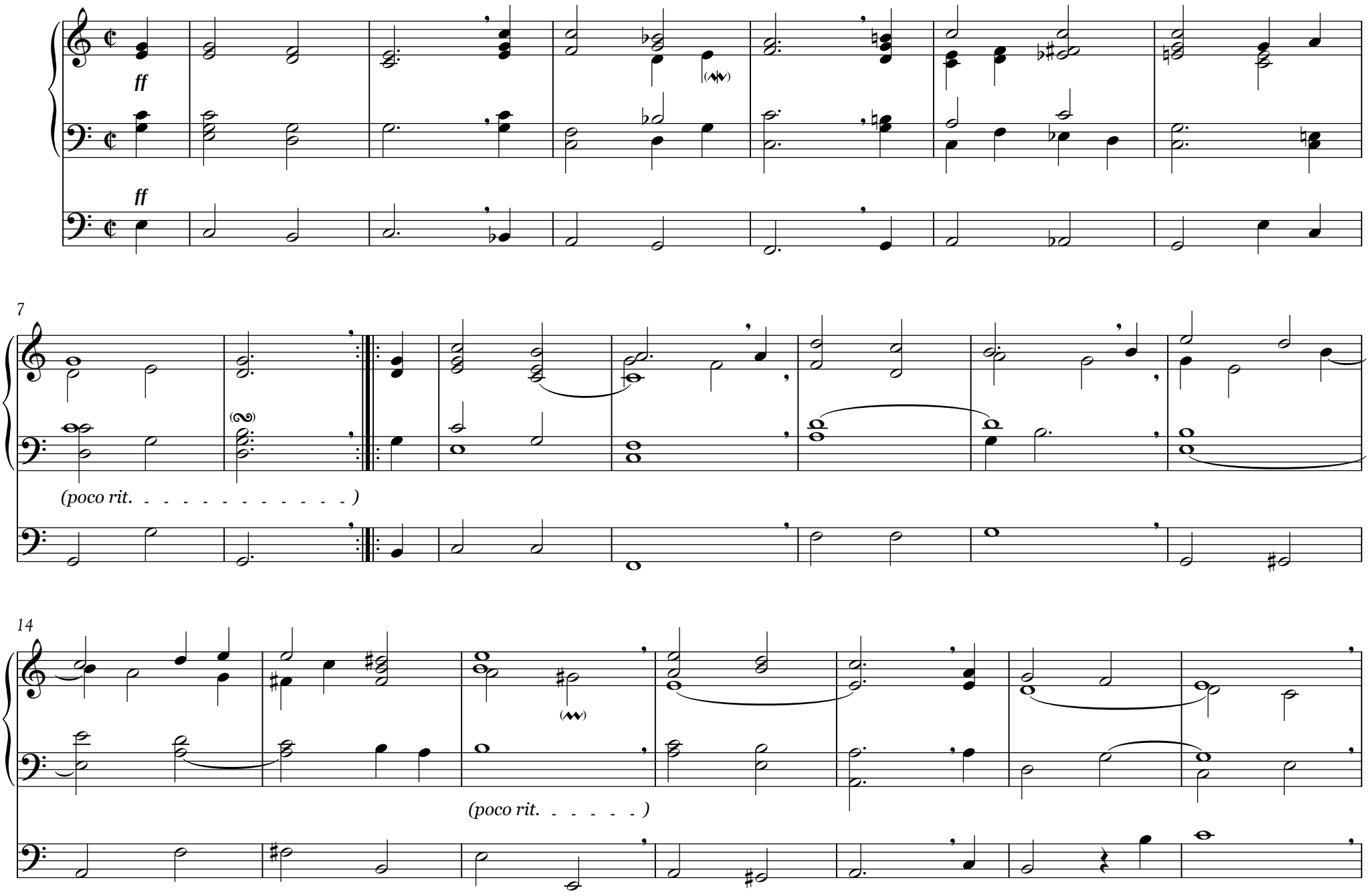

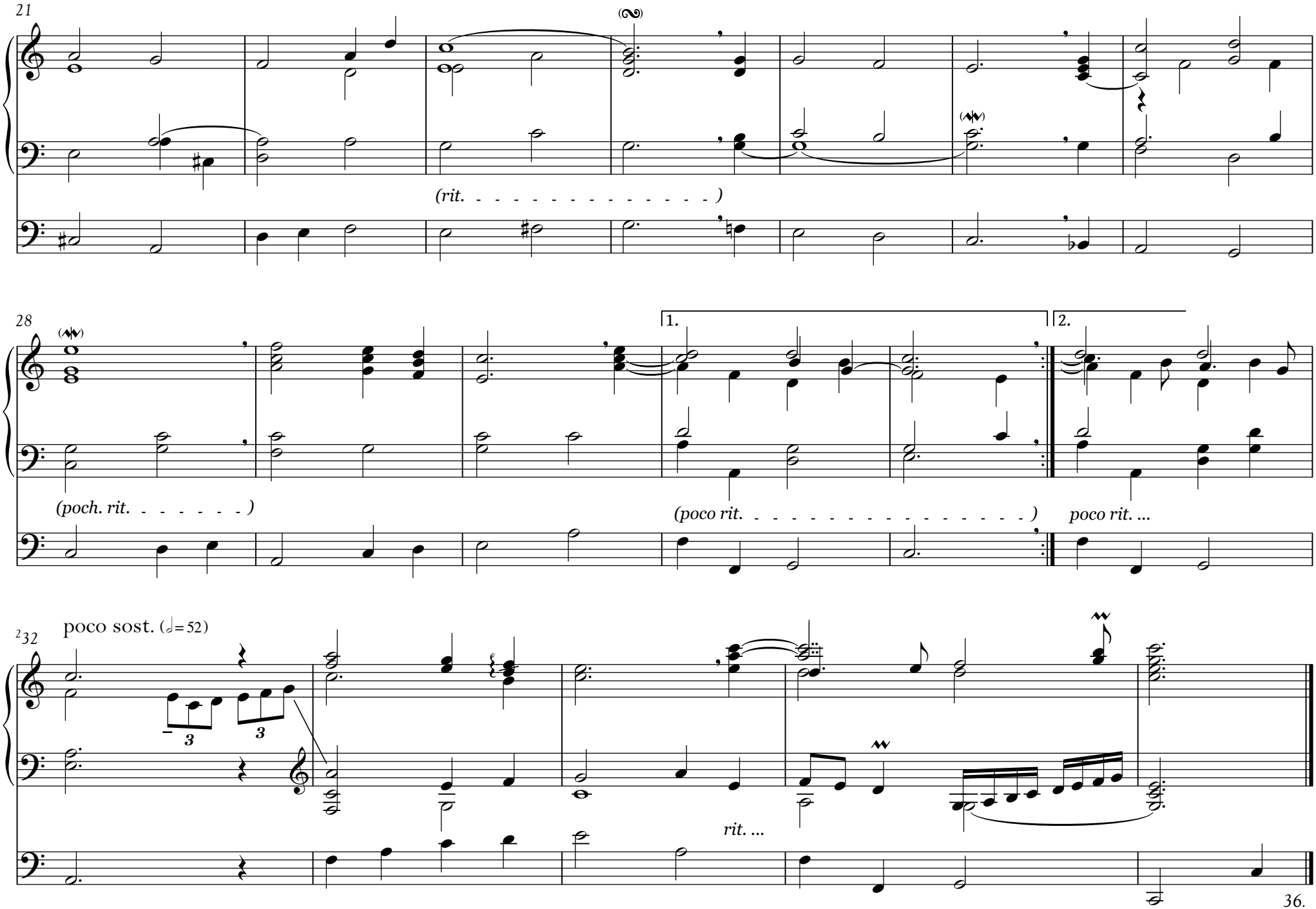
21
(rit. - - - - - - - - - - - - - - - - -)
28
(poch. rit. - - - - - - -)
1.
2.
(poco rit. - - - - - - - - - - - - - - - - - -)
poco rit. ...
2 32
poco sost. (𝅗𝅥 = 52)
3
3
rit. ...
36.

5.

Két c-moll fúga

I. Fluttuante (♩= 58)

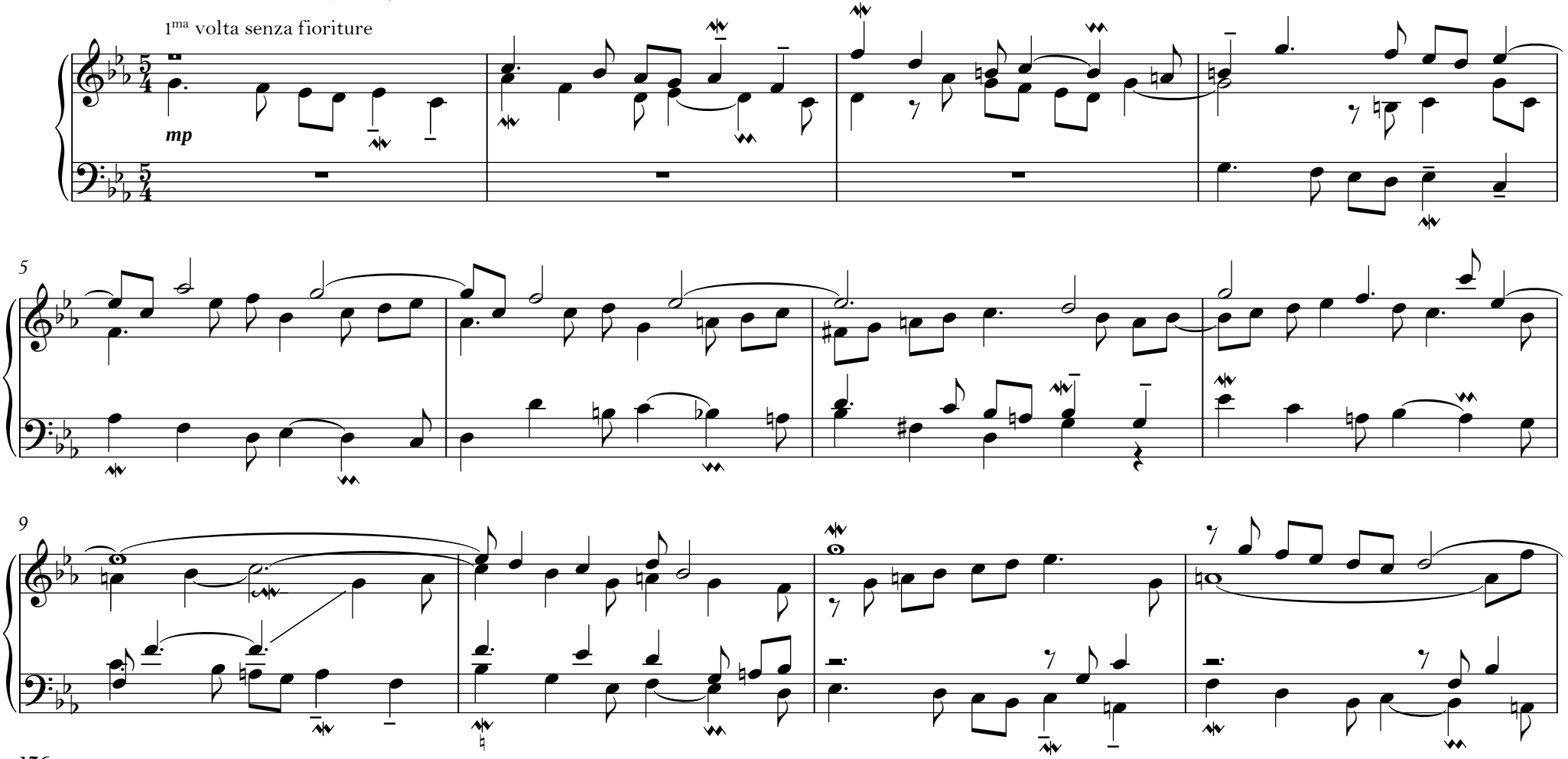

13
17
21
25
(poco rit.)

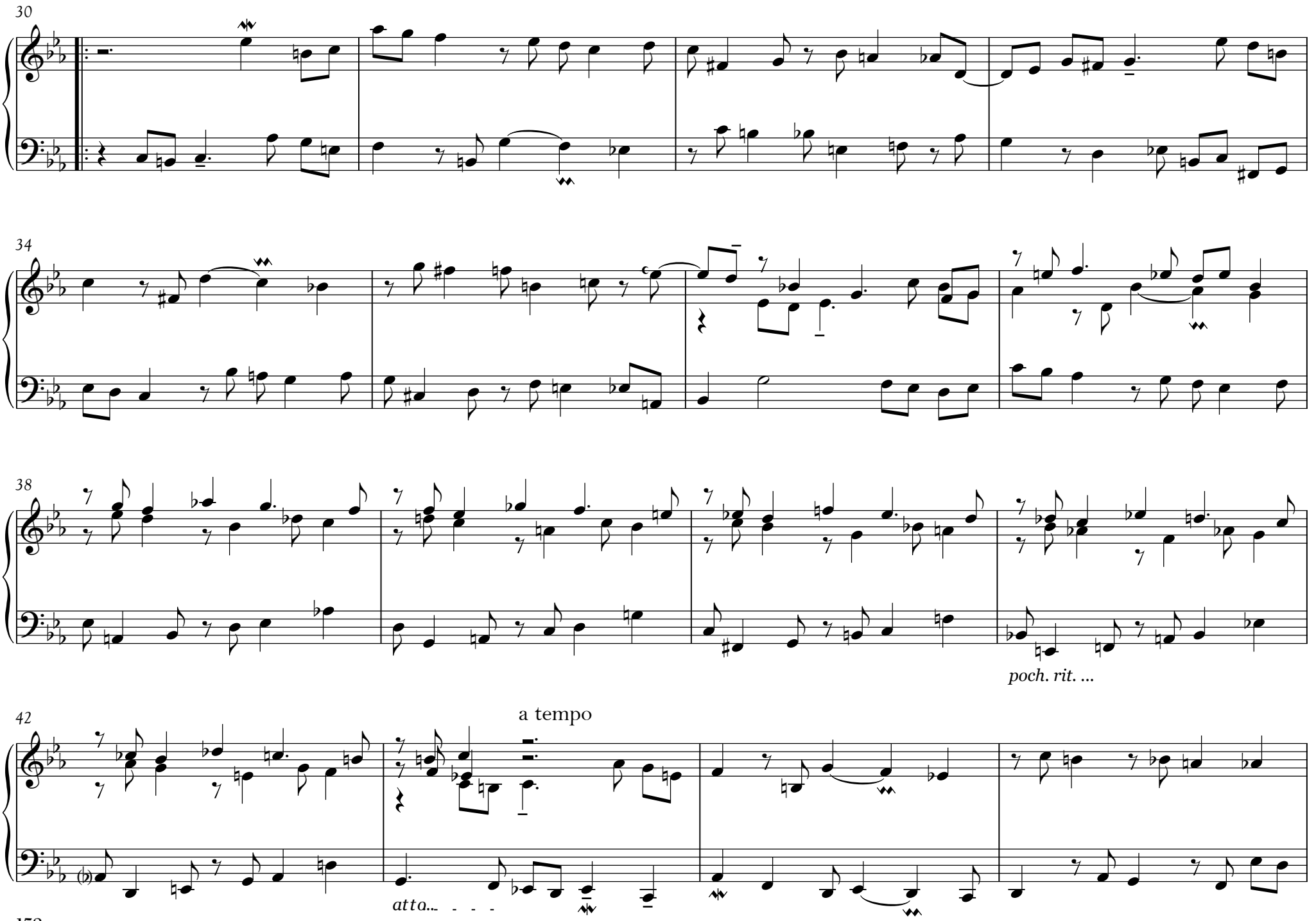
30
34
38
poch. rit. ...
42
a tempo
atta... - - -

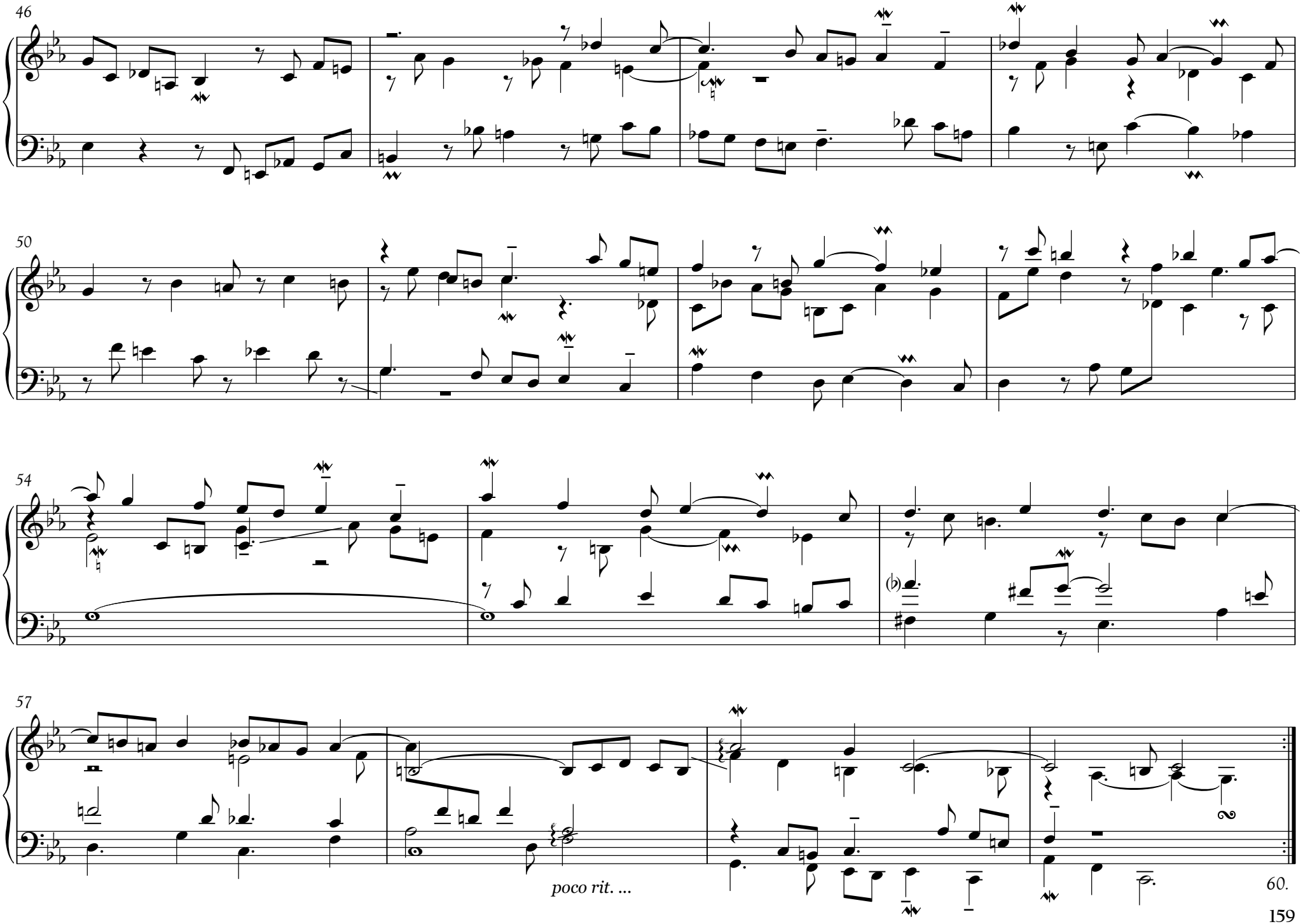
46
50
54
57
poco rit. ...
60.

II. Fluente (♩= 69)

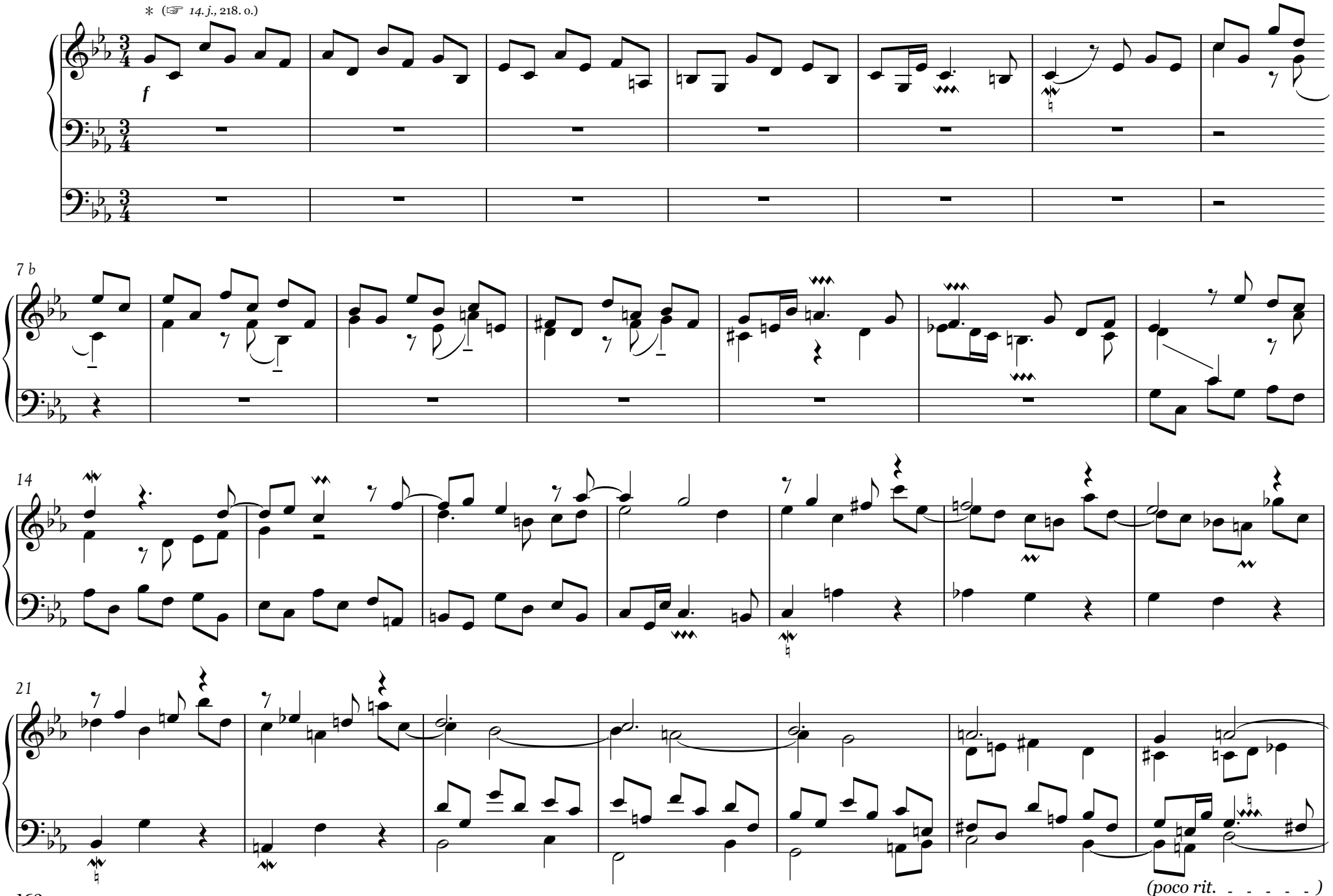

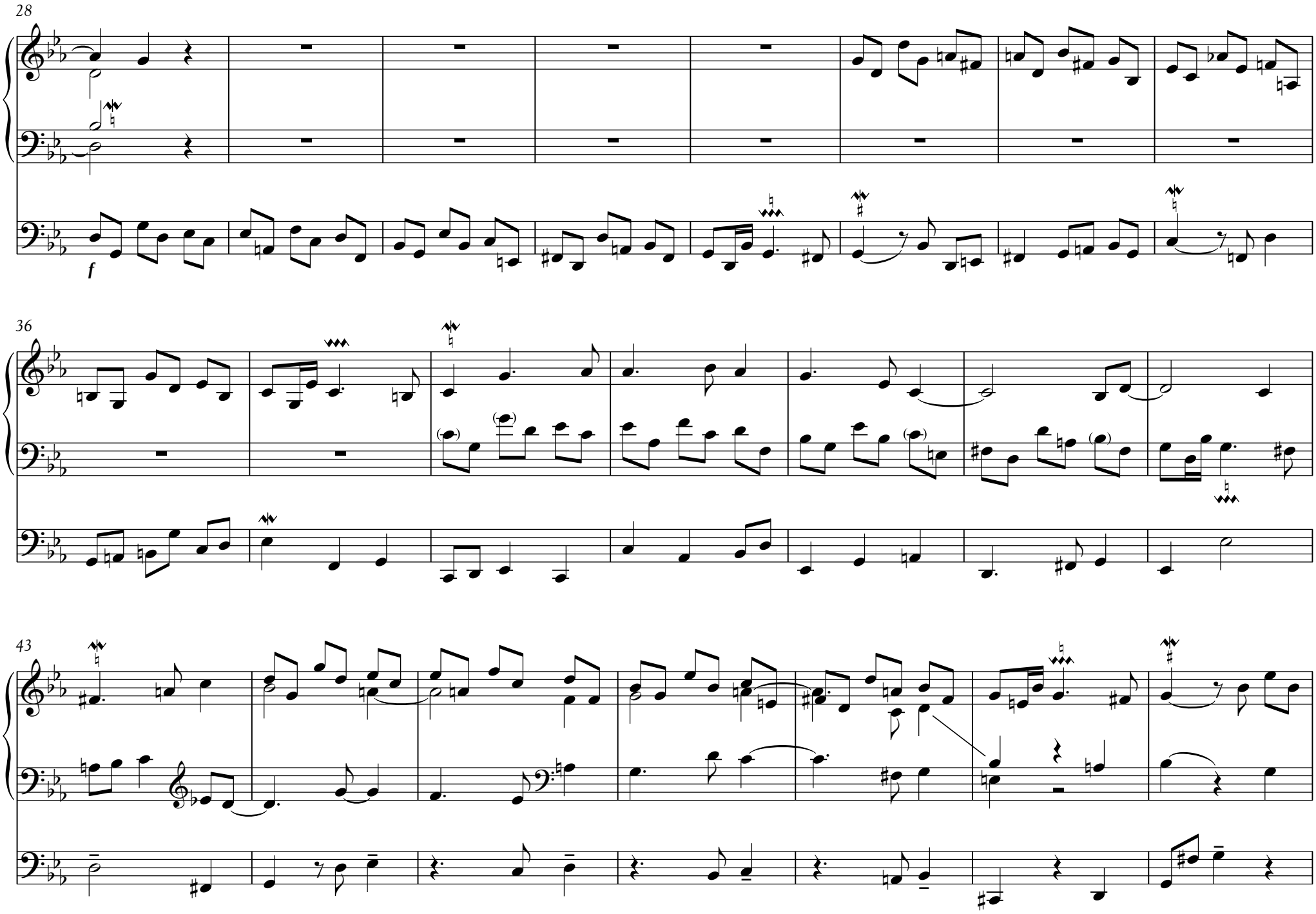
28
f
36
43

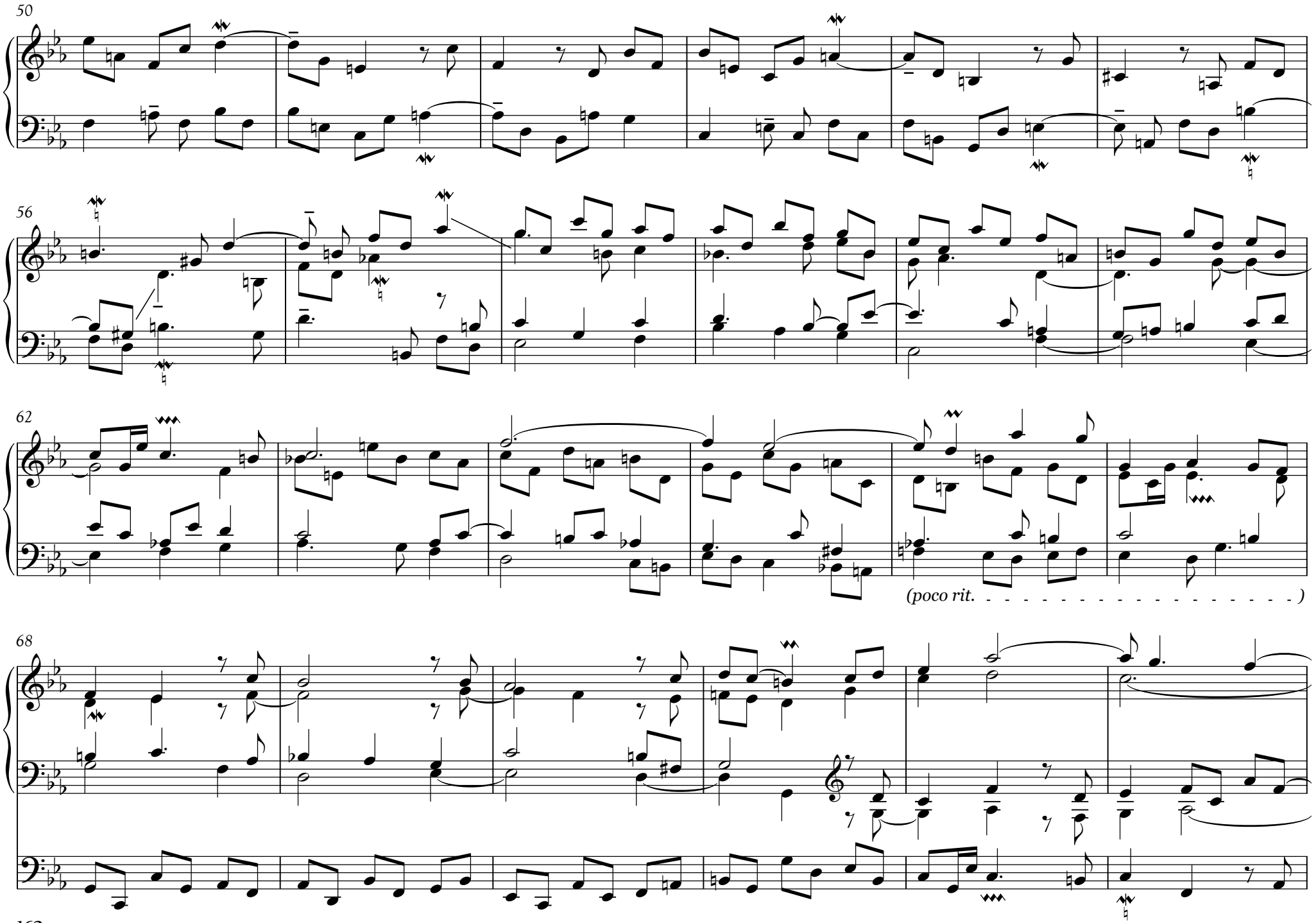
50
56
62
(poco rit. -)
68

lo stesso tempo (♩=♩.=69)
74
(rit. -)
80
85
90

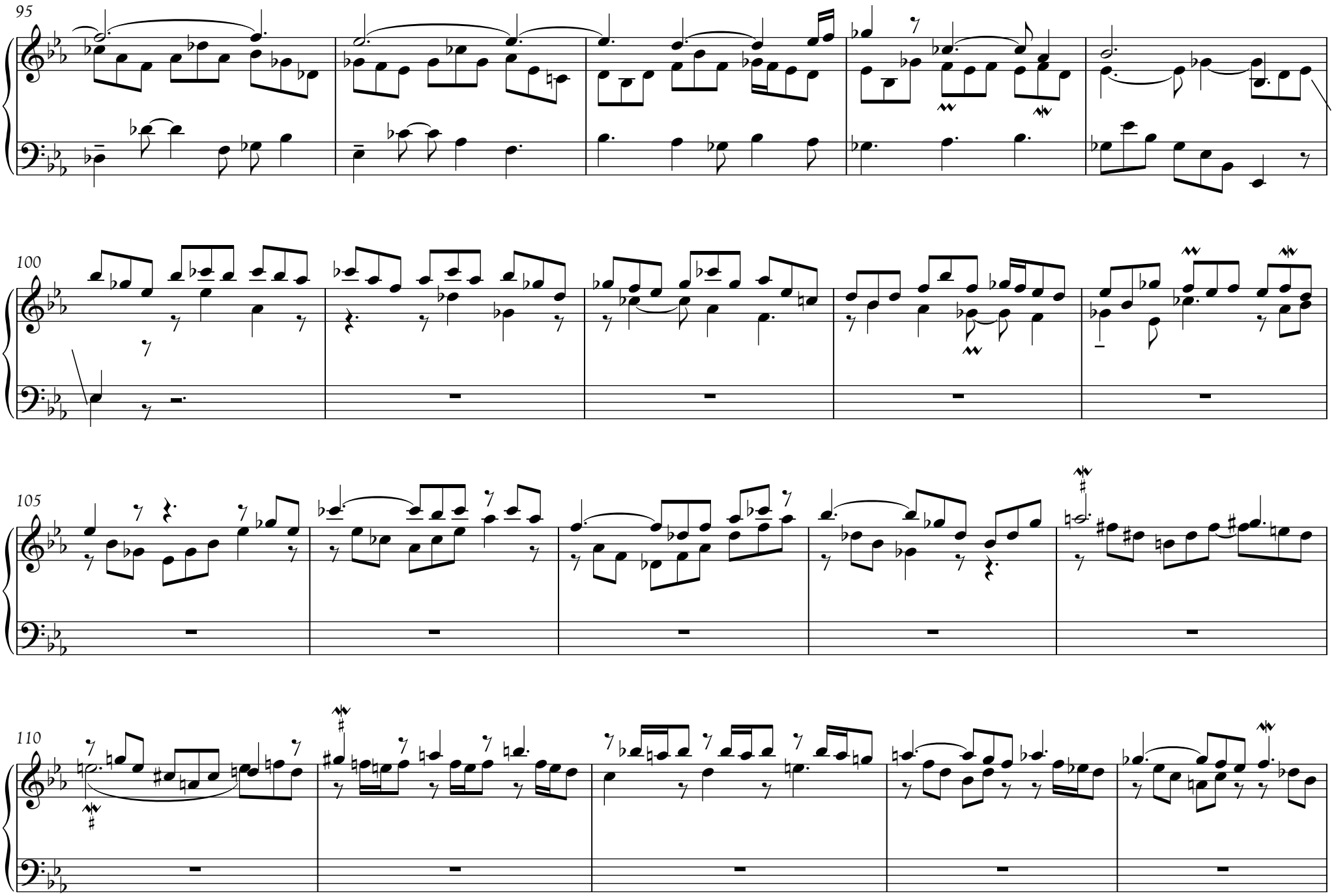
95
100
105
110

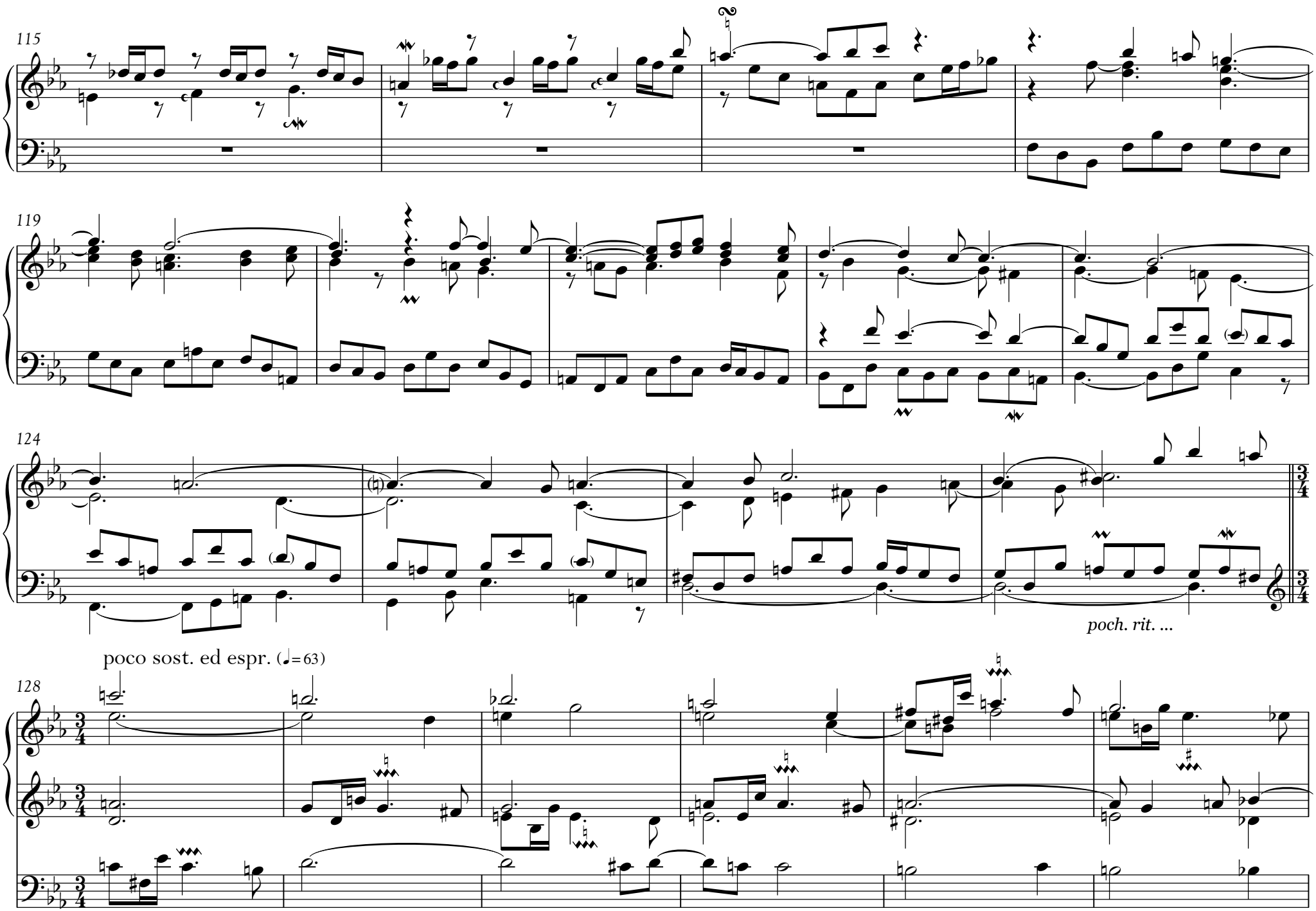
115
119
124
poch. rit. ...
poco sost. ed espr. (♩=63)
128

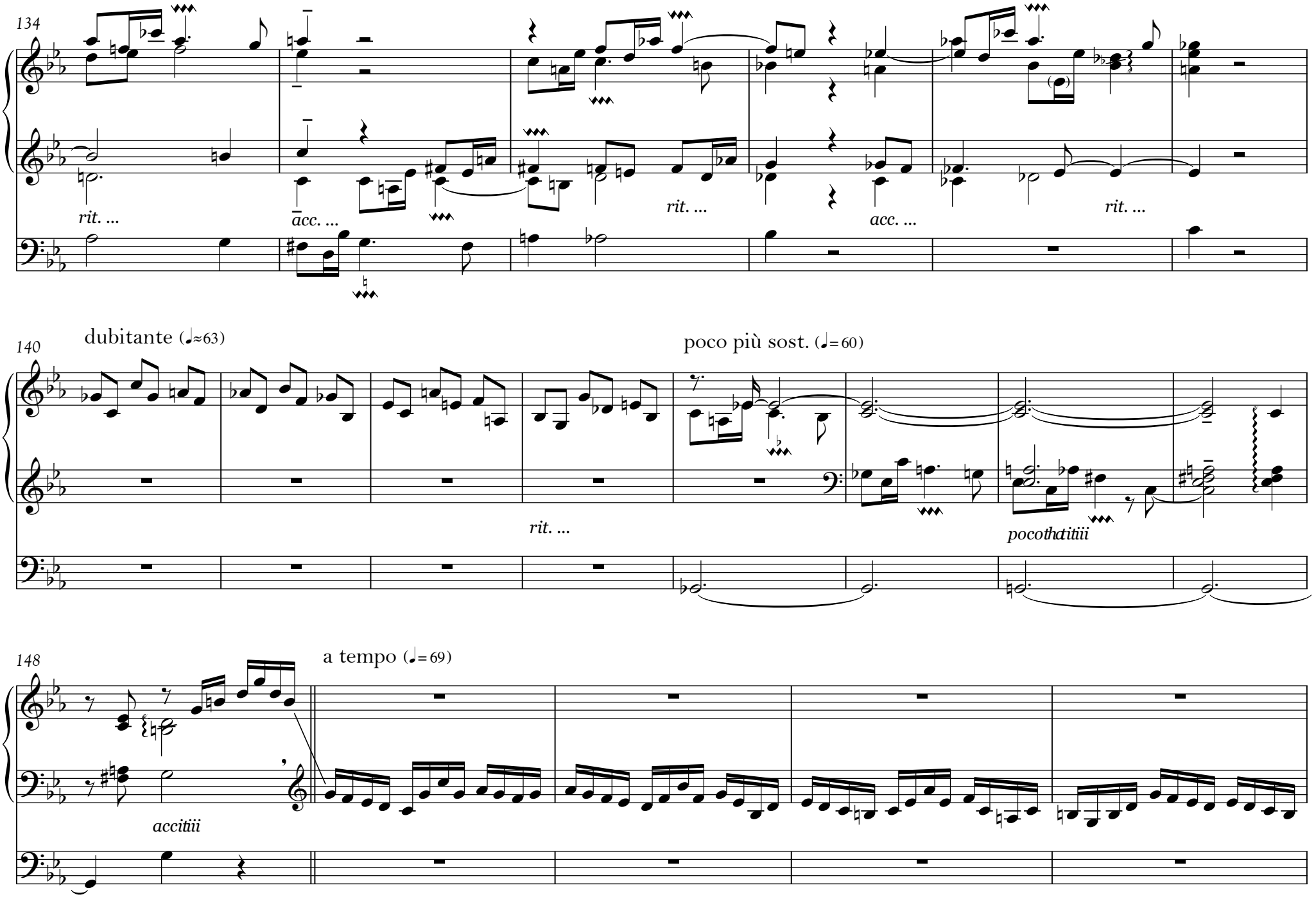
134
rit. ...
acc. ...
rit. ...
acc. ...
rit. ...
140
dubitante (♩≈63)
poco più sost. (♩=60)
rit. ...
pocothatitiii
148
a tempo (♩=69)
accitiii

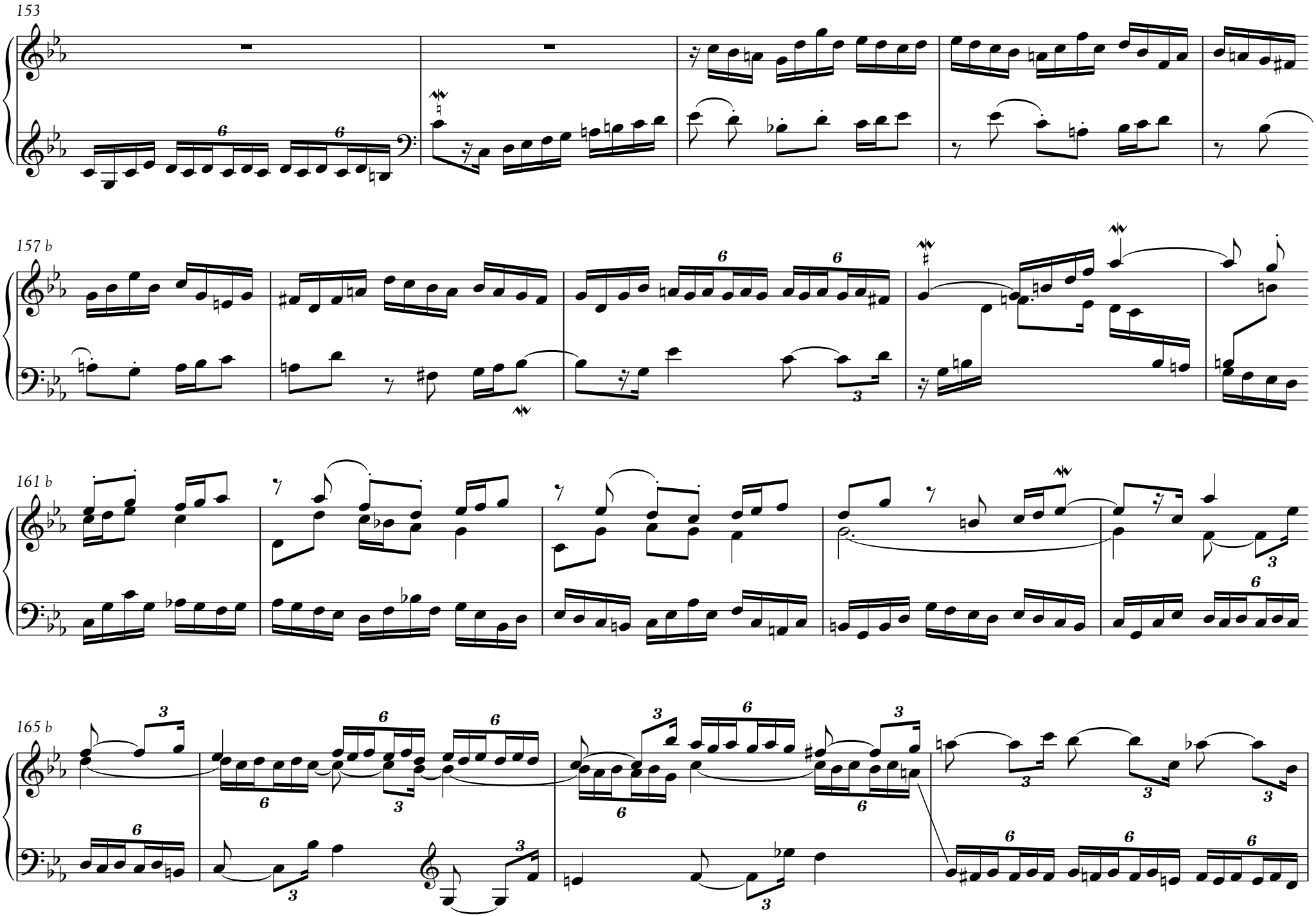
153
157 b
161 b
165 b

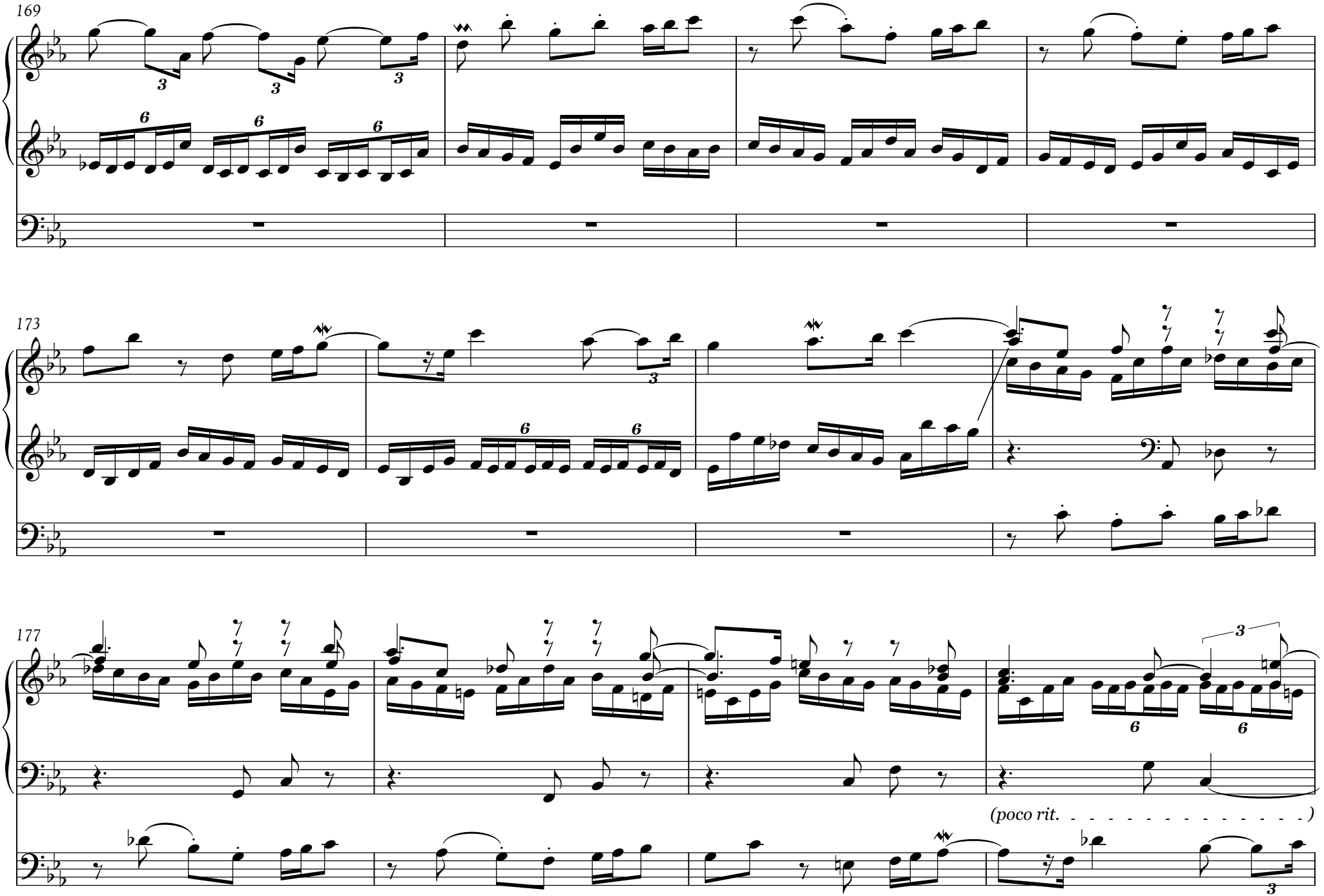
169
173
177
(poco rit. . . . .)

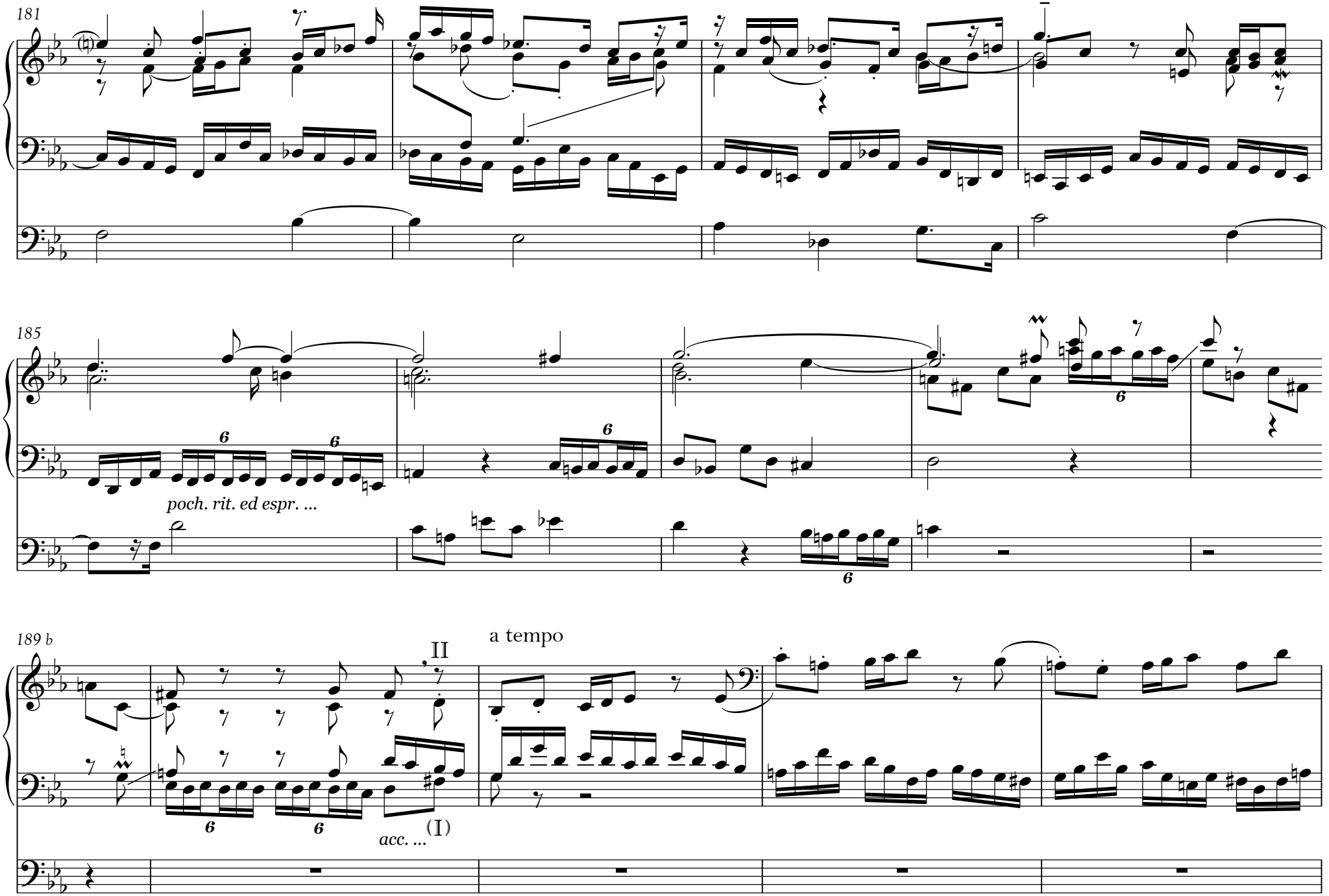
181
185
poch. rit. ed espr. ...
189 b
II
a tempo
acc. ...
(I)

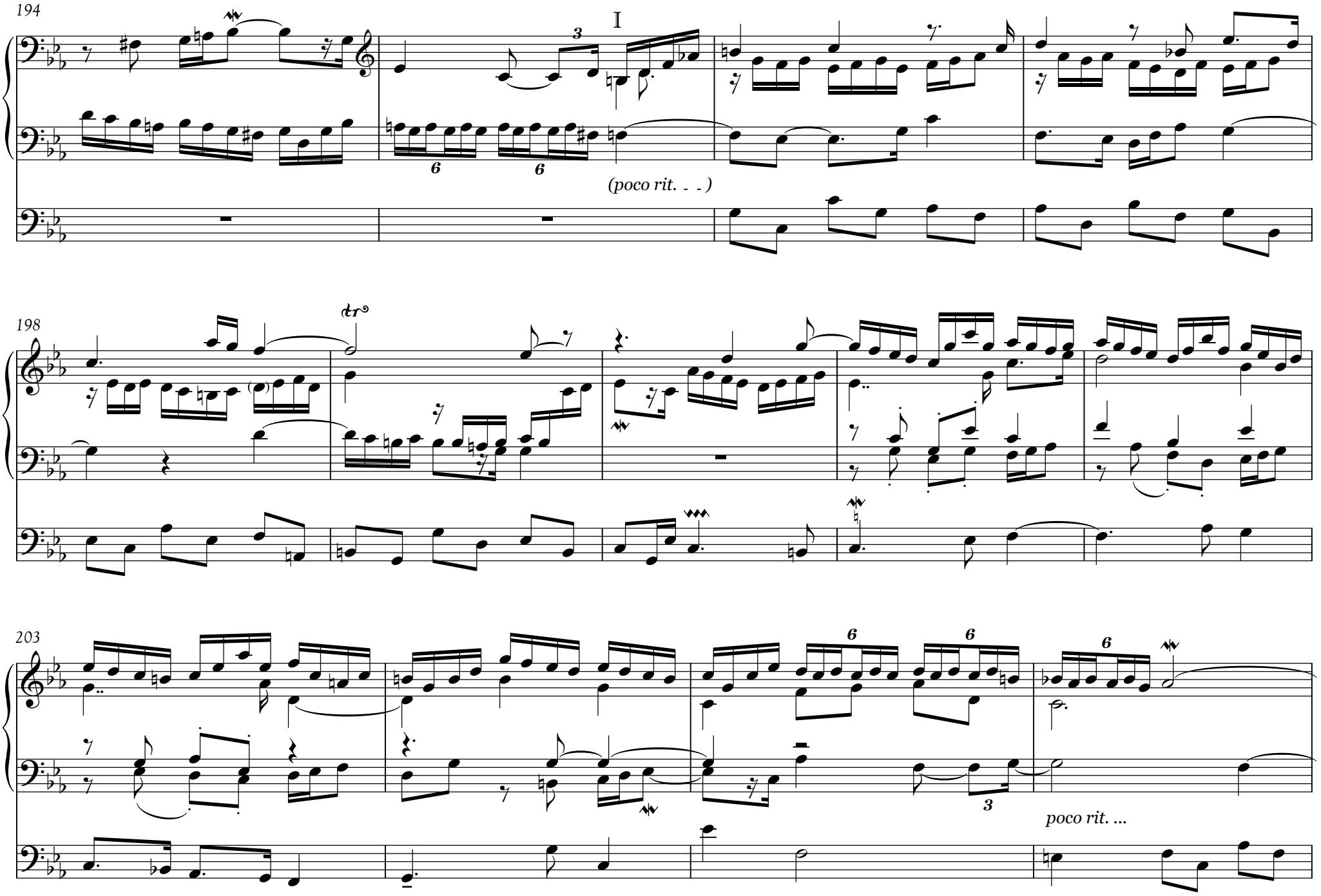
194
I
(poco rit. - -)
198
tr
203
poco rit. ...

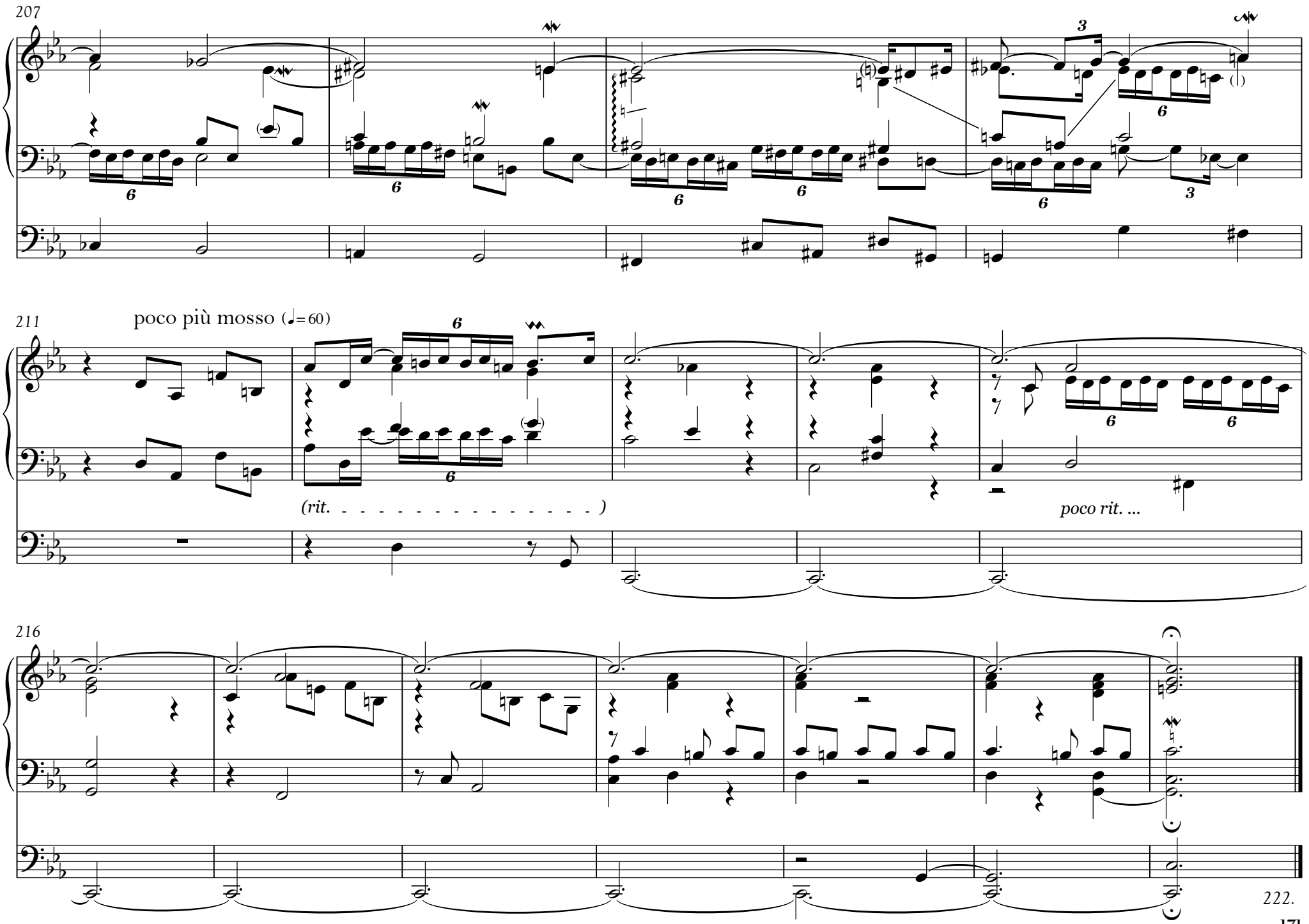
207
211
poco più mosso (♩=60)
(rit. - - - - - - - - - - - - - - -)
poco rit. ...
216
222.

9.

Frík prelúdium és fúga

I. Limpido (𝅗𝅥=48)

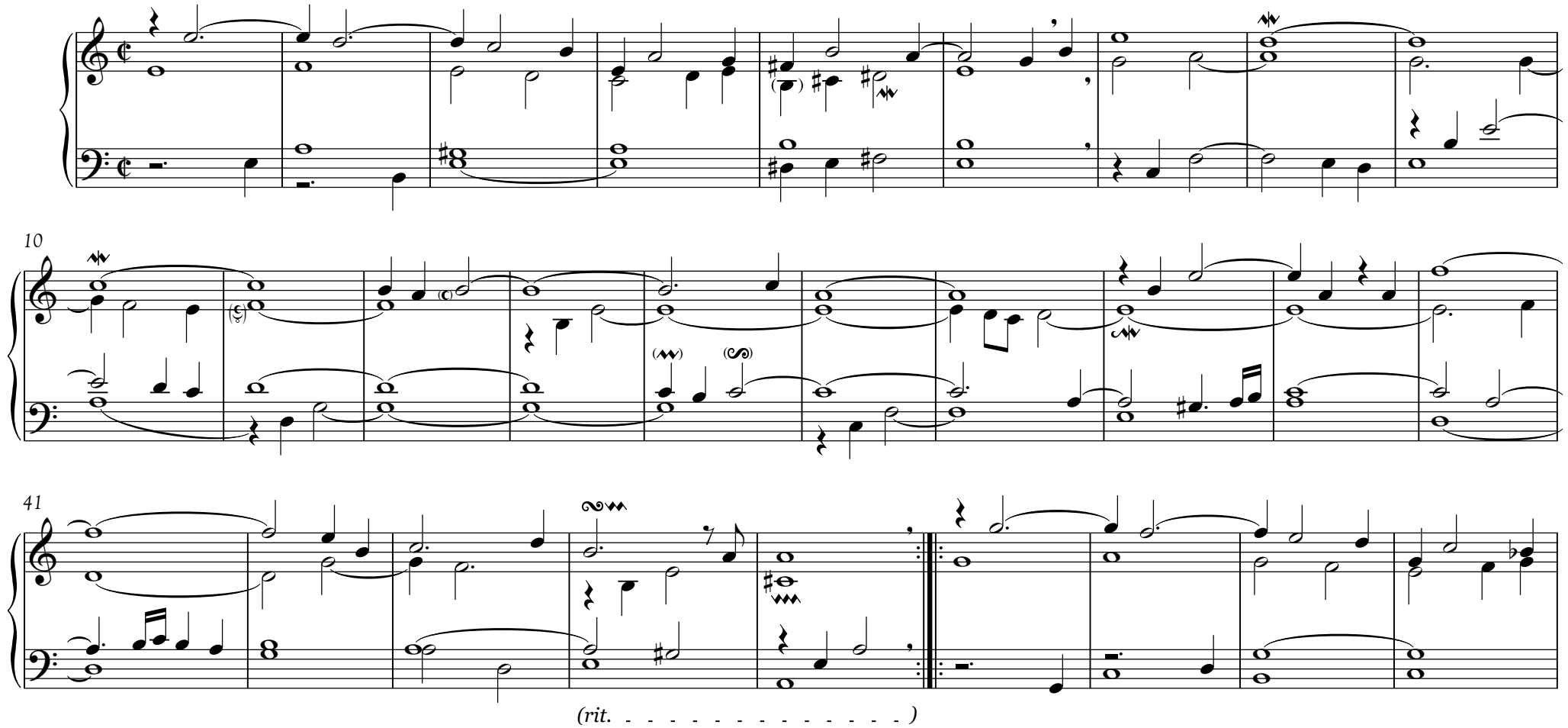

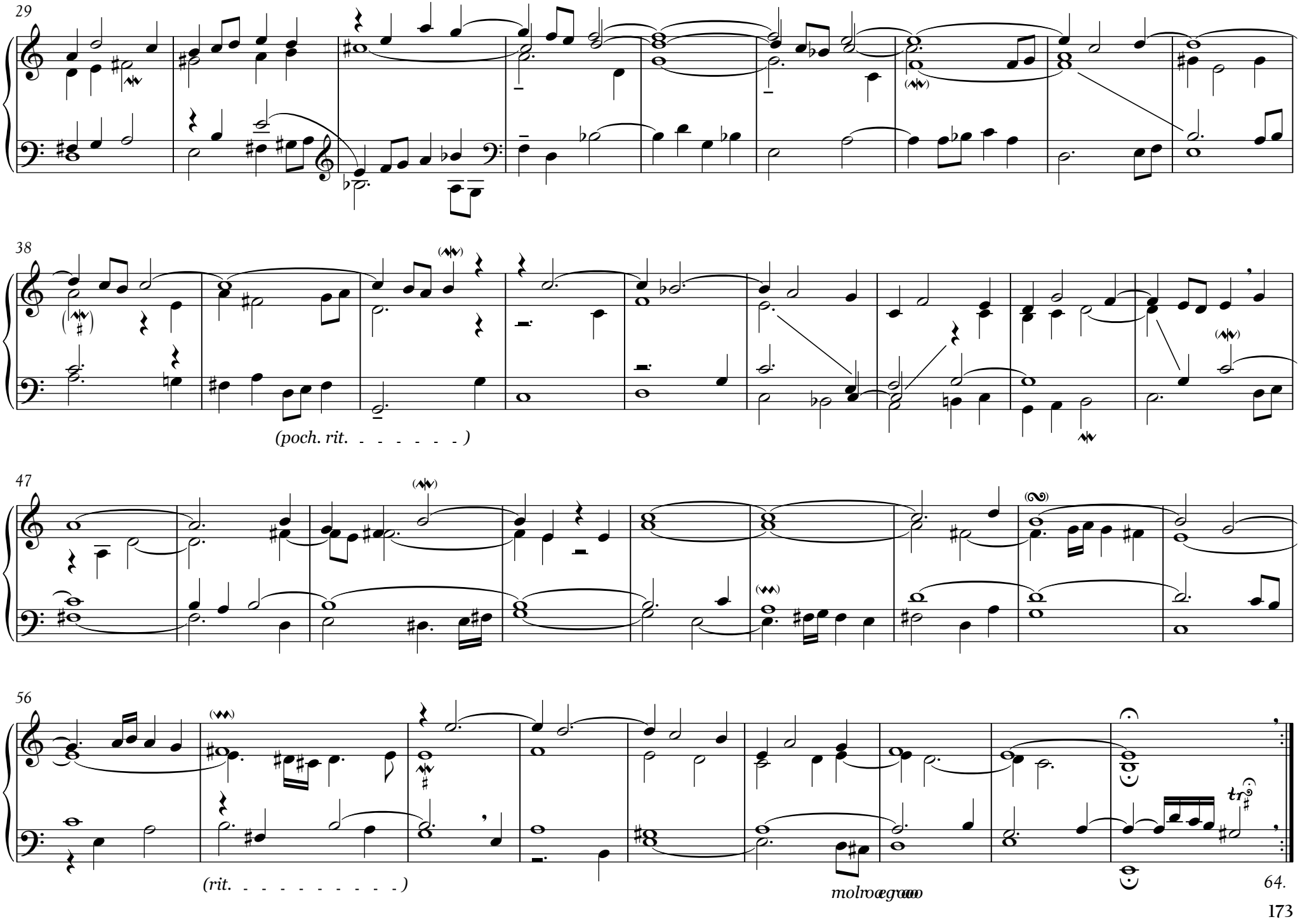
29
38
(poch. rit. - - - - - - -)
47
56
(rit. - - - - - - - - - -)
molto
64.

II. Tenero (♩= 63)

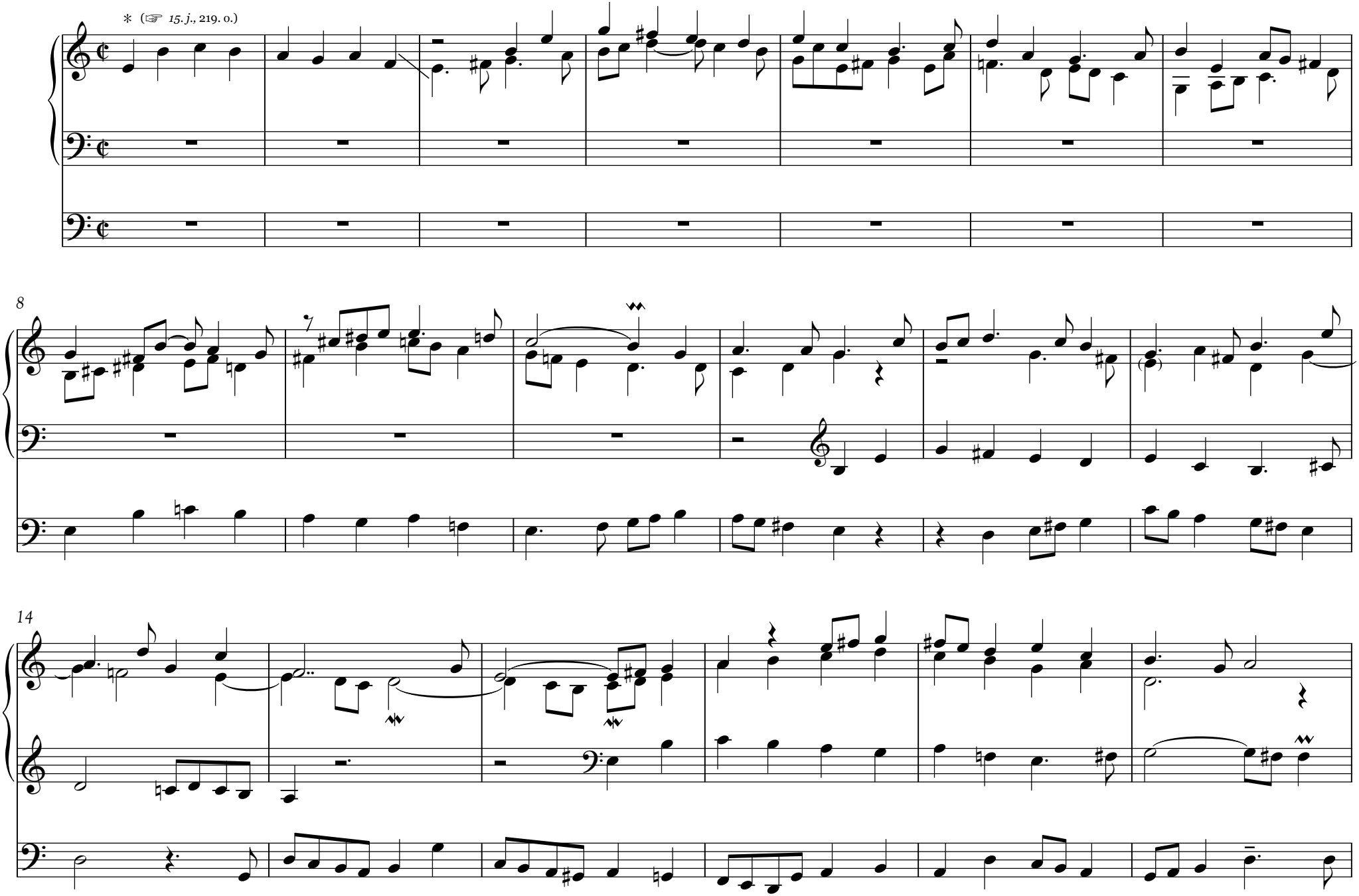

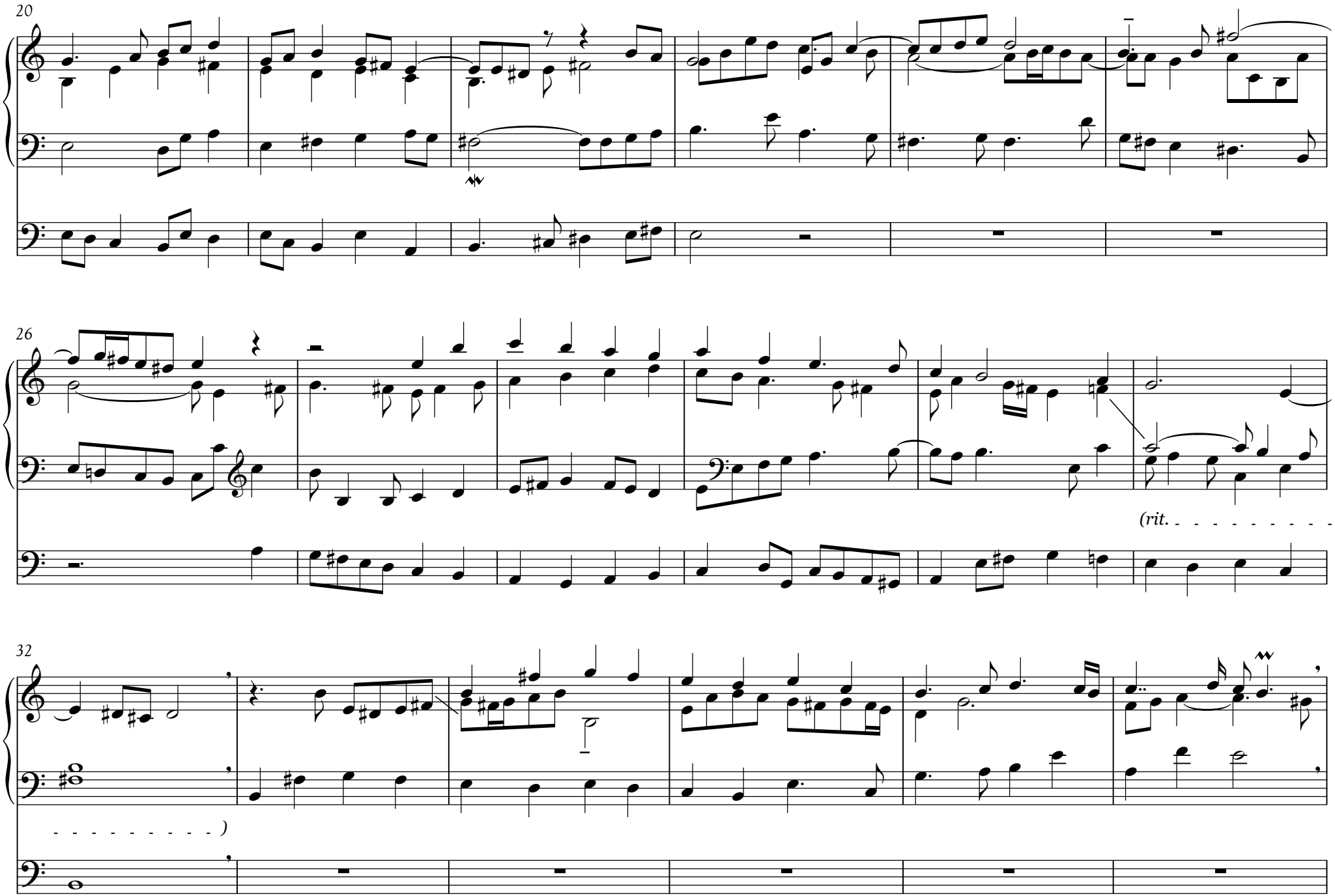
20
26
(rit.
32

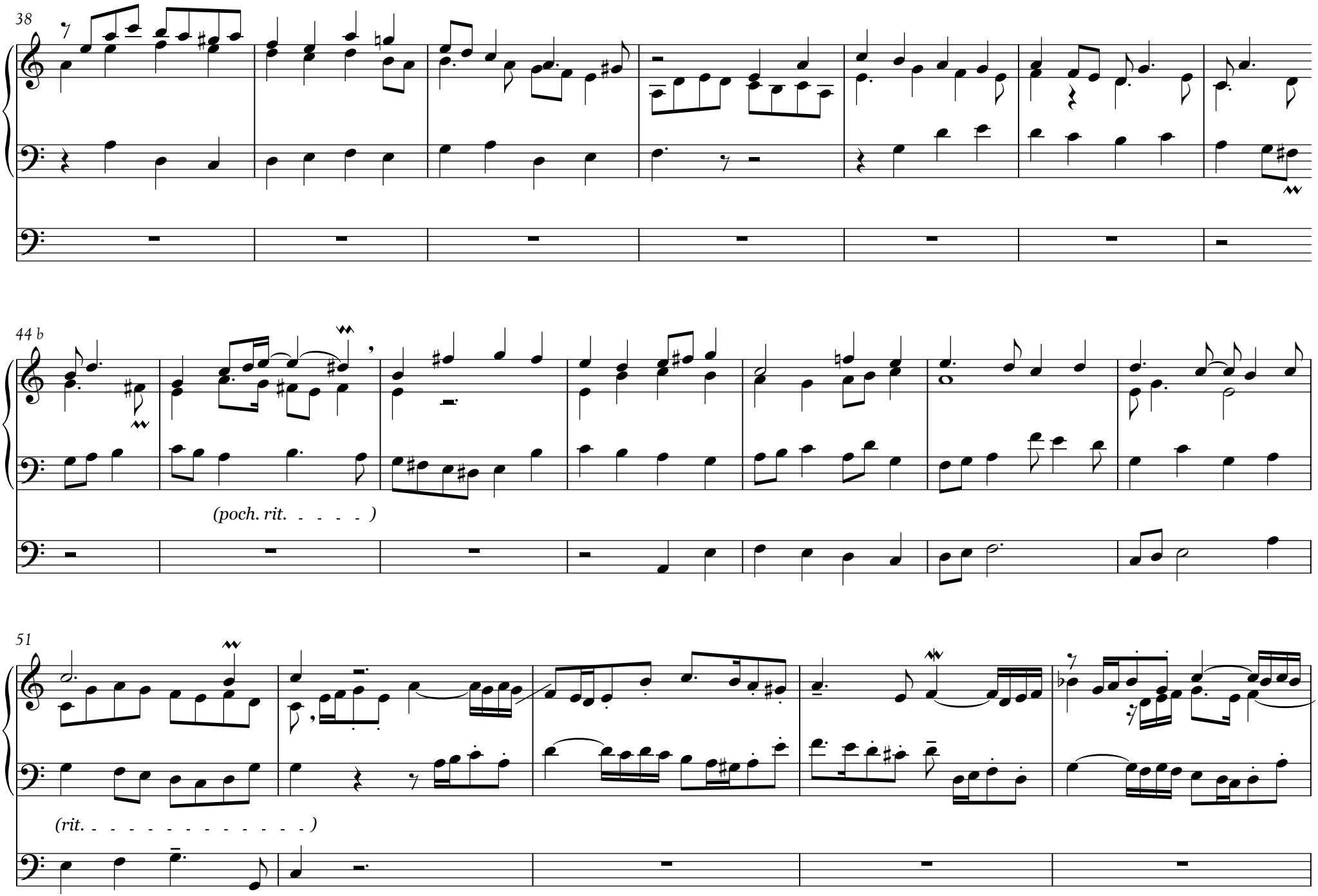
38
44 b
(poch. rit. - - - -)
51
(rit. - - - - - - - - - - - - -)

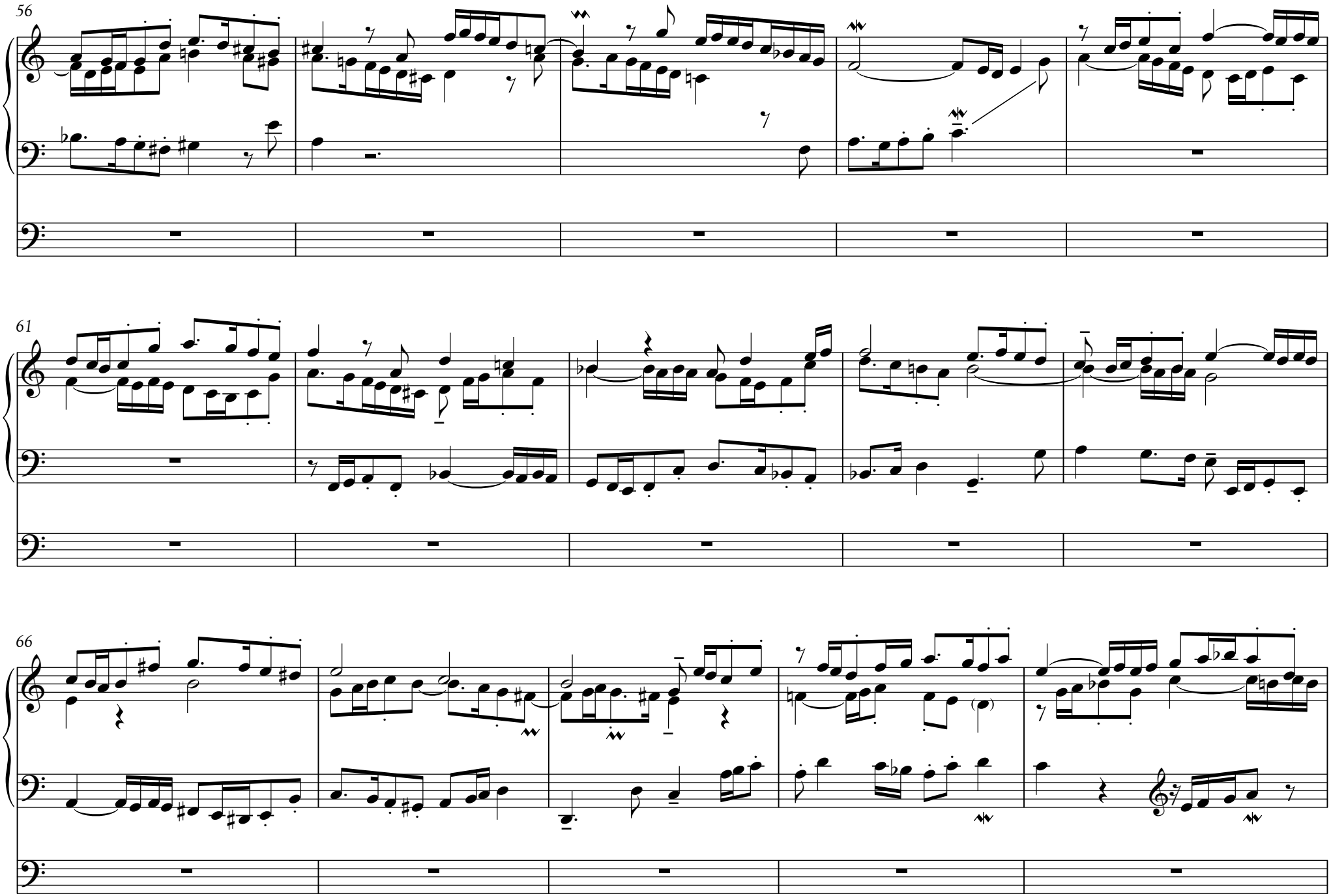
56
61
66

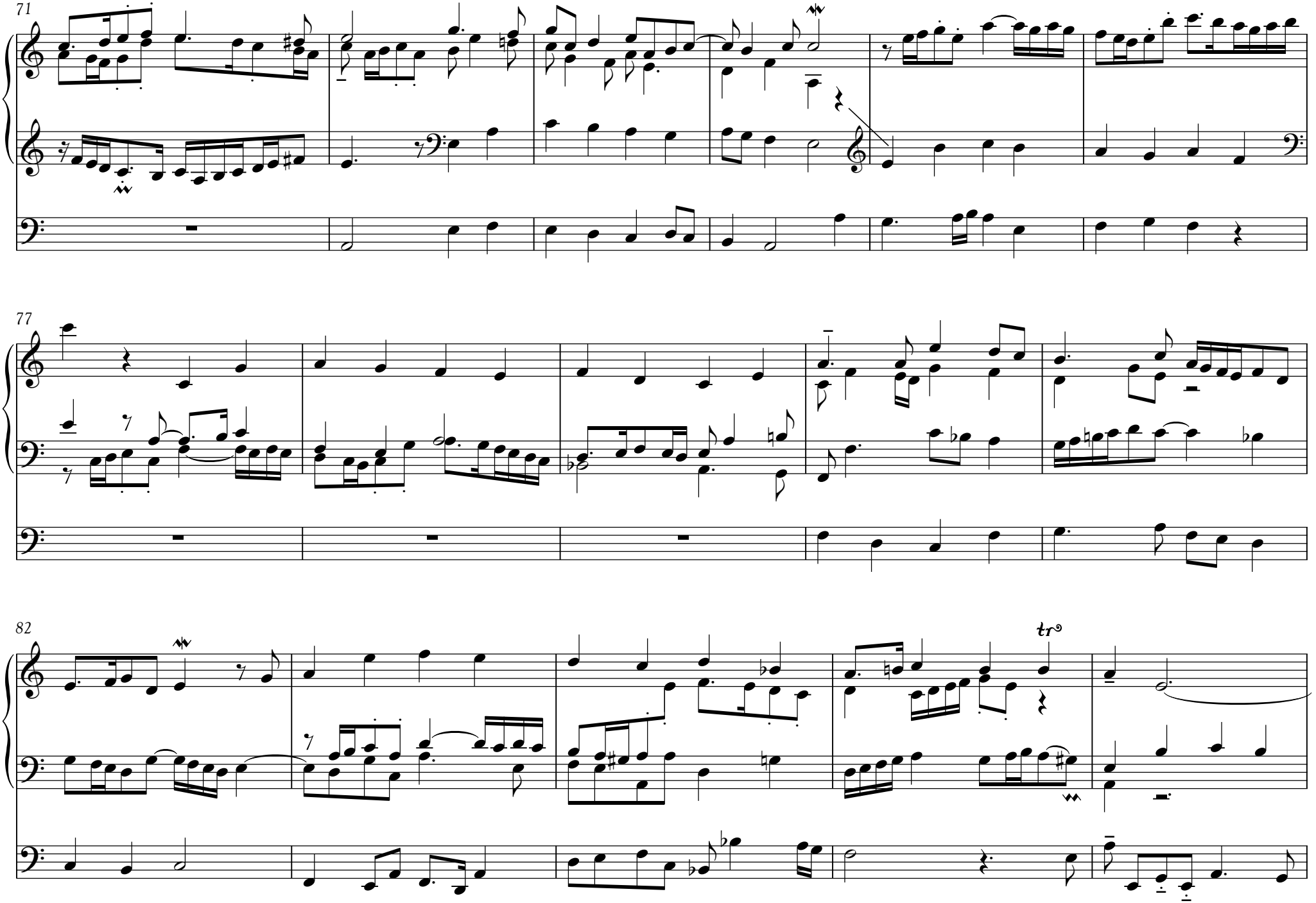
71
77
82
tr

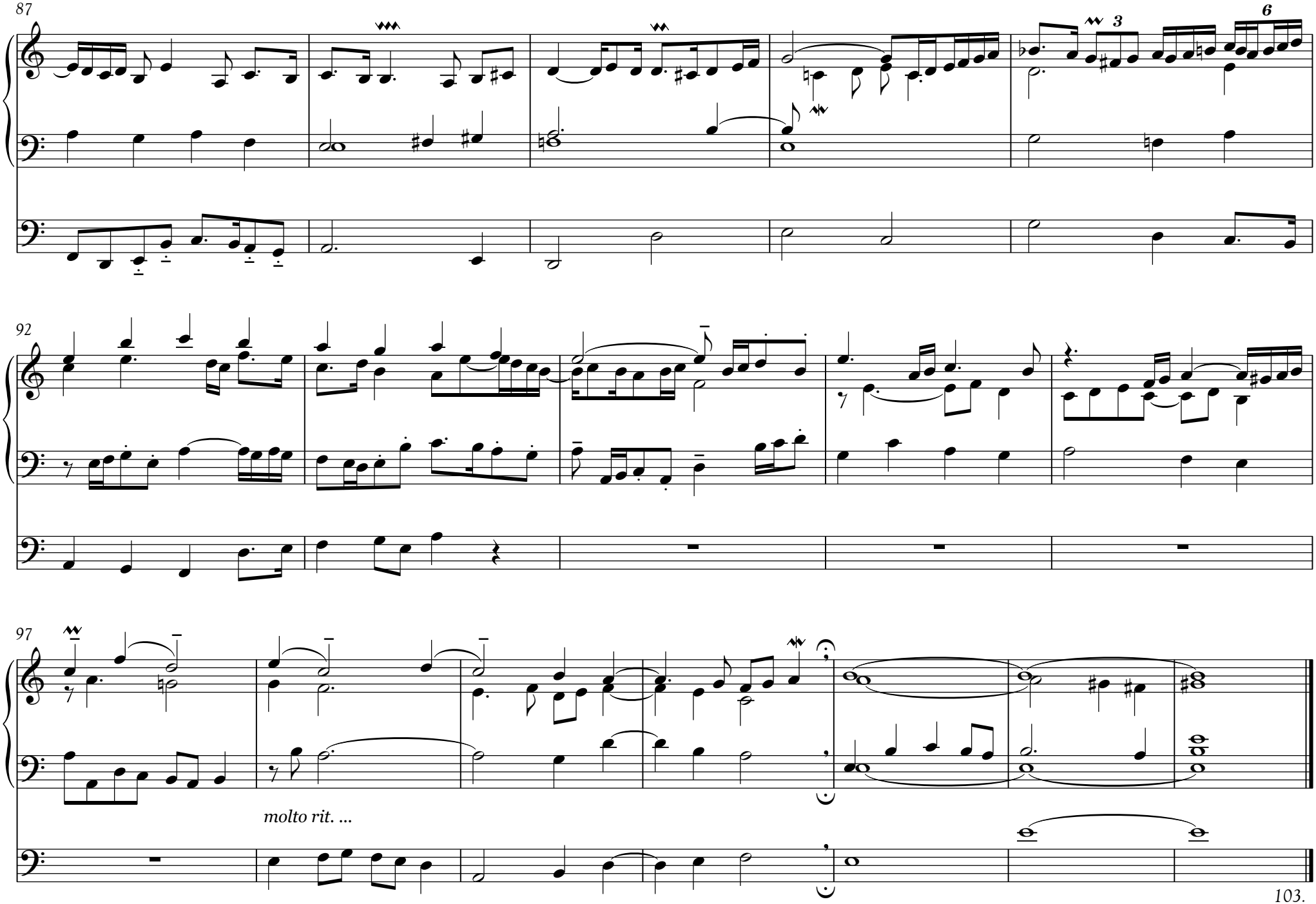
87
3
6
92
97
molto rit. ...
103.

10.

a-moll (óvári) prelúdium és fúga

I. Con gravità (♩= 63)

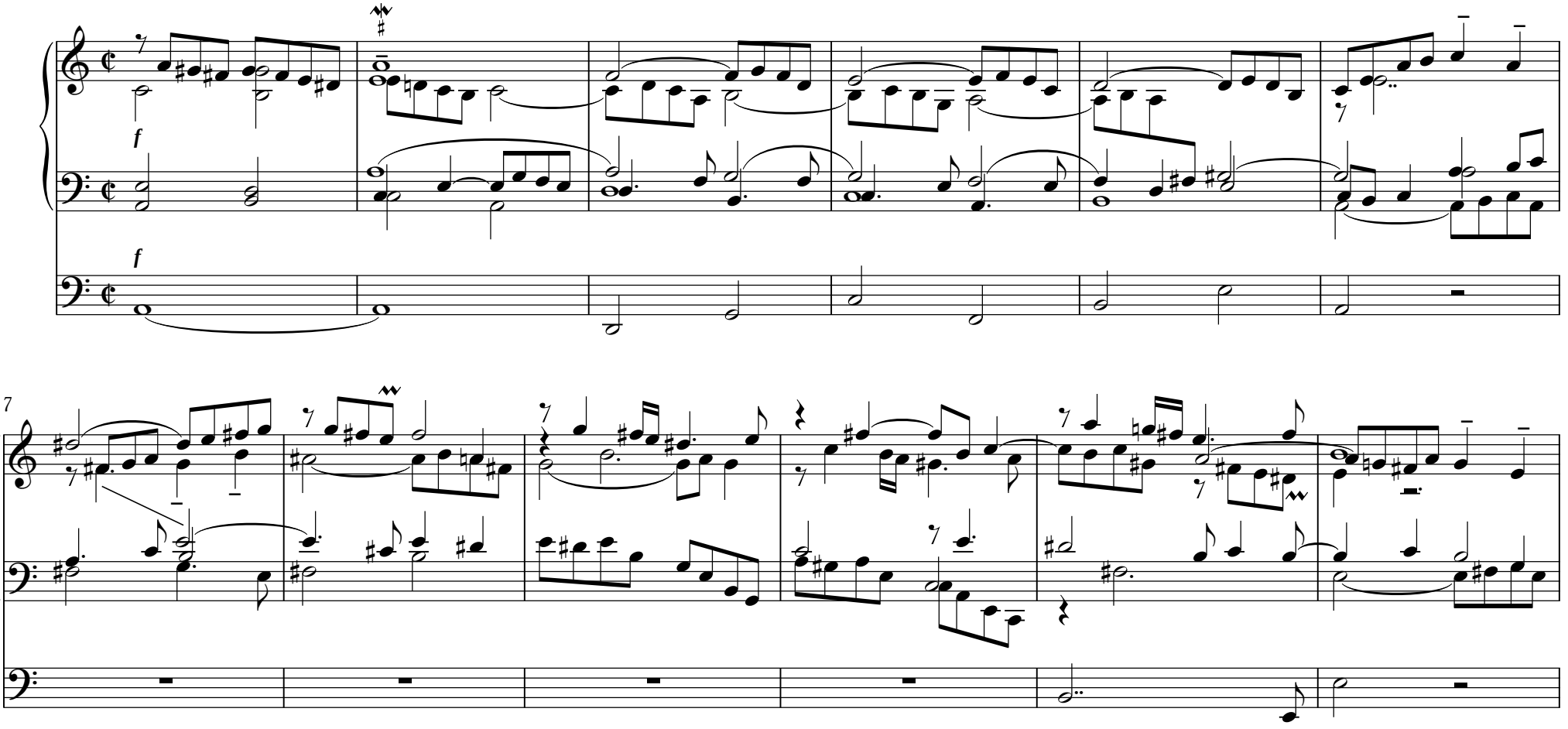

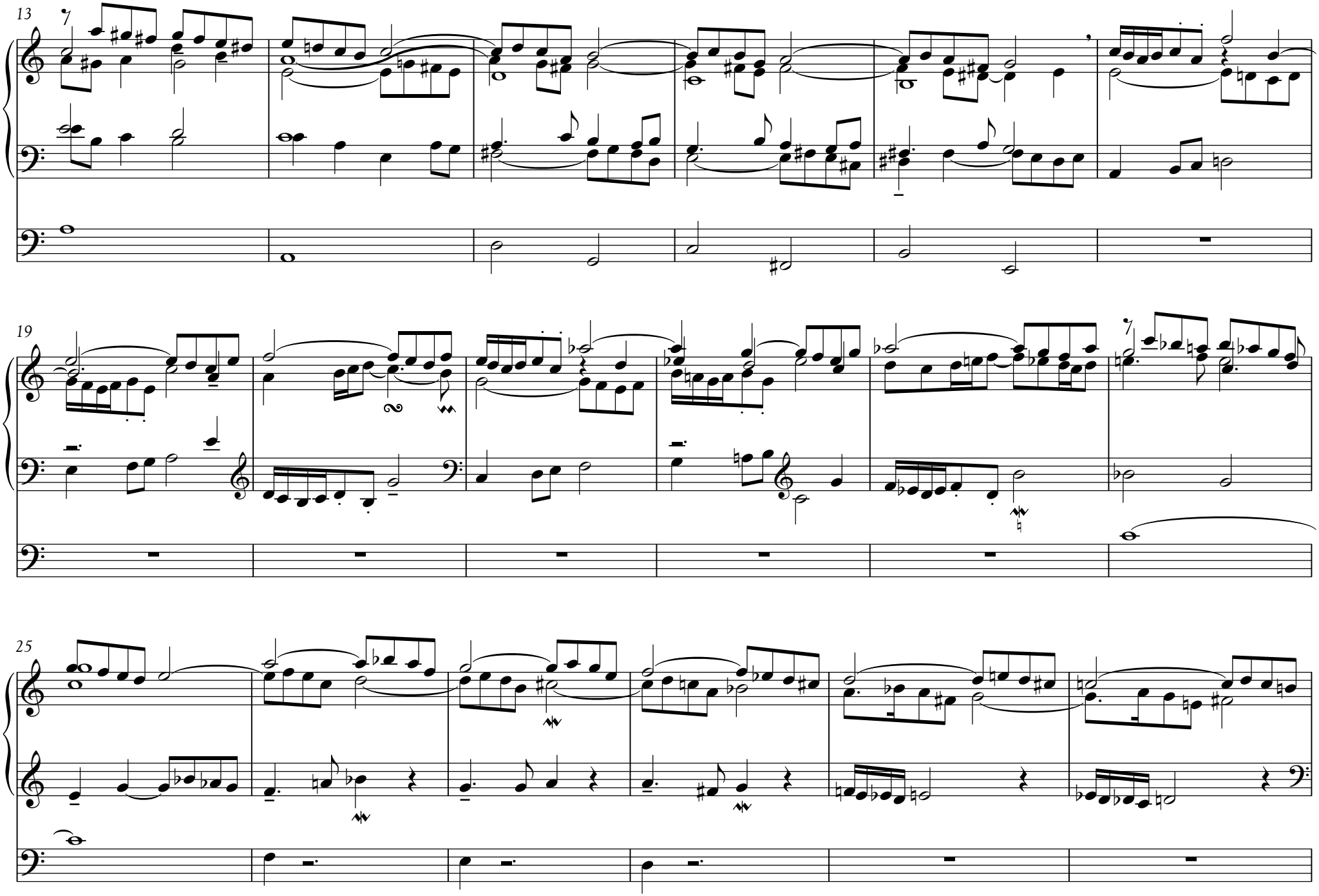
13
7
19
7
25

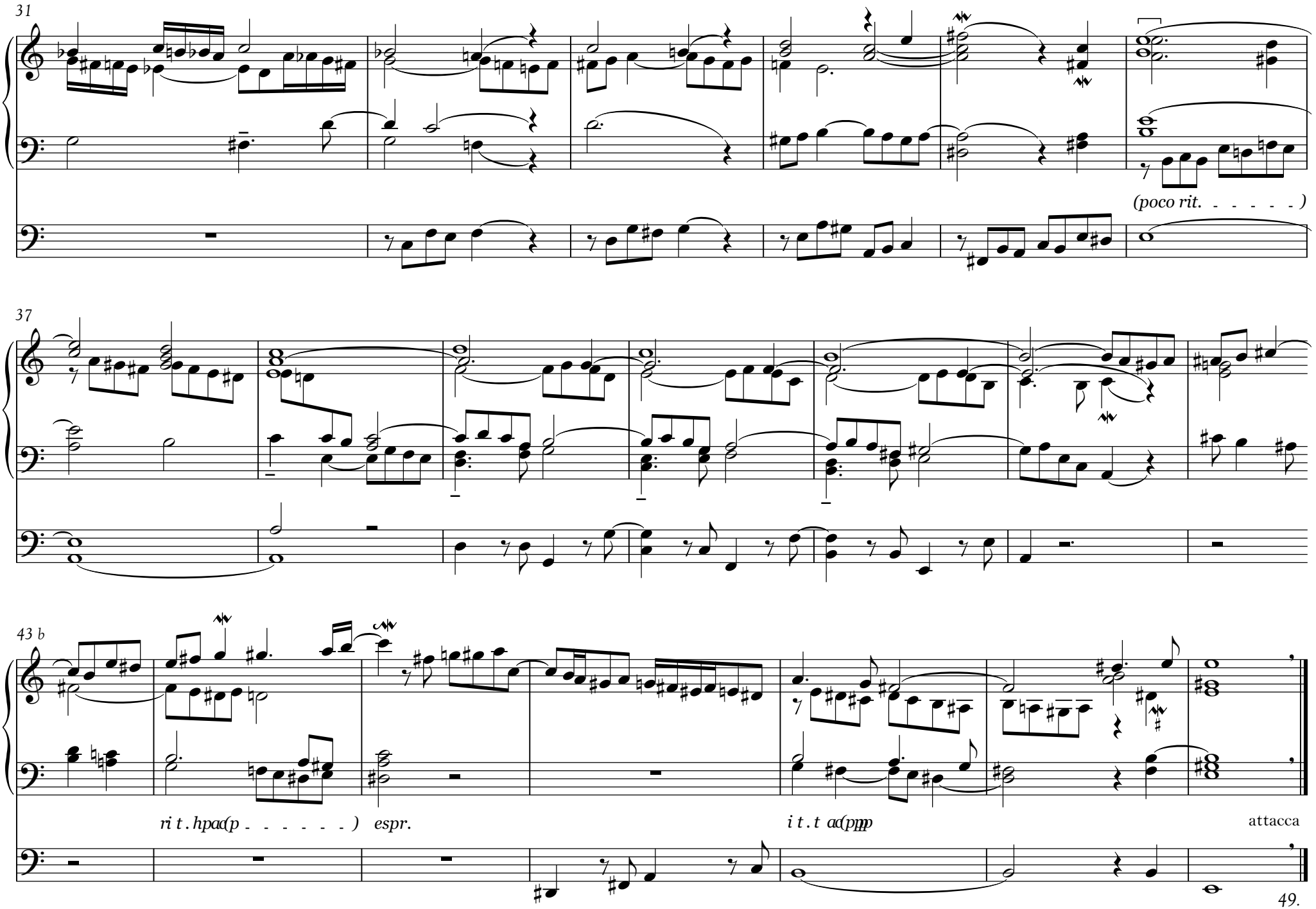
31
(poco rit. - - - - -)
37
43 b
rit. hpac(p - - - - - -) espr.
it.t ac(ppp
attacca
49.

II. Tenebroso (♩=♩)

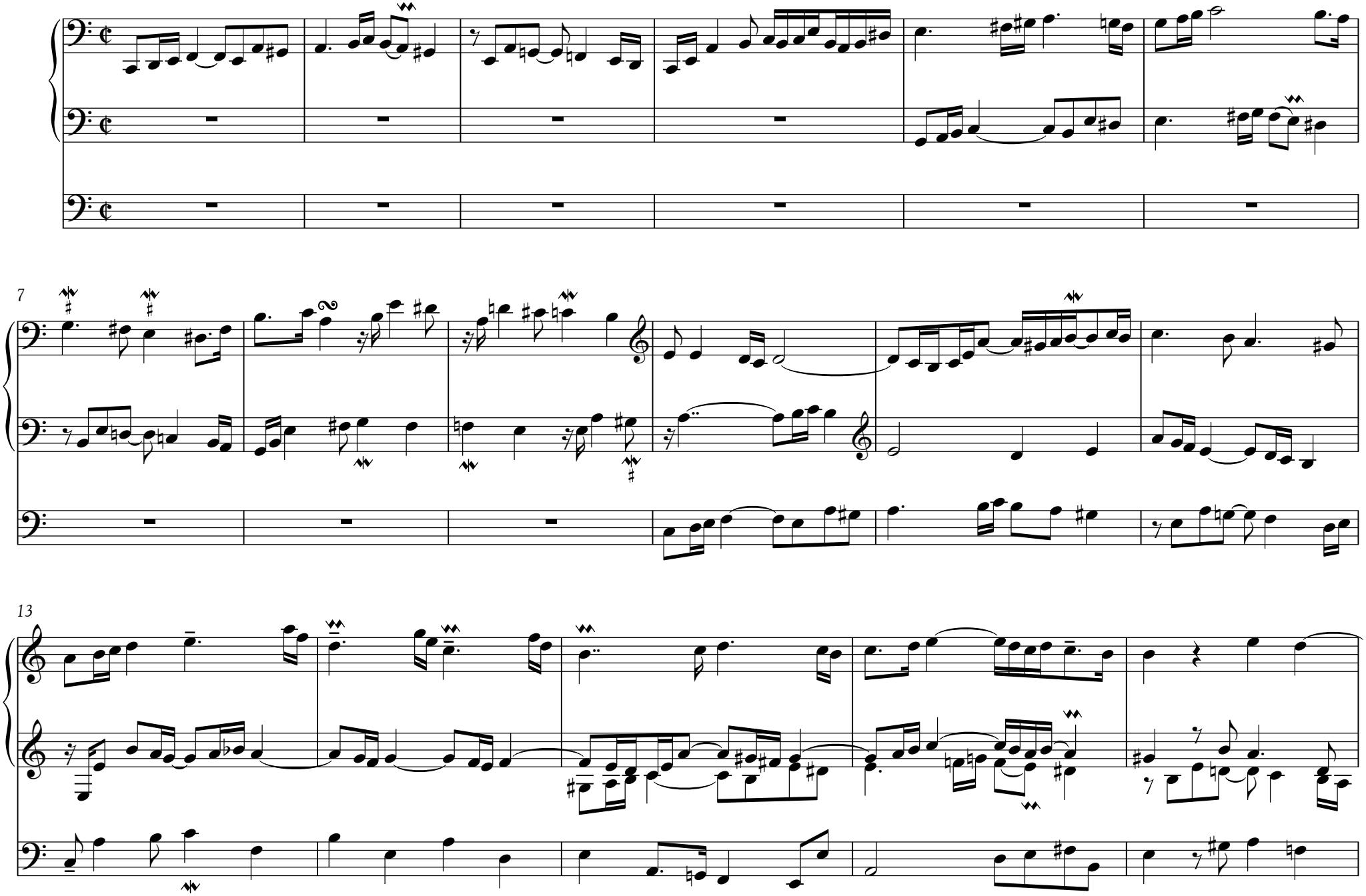

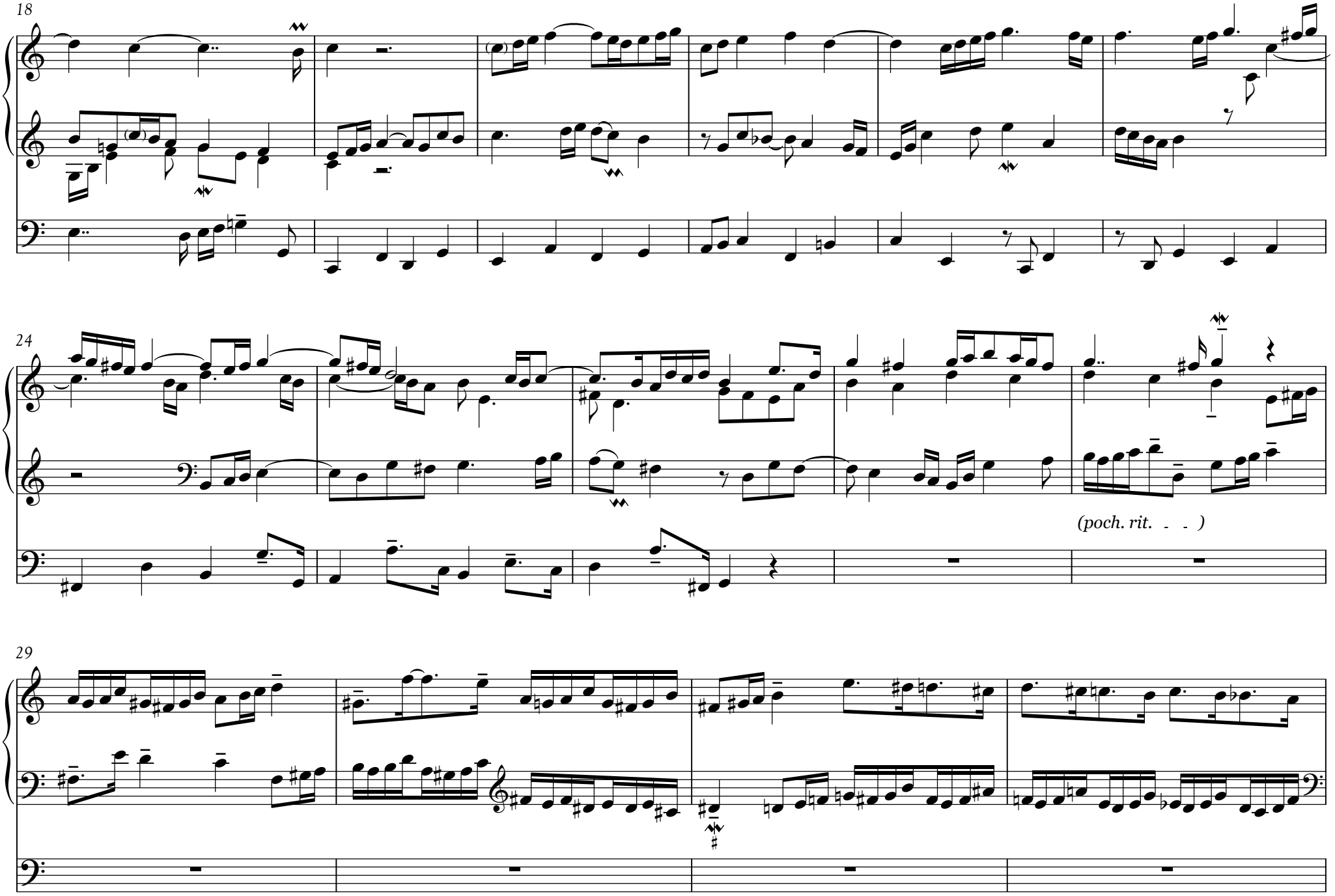
18
24
(poch. rit. - -)
29

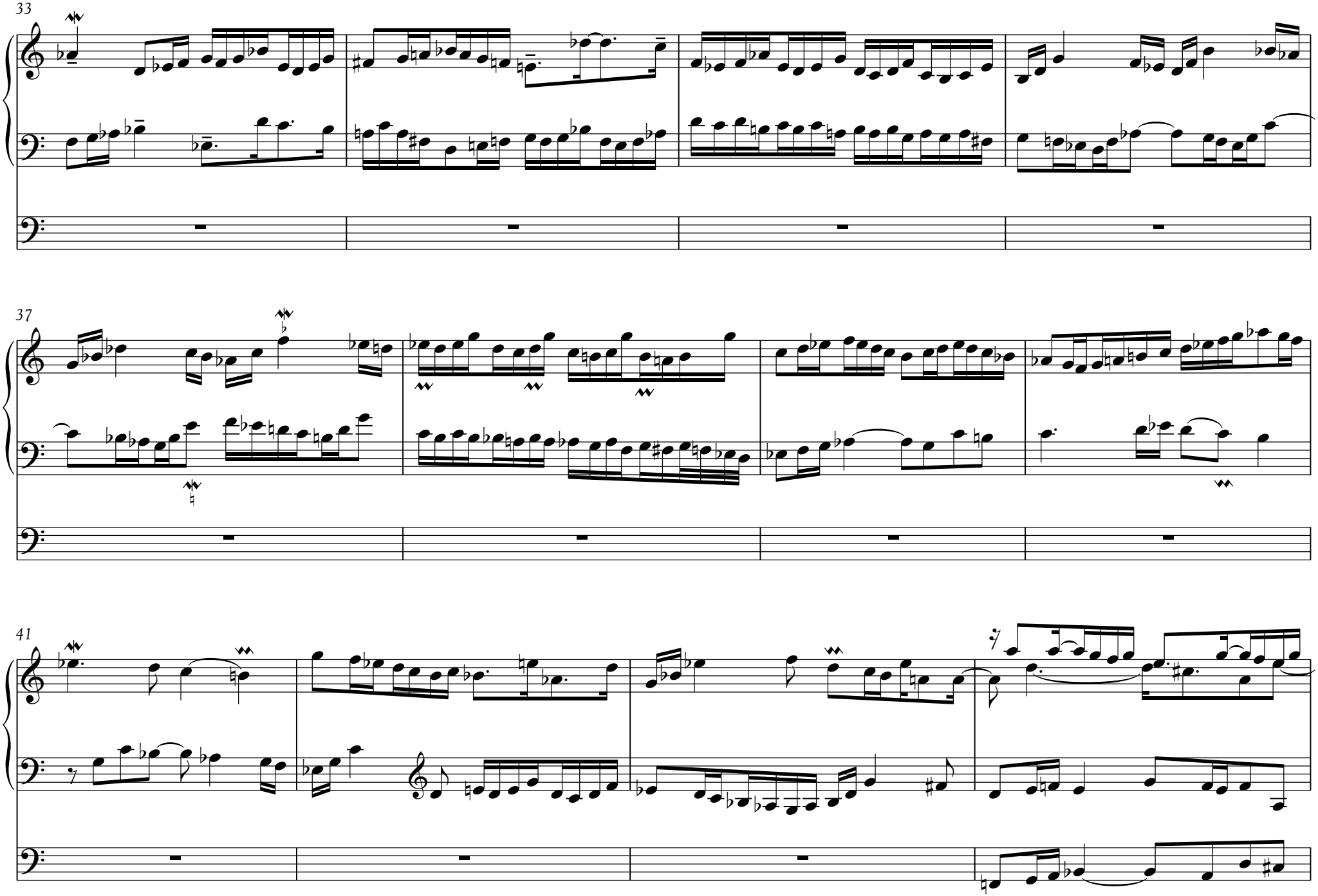
33
37
41

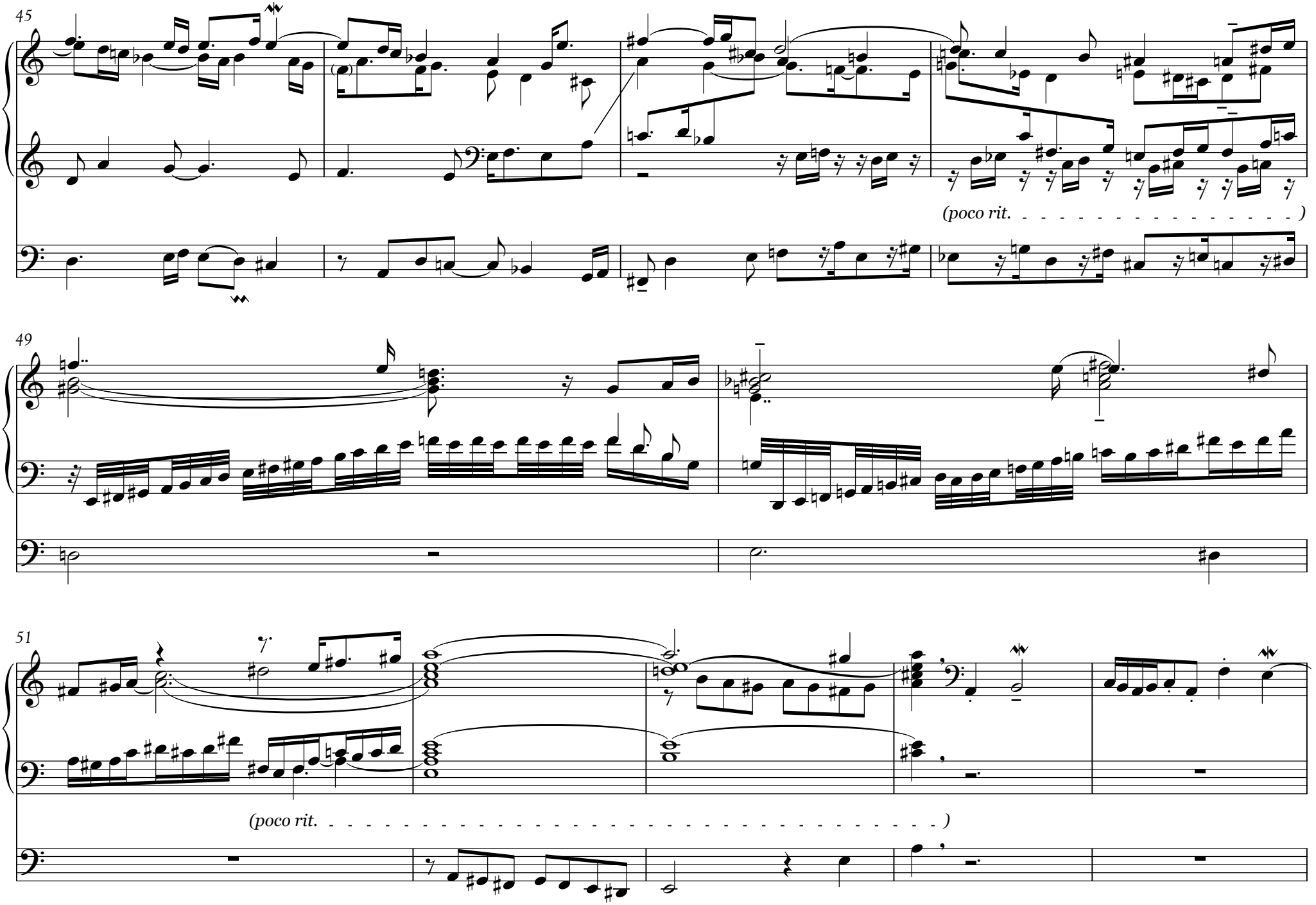
45
(poco rit. . . . .)
49
51
(poco rit. . . . .)

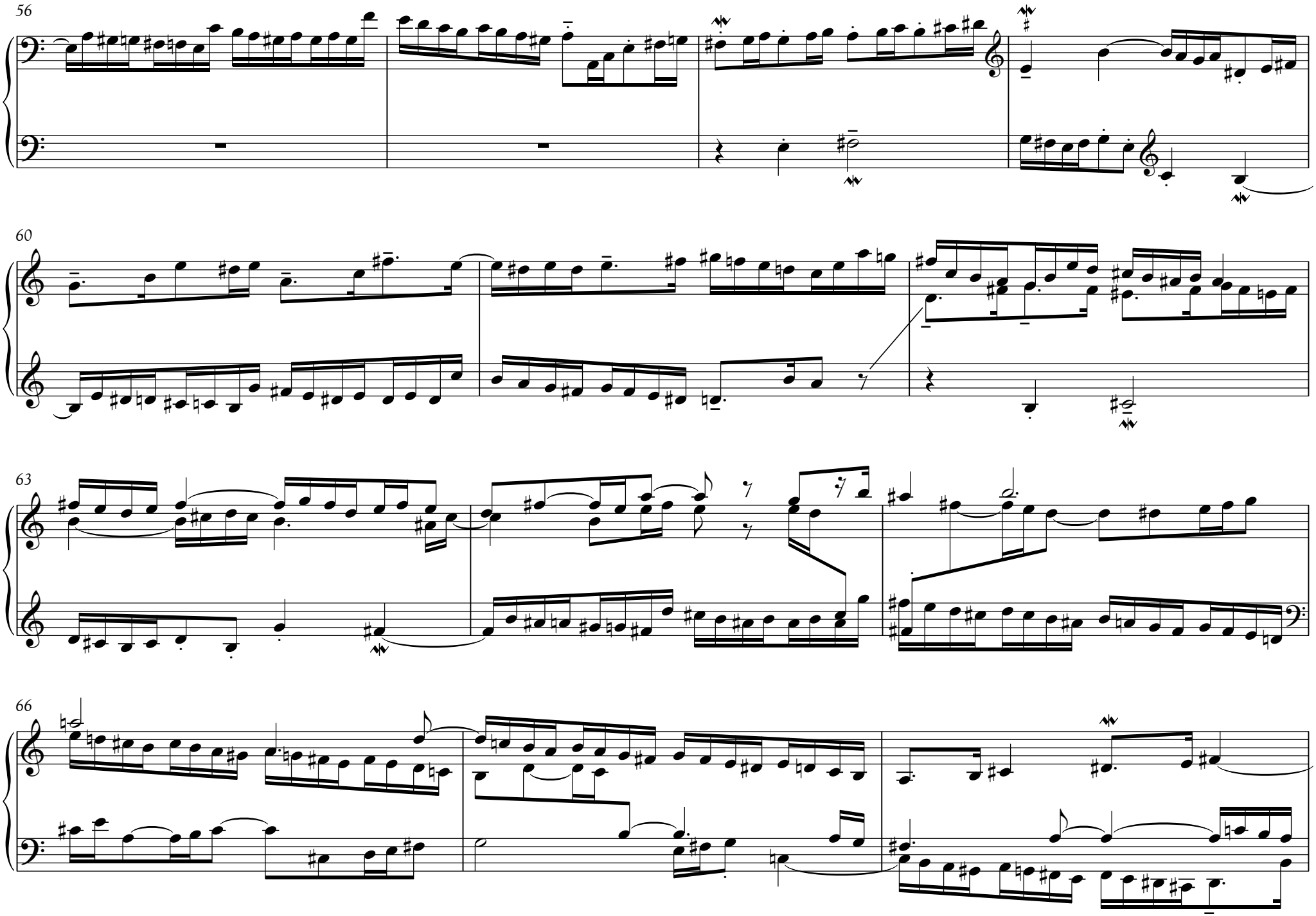
56
60
63
66

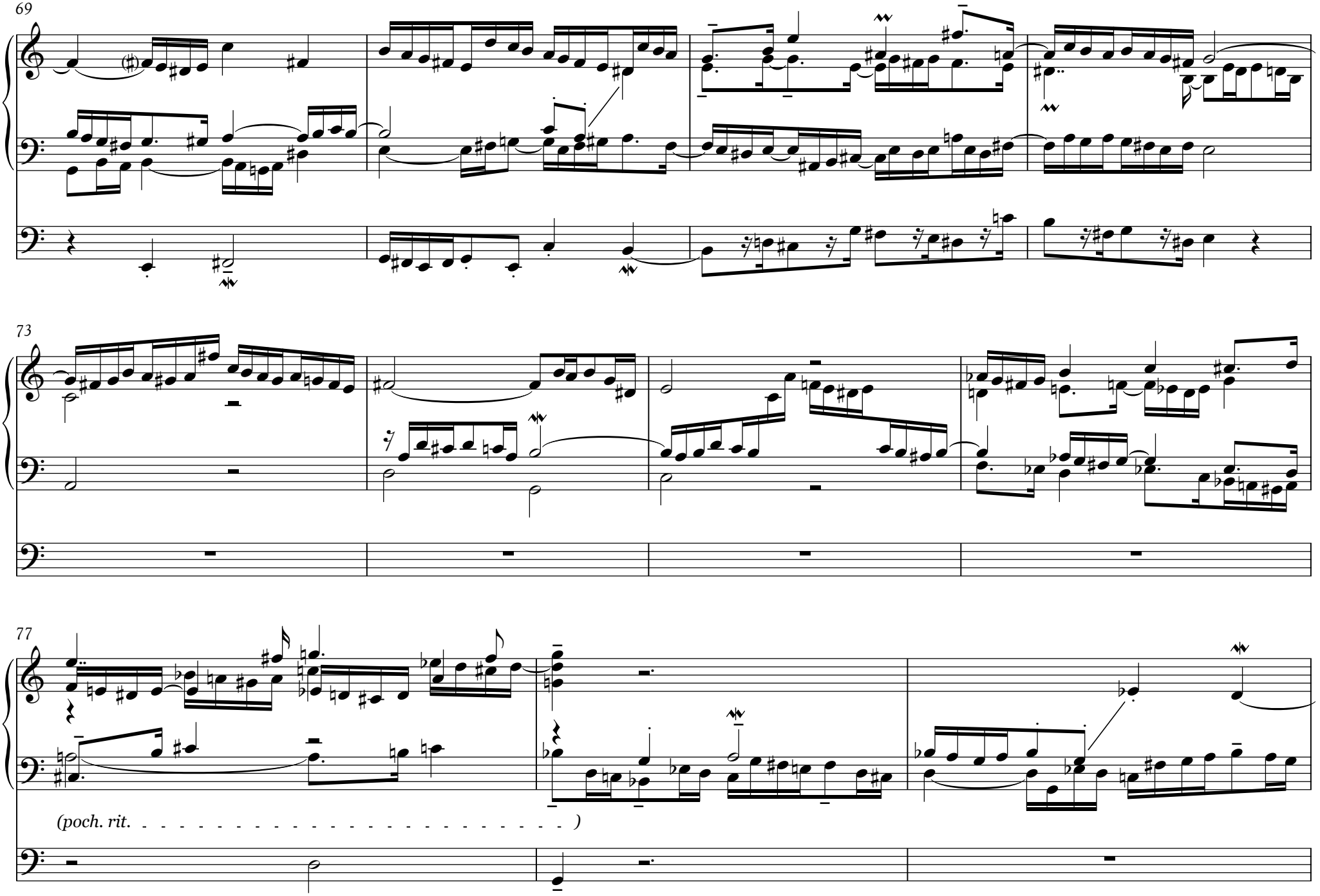
69
73
77
(poch. rit.)

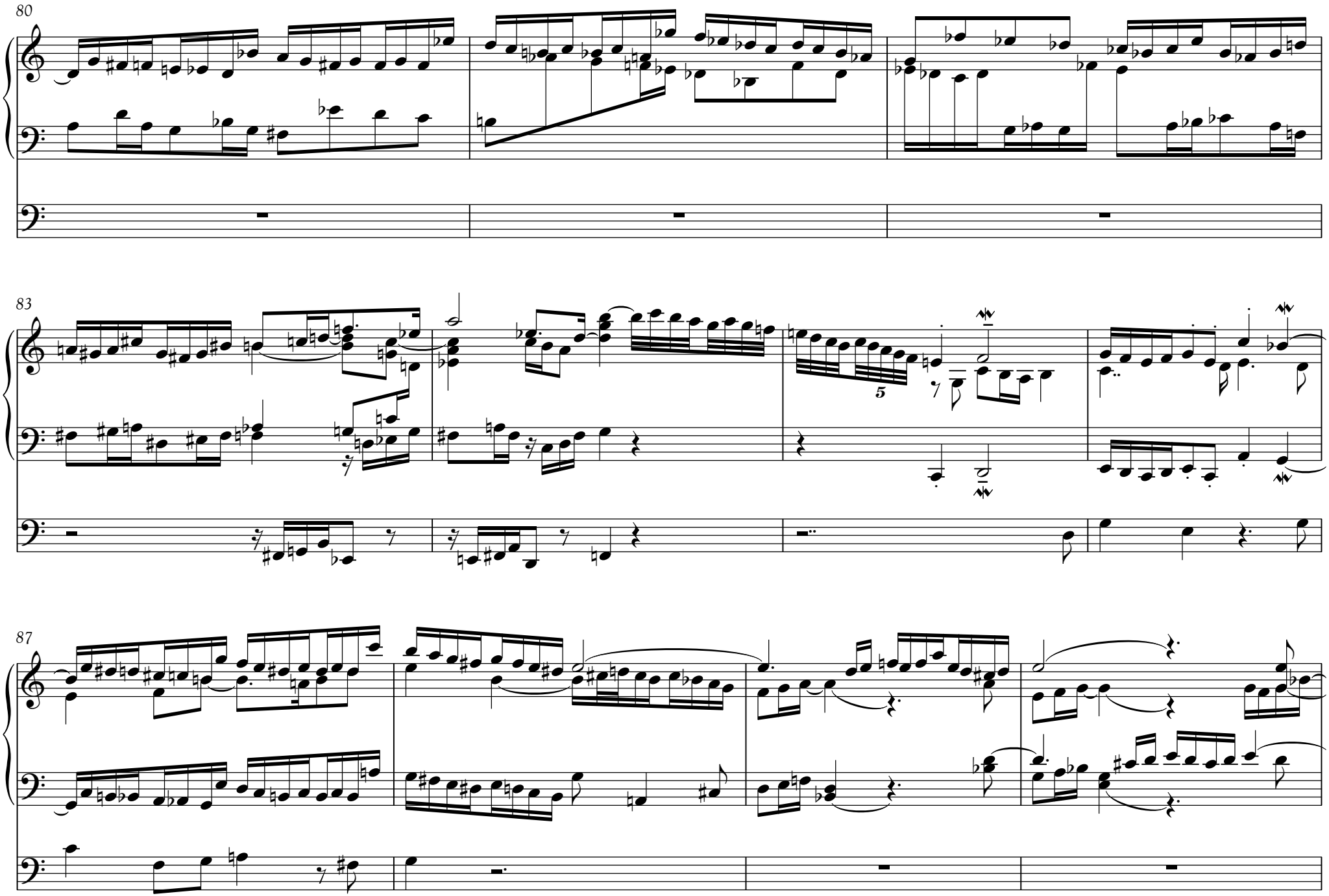
80
83
5
87

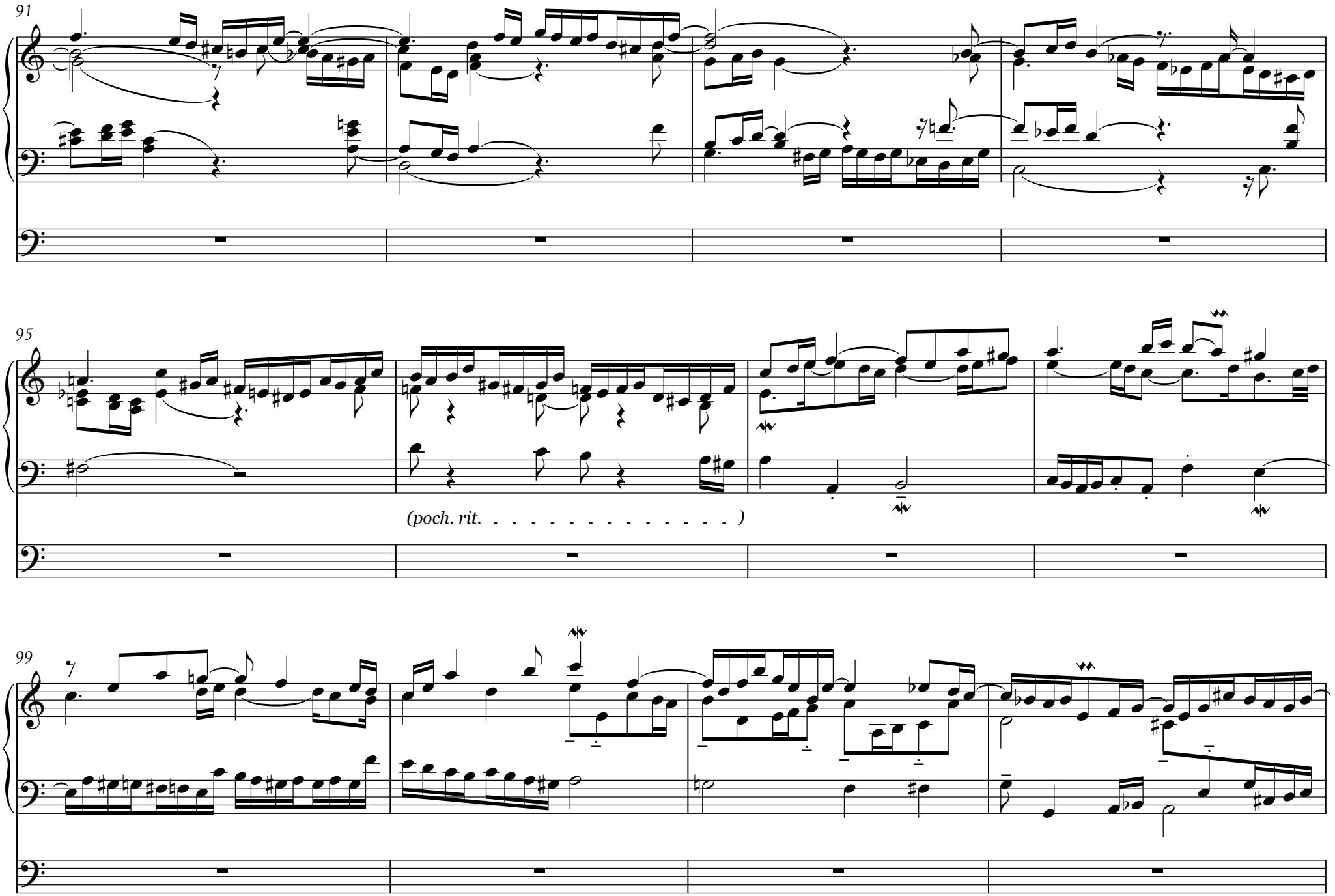
91
95
(poch. rit. - - - - - - - - - - - - - -)
99

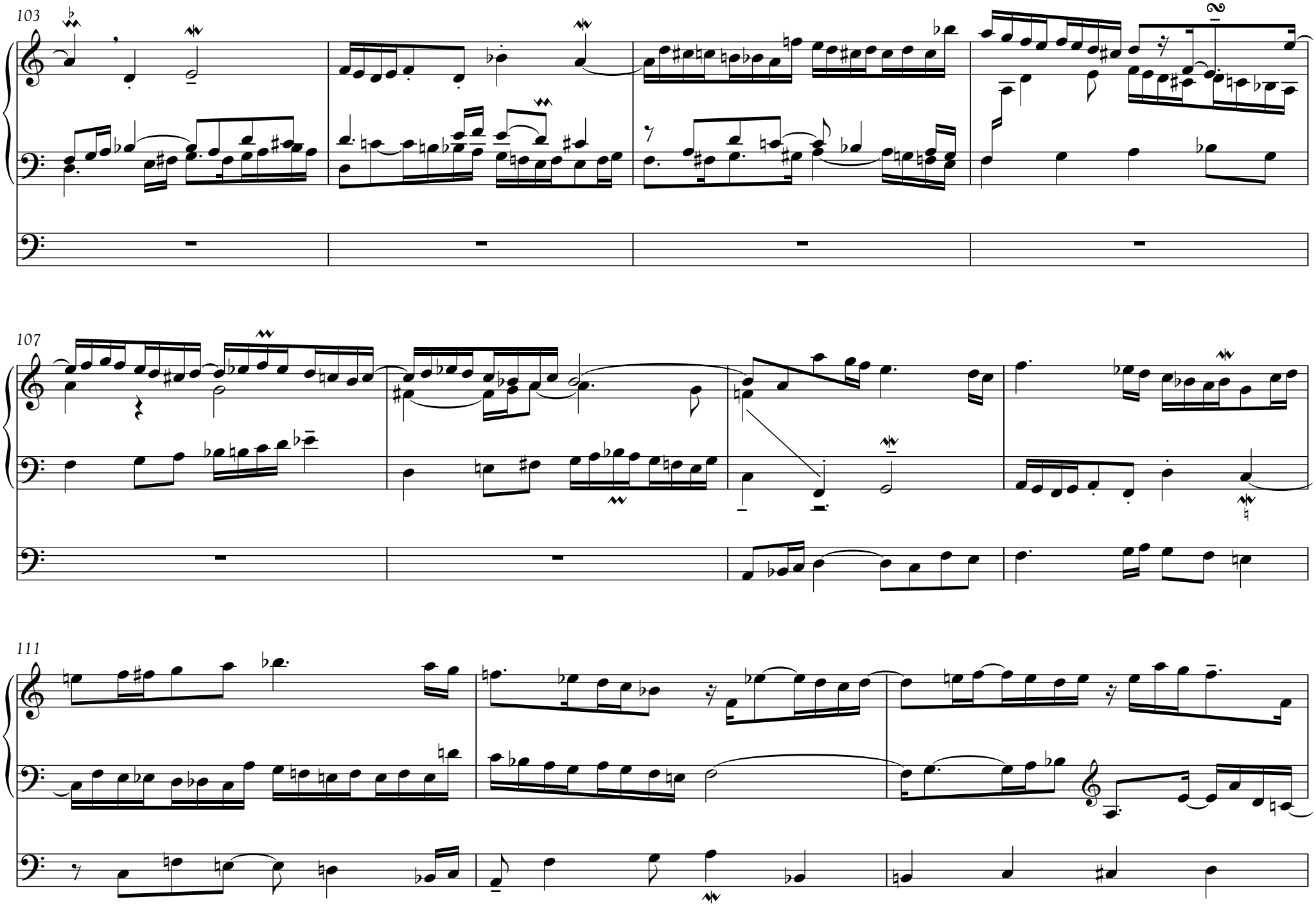
103
107
111

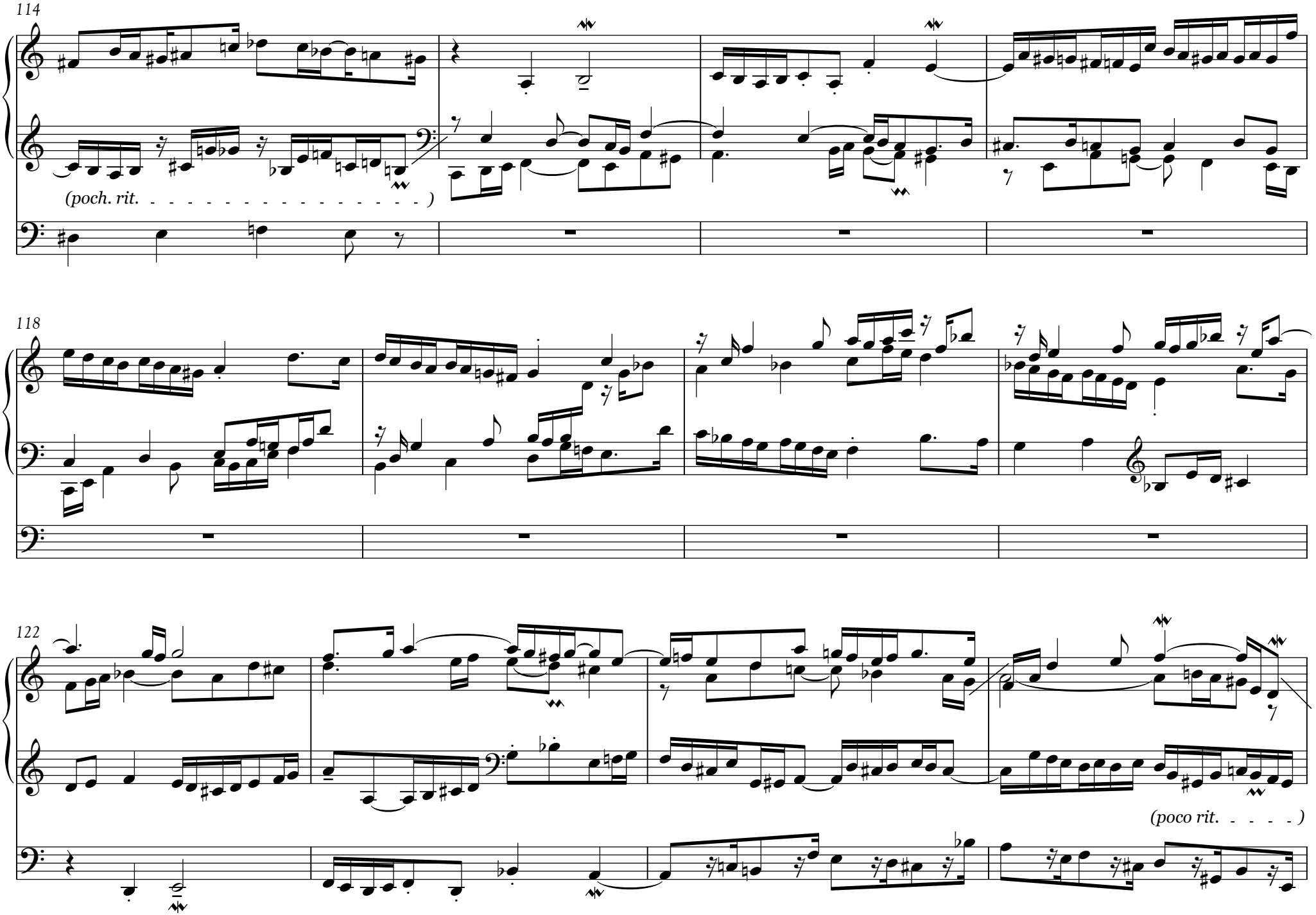
114
(poch. rit. . . . .)
118
122
(poco rit. . . . .)

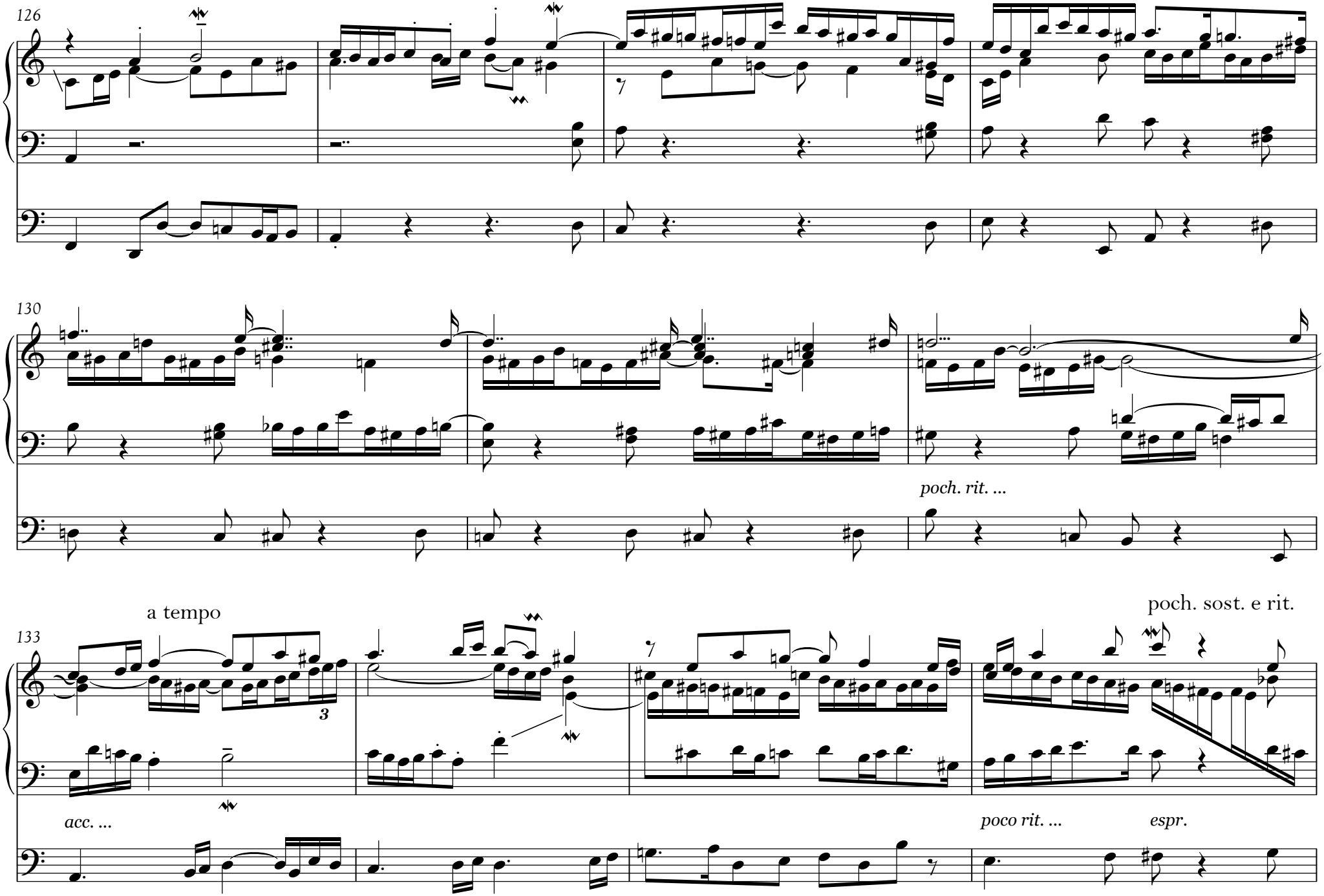
126
130
poch. rit. ...
a tempo
poch. sost. e rit.
133
acc. ...
poco rit. ...
espr.

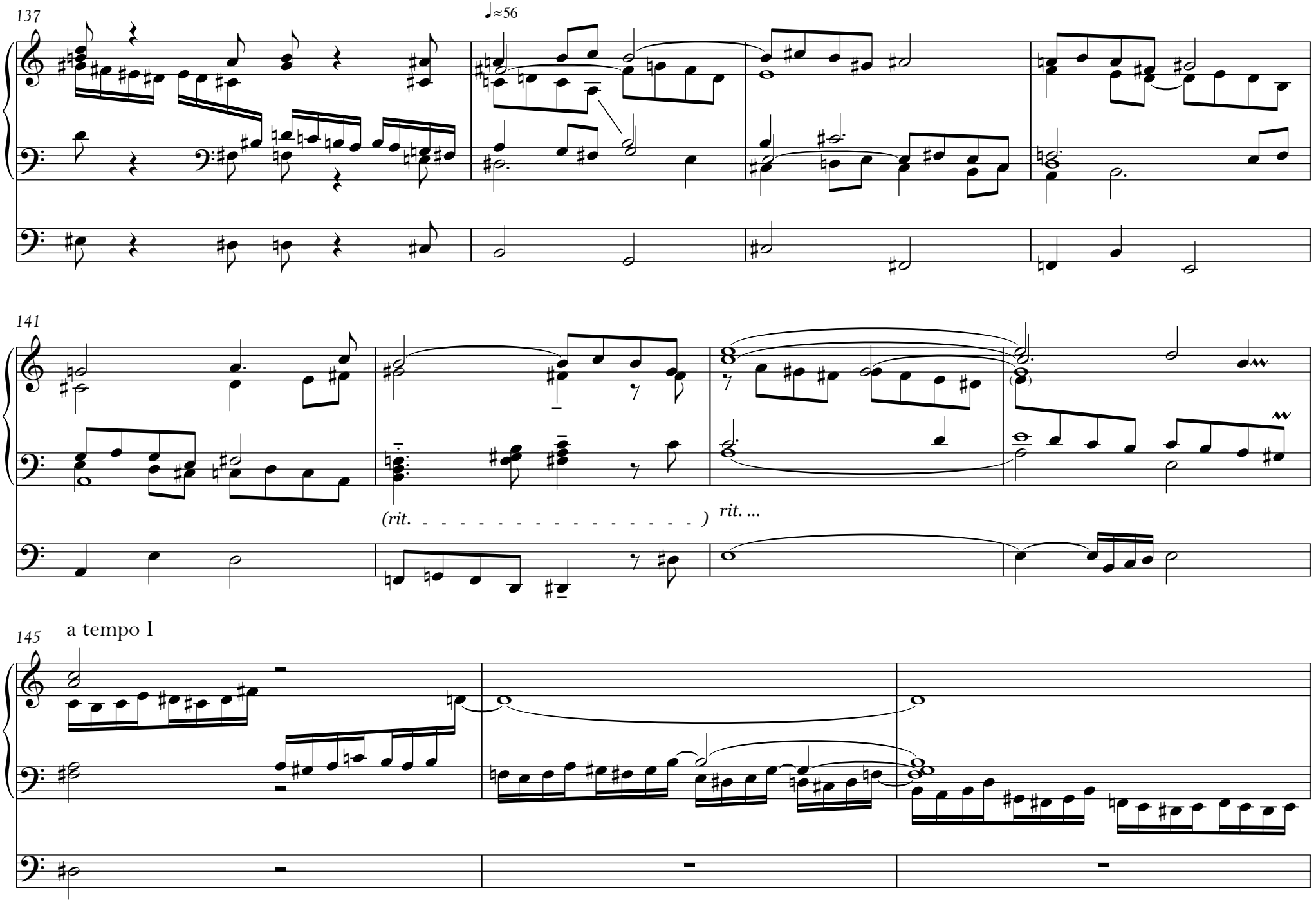
137
♩≈56
141
(rit. - - - - - - - - - - - - - - - -)
rit. ...
145
a tempo I

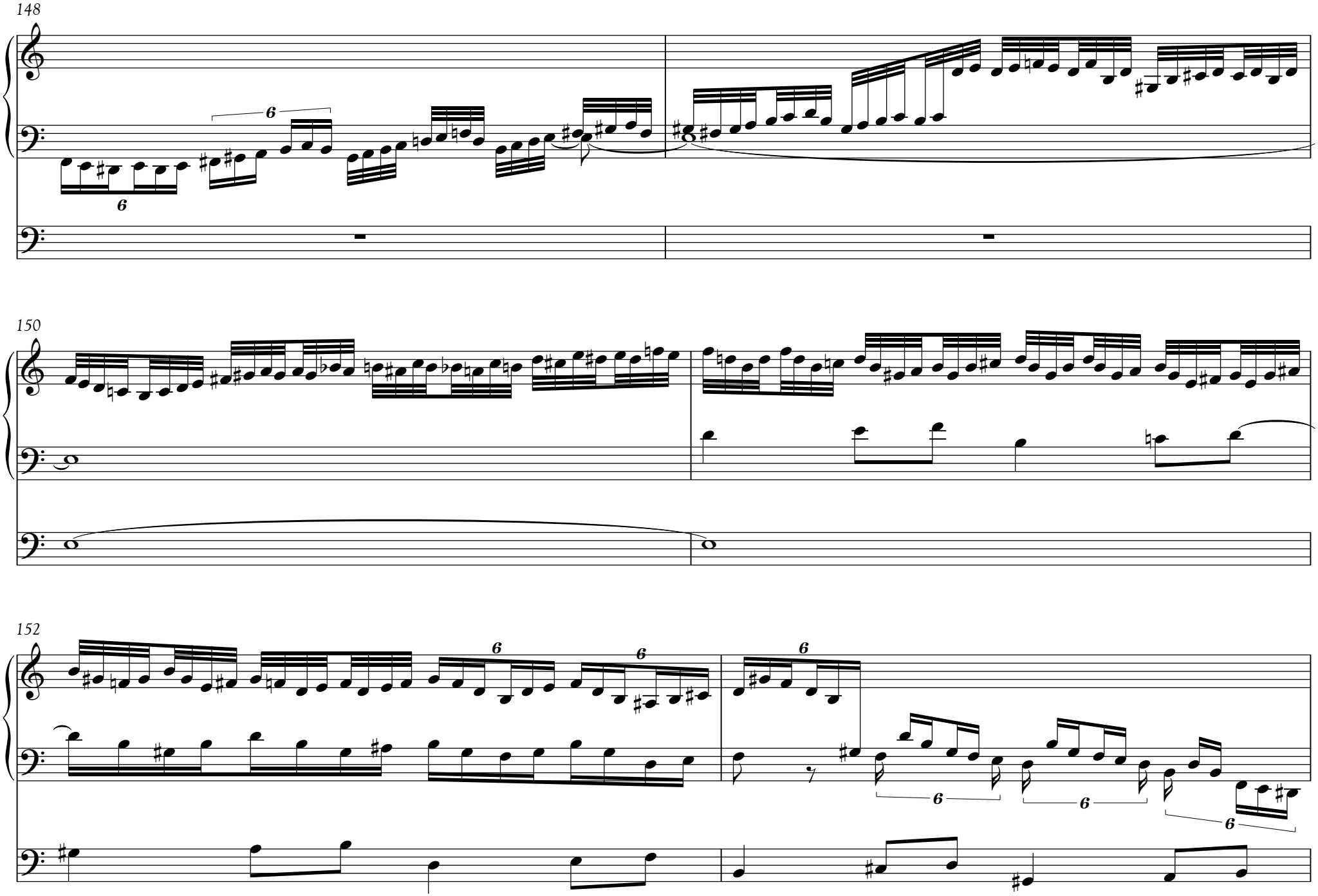
148
150
152

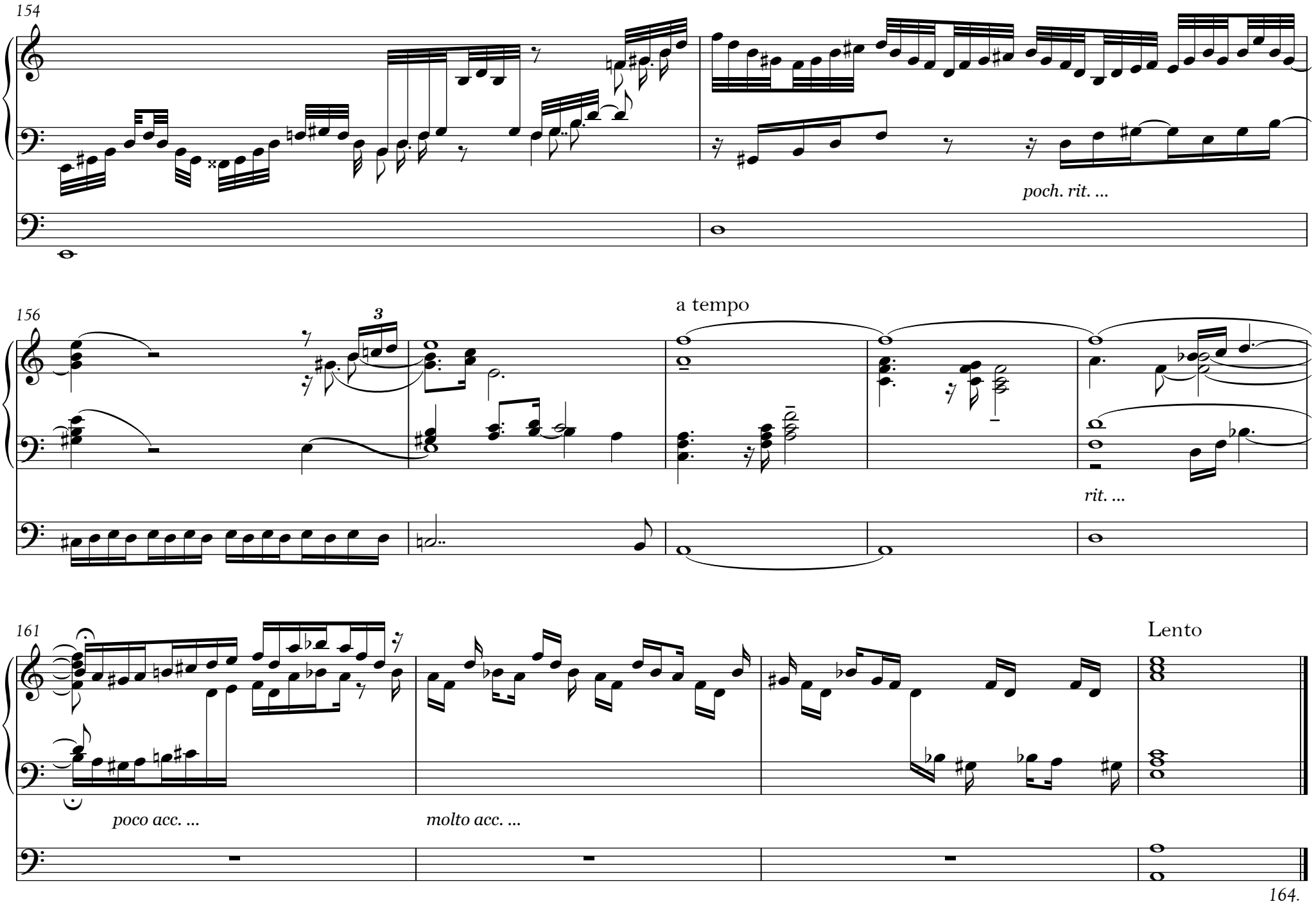
154
poch. rit. ...
156
3
a tempo
rit. ...
161
poco acc. ...
molto acc. ...
Lento
164.

11.

G-dúr fúga quasi toccata

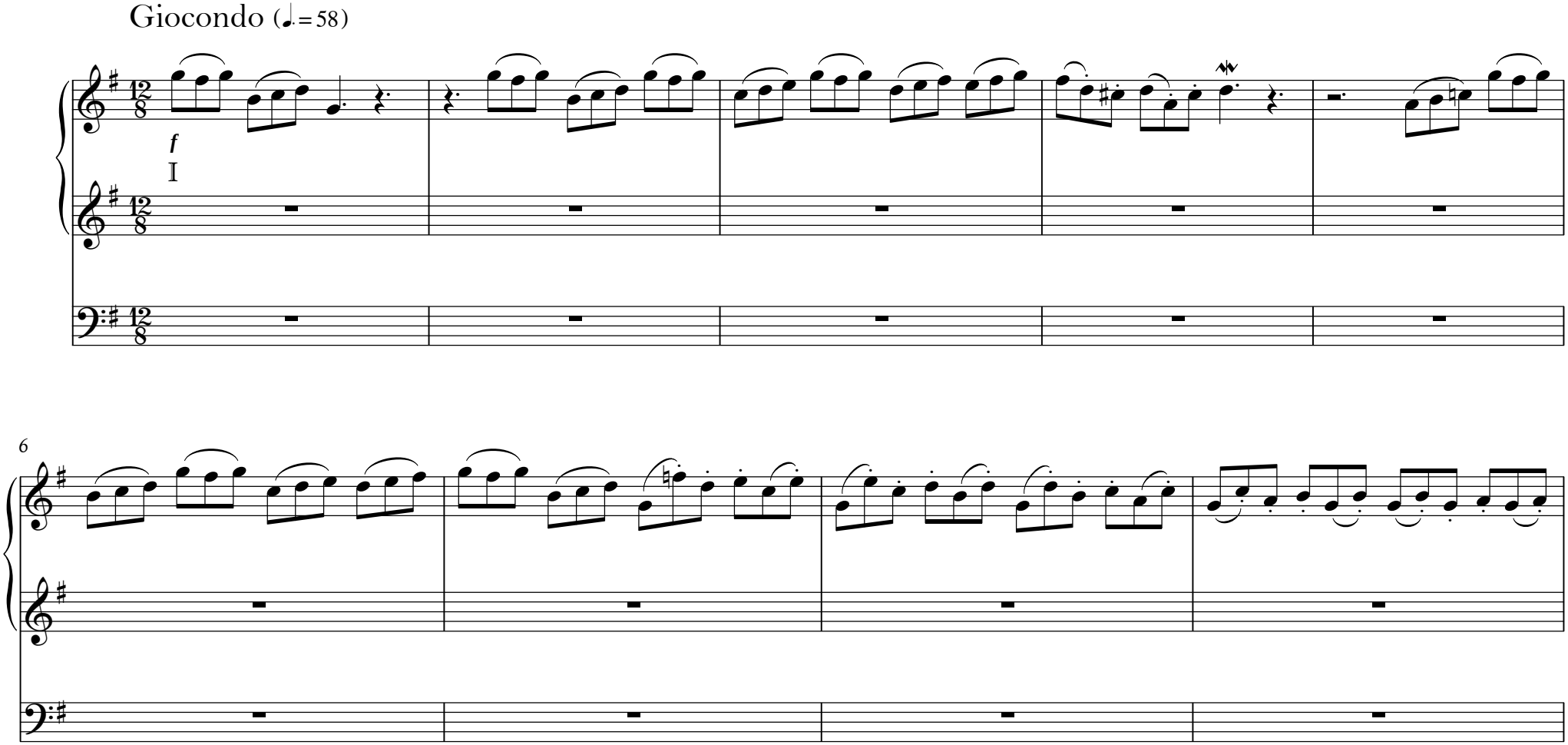

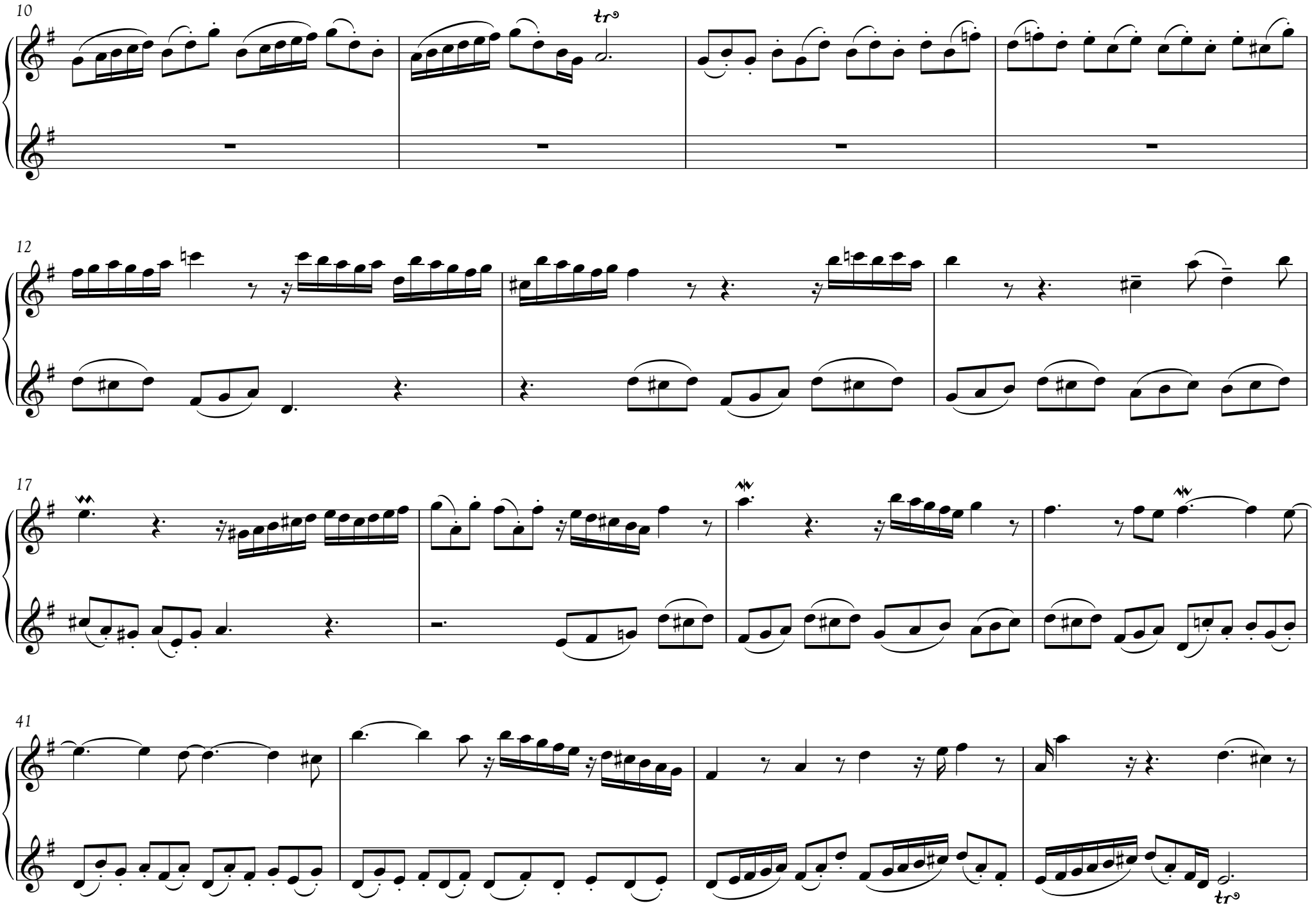
10
tr
12
17
41
tr

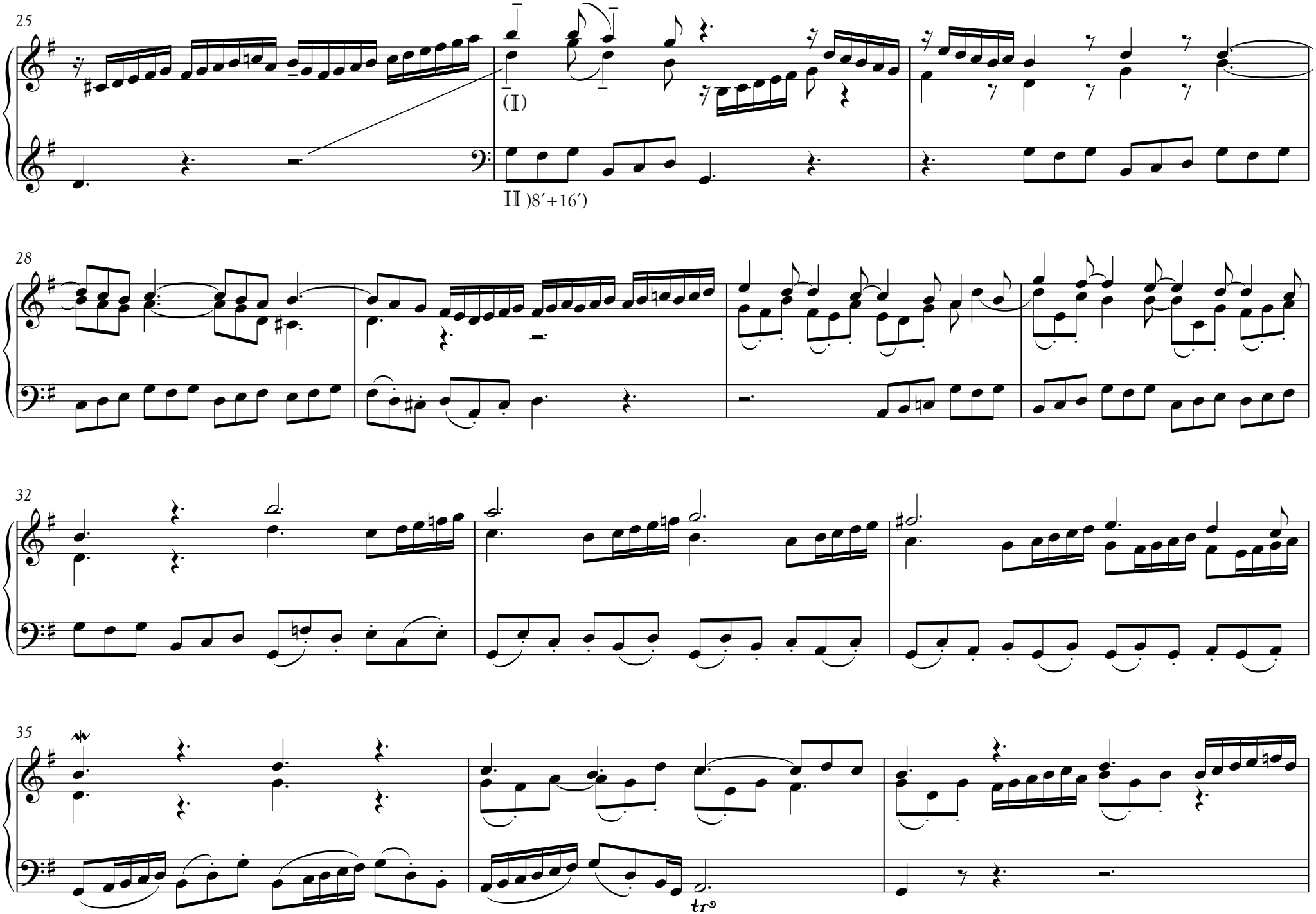
25
(I)
II)8′+16′)
28
32
35
tr

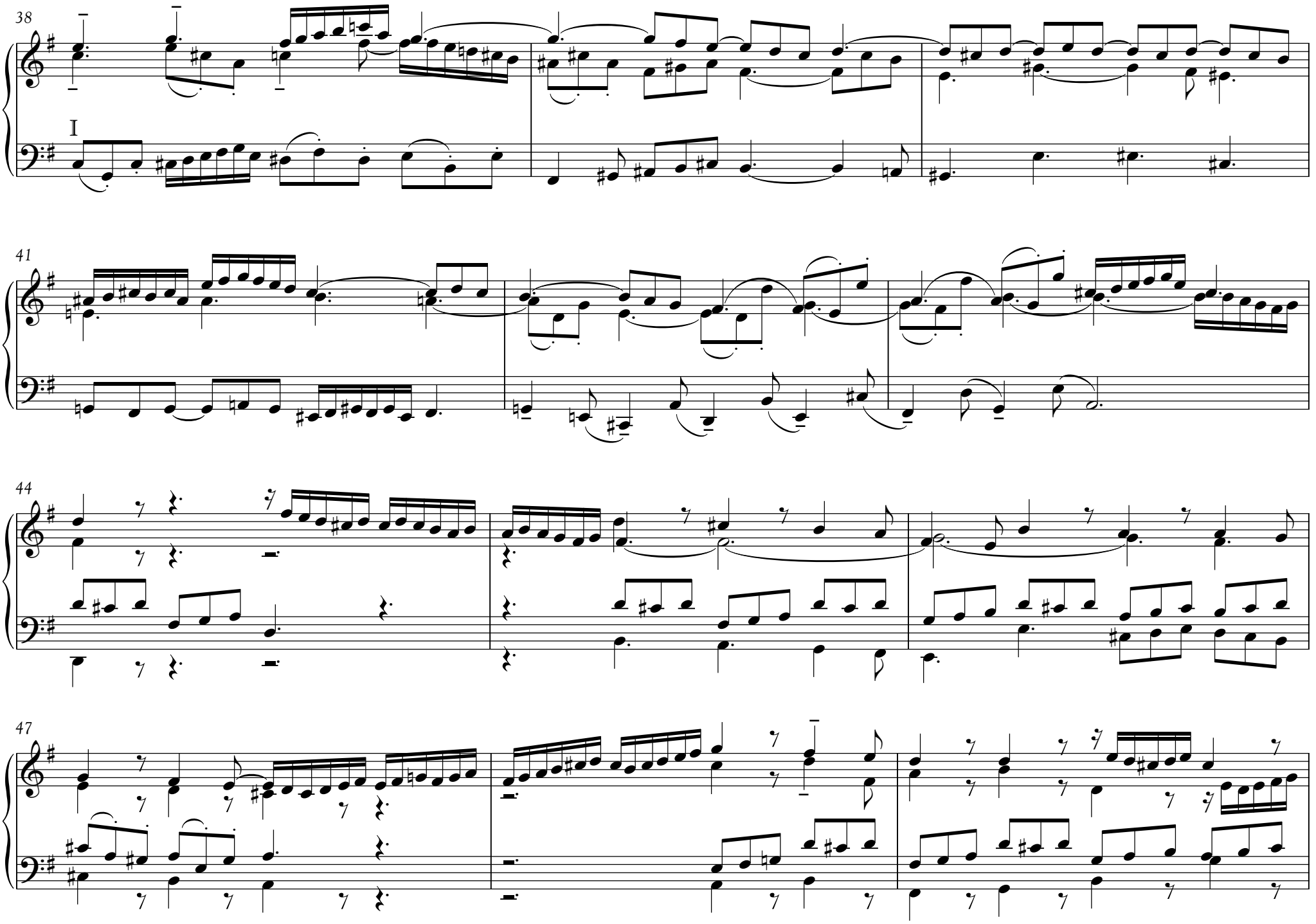
38
I
41
44
47

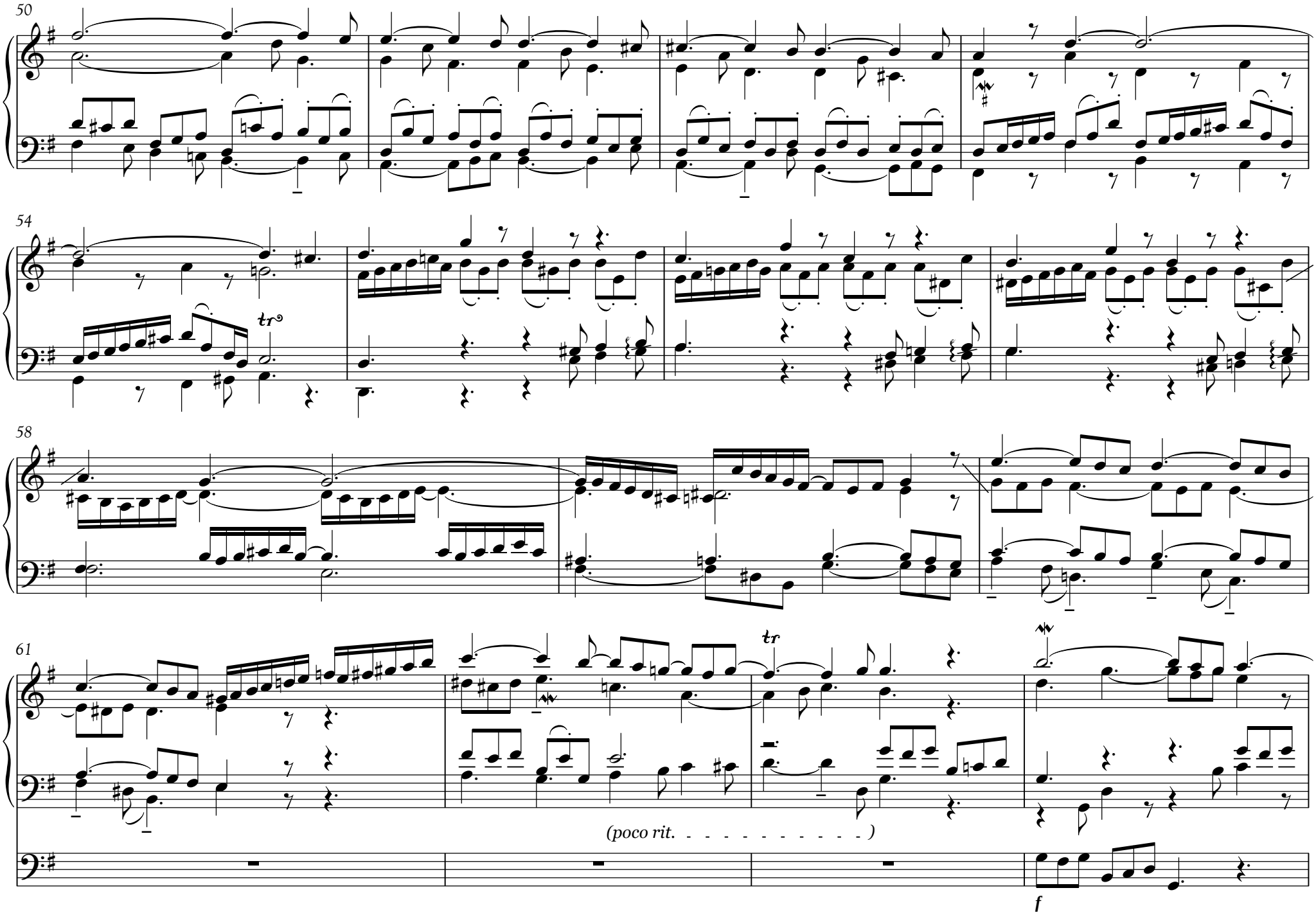
50
54
58
61
tr
tr
(poco rit. - - - - - - - - - - -)
f

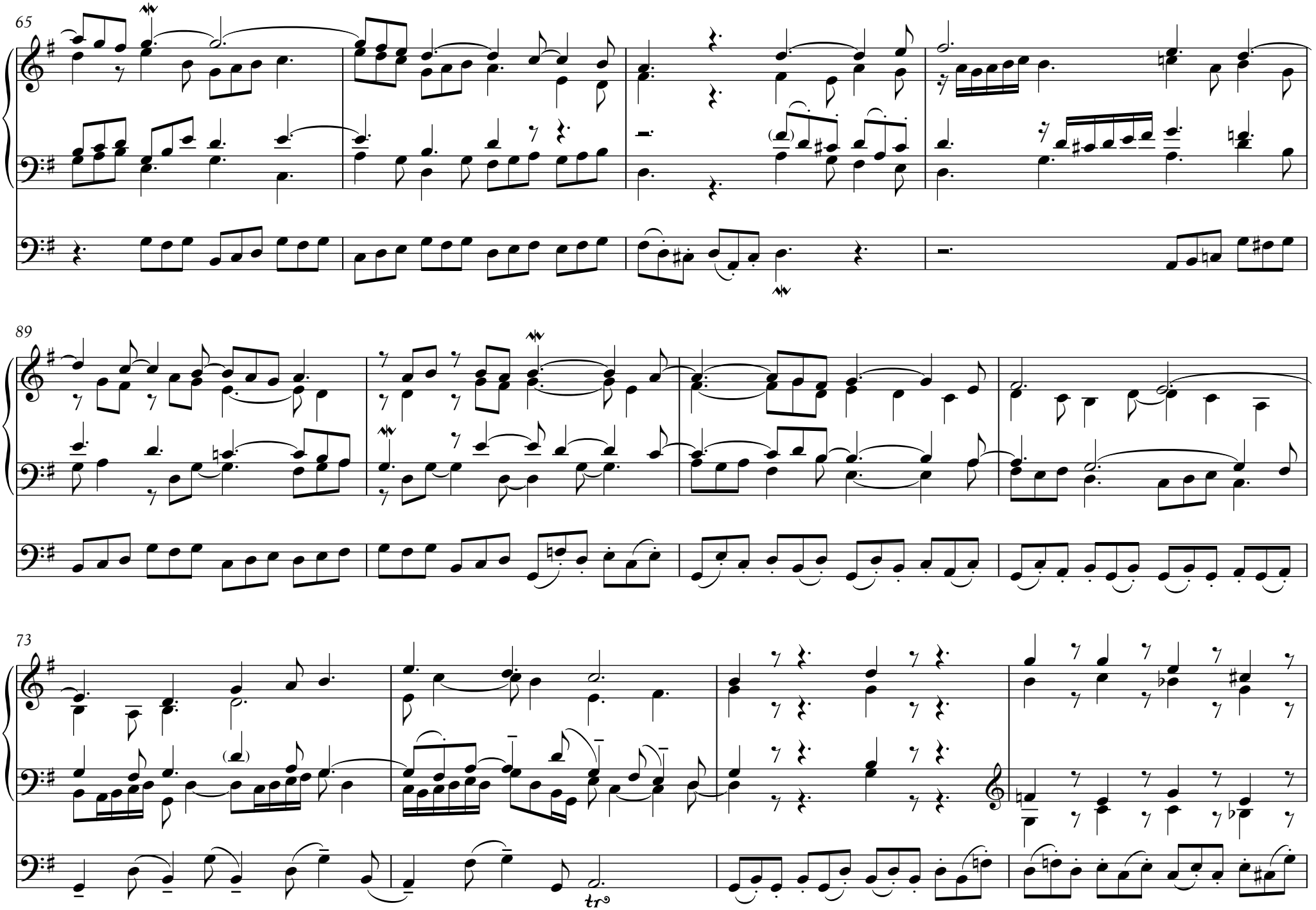
65
89
73
tr

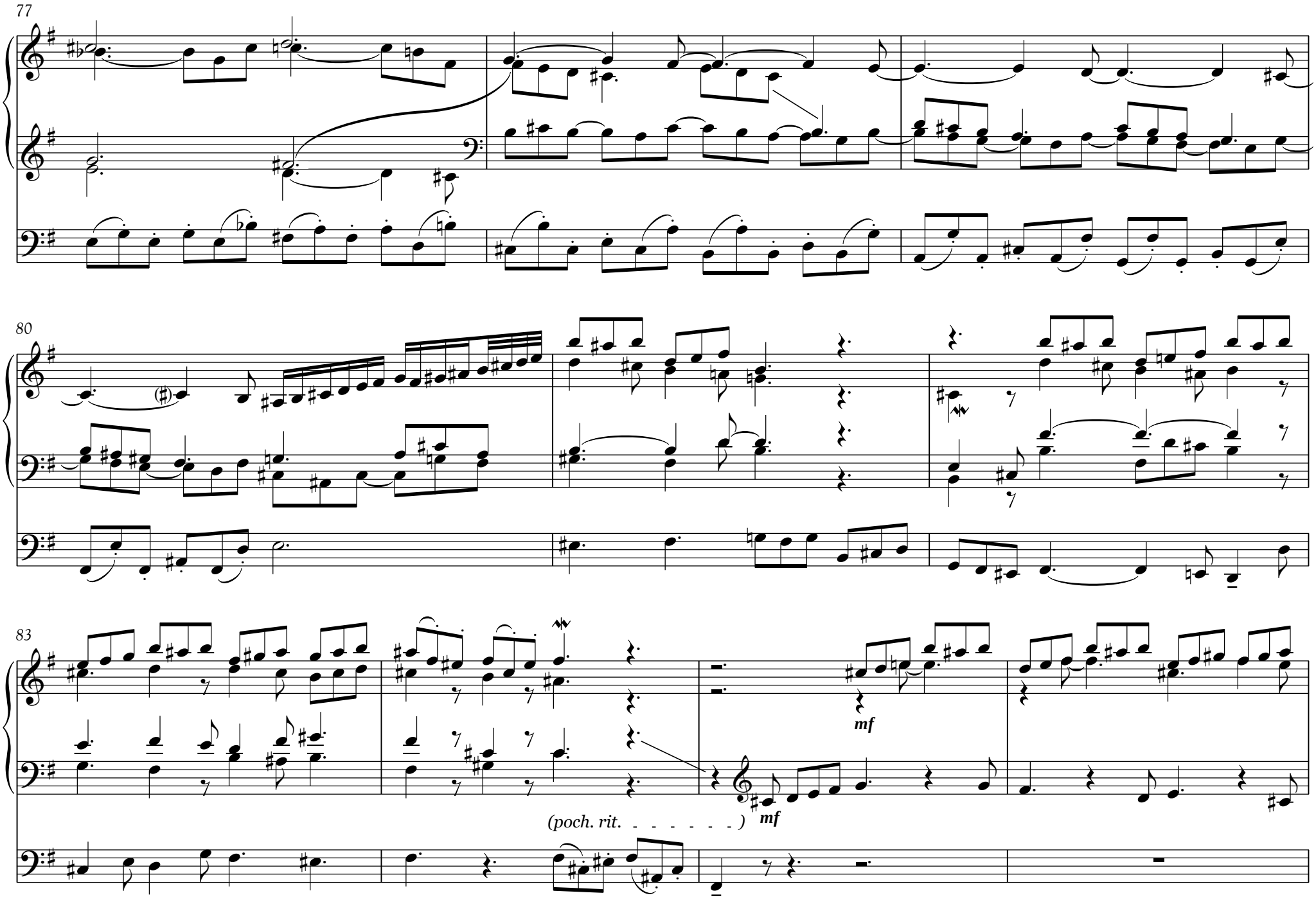
77
80
83
mf
mf
(poch. rit. - - - - - - -)

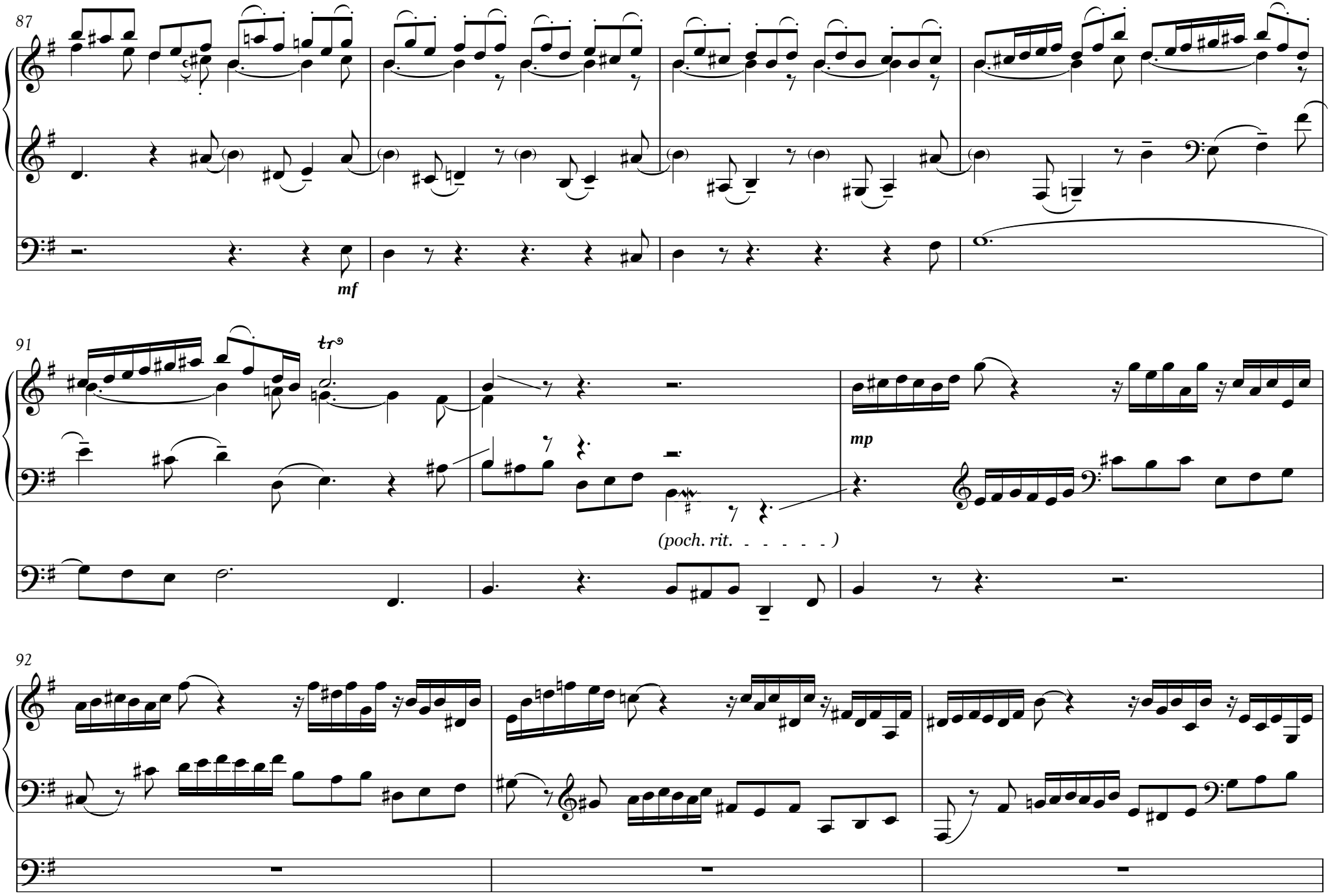
87
mf
91
tr
mp
(poch. rit. - - - - -)
92

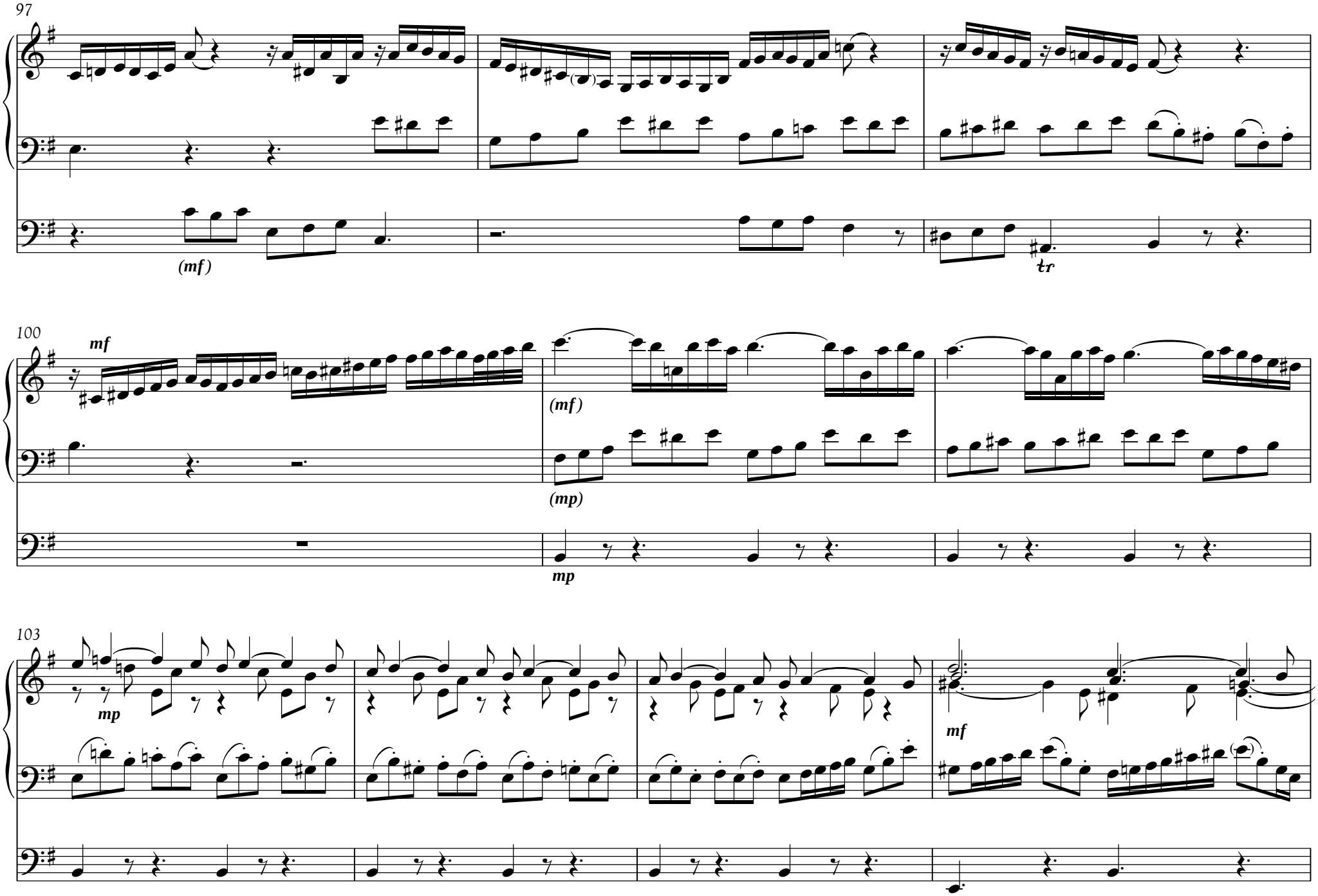
97
(mf)
tr
100
mf
(mf)
(mp)
mp
103
mp
mf

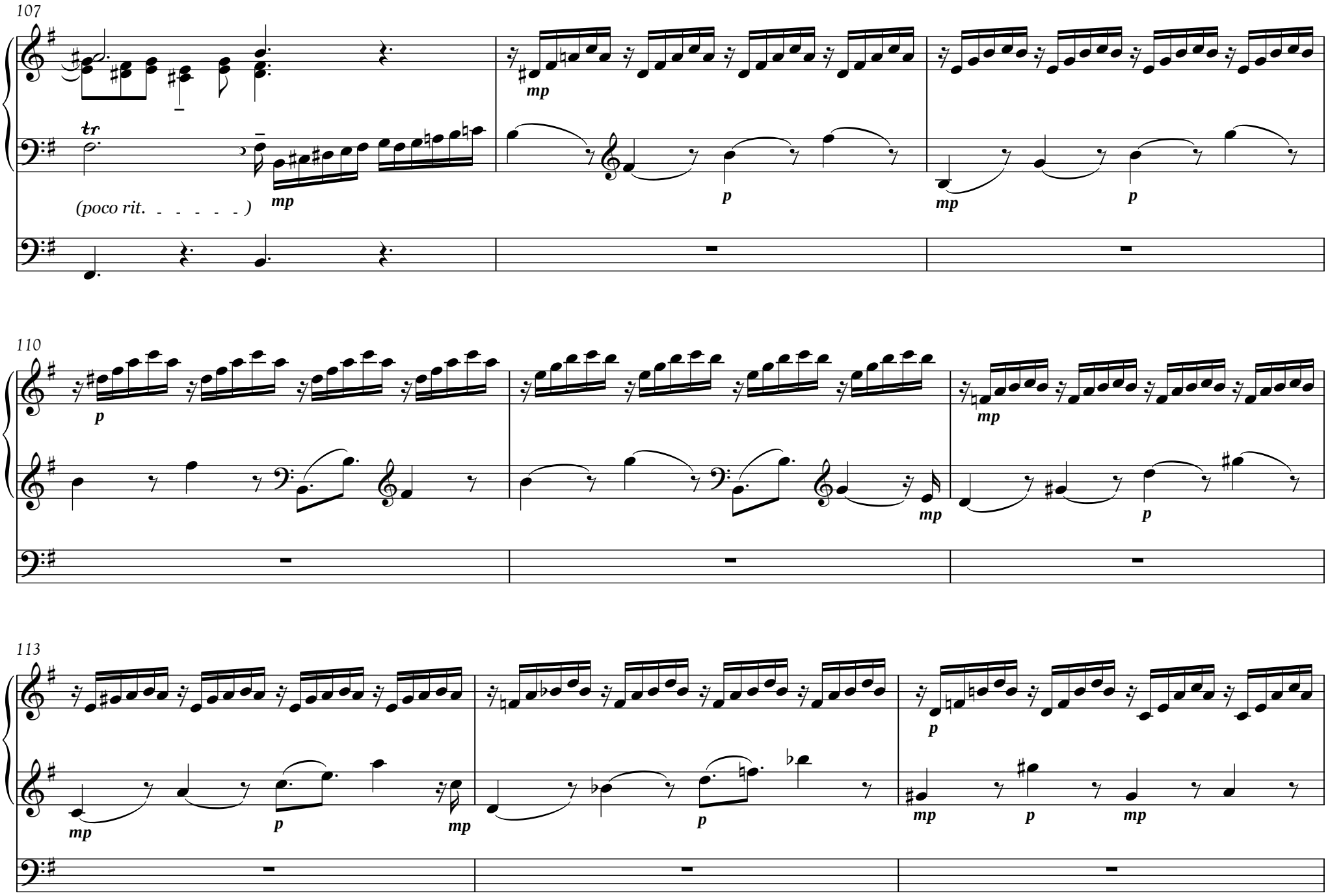
107
tr
(poco rit. - - - - -)
mp
mp
p
mp
p
110
p
mp
mp
p
113
mp
p
mp
p
mp
p
mp

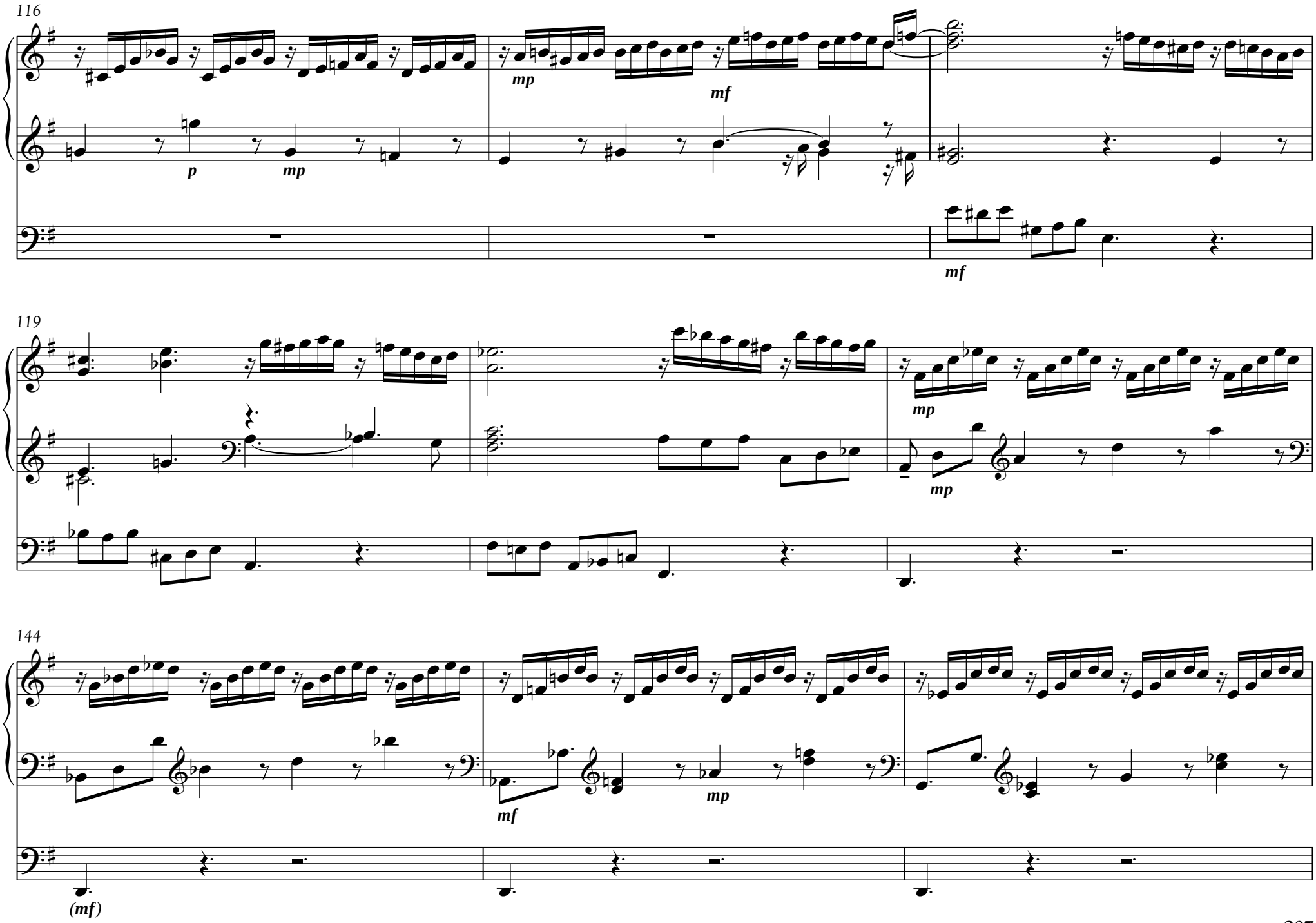
116
mp
mf
p
mp
mf
119
mp
mp
144
mf
mp
(mf)

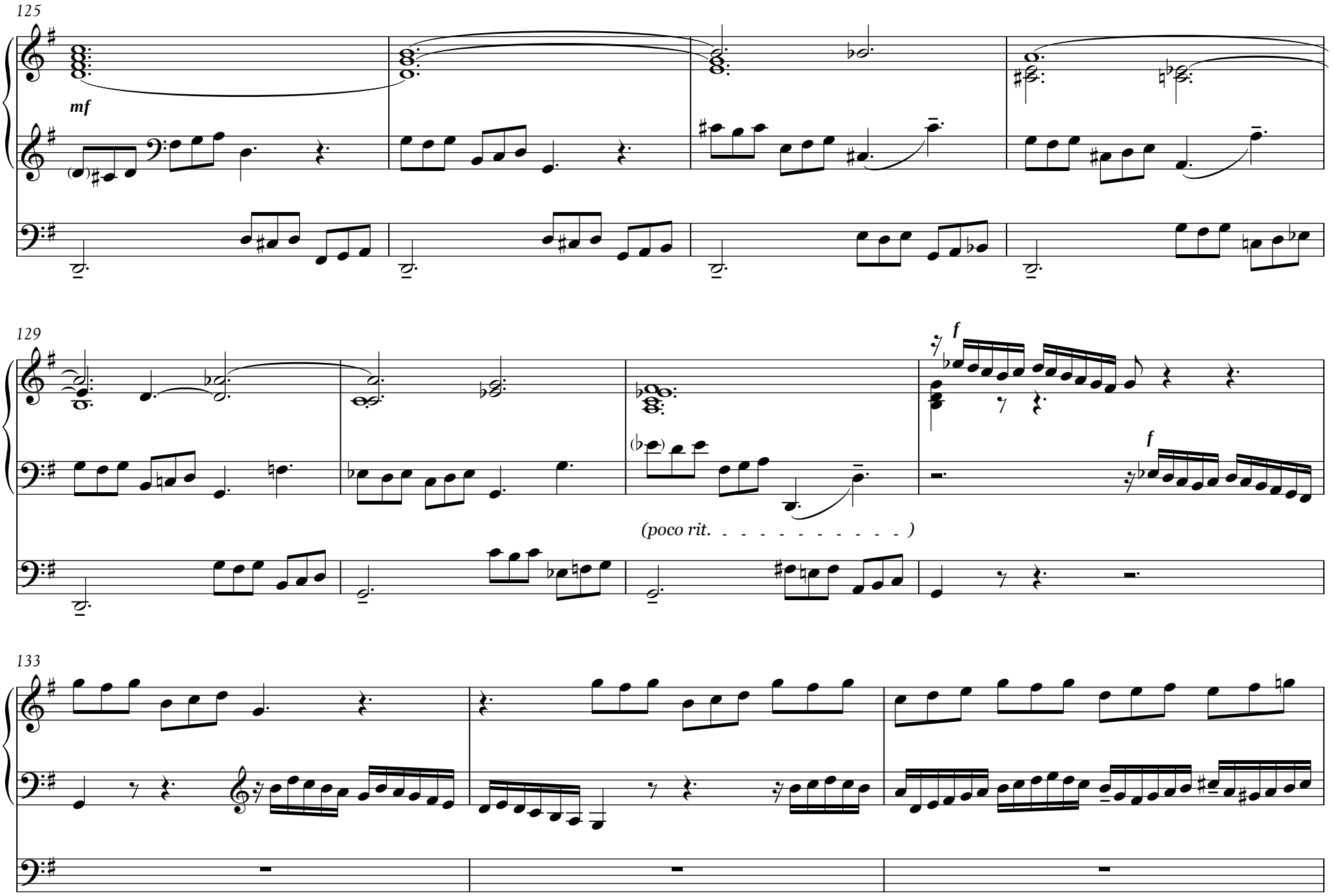
125
mf
129
f
f
(poco rit. - - - - - - - - - -)
133

136

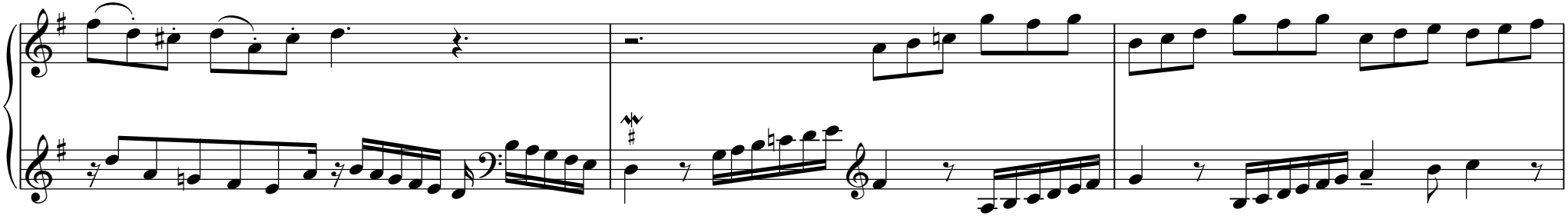

179

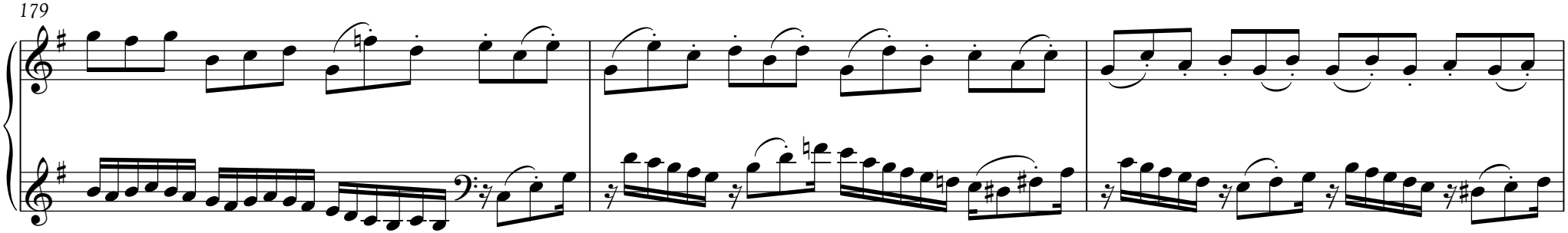

124

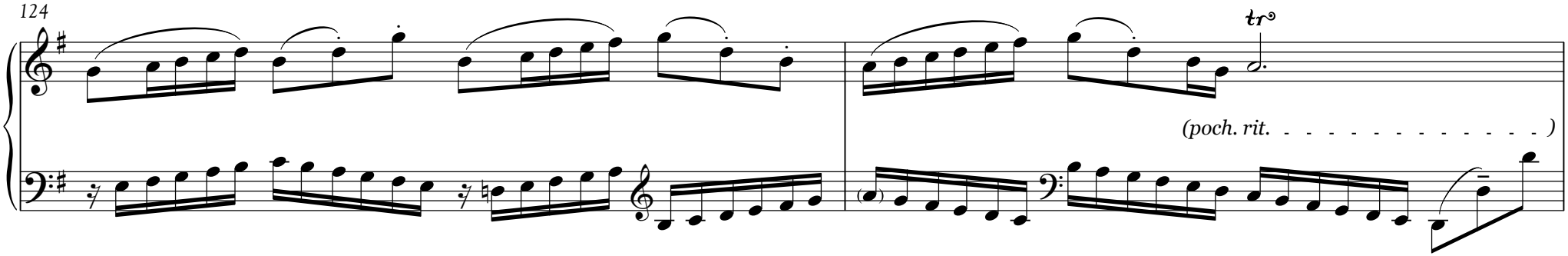

122

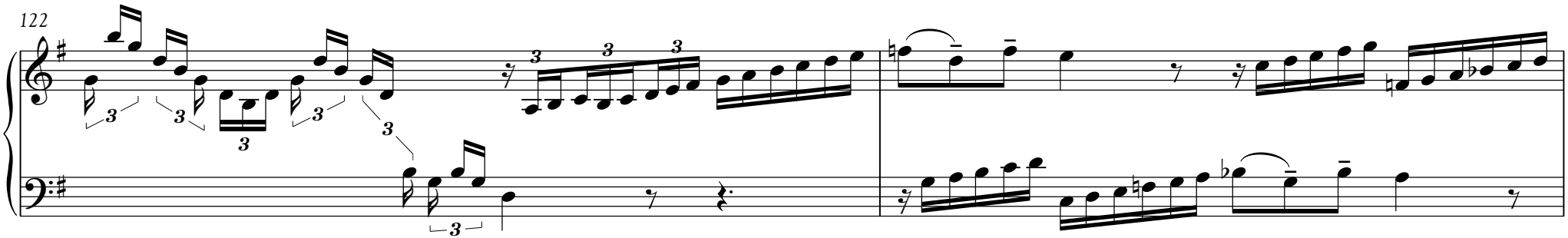

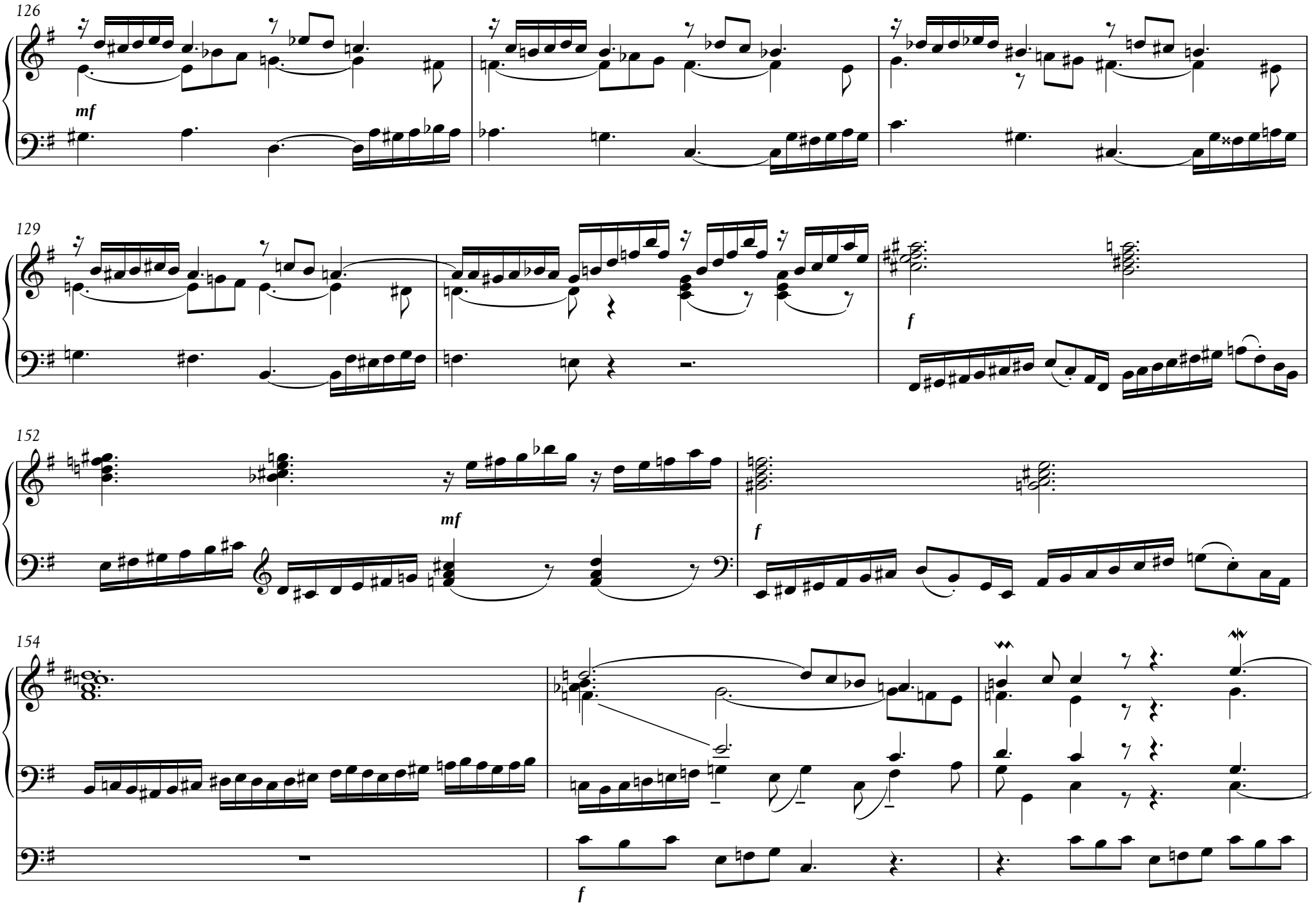
126
mf
129
f
152
mf
f
154
f

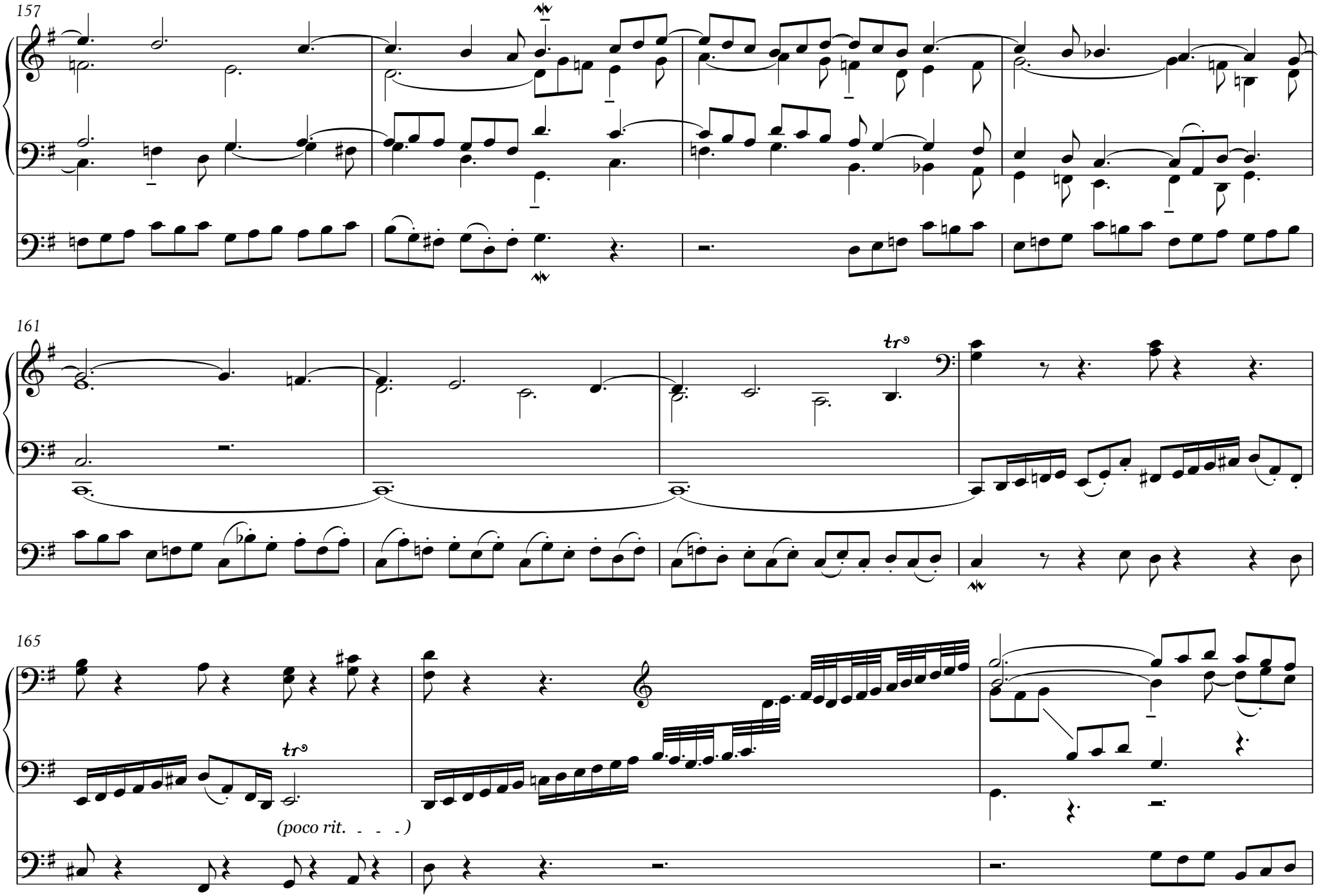
157
161
165
tr
tr
(poco rit. - - -)

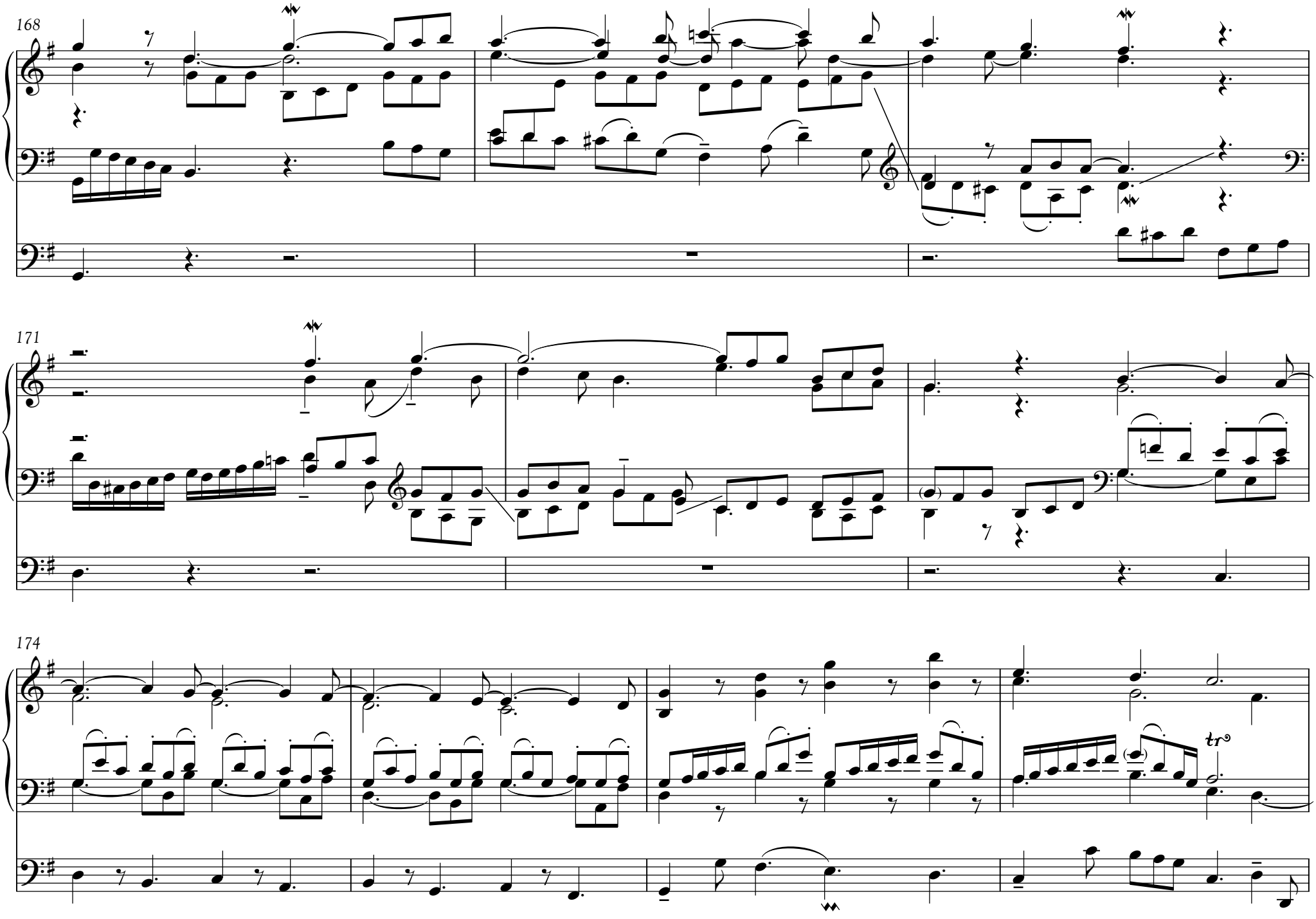
168
171
174
tr

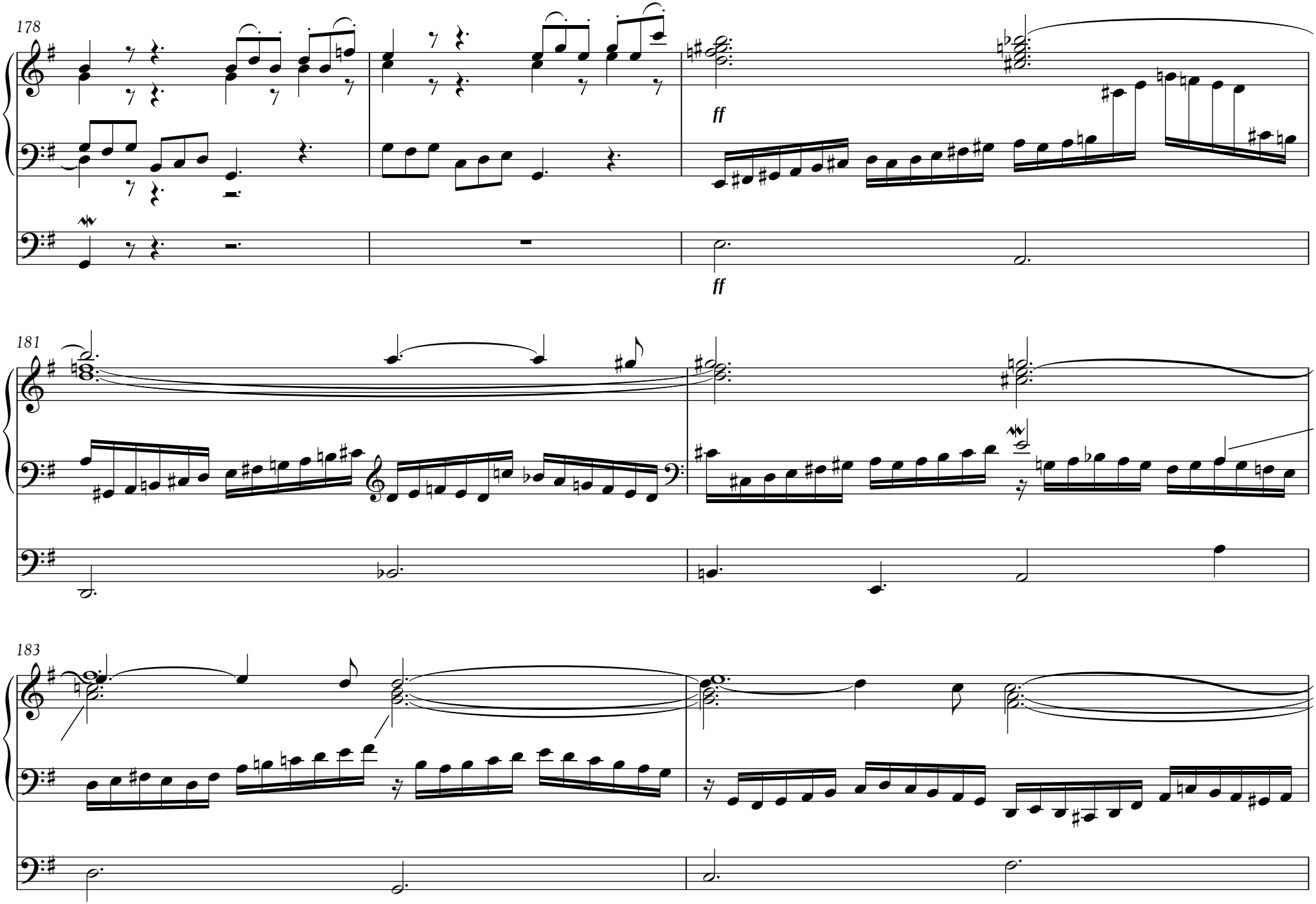
178
ff
ff
181
183

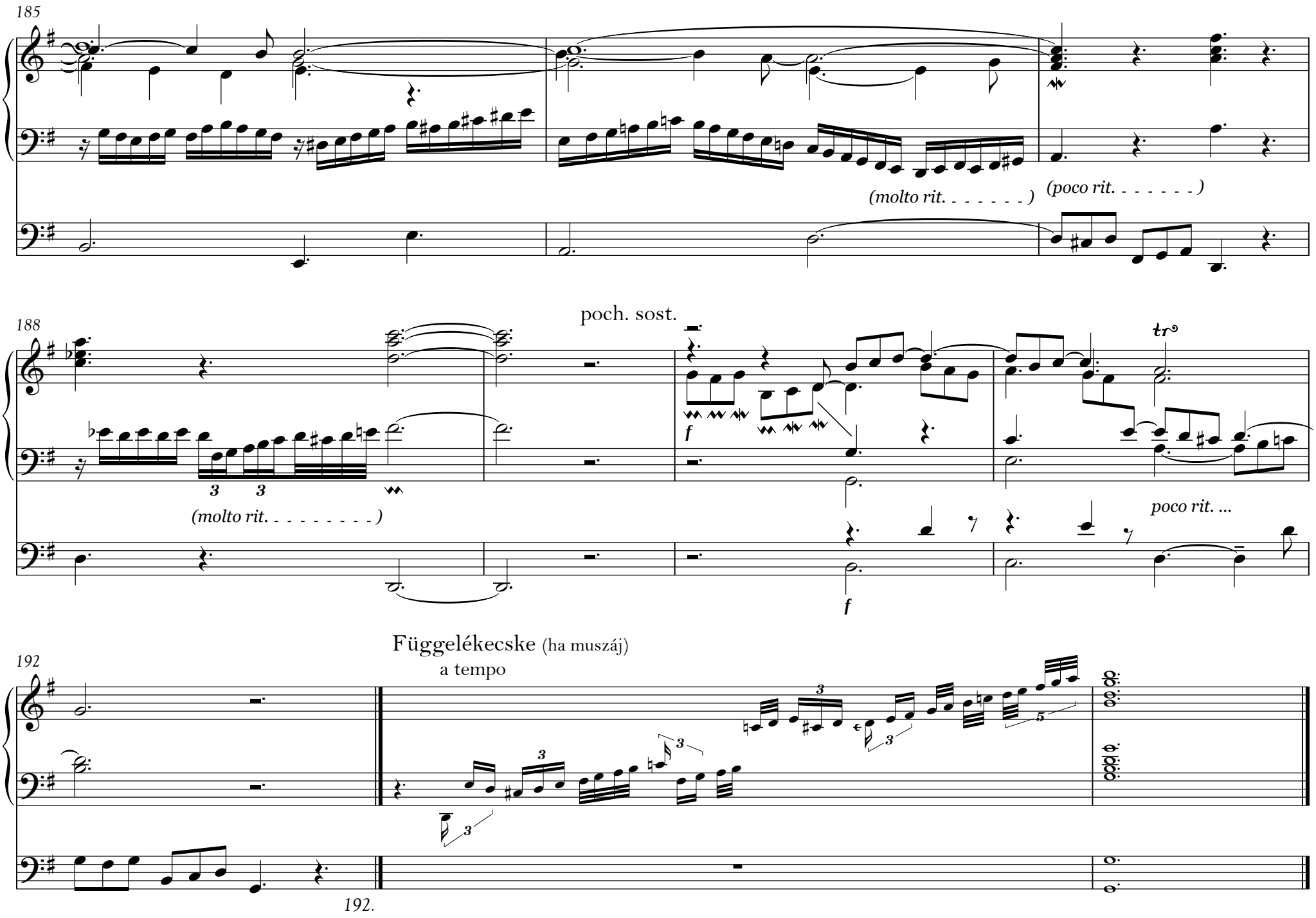
185
(molto rit. . . . .)
(poco rit. . . . .)
188
poch. sost.
(molto rit. . . . .)
poco rit. ...
192
Függelékecske (ha muszáj)
a tempo
192.

JEGYZETEK

1) A 6. oldalhoz:

* Gyűjteményünk egészében két négyoktávos manuálra (C–c³) és C–e¹ terjedelmű pedálra számít; ennek a darabnak meg az a-mollnak a lábszólama azonban nem lépi túl az c¹-t.

2) A 37. oldalhoz:

* A 77–94., 139–64. stb. ütem témájának forrása FARKAS András protestáns lelkész 1538 januárjában befejezett, latin című, magyar nyelvű, rímtelen históriás éneke: *Chronica de introductione Scitharum in Ungariam & Judaeorum de Aegypto* ('Krónika a szittyák Magyarországra és a zsidók Egyiptomból való elvezérléséről'; ld. MÁTRAY [szül. Rothkrepf] Gábor (szerk. és földolg.): *Történeti, bibliai és gúnyoros magyar énekek dallamai a XVI. századból* · Pest 1859 (hasonmás: Budapest 1993). 1–8., 16–7. o.; SZABOLCSI Bence: *A magyar zenetörténet kézikönyve* · Bp. 3(átdolg.)1979 [¹1947]. 24., 27., 123. o.; CSOMASZ TÓTH Kálmán (szerk.): *A XVI. század magyar dallamai.* Régi Magyar Dallamok Tára. I. · Bp. 1958. (9. sz.) 214–5., 425–6., 608–9. o.; BÉKÉSI Zsolt Csaba (szerk. és földolg.): *Száz régi magyar ének* · h. n. 2002. (37. sz.) 66–7. o.). Először Gálszécsi István kátéjához csatolva jelent meg Krakkóban 1538-ban (BORSA Gedeon stb.: *Régi Magyarországi Nyomtatványok.* I. kötet. *1473–1600* · Bp. 1971. 25. sz.). Ennek utolsó ismert példánya 1849-ben a nagyenyedi kollégium fölgyújtásának esett áldozatul, de hihetőleg ugyane kiadásról készült 1770 táján a Cornides Dániel *Q* jegyű kéziratában olvasható másolat. Szövegmegállapításában elsősorban ezt vette alapul SZILÁDY Áron (szerk.): *XVI. századbeli magyar költők művei.* 1. kötet. *1527–1546.* Régi Magyar Költők Tára. II. kötet · Bp. 1880. 11–24., 374–83. o. (majd jobbára őt követte VARJAS Béla (szerk.): *Balassi Bálint és a 16. század költői* · Bp. 1979. I. kötet (139. sz.) 383–95., 942. o.), hiszen hibái ellenére is ez őrzi leghívebben az eredeti szöveg nyelvi, nyelvjárási, helyesírási sajátságait; a dallamot azonban (hiába a MÁTRAY 4–7. o., ill. a SZABOLCSI Bence: *A magyar zene évszázadai.* I. · Bp. 1959. 141. o. (a RMDT I. 425. o. által is óvatosan méltatott) erőfeszítései) – fájdalom! – csupán az élvezhetlenségig eltorzítva. Szerencsére segítségünkre siet a minden bizonnyal Hoffgreff György kolozsvári nyomdájában 1554–55 telén készült énekeskönyv (*RMNy* I. 108.), mely legelső dallamával együtt reánk maradt históriás énekünk második ismert kiadását is tartalmazza, *Mikeppen az Wr Isten Israelnec nepet Egiptombol es hasonlo keppen az magyarokat Szithiabol kihoszta* címen:

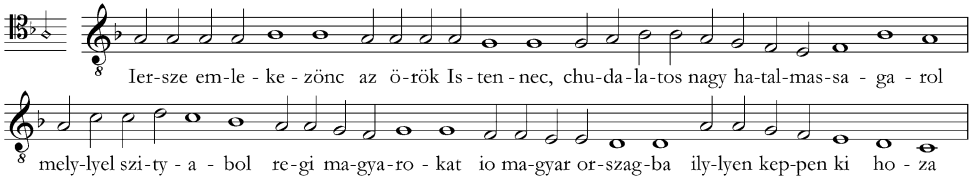

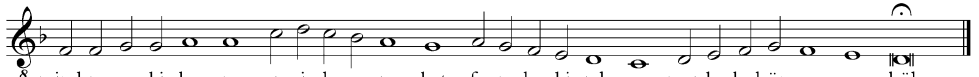

Az eredeti 1. vers szövege valahogy így szólhatott (mai írásmóddal): Jersze, emlékezzönk az örök Istennek / csudálatos nagy hatalmasságáról, / mëlyvel Szitiából régi magyarokat / jó Magyarországba ollyan módon kihozá, / mënt régen kihozá a' [*ejtsd:* azs] zsidó népeket / fáraó kërálnak markából, űnségéből (azaz 'Nosza, gyere, emlékezzünk … nagy hatalmasságáról, mellyel Szittyaföldről a régi magyarokat a jó Magyarországra olyan módon kihozta, mint régen kihozta a zsidó embereket a fáraónak markából, szolgaságából').

Az elbeszélő tanköltemény (vö. a *78. zsoltár*ral) a zsidó és a magyar történelem között hagyományosan és a keresztyén kultúrában magától értődően vont párhuzamot bontja ki (vö. pl. P. mester: *Gesta Hung.*. 20. fejezet (Emericus SZENTPÉTERY (szerk.): *Scriptores Rerum Hungaricarum.* I–II. · Bp. [2(bőv.)]1999 [¹1937–8]. I. 62[14–9]); *Planctus* … (*SRH* II. 592[a7–11, 22–6], 596[b6–10]); [Kálti MÁRK?]: *[Képes Krónika.]* 28. fej. (*SRH* I. 289[28]–290[1]); vagy később pl. SZALÁRDI János: *Siralmas magyar krónika* · [Bp.] 1980. I. könyv 2. rész (72–4. o.), VII. 8. r. (630–3. o.)). A török vész, a belvillongás a mű szerint Isten javító szándékú büntetése, ezért a haza föltámadása elképzelhetetlen bűnbánat, erényes élet, a helyes istenhit és -tisztelet nélkül; miként az *Ószövetség* nagy része általában is tanítja, hogy mindenki (ha nem az egyes ember, hát kisebb-nagyobb közössége) tettei szerinti földi sorsra számíthat (*1Móz* 18.20–1 és 19.24–5, *2Móz* 20.12, *3Móz* 26.3–45, *5Móz* 32.48–52, *Bír* 2.10–23, *1Kir* 11.9–11, 21.19, *2Krón* 36.15–21, *Péld* 24.16, *Sir* 38.15, *Jer* 5.19, *Mik* 6.13–16 stb.).

E szemlélet az európai s így a magyar történelmi tudatot is meglehetősen általhatotta (pl. *Planctus* (*SRH* II. 593[a2–11], 595[a1–20], 597[a11–20, b6–10]); *[Képes Krónika.]* 2. fej. (*SRH* I. 239–41), 208. (*uo.* 496); ZRÍNYI Miklós: *Szigeti veszedelem.* I. ének 7–24. szakasz; BERZSENYI Dániel: *A magyarokhoz* [1810]. 3–4. s.; KÖLCSEY Ferenc: *Hymnus*), bár persze koronként és egyénenként különbözőképpen (a zsidó–magyar sorspárhuzam és az Isten ostora gondolat történetéről ld. ŐZE Sándor: *"Bűneiért bünteti Isten a magyar népet" …* · Bp. 1991; DIENES Dénes: *Farkas András: „Az zsidó és magyar nemzetről" című műve teológiája és kortársi párhuzamai* = Sárospataki Füzetek. 2007. 2. sz. 65–78. o.) – sőt DIENES 69–70. o. szerint „a bűnbocsánatban a bűn evilági következményeitől való megszabadulás lehetőségét" hirdető tanítás „előremutató, ma is helytálló".

A világ s benne az ember természetével valamelyest (noha – PLATÓN: *Apol.* IX. (23a–b), ill. az *5Móz* 29.28 meg az *1Kor* 13.9 és .12 értelmében – vélelmezhetőleg csak részlegesen) összhangban álló hit és öntudat lehet személyiségszilárdító és akár nemzetmegtartó erő is (hitújítóink ebbéli érdemeit senki sem vitathatja!), de ez még nem bizonyítja az elmélet maga lénye-

gének tartotta elemei helyességét, csupán azt, hogy némely eleme jótékonyan hat a társadalomra. Ám távlatilag alkalmasint gyümölcsözőbb a föntinél (mert a világ működésének mélyebb megértéséből fakadt) a *Zs* 17, 73, 87, *Dán* 3.17–8, *Jón* 4.11, *Mt* 20.15, *Mk* 10.26–7, *Lk* 15 .4–5, .20, *Jn* 8.7 és .11b vagy a VÖRÖSMARTY Mihály: *Gondolatok a könyvtárban.* 80–92., 107–22. sor szavait ihlető szemlélet, mely nem valamiféle testies gondviselésben vagy igazságszolgáltatásban reménykedik (gyakran a tények ellenére), hanem – tudva-tudatlanul – a természettel, vagyis az ösztönrendszerünkkel és lehetőségeinkkel való összhangban keresi önmagát, illetve – hivőként – tölti be a személyre [és közösségre] szabott talentumok forgatásának boldogító parancsát (*Mt* 25.14–30). És általában is célszerű minden ügyfajtához kitapintható sajátosságának megfelelően közelíteni (csak abba s annyiban keverve bele önmagunkat, ami s amennyiben rajtunk áll), miként ókori bölcsek vagy a csodálatos ROGERIUS: *[Carmen miserabile.]* 3–13. fej. (*SRH* II. 554–60), majd a DIENES 76. o. által is említett humanisták tették.

3) A 37. oldalhoz:

** A bal kézbeli kvartismétlések a Rákóczi-induló kuruc fanfár eredetűnek tartott mozzanatából valók (vö. BARTHA Dénes–SZABOLCSI Bence–TÓTH Aladár: *Zenei lexikon* · Bp. 1965. III. kötet 180. o.; BÓNIS Ferenc: *Mozarttól Bartókig* · Bp. 2000. 183–4. o.; UŐ (szerk.): *Hektor BERLIOZ, Rákóczi[-] induló* · Bp. 2010. 71. o.); ld. pl. ERKEL Ferenc *Rákóczi-indulój*át [1840]. 19. ütem = SZABOLCSI [3]1979. [☞*2)*] 239. o..

4) A 41. oldalhoz:

* Vö. HARMAT Artúr–SÍK Sándor (szerkk.): *Szent vagy, Uram!* · Bp. [2]2003 [1]1931]. (284. sz.) Függelék. 5*. o. *Boldogasszony Anyánk.* 11–6. ütem (a 30*. o. alapján 1. közlése ZSASSKOVSZKY Endre és Ferenc–TÁRKÁNYI Béla [szül. Viperina József] (szerkk.): *Katholikus egyházi énektár* · Eger [2]1874. 310. o. (VOLLY István (szerk.): *Karácsonyi és Mária-énekek* · Bp. 1982. 505. o. (alighanem téves) állítása szerint már az [1]1855-ben is)).

A szöveg vélhető eredeti változatának címe: *Melodia de beata Virgine* ('Ének a boldogságos Szűzről'); szerzője, a versfőkbeli „Bonifacius" – miként GACS B[éla] Emilián: *Szoszna Demeter György kéziratos énekeskönyve* · Pannonhalma 1938. 69–75. o. valószínűsíti – LANCSICS Bonifác (1674–1737; bencés kormányzó, hittudós). A költeményt 1715 és '34 között másolta gyűjteményébe Szoszna D. Gy. (*uo.* 56–7. o.). 1804-ben mint „nationalis cantio" ('nemzeti dal, himnusz') említtetik (*uo.* 52. o.); Szentes Mózes ferences kántorkönyvének Deák Imre által 1774-től készített folytatása (135[–6]. o.) Erdélyországra alkalmazza a szöveget (GACS 63. o.).

A dallamról Szoszna D. Gy. annyit árul el, hogy az a vers saját nótája (*uo.* 55., 79. o.). A Szentes–Deák kézirat is csak az (erősen átdolgozott) szöveget közli; ám SZABOLCSI [3]1979. [☞*2)*] 174., 323. o. az „Oh Áldott Szűz Anya[,] mennyei szép rósa" kezdetű, még Szentes Mózes másolta énekben (Sz–D 54. o.) véli fölfedezni a ma is népszerű dallam első följegyzett változatát. PAPP Géza (szerk.): *A XVII. század énekelt dallamai.* RMDT II. · Bp. 1970. (170. sz.) 296., 559–61. o. még visszább nyúl („Harcz ember élete" (ILLYÉS István (szerk.): *Halottas énekek* · Nagyszombat 1693. 23. o.)); TÓTH Margit, LAJTHA László (szerk.): *Sopron megyei* [a fedélen: *Sopronmegyei*] *virrasztó énekek* · Bp. 1956 zenei jegyzeteinek írója pedig az 1634–71-ből való Kájoni-kódex 63b. lapján ismeri föl énekünk legöregebb ősét (550. o. [a „legelső nyomtatott alakja" helyett *legelső nyoma* értendő]). Az *Éneklő egyház. Római katolikus népénektár* · Bp. [7]2005 [1]1984]. 302. o. szerint is XVII. századi a dallam. A népes rokonságról ld. még KISS Lajos–RAJECZKY Benjamin (szerkk.): *Siratók.* A Magyar Népzene Tára. V. · Bp. 1966. (217B1. sz.) 1047. o.; SZENDREI Janka–DOBSZAY László–RAJECZKY Benjamin: *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben.* I–II. · Bp. 1979. I. 172–5. o., II. 80–1. o..

5) Az 50. oldalhoz:

* Az első 12 ütemben a „Felülről [csak BARANYINÉ KÓCZY Judit: Orientációs metaforák a magyar népdalok természeti kezdőképeiben (http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1323/132304.pdf). 316. o. kedvéért jegyezzük meg, hogy „felülről" a. m. 'északról'!] fúj az őszi szél" kezdetű magyar népdalt – Kodály Zoltán 1926-os és '28-as (vö. http://www.kissep.hu/index.php?oldal=kallaikettotortenete) Szabolcs vm.-i (KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene.* A Példatárt szerk. VARGYAS Lajos · Bp. [6]1973, © [5]1969 [1]1937, a Példatár 1. változatban: [3]1952]. (256. sz.) 208. o. szerint „Szatmár vm.-i"), nagykállói gyűjtéséből –:

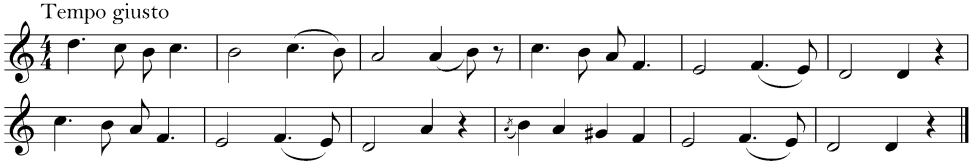

(ld. ALMÁSI István (szerk.): *Tavaszi szél vizet áraszt. 230 magyar népdal* · Bukarest [2(átdolg.)]1982 [1]1972]. (90. sz.) 125. o.) siratóink ihletésére dolgoztam föl; vö. pl. MNT V. [☞*4)*] (a népdalához igazított fekvésben):

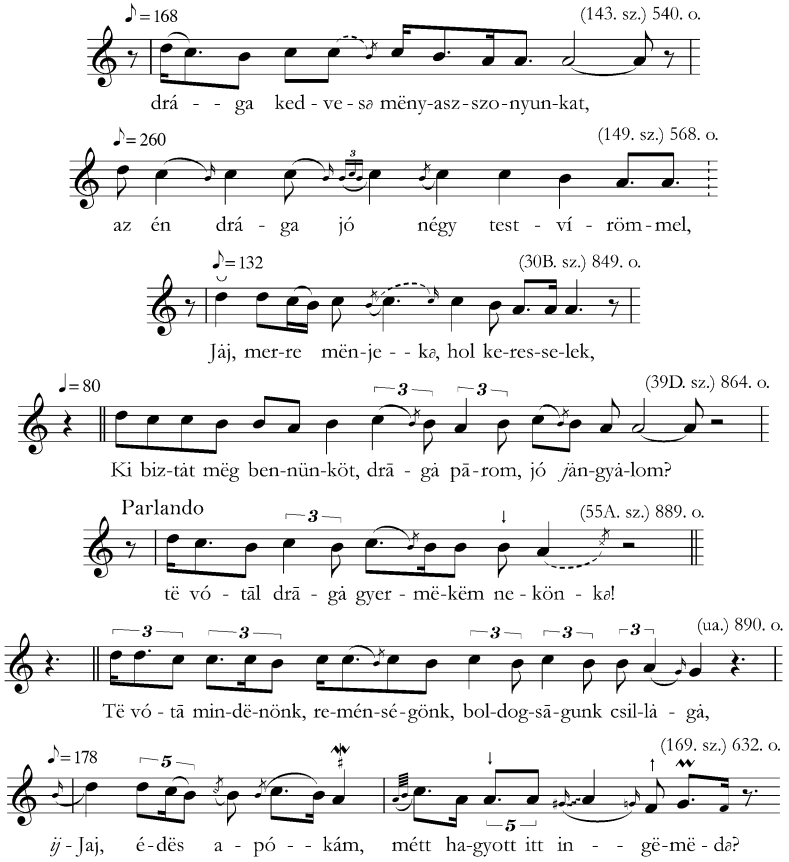

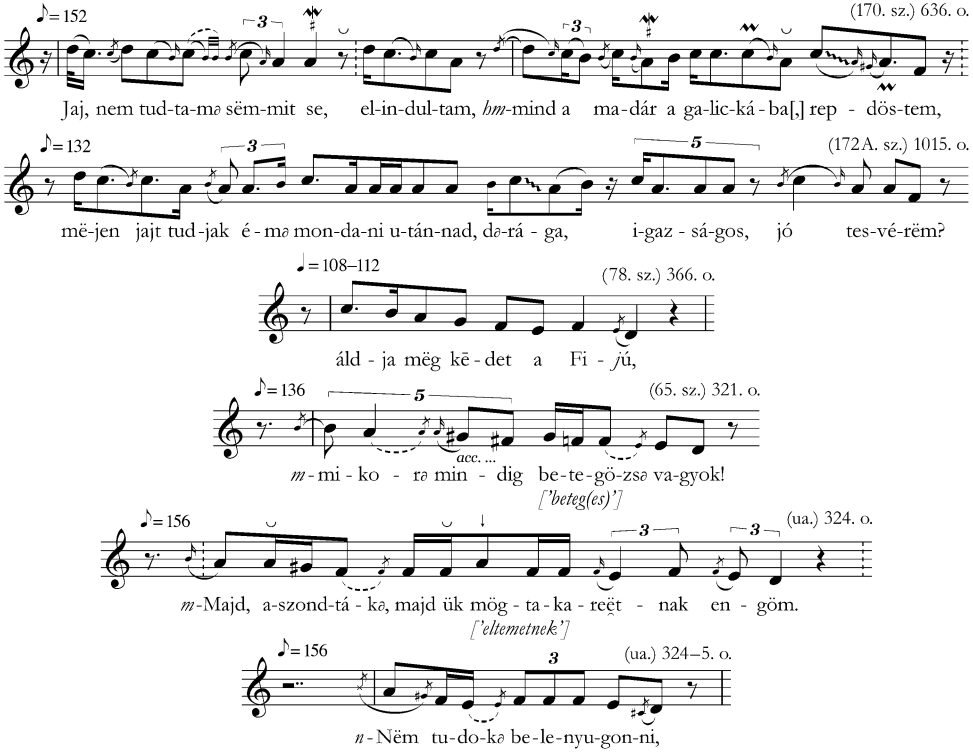

– A *Kállai kettős*nek (a szóban forgó lassúval rokon gyors részeit („Kincsem[,] komámasszoszoroszorosszasszony …", ill. „Nem vagyok én …"; ld. ALMÁSI (106–7. sz.) 144–6. o.) is ideértve) és más testvérdallamoknak a siratókkal való összefüggéséről ld. MNT V. 60–1. o.; RMDT II. [☞*4)*] 115–6. o.; DOBSZAY László: *A siratóstílus dallamköre zenetörténetünkben és népzenénkben* · Bp. 1983. (36–9. típus) 160., 273–8. o.; BÓNIS 2000. [☞*3)*] 20–2. o..

6) Az 50. oldalhoz:

** Vö. KODÁLY Zoltán (szerk.): *Iskolai énekgyűjtemény.* I. · Bp. 1943. (165. sz.) 119. o.:

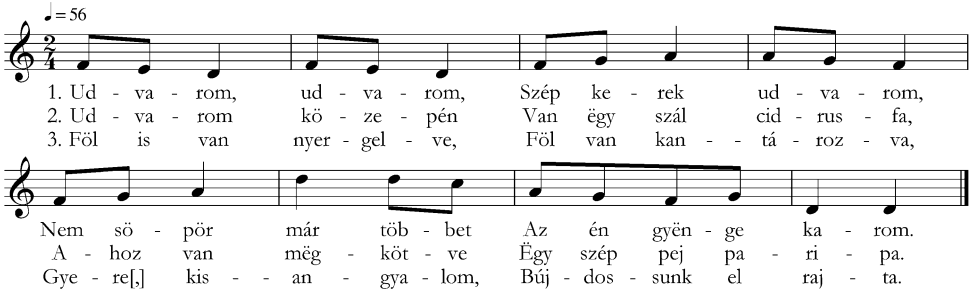

Szövegének értelmezéséhez ld. DOBRAY István–KOVÁCS Lajos: *Énekeskönyv az általános iskolák 3. osztálya számára* · Bp. [4]1966. 62. o. – vagy (ha valaki azzal nem érné be) BERNÁTH Béla: *A szerelem titkos nyelvén* · Bp. 1986. 9., 16., 27., 31., 92., 107., 109., 280. o..

Dallampárhuzamok: RMDT II. [☞*4)*] (206.III. sz.) 318–9., 587. o.; Vargyas Lajos: *A magyarság népzenéje* · Bp. [2(jav.)]2003 [[1]1981]. 0270. sz.; PAKSA Katalin–NÉMETH István (szerkk.): *Magyar Népzenei Antológia. Alföld* · Bp. 1994. (162. sz.) 195. o.; BODOR Anikó (szerk.): *Vajdasági magyar népdalok.* II. · Újvidék–Zenta 1999. (10–1., 19. sz.) 53., 58., 94. o..

7) Az 53. oldalhoz:

* Az 1–17. ütem hangzatsorával vö. pl.: Arcangelo CORELLI: *D-dúr concerto* (op. 6 no. 1). I. tétel 29–32. ütem, II. tétel 48–57. ü.; *F-dúr conc.* (op. 6 no. 12). II. 13–6. ü.; Antonio VIVALDI: *G-dúr szonáta* (RV 23). *Giga.* 4–7. ü.; *A tavasz* (RV 269). I. 47–51. ü.; *C-dúr sinfonia* (RV 699/710). I. 8–16. ü.; Georg Friedrich HÄNDEL: *B-dúr prélude.* 38–41. ü. [= *B-dúr szvit* (HWV 434). *Szon.*. 3–6. ü.] (*Hallische Gesamtausgabe der Klavierwerke G. F. HÄNDELs.* II. Hrsg. von Walter SERAUKY · Halle (Saale) [1949]. 3. o.); *Courante e due menuetti. Cour.* (HWV 516a). 9–14. ü. (*i. m.* III. · [1950]. 24. o.); Johann Sebastian BACH: *a-moll szvit* (BWV 818a). *Prél.*. 35–7. ü.; III., *a-moll partita* (BWV 827). *Burlesca.* 33–5. ü.; *e-moll szvit* (BWV 996). *Gigue.* 15–6. ü..

8) Az 59. oldalhoz:

* Vö. KODÁLY 1943. [☞*6)*] (162. sz.) 116–7. o.:

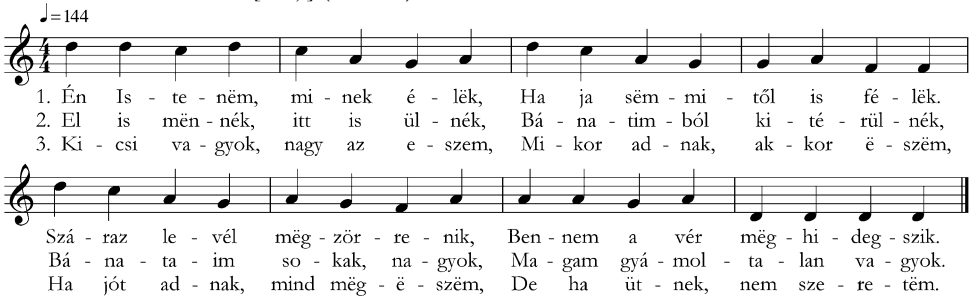

A hozzáfűzött útmutatás (116. o.: „*Alkalmazkodó ritmusban.*") szabadabb előadásra utal. BÁRDOS Lajos (szerk.): *101 magyar népdal* · Bp. [7]1945 [[1]1929] (hasonmás: [Bp. 2002]). (69. sz.) 72. o. a páratlan ütemeket ♩. ♪♩♩ ritmussal közli; a verset (magyarázatul is) megtoldja egy bárdolatlan szellemeskedéssel a szorongó cserkésztársak rovására – pedig a szöveg (alkalmasint) komolyan értendő, mint egy szülőhelyéről elbujdosott, kiszolgáltatott ember keserű, dacos panasza (a „gyámoltalan" eredendően nem 'ügyefogyott, élhetetlen, málészájú', hanem 'védtelen, támasz nélküli, gyámolítatlan'!); a záró szak gúnya aligha a lírai ént, inkább a (ma is mérgező) bevándorló-, hajléktalan- és szegényellenes magatartást veszi célba. BALLA Péter: *A magyar népdal kis tükre* · [Bp. 1944]. 81. o.-on is az utóbbi ritmust találjuk, tempójelzés gyanánt „Tánclépés" áll; a 80. o. „élénk, vidám dallam" megjegyzése a (3. versszak nélkül közölt) szöveget nem minősíti. ALMÁSI [2]1982. [☞*5)*] (56. sz.) 84. o. – BERECZKY Sándor és társai *A mi dalaink* c. gyűjteményéből (Kolozsvár [8]1943) – szintén a BÁRDOS-féle ritmusban (de „Tempo giusto" előírással, a 14. o. általános utasítása szerint ♩=90–120 közötti tempóban), ugyane 3 szakaszos verssel közölvén, a 290. o. műfaji szempontból nem a „Csúfolók, tréfás és gúnydalok" sorába veszi föl, hanem a „Keservesek" közé (a 84. o. hozzá dudanótának nevezi). KERÉNYI György (szerk.): *Szép magyar dalok (kóta és szöveg)* · Bp. [1946]. 11. o. – KODÁLY 1943. 226. o.-hoz hasonlóan Lajtha László Csík vm.-i, gyimesbükki gyűjtésére hivatkozván – „Tempo giusto (♩=114)" fölírással, ♩. ♪♪♪. |♩. ♪♩♩ |♩. ♪♪♪. |♩ ♩ ♩ ♪7|♩ ♩ ♩ ♩ |♩ ♩ ♩ ♪7|♩. ♪♪♪. |♩ ♩ ♩ ♪7‖ ritmusban hozza a dallamot, de 5 más szövegű szakkal, mely egy reménytelen szerelmi házasság után sóvárog. KODÁLY–VARGYAS [6]1973. [☞*5)*] (60. sz.) 128. o. pedig – bár ugyancsak Lajtha

László említett (1912-es) gyűjtéséből merít – a KERÉNYI-féle szöveg 1. versének egy nyersebb változatához („Én Istenem[,] add megérnem, Kit szeretek, avval élnem, Mer ha aztat meg nem adod, Felakasztom én magamot.") a BÁRDOS-féle 2–3. versét társítja; ritmus tekintetében is az utóbbival egyezik (de „Tempo giusto" jelzéssel).

9) A 60. oldalhoz:

* Vö. STOLL Béla (szerk.): *SZENCI MOLNÁR Albert* [1574–1634; nyelvész, hittudós, református lelkész] *költői művei.* RMKT XVII. század. 6. kötet · Bp. 1971. 214. o. *XC. Soltar. T. B.* [= Theodorus Beza]. *Tanúság ez életnec meggondolattyárol. Az LXXVIII. Soltar notájára*: „TE benned biztunc eleitöl fogva / Uram, téged tartottunc haylékunknac." (maibban: 'Tebenned bíztunk, Uram, elejétől fogva, Téged tartottunk a hajlékunknak.').

A teljes *Psalterium Ungaricum* a költő életében háromszor került sajtó alá: [1]Herborn 1607; [2(jav.)]Hanau 1608; [3(jav.)]Oppenheim 1612 (az utóbbi két kiadásban mint a KÁROLYI-*Biblia* függeléke) – az elsőként kinyomtatott, máig legnagyobb hatású teljes magyar zsoltárátköltés, MAROT Kelemen és BÉZA Tódor francia verseinek főképp Ambrosius LOBWASSERtől való német fordításából, a KÁROLYI-*Biblia* figyelembevételével; részben gregorián és népi eredetű, Loys BOURGEOIS és mások alkotta genfi dallamokkal. A mi zsoltárunké, amely (mint sajátilag tehát a 78.-é) kiadásunk 185. o.-án olvasható, az *Énekeskönyv [a] magyar reformátusok használatára* · Bp. [?]2005. 165. o. [próbakiadás1958. 171. o.] szerint BOURGEOIS-tól való, és először az 1551. évi [bővített] zsoltárgyűjtemény adta közre [Genfben]. A magyar reformátusság számára mintegy közösségi hitvallássá és himnusszá vált e földolgozás.

10) A 77. oldalhoz:

* Az ellentémával vö.: ERKEL Ferenc: *Hymnusz* (1844; LEGÁNY Dezső: *Erkel Ferenc művei és korabeli történetük* · Bp. 1975. (30. sz.) 51–4. o.). Két XIX. sz.-i kéziratának (a későbbi az 1880-as évekből magától a szerzőtől) hasonmását ld.: *Himnusz. KÖLCSEY Ferenc költeménye. ERKEL Ferenc zenéje.* Keletkezéstörténeti tanulmánnyal közreadja BÓNIS Ferenc · Bp. 2010. – Joseph HAYDN „Gott erhalte Franz den Kaiser …" császárhimnuszának (1797), a népies magyar műdalok tercváltó melódiáinak meg ERKEL Ferenc, valamint EGRESSY Béni *Szózat*-megzenésítésének (1843) himnuszunk dallamára tett hatásáról ld. BÓNIS 26–7., ill. 30–2. o.-át. A nyitó ♩. ♪♪♩.-ból lett ♩. ♪♩♩ ritmus kérdését megvilágítja FISCHER Iván: *Rejtett ritmusok.* Népszabadság. 2011. XII. 18. (http://nol.hu/lap/hetvege/20111217-rejtett_ritmusok#).

11) A 91. oldalhoz:

* A kottabelsőbeli pont negyedrésznyi nyújtást akar jelölni (ld. 220. o.).

12) A 106. oldalhoz:

* Vö. G. F. HÄNDEL *g-moll fúgá*jának (HWV 605) főtémájával (*Hallische Gesamtausgabe der Klavierwerke G. F. HÄNDELs.* IV. Hrsg. von Franz von GLASENAPP · Halle (Saale) [1951]. 2. o.):

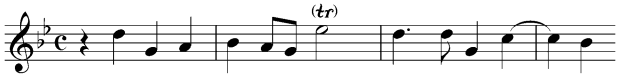

A művet Siegbert RAMPE: *Händels Orgelmusik.* Musik und Gottesdienst. 64. évfolyam. 2010 (http://www.rkv.ch/files/zeitschrift/101_rampe_haendel.pdf). 3–5. o. szerint Händel egy 1717 és vlsz. 1719 között összeállított, 10 vagy 12 fúgás sorozat 2. darabjaként az 1711–16-os időszakban írta Londonban a korabeli angol, pedál nélküli orgonára. Mint kifejti, „Obwohl die Besetzung für Orgel oder Cembalo im Erstdruck eindeutig ausgewiesen ist …, verschwanden sie … aus dem Repertoire der Tastenspieler; denn für Cembalisten handelte es sich um Orgelmusik, Organisten griffen die Fugen jedoch selten auf, da sie vollständig manualiter zu spielen sind." (3. o.); ám a kiadások ellenére „Die ursprüngliche Bestimmung der Kompositionen für die Orgel ergibt sich im Kontext britischer Musiktradition schon durch die Gattung als solche; das Fehlen einer obligaten Pedalstimme erwies sich keineswegs als Manko, sondern als Notwendigkeit" (5. o.) – a Google Inc. ingyenfordítójának y g e n e r á c i ó s tolmácsolásában: „Bár a leadott orgona vagy csembaló első kiadásában világosan elutasítják …, eltűnt … a repertoár Kulcsszereplők, mert harpsichordist orgonára zene, orgonista Azonban megtámadta az ízületek a ritka, mert játszanak teljesen manualiter. … Az eredeti célja a készítmények a szerv eredményeket Háttere brit zenei hagyomány már a nemzetség, mint olyan, és nincs Egy obbligato pedál hang nem bizonyult a hiányosságot, de Szükségessége". Majd ismertetvén egy jellegzetes londoni sípsor-összeállítást (diszpozíciót), hozzáteszi: „Die mangelnde Gravität durch das Fehlen von 16´-Registern und Pedal wurde durch Erweiterung der Klaviatur im Bassbereich bis G_1 ausgeglichen. Händels Fuge G-Dur [*helyesen:* g-Moll] HWV 605 nimmt darauf in T. 59 in Gestalt eben dieses Basstones Bezug. Anscheinend wurden Fugen damals in Grossbritannien hauptsächlich im Prinzipalchor vorgetragen, so wie wir dies aus der mitteldeutschen und italienischen Tradition kennen." – vagyis (a mi Gugli-nk értelmezésében): „A hiányzó gravitáció hiánya miatt A 16´-nyilvántartások és pedál volt kiterjesztve a basszus tartományban a billentyűzet G_1 kiegyensúlyozott. Händel fúga G-dúr HWV 605 veszi a th 59 formában ugyanez a basszus hangot referencia. Úgy látszik, ízületek abban az időben az Egyesült Királyságban be elsősorban a fő kórus, hiszen így a központi német tudják, és az olasz hagyomány.".

A http://www.haendel.it/composizioni/strumentale/fughe.htm csak futó pillantást vet a 605–10. jegyzékszámú művekre, de némely későbbi földolgozásukat is megemlíti: „Tali fughe divenute subito celebri si diffusero manoscritte fino in Germania: le fughe sono di carattere essenzialmente melodico, fatte addirittura per poter adattarsi al canto, tanto che due di esse furono conglobate in due dei cori dell'ISRAEL IN EGYPT, ossia la Fuga in sol minore HWV 605 nel coro "He somte [*helyesen:* smote] all the first-born of Egypt", mentre la fuga in la minore HWV 609 nel coro "They loathed to drink of the river"." – azaz (már bevált világtolmácsunk – élet! üdv! egészség! – önzetlenségéhez folyamodván): „Ezek az összekötők híres lesz hamarosan elterjedt Németországban kézirat: az ízületek nagyrészt dallamos, még arról, hogy illeszkedjen a dal, olyannyira, hogy ők ketten össze két kórus az Izrael Egyiptomban, azaz a fúga g-moll HWV 605 a kórusban "Ő SOMTE minden elsőszülöttet Egyiptom", míg a repülés a-moll HWV 609 a kórusban "Azt utáltam inni a folyó."".

13) A 118. oldalhoz:

* Az alapdallam szegénységem: *Átköltött zsoltárok kórusra és orgonára (olykor hegedűvel)* · Bp. 2006. 32–4. o. témájának javított alakja. (Az említett kotta ára egyébként 400 Ft – a zeneműorgazdáknál „árengedménnyel" drágább! † A *Margó Kiadó* áldást kíván minden becsületes úton szerzett fillérjükre.)

14) A 160. oldalhoz:

* A fúgatémát, változatait, valamint a 155. ütemben induló ellentémát vö. a

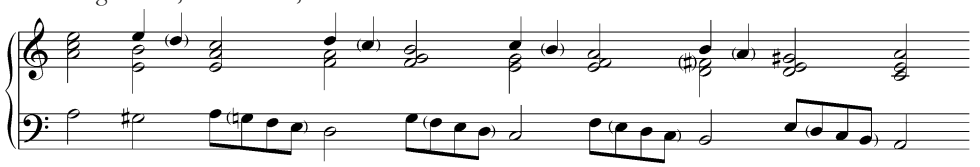

hangzatsort kibontó – egyebek közt a-moll darabom előjátékához is alapul vett (ld. 180. o. 1–6. ü.) – bachi dallamcsaláddal (igyekeztem minél több egyezést kiemelni):

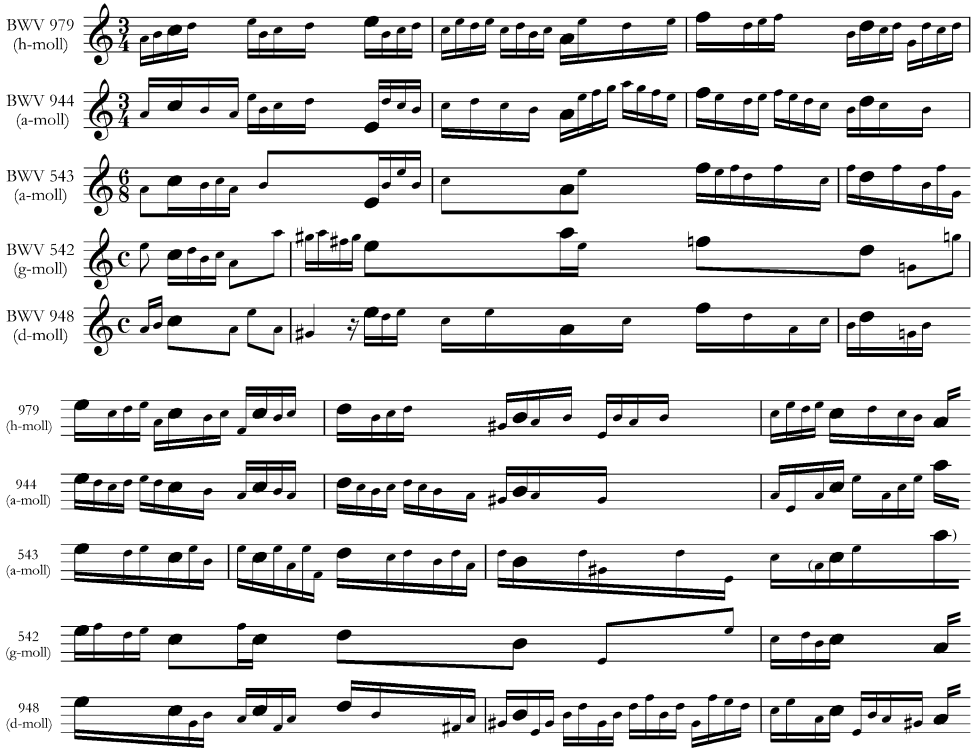

Idéznünk kell még az „Ik ben gegroet van” kezdetű régi németalföldi népdalt is (ld. Nederlandse Liederenbank. 693. sz. (http://www.liederenbank.nl/image.php?recordid=137951; http://www.liederenbank.nl/liedpresentatie.php?zoek=137951&lan=nl)):

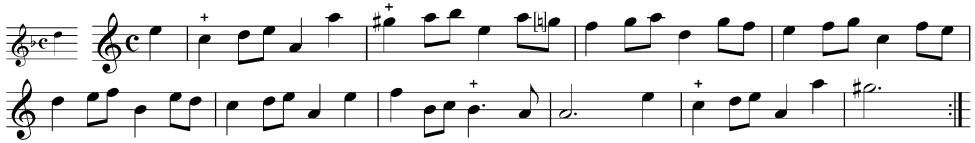

– HAMMERSCHLAG János: *Ha J. S. Bach naplót írt volna …* (ford. PŐDÖR László) · Bp. 1958. 176. o. ilyen változatban ismeri:

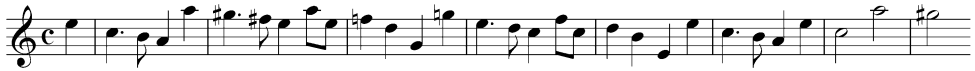

A BWV 979. sz. mű VIVALDI *d-moll hegedűversenyének* (RV 813) átirata (vlsz. 1708–17-ből). A 944. (1720 k.) témája az előzőének édesfia, az 543.-é (1723–) pedig az ebből született unoka. A *g-moll* dallam (1720 k.) atyjára az idézett népdalban ismertek rá, és a *d-moll* (ugyanakkortájt) sem tagadhatja rokonságát (vö. Hermann KELLER: *Die Klavierwerke Bachs* · Lipcse [3][?] [[1]1950]. 73., 82–3. o.; Wolfgang SCHMIEDER: *BWV* · Lipcse [8]1986 [[1]1950]; http://www.ars-antiqva.com/contents/es/p13743_VIVALDI_RV813_concierto_violin.html; stb.). De ha megfontoljuk, hogy bachi témáink között, legalábbis az egymás alá-fölé toligatott fejek szemszögéből nézve, a legnagyobb arányú egyezést (68%) a népdalszármazékban figyelhetjük meg a Vivaldi-dallamhoz képest (mintha 34 hangjából 23-at ettől örökölt volna), üdvösnek kell éreznünk Walter KOLNEDER: *Bach-lexikon* (ford. és kieg. SZÉKELY András) · Bp. 1988. 99–100. o. óvatosságát: mozzanathasonlóság oka ugyanis nemcsak egyszerű átvétel lehet, s az átvételnek sincs föltétlenül lényeges széptani, (kultúr)történeti, jogi, erkölcsi vagy bármiféle jelentősége.

15) A 174. oldalhoz:

* A téma közel áll a KÁJONI János: *Cantionale catholicum* [[1]Csíksomlyó 1676] 97. (karácsonyi) éneke Bukovinában 1957-ben följegyzett dallamának kezdetéhez:

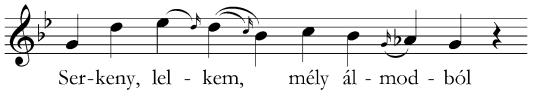

(vö. DOMOKOS Pál Péter (szerk.): *„… édes hazámnak akartam szolgálni …”* · Bp. 1979. 140–1., 275–7., 1256. o.; más népi változatait (Bukovinából meg Erdélyből) ld. SZENDREI stb. 1979. [☞*4)*] I. 46. o., II. 20–21. o.); valamint *A Három Fiú éneke – Cantus catholici* ([szerk. SZŐLŐSY Benedek [1609–56; jezsuita]] · [1][Lőcse] 1651)-beli – dallamkezdetének (181. o.) vonalához:

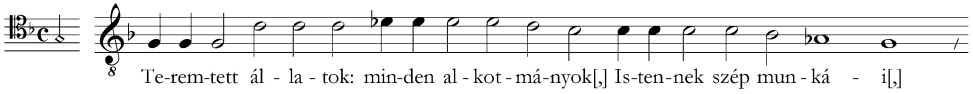

(ld. (Kisdi Benedek [egri püspöknek ajánlva]): *Cantus catholici. 1651.* II. A budapesti Ranolder-intézeti r. k. tanítónőképző növendékeivel sajtó alá rendezte és kiadta RAFFAELLI R[ozina] Rafaela nővér, tanár · [Bp. 1937]. 215. o.; vö. RMDT II. [☞*4)*] (246. sz.) 344., 611. o.). És aztán – nekibátorodván („Ha nem párja: cimborája”!) – idehozhatjuk *Dávidné Soltári*ból (1791) a „Nincs becsületi” kezdetű éneket is (ld. SZABOLCSI [3]1979. [☞*2)*] 183. o.) meg persze az egész *Rákóczi-nóta*-rokonságot (vö. *uo.* 184–5. o.; BARTHA Dénes (szerk.): *A XVIII. század magyar dallamai* · Bp. 1935. (61. sz.) 126–30. o.; SZENDREI stb. I. 146–9. o., II. 70–1. o.), pl. egy 1819-ből adatolt családtagot ([1]1887):

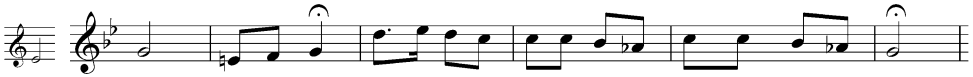

(ld. KODÁLY Z.–GYULAI Ágost (szerkk.): *ARANY JÁNOS népdalgyűjteménye* · Bp. 1952. 73–4. o.; ill. MAJOR Ervin: *Fejezetek a magyar zene történetéből* · Bp. 1967. 114. o.), azután még egyéb mollos másodúakat: a „Jer[,] dicsirjük”-et (*Cant. cath.* 19. o.; vö. RMDT I. [☞*2)*] (66. sz.) 268–9., 471–2. o.), a „Gaude[,] Virgo gloriosa”-t (*Cant. cath.* 254. o.; vö. RMDT II. (124a. sz.) 268., 521. o.; DOMOKOS (440–1. sz.) 690–1., 1264. o.), az „El kell menni”-t (BARTHA (139. sz.) 211–2. o.), az *Árvák éneke* 4. sorát (BODOR II. [☞*6)*] (6. sz.) 43. o.), a „Kis kece [’?’] lányom”-at (KODÁLY 1943. [☞*6)*] (101. sz.) 70. o. (vö. (102. sz.) 70–1. o.)) – s végül BÓNIS 2000. [☞*3)*] 177–200. o.-lal és UŐ 2010. [☞*3)*] 38–51. o.-lal, ami még egyáltalán kimaradt.

(A jegyzetek kiegészítve 2013-ban.)

JELMAGYARÁZAT

I. Belpontos hangjegyek

II. Ékesítések

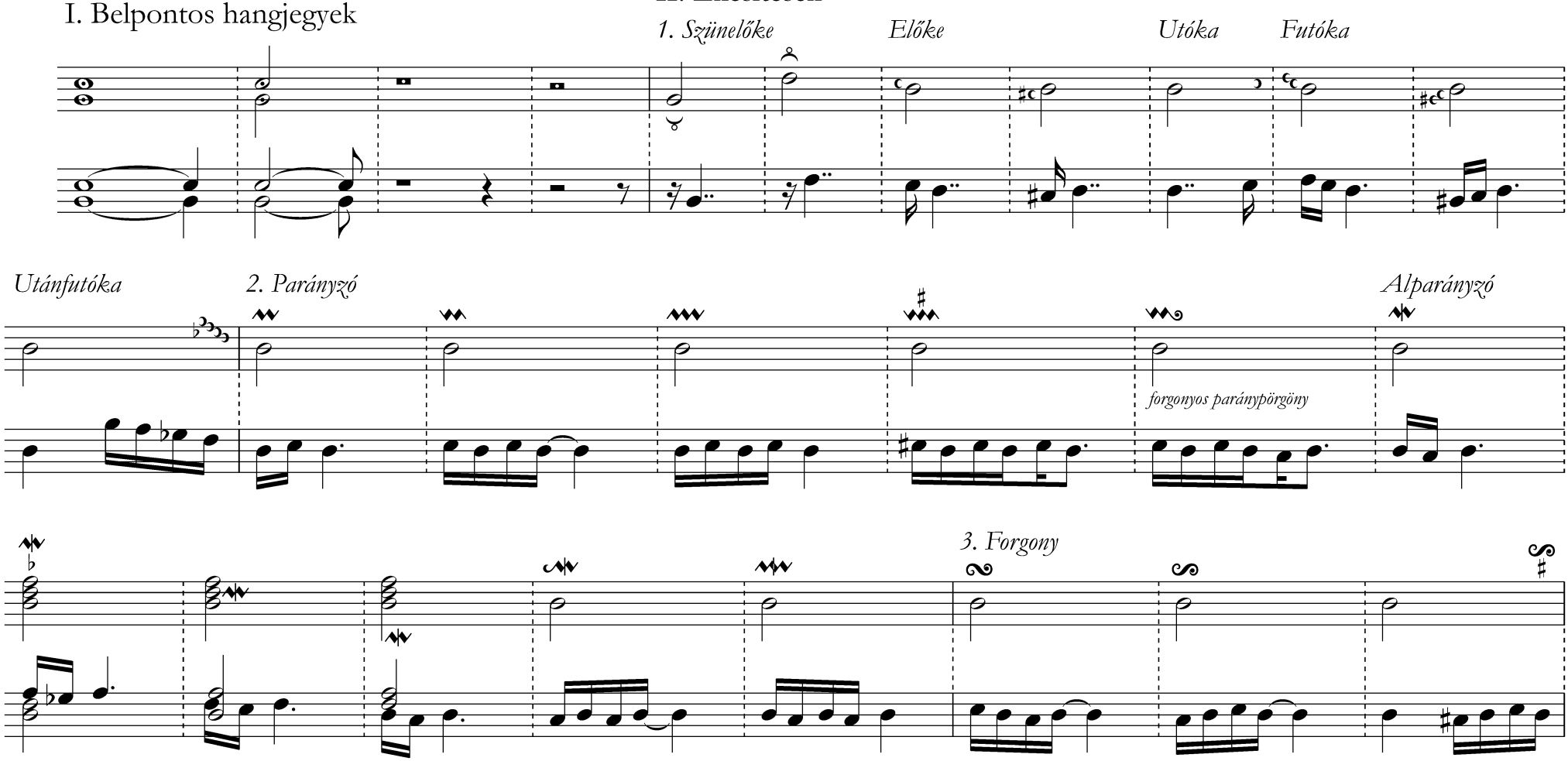

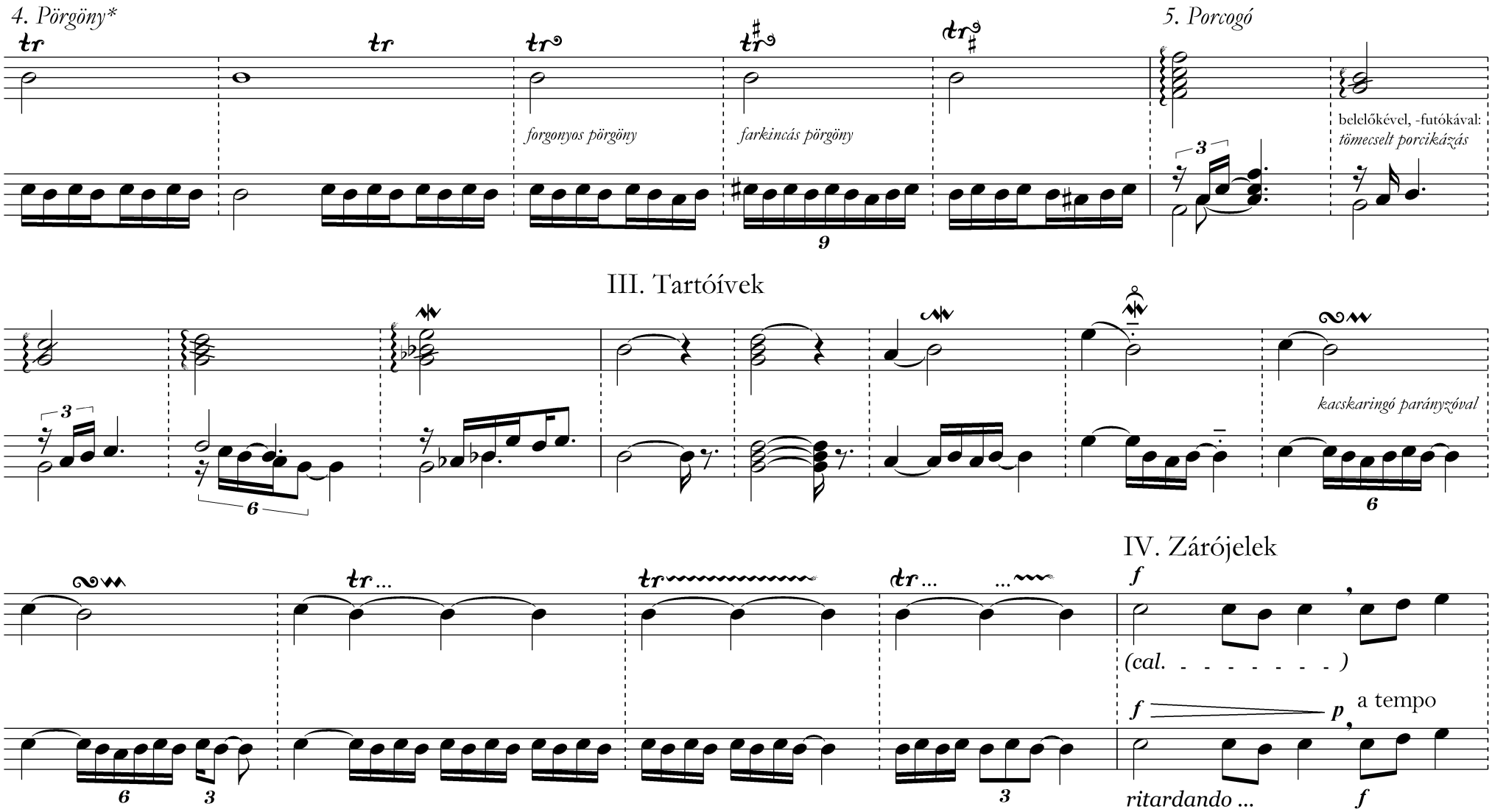

Az ismétléses szakaszok kerek zárójeles ékítményei csak másodszor játszandók; az épp érvényes hangerőre, illetve manuálra emlékeztető betűk szintén kerek zárójelben állnak; ami csúcsos zárójelbe van téve, tetszés szerint figyelmen kívül hagyható – az ilyetén hangerőjavaslat után a visszaváltást mutató rövidítés szögletes zárójelbe került.

* Nem mintha nem szeretném a „trilla”-t, de ha már „jelmagyarázat”, legyen valóban magyarázat! (Csokonait azért nem biztatnám, írja át Lilla-versét *(A Reményhez)*: „Bájoló lágy *pörgönyök*! / Tarka képzetek! / Kedv! Remények! *?Ördögök?*! – / Isten véletek!”!)

TARTALOM

222 szó mentségül 3

11 ORGONADARAB
A HONFOGLALÁS 1111. ÉVFORDULÓJÁRA

I. RÉSZ

1. e-moll toccata *(30′ 15″)*
   - I. Prelúdium quasi fúga. Maestoso *(10′)* 6
   - II. Intimamente *(10′)* 17
   - III. Fúga *(10′ 15″)* 22
2. F-dúr (magyaros) concerto *(19′ 15″)*
   - I. Allegro *(8′ 30″)* 33
   - II. Piangendo (manualiter) *(4′ 45″)* 50
   - III. Vivace *(6′)* 53
3. Asz-dúr (húsvéti) toccata *(14′)*
   - I. Animato *(6′ 30″)* 65
   - II. Pietoso (man.) *(2′ 30″)* 75
   - III. Fúga. Festivo *(5′)* 77
4. d-moll fantázia *(11′)*
   - I. Concitato *(3′ 30″)* 84
   - II. Fúga *(7′ 30″)* 90
5. h-moll toccata és fúga *(11′)*
   - I. Moderato *(5′ 45″)* 98
   - II. Quieto *(5′ 15″)* 106
6. E-dúr fúga. Andante sorridente *(4′ 15″)* 111

II. RÉSZ

7. Isten kegyelme (11 változat a 67. zsoltárra) *(43′)* . . . 118
8. Két c-moll fúga *(20′ 30″)*
   - I. Fluttuante (man.) *(10′ 30″)* 156
   - II. Fluente *(10′)* 160
9. Fríg prelúdium és fúga *(12′ 15″)*
   - I. Limpido (man.) *(5′ 30″)* 172
   - II. Tenero *(6′ 45″)* 174
10. a-moll (óvári) prelúdium és fúga *(13′ 45″)*
    - I. Con gravità *(3′ 15″)* 180
    - II. Tenebroso *(10′ 30″)* 183
11. G-dúr fúga quasi toccata. Giocondo *(13′ 30″)* 197

Jegyzetek 215

Jelmagyarázat 220

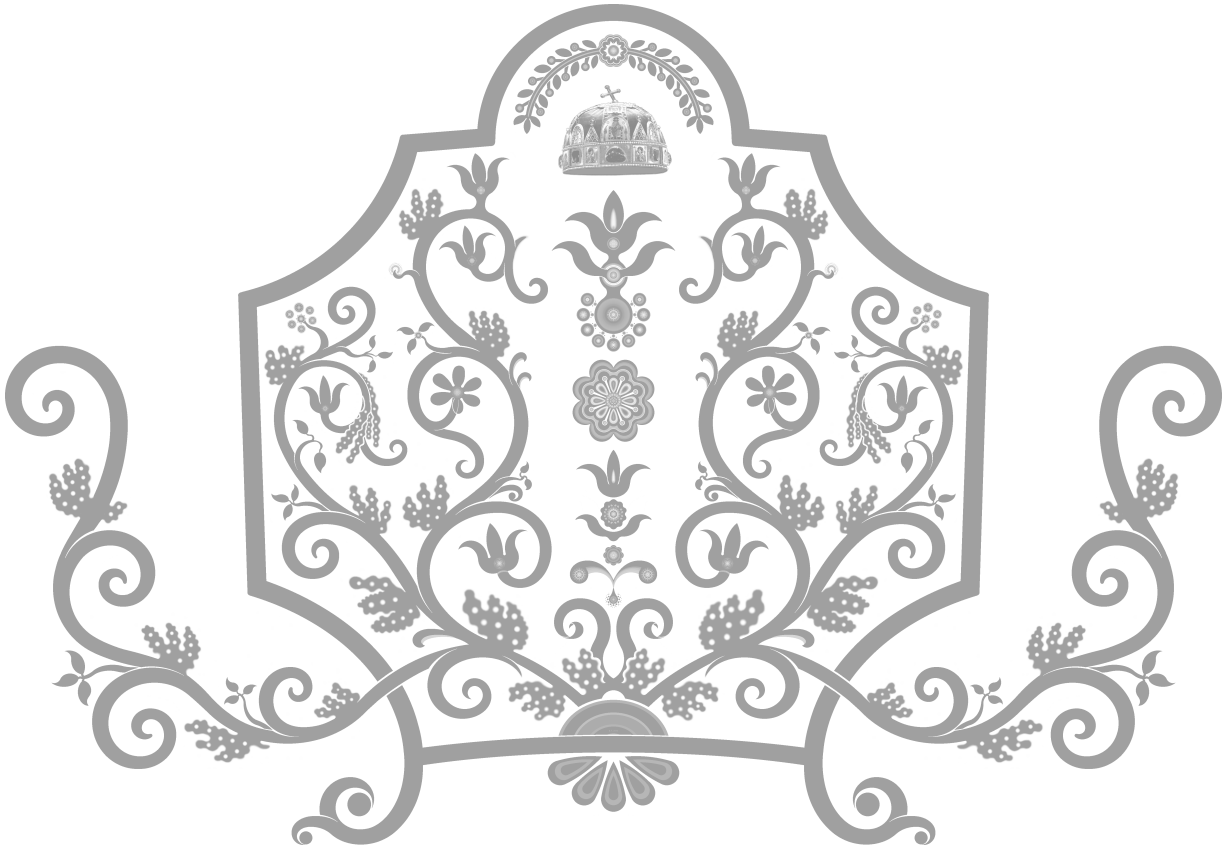

M B